

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN
SURİYELİLERİN SEÇİLİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ
ÜZERİNDEN YEREL YÖNETİM POLİTİKALARINA
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELİKE CESUR

DANIŞMAN
DOÇ. DR. AYSUN ÖCAL

AKSARAY-2025

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN
SURIYELİLERİN SEÇİLİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ
ÜZERİNDEN YEREL YÖNETİM POLİTİKALARINA
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELİKE CESUR

DANIŞMAN : DOÇ. DR. AYSUN ÖCAL

JÜRİ ÜYESİ : DOÇ. DR. ARZU YILMAZ ASLANTÜRK

JÜRİ ÜYESİ : DOÇ. DR. HAYRİYE SAĞIR

AKSARAY-2025

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 48 (kırksekiz) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Melike
Soyadı : CESUR
Bölümü : Kamu yönetimi
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Seçili Büyükşehir Belediyeleri Üzerinden Yerel Yönetim Politikalarına Etkisi

İngilizce Adı : The Impact of Syrians under Temporary Protection on Local Government Policies through Selected Metropolitan Municipalities

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Melike CESUR

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Melike CESUR tarafından hazırlanan “Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Seçili Büyükşehir Belediyeleri Üzerinden Yerel Yönetim Politikalarına Etkisi” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Kabul</u>	<u>Ret</u>	<u>İmza</u>
Danışman: (Doç.Dr. Aysun ÖCAL) (Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: (Doç.Dr. Arzu Yılmaz ASLANTÜRK) (Kamu Yönetimi, Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: (Doç.Dr. Hayriye SAĞIR) (Kamu Yönetimi, Selçuk Üniversitesi)	☐	☐	

Tez Savunma Tarihi: 04/06/2025

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve
..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Aybala Çayır

İmza

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecim boyunca, ders döneminden tez dönemine kadar her adımda yanımda olan, engin bilgisi, tecrübesi, kıymetli yönlendirmeleri ve sonsuz sabrıyla bana rehberlik eden çok değerli danışmanım Doç. Dr. Aysun Öcal hocama en derin şükranlarımı sunarım. Tezimin her satırında, bana verdiğiniz emeği ve desteği hissetmekten onur duymaktayım. Hayatım boyunca beni koşulsuz sevgiyle destekleyen, her zaman yanımda olan kıymetli babam Orhan Cesur ve sevgili annem Aysel Cesur'a en derin şükranlarımı sunuyorum. Fedakârlıkları, duaları ve bana olan inançları bu süreci güçlüklerle değil, azimle tamamlamamda en büyük motivasyon kaynağım olmuştur.

ÖZET

Göç, tarih boyunca toplumları derinden etkileyen, siyasi, sosyal ve ekonomik birçok süreci şekillendiren dinamik bir olgudur. Türkiye, özellikle 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaşın ardından yaşanan yoğun göç dalgası ile bu olgunun etkilerini derinlemesine yaşamaktadır. Türkiye’nin coğrafi konumu ve Suriye’ye olan sınır komşuluğu, Suriyeli göçmenlerin önemli bir kısmının Türkiye’ye sığınmasına neden olmuş; bu durum, başta yerel yönetimler olmak üzere birçok kamu kurumunun politika üretme süreçlerinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki belediyelerin göç politikaları üzerindeki etkilerini ortaya koymak, bu politikaların yeterlilik düzeylerini değerlendirmek ve karşılaşılan sorunlara yönelik geliştirilen çözüm önerilerini analiz etmektir. Araştırmada, Göç İdaresi Başkanlığının 2025 yılı verileri doğrultusunda geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin en yoğun yaşadığı on büyükşehir belediyesi (İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Adana, Hatay, Mersin, Bursa, Konya, İzmir ve Ankara) örneklem olarak seçilmiştir. Doküman analizi yöntemi kullanılarak bu belediyelerin 2015 sonrası faaliyet raporları, stratejik planları ve yerel göç projeleri incelenmiş; göçmenlere yönelik geliştirilen politika ve uygulamalar karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışma, Suriyeli göçmenlerin barındıkları şehirlerde yarattığı etkilerin yalnızca demografik değil; sosyal uyum, kamu hizmetlerine erişim ve toplumsal bütünleşme açısından da yerel düzeyde çok yönlü sonuçlar doğurduğunu ortaya koymakta; bu çerçevede yerel yönetimlerin politika geliştirme kapasitesinin önemine dikkat çekmektedir. Yapılan analizler sonucunda, her bir büyükşehir belediyesinin göç politikalarının; bulundukları bölgenin demografik yapısı, ekonomik kapasitesi ve göçmen yoğunluğuna bağlı olarak farklılık gösterdiği, bununla birlikte göç olgusunu öncelikli bir mesele olarak ele alan belediyelerin daha aktif ve kapsamlı çalışmalar yürüttüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Büyükşehir Belediyeleri, Göç, Göçmen, Şartlı Mülteci, Geçici Koruma, Zorunlu Göç

Bilim Kodu : 111612

Sayfa Adedi : 187

Yazar : Melike Cesur

Danışman : Doç. Dr. Aysun Öcal

ABSTRACT

Migration is a dynamic phenomenon that has deeply affected societies throughout history and shaped many political, social and economic processes. Turkey has been experiencing the effects of this phenomenon in depth, especially with the intense wave of migration following the civil war that started in Syria in 2011. Turkey's geographical location and its border with Syria have caused a significant number of Syrian migrants to seek refuge in Turkey, which has led to radical changes in the policy-making processes of many public institutions, especially local governments. In this context, the aim of this study is to reveal the effects of Syrian migrants under temporary protection status on the migration policies of municipalities in Turkey, to evaluate the adequacy levels of these policies and to analyze the solutions developed for the problems encountered. In the study, ten metropolitan municipalities (Istanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Adana, Hatay, Mersin, Bursa, Konya, İzmir and Ankara), where Syrians under temporary protection live the most, were selected as the sample in line with the data of the Directorate of Migration Management for the year 2025. Using the document analysis method, the post-2015 activity reports, strategic plans and local migration projects of these municipalities were examined, and the policies and practices developed for migrants were analyzed comparatively. The study reveals that the impacts of Syrian migrants on the cities where they live have multifaceted consequences at the local level in terms of not only demographic but also social cohesion, access to public services and social integration, and draws attention to the importance of the policy development capacity of local governments in this framework. As a result of the analyses, it has been determined that the migration policies of each metropolitan municipality differ depending on the demographic structure, economic capacity and migrant density of the region in which they are located; however, municipalities that address the phenomenon of migration as a priority issue carry out more active and comprehensive studies.

Keywords : Metropolitan Municipalities, Migration, Migrant, Conditional Refugee, Temporary Protection, Forced Migration
Science Code : 111612
Number of Pages : 187
Author : Melike Cesur
Supervisor : Assoc. Prof. Aysun Öcal

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER TABLOSU	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
GÖÇ HAKKINDA TEMEL KAVRAMLAR, TEORİLER VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN POLİTİKALAR	3
1.1. Göç Kavramı	3
1.2. Göç Çeşitleri.....	5
1.2.1. Sebeplerine Göre Göç: Gönüllü ve Zorunlu Göç	6
1.2.2. Demografik Yapısına Göre Göç: Bireysel ve Kitleseİ Göç.....	7
1.2.3. Yasal Durumuna Göre Göç: Düzenli ve Düzensiz Göç	8
1.2.4. İdari Sınırına Göre: İç ve Dış Göç.....	9
1.3. Göç Teorileri	10
1.3.1. Neo-Klasik Makro ve Mikro Ekonomik Göç Teorisi.....	11
1.3.2. İtme-Çekme Modeli.....	13
1.3.3. Ernest Georg Ravenstein Teorisi	14
1.3.4. Peterson Beş Göç Tipi	16
1.3.5. Kesişen Fırsatlar Teorisi	18
1.3.6. Merkez-Çevre İlişkisi(Dünya)	19
1.3.7. Yenici Göç Teorileri.....	20
1.4. Göçmenlere Ait Hukuki Statüleri.....	21
1.4.1. Mülteci Statüsü	22

1.4.2. Şartlı Mülteci	25
1.4.3. Sığınmacı	26
1.4.4. Göçmen.....	27
1.4.5. Geçici Koruma Statüsü	28
1.4.6. Geri Gönderme Yasağı	28
1.4.7. Uluslararası Korumanın Sona Ermesi Durumu	29
1.4.8. Suriyelilere Verilen Statü	30
1.5. Türkiye’de Göç Yönetimi ve Göç Politikası Oluşum Süreci.....	33
1.5.1. Göç İdaresi Başkanlığı’nın Kurumsal Yapısı ve Tarihsel Dönüşümü	34
1.5.2. Türkiye’de Göç Politikasının Tarihsel Süreci	35
1.5.3. Göç Konusunu Mevzuatlaştırma Çabaları.....	38
1.5.4. Avrupa Birliği Kapsamında Göç Mevzuatı	41
1.5.4.1. Göç Mevzuatında Geri Kabul Antlaşması ve Vize Serbestisi	42
1.5.4.2. Uygulanan Strateji Belgeleri.....	46
1.5.4.2.1. Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı	46
1.5.4.2.2. Türkiye Dış Sınırlarının Gözetilmesine İlişkin Strateji Belgesi.....	47
1.5.4.2.3. İltica Strateji Belgesi	48
1.5.4.2.4. Göç Strateji Belgesi.....	50
1.5.4.3. Avrupa Birliği İlerleme Raporları.....	51
1.5.4.4. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK).....	54
İKİNCİ BÖLÜM.....	60
TÜRKİYE’DE KENTSEL ÖLÇEĞİN YENİDEN ÜRETİMİNDE GÖÇ POLİTİKASI ARACI OLARAK YEREL YÖNETİMLERİN	60
2.1. Yerel Yönetim Kavramı	60
2.2. Yerel Yönetim ve Yurttaş İlişkisi Açısından Hemşehri Hukuku: 5393 Sayılı Kanun	61
2.3. Kentsel Yeniden Ölçeklendirme Sürecinde Yurttaş ve Göçmen Uyumunun Stratejik Önemi	63
2.4. Yerel Yönetim İlişkilerini İlgilendiren İlkeler	65
2.4.1. Merkezden Yönetim İlkesi	67
2.4.2. Yerinden Yönetim İlkesi	71
2.4.2.1. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim	72
2.4.2.2. Yer Yönünden Yerinden Yönetim	74
2.4.3. Yerel Yönetimlerin Mali Özerkliği Bağlamında Merkez-Yerel Bütçe İlişkisi ..	78

2.4.4. Yerel Yönetim Birimlerinden Biri Olarak Büyükşehir Belediyeleri.....	80
2.4.5. Türkiye’de Büyükşehir Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi.....	81
2.4.5.1. 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu	83
2.4.5.2. 5216 Sayılı Kanun ve Büyükşehir Sisteminde Yeni Dönem	86
2.4.5.3. 6360 Sayılı Kanun ve Büyükşehir Belediye Sistemi	88
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	95
SURİYELİ GÖÇMENLERİN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ ÜZERİNDEN	
DEĞERLENDİRİLMESİ	95
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	95
3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	96
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	97
3.4. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 Kente Göre Dağılımı.....	97
3.5. Seçili Büyükşehir Belediyelerinin Göç Konusu Kapsamında Yerel Yönetim Politikalarının İncelenmesi.....	98
3.5.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi	99
3.5.2. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi.....	107
3.5.3. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi	112
3.5.4. Adana Büyükşehir Belediyesi	119
3.5.5. Hatay Büyükşehir Belediyesi	126
3.5.6. Mersin Büyükşehir Belediyesi.....	130
3.5.7. Bursa Büyükşehir Belediyesi.....	134
3.5.8. Konya Büyükşehir Belediyesi	136
3.5.9. İzmir Büyükşehir Belediyesi	139
3.5.10. Ankara Büyükşehir Belediyesi	145
3.6. Araştırma Bulguları ve Değerlendirme	148
SONUÇ.....	155
KAYNAKÇA	157
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	171

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar	106
Tablo 2. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna dair çalışmalar	111
Tablo 3. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna dair çalışmalar	118
Tablo 4. Adana Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna dair çalışmalar	125
Tablo 5. Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna dair çalışmalar	129
Tablo 6. Mersin Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar	133
Tablo 7. Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar	135
Tablo 8. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar	138
Tablo 9. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar	144
Tablo 10. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar	147
Tablo 11. Seçili Kentlerin Göçmenlere Yönelik Projeleri, Stratejik Planları ve Kurumsal İş Birlikleri.....	152

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı 98

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
AFAD	:	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AID	:	Uluslararası Kalkınma Derneği
AKARE	:	Adana Kalkınma Araştırma ve Refah Derneği
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMMYK (UNCHR)	:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees)
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
ÇED	:	Çevresel Etki Değerlendirmesi
DRC	:	Danimarka Mülteci Konseyi
DSÖ	:	Dünya Sağlık Örgütü
EGM	:	Emniyet Genel Müdürlüğü
EUODER	:	Avrupa Uyum Derneği
GASMEK	:	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Hayat Boyu Öğrenme Merkezi
GIZ	:	Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu
GİGM	:	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GİGM	:	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
ICMPD	:	Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi
IHEB	:	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
ILO	:	Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	:	Uluslararası Göç Örgütü
IOM	:	Uluslararası Göç Örgütü
İBB	:	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İLBANK	:	İller Bankası
İSMEK	:	İstanbul Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
KHK	:	Kanun Hükmünde Kararname
KİGEP	:	Kadınlar İçin Gelecek Programı
KİHEP	:	Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı

KİT	:	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOMEK	:	Konya Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları
MSYD	:	Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma, Dayanışma ve Destekleme Derneği
OECD	:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RESLOG	:	Rezilyans Projesi
SALAR	:	İsveç Belediyeler Birliği
SGDD-ASAM	:	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SKL	:	İsveç Yerel Yönetimleri ve Bölge Birliği
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
TBB	:	Türkiye Belediyeler Birliği
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDBB	:	Türk Dünyası Belediyeler Birliği
TOBB	:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOG	:	Toplum Gönüllüleri Vakfı
TRT	:	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
UCLG-MEWA	:	Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Ortadoğu ve BatıAsya Bölge Teşkilatı
UN WOMEN	:	Birleşmiş Milletler Kadın Birimi
UNDP	:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNDP	:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	:	Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu
UNRWA	:	Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı
WALD	:	Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı
WFP	:	Dünya Gıda Programı
WHH	:	Welthungerhilfe Kuruluşu
YİKOB	:	Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı
YÖK	:	Yükseköğretim Kurulu
YUKK	:	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Göç olgusu, dünya tarihinin her döneminde bireylerin, toplumların ve devletlerin karşılaştığı ve gelecekte de karşılaşmaya devam etmesi beklenen en güçlü dinamiklerden biridir. İnsanlık tarihi boyunca farklı coğrafyalarda bireylerin ve toplumların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamlarını derinden etkileyen çok boyutlu bir olgudur. Bu olguyu en yoğun şekilde yaşayanlar ise genellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdir. Gerek bireysel gerekse toplumsal düzeyde köklü dönüşümlere neden olan göç hareketleri, günümüzde de küresel ölçekte etkisini artırarak devam etmektedir. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, göçün yarattığı yapısal değişimlerle daha yoğun şekilde karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye ise stratejik konumu, tarihsel birikimi ve sosyo-politik yapısıyla göç hareketlerinden en fazla etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır. Bu durum, özellikle 2011 yılında Suriye’de patlak veren iç savaşın ardından daha da belirgin hale gelmiş; milyonlarca Suriyeli sivilin güvenlik gerekçesiyle Türkiye’ye sığınması, ülkenin göçle ilgili politikalarında yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Suriyeli göçmenler uluslararası hukukta kendi isteğiyle yer değiştiren kişiler olarak kabul edilmektedir. Türk hukukunda ise mülteci statüsüne dâhil edilmeyen Suriyeli göçmenler, geri göndermeme ilkesi kapsamında “geçici koruma” statüsü altında yer alan kişileri ifade etmektedir. Ülkelerindeki karışıklık nedeniyle Türkiye’ye sığınan Suriyeli göçmenler, bu karışıklılık hali ortadan kalkana kadar veya üçüncü bir güvenli ülkeye geçişleri sağlanana kadar, geçici bir süre için ülkeye kabul edilmiştir. Başlarda bu iç savaşa neden olan karışıklığın daha kısa sürede netliğe kavuşarak sona ermesi tahmin edilirken giderek uzayan ve çevre ülkeleri de etkisi altına alan bu geniş çaplı kriz, Türkiye’ye daha fazla Suriyeli göçmenin kabul edilmesine yol açmıştır.

Böylece, geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyelilerin sayısının artmasıyla birlikte, merkezi yönetim kadar yerel yönetimlerin de bu alandaki sorumluluklarını artırmıştır. Bu çerçevede belediyeler, yalnızca klasik hizmet sunumu görevlerinin ötesine geçerek, göçmenlerin sosyal uyumu, kamu hizmetlerine erişimi, toplumsal ilişkilerin dengede

tutulması ve şehirdeki yaşam kalitesinin sürdürülebilirliği gibi çok boyutlu süreçlerde aktif rol oynamaya başlamıştır. Bu çalışmanın birinci bölümünde, göç olgusu kuramsal ve tarihsel boyutlarıyla ele alınmış; göç türleri, göçün nedenleri ve etkileri ile birlikte Türkiye'nin göç geçmişi ve göç politikaları kapsamlı biçimde incelenmiştir. İkinci bölümde ise merkezi yönetim ile yerinden yönetim kavramları ele alınarak Türkiye'de uygulanan yönetim modeli üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde, büyükşehir belediyelerinin göç ve göçmenlere yönelik politikaları detaylı olarak analiz edilmiş; Gaziantep, İstanbul, Şanlıurfa, Mersin, Bursa, Adana, Hatay ve diğer büyükşehir belediyelerinin uygulamaları faaliyet raporları ve resmi belgeler ışığında değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular karşılaştırmalı bir perspektifle ele alınmış; belediyelerin göç yönetimindeki başarı düzeyleri, eksiklikleri ve iyi uygulama örnekleri üzerinden genel bir analiz yapılmıştır.

Yerel yönetimler, toplumla doğrudan temas halinde olan kurumlar olarak, göçün etkilerini ilk elden gözlemleyebilen ve bu doğrultuda hızlı çözüm üretebilen bir konumda bulunmaktadır. Bu nedenle, göç yönetimi süreçlerinde belediyelerin kurumsal kapasiteleri, bütçeleri, personel yapıları, işbirlikleri ve stratejik planlama becerileri oldukça belirleyici hale gelmiştir. Çalışmada bu yönler dikkate alınarak, Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli nüfusun en yoğun şekilde yaşadığı ilk on belediye (İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Adana, Hatay, Mersin, Bursa, Konya, İzmir ve Ankara) olan şehirlerin büyükşehir belediyesi olması dolayısıyla bu on büyükşehir belediyesi örneklem olarak belirlenmiştir.

Belirlenen bu belediyeler, Türkiye'de hem nüfus yoğunluğu hem de idari yetki alanı bakımından göç yönetiminde kilit aktörler arasında yer almaktadır. Araştırmada, söz konusu belediyelerin 2015 yılından itibaren hazırladıkları faaliyet raporları, stratejik planlar ve yerel düzeyde hayata geçirilen göç odaklı projeler, doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu analizler ışığında, belediyelerin göçmenlere yönelik hizmet üretme biçimleri, karşılaştıkları idari ve mali engeller, ulusal ve uluslararası iş birlikleri ile geliştirdikleri çözümler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu şekilde, büyükşehir belediyelerinin göç olgusuna yaklaşımları, uyguladıkları politikaların kapsamı ve etkinliği, yerel düzeydeki kurumsal kapasite ile ilişkilendirilerek analiz edilmiş; göç ve yerel yönetim ilişkisi bağlamında sürdürülebilir ve uyum odaklı politikaların gerekliliği vurgulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ HAKKINDA TEMEL KAVRAMLAR, TEORİLER VE TÜRKİYE’DE UYGULANAN POLİTİKALAR

Göç olgusunun oluşumu, tanımlanması ve kamu yönetiminde göç politikası oluşum ve uygulama sürecine ilişkin uygulamalara bu bölümde yer verilmektedir. Göçün oluşumu karşısında farklılıklar görülmesiyle birlikte bazı çeşitlilikler ortaya çıkarak göçün sebeplerinin dayandırıldığı teoriler ve bu göçlerin oluşturduğu hareketliliğin getirdiği statü farklılıkları tanımlanmaktadır. Son olarak da Türkiye’de göç yönetiminin uygulanışı ve yerel yönetim politikalarının kapsamı ele alınmaktadır.

1.1. Göç Kavramı

Göç, son yıllarda dünyada ve özellikle Türkiye’de(coğrafi konumu ve göç kabul politikası sebebiyle) önemini koruyan konuların başında gelmektedir. Günümüz dünyasında sanayileşmiş ve refah düzeyi yüksek ülkelerde neredeyse her on kişiden birinin göçmen statüsünde olması, uluslararası göçün sadece ülkeler arası nüfus hareketi olmanın ötesine geçtiğini göstermektedir. Uluslararası göç, küresel ölçekte siyaseti ve toplumsal yapıları dönüştüren ulusaşırı bir dönüşüm sürecinin önemli bir unsurudur (Castles ve Miller, 2008, s.11). Günümüzde ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda etkilerini yoğun bir biçimde hissettiren çok boyutlu bir olguya dönüşmüştür. Uluslararası göç hareketleri, dünyanın pek çok ülkesinde hacimsel olarak genişlemekte ve bu artış, hükümetlerin göç politikalarının hem önemini hem de karşı karşıya kaldıkları zorlukların karmaşıklığını artırmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s. 12). Bu çerçevede göç, yalnızca bireylerin yer değiştirmesi anlamına gelmemekte, aynı zamanda göç alan ülkelerde iş gücü piyasalarını yeniden şekillendirmekte, kültürel çeşitliliği artırmakta, sosyal entegrasyon süreçlerini zorlaştırmakta veya zenginleştirmekte ve hatta politik söylemleri, göçmen politikalarını ve ulusal güvenlik yaklaşımlarını doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, uluslararası göç olgusu, küresel düzeyde toplumsal yapıları yeniden biçimlendiren, ekonomik dinamikleri

dönüştüren ve siyasal dengelere yön veren belirleyici bir unsur haline gelmiştir (Cornelius ve Rosenblum, 2005). Göç, yalnızca demografik yapıyı dönüştürmekle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda iş gücü piyasalarında arz ve talep dengelerini değiştirmekte, emek yapısını çeşitlendirmekte ve ekonomik üretkenlik üzerinde doğrudan etkiler yaratmaktadır. Bununla birlikte, göç hareketleri kültürel ve sosyal etkileşimleri yoğunlaştırarak çokkültürlü toplumsal yapılar oluşturmakta, bu da hem ev sahibi toplumlarda hem de göçmen topluluklarda kimlik, aidiyet ve uyum gibi olguların yeniden tanımlanmasına yol açmaktadır. Ayrıca göç, ülkeler arası ilişkilerde diplomatik müzakerelerin, sınır politikalarının ve uluslararası iş birliği mekanizmalarının merkezinde yer almakta, böylece küresel siyasal dinamikleri de doğrudan etkilemektedir. Bu çerçevede, göç olgusu yalnızca bireylerin yer değiştirmesi değil; aynı zamanda onların sosyal konumlarını, ekonomik fırsatlarını ve politik katılımlarını belirleyen temel ve çok yönlü bir süreç olarak önemini giderek artırmaktadır (Sassen, 1999).

Göç kavramı insanların mevcut hallerinden istekli veya isteksiz bir şekilde idari sınırın ya da ulus sınırının dışına ayrılarak farklı yerlere yerleşmesidir (Tamer, 2020). Göç kavramı insanlık tarihinin varlığından bu yana yüzyıllardır süregelen bir durumdur. Durağan bir şekilde değil süreklilik oluşumu içinde varlığını devam ettirdiği göz ardı edilemez bir gerçektir. Geçmişten bugüne süregelen göçlerin oluşmasındaki faktörler sosyokültürel, sosyoekonomik, coğrafi konum, güvenlik, mecburiyet ya da tamamen gayri ihtiyari gibi birçok nedene ayrılmasından dolayı tek bir boyuta dayandırmak yetersiz kalacağından nedensel olarak bir bütünüyle değerlendirilmelidir. Göç kavramının önemi basit bir yer değişimi değildir, idari sınırın ya da ulus sınırının değişmesinin yanında göç eden toplumların yeni gittikleri yerde sahip oldukları kültürlerini devam ettirmeleridir. Sadece göçmenleri değil, göç ettikleri yeri ve göçmen olmayanları; hane halkı, aile, yerel ve merkezi örgütler, cemaatler gibi birleşimleri de etkisi altına almaktadır (Cohen ve Sirkeci, 2015, s. 11). En nihayetinde zeminde kitlelere yıkıcı veya yapıcı etkileri ile hayat bulan göç eylemi hangi nedenle ortaya çıkarsa çıksın göç edeni ve göç alanı uyum çerçevesi içinde sürdürülebilir gerçekçi politikalar ile idame ettirilmesi gereken evrensel bir durumdur. Göç edilen idari sınırdaki, yaşanan göçün etkisiyle zamanla toplumsal ilişkilerde uyum aşamalarının yanında yapılan politikalarda da değişimler meydana gelmektedir. Yerel aktörlerin bu yeni göç sonucu oluşan nüfusun isteklerine ve sorunlarına nasıl cevap vereceği konusunda yerel yönetimlere olan ilginin artmasındaki önemli noktalardan biridir (Öcal, 2022, s. 123).

Türkiye’de bulunan güncel göçmen sayısı şu şekildedir:

Türkiye’de bugün itibariyle; 3 milyon 99 bin 524’ü geçici koruma altında bulunan Suriyeliler, 221 bin 353’ü uluslararası koruma kapsamında bulunan yabancılar ve 1 milyon 104 bin 353’ü ikamet izniyle kalan yabancılar olmak üzere toplam 4 milyon 425 bin 230 yasal kalış hakkına sahip yabancı bulunmaktadır. Geçici Koruma kapsamında bulunan ve Türk vatandaşı olan Suriye uyruklu kişi sayısı ise 238 bin 768’dir (İletişim Başkanlığı, 2024).

Ancak bu sayıların yasal işlem yapılan kişiler olduğu göz önüne alındığında; yasal yollar harici ülkede bulunan kişiler ile birlikte toplam yabancı sayısının daha fazla olacağı anlaşılmaktadır. Bu göçmen sayısı ve yasal ya da yasal olmayan göçler ile birlikte Türkiye özelinde ekonomik, sosyal, sağlık, kültürel ve yerinden yönetim politikaları ve benzeri farklı alanların değişimle birlikte dönüşümünü gündeme getirmektedir. Bu istatistiksel verilerden hareketle, yerel yönetimlerin yerel halka ek olarak ülkeye yeni giriş yapanlara yönelik de sosyal refah hizmetleri sağlaması son derece önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın devamında yerel yönetim politikaları ekseninde Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki konumu üzerine belediyelerin oluşturmuş olduğu yeni politikalar saptanacak ve çalışmayı destekleyen veriler ile bir değerlendirme yapılacaktır. Tarihsel bir kavram olarak kalmayarak devrin her noktasında yaşanan insan hareketliliği sosyal bilimlerin araştırmalarına gerek neden ilişkisi gerekse sonuç ilişkisi olarak konu olmaya ve her zaman incelenmeye devam etmektedir.

1.2. Göç Çeşitleri

Ekonomik dönüşümler, siyasal mücadeleler ve şiddetli çatışma ortamları, yeni göç hareketlerinin şekillenmesine zemin hazırlamaktadır (Castles ve Miller, 2008, s.12). Bu durum göç çeşitleri belirlenirken geçmişten bugüne birçok göç örneğinin oluşum sürecini farklı zeminlerde ele alınarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalar yapılırken göçe neden olan faktörler dikkate alınmaktadır. Tarihsel süreç boyunca göç hareketleri, hem kapsam hem de nitelik açısından sürekli bir dönüşüm içerisinde olmuştur. İlk çağlarda gerçekleşen göçler çoğunlukla iklim değişiklikleri, savaşlar, kıtlıklar, coğrafi zorunluluklar gibi temel hayatta kalma güdülerine dayanmaktadır (Sinin, 2023, s. 34). Ancak zamanla göçün nedenleri çeşitlenmiş; ekonomik koşullar, dini inanışlar, siyasi gelişmeler, kültürel etkileşimler, eğitim olanakları ve sanayileşme gibi daha karmaşık ve çok boyutlu faktörler

göç dinamikleri arasında yer almaya başlamıştır. Bu çerçevede, göç kavramına ilişkin literatürde çeşitli tanımlar yapılmakta ve göç türlerinin sınıflandırılması konusunda ortak bir görüş birliği bulunmamaktadır. Dolayısıyla, göç olgusunun kategorize edilmesi sürecinde farklı perspektiflerin ortaya çıkmasına neden olunmaktadır (Sinin, 2023, s. 34).

Örneğin yaşadığı yerden isteği dışında ayrılmak zorunda kalan göç türüne zorunlu göç, isteğe bağlı gerçekleşen göç ise gönüllü göç olarak tanımlanmaktadır. Buradaki zorunlu göçün nedenleri arasında savaş, kıtlık, salgın hastalıklar, doğa olayları ve afetler gibi faktörler bulunmaktadır. Bir amaca hizmet eden planlı göçler bireysel, temelinde zorunluluk yatan ve hazırlıksız yakalayan göçlere ise kitlesel göçlerdir. Bu tür göçe maruz kalanlar gelişigüzel bir şekilde hayatlarını idame ettirebilmek için bir nevi can havliyle göç etmektedirler. Ulus çatısı altında idari sınırlarda gerçekleşen göçler düzenli, ulus dışında gerçekleşen göçler düzensiz göçlerdir. Ulus çatısı altında kısa süreli gerçekleşiyorsa iç göç, uzun mesafeli gerçekleşiyorsa dış göç olarak tanımlanmaktadır. Bu bölümde göç çeşitlerine ilişkin bilgiler daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

1.2.1. Sebeplerine Göre Göç: Gönüllü ve Zorunlu Göç

Göç çeşitleri arasında etkisi en fazla süren ve büyük alanlara hatta farklı uluslara atlayabilen zorunlu göçtür. Öyledir ki zorunlu göçün oluşumunda insan iradesinden bağımsız hareket edilmektedir. Bu göç türünün temelinde endişeler yatmaktadır ve “yerinden olma ya da yerinden edilme” anlamı barındıran zorlama bir süreç olarak gerçekleşmektedir. Çoğunda büyük ve yıkıcı sorunlar yaşanması neticesinde zorunlu göç gerçekleşir ki neredeyse bulunulan yer terk edilmezse insan ya da toplumların yaşamının tehlikeye gireceği durumlar söz konusudur. Zorunlu göçleri dini sebepler, savaşlar, kıtlık, bulaşıcı hastalıklar, doğa olayları gibi irade dışı sebepler oluştururken gönüllü göçlerde standartların yükseltilmesi adına verilen bir karar vardır (Zengen, 2023, s. 15). Gönüllü göçte göç edilen yerin refah düzeyi gözetilerek ekonomik amaçlar ön planda tutulmaktadır. Yaşam şartlarını iyileştirmek adına eğitim, ulaşım, sağlık alanında ileri teknolojilerden yararlanmak, sosyo-kültürel alanda geniş haklara sahip olabilmek, gelir düzeyinde artış sağlanması ve daha iyi şartlarda kazanmak adına siyasi bir baskı olmadan gerçekleştirilen göç türüdür (Tamer, 2020, s. 2814). Eğer göç zorunlu yer değiştirmelerinin aksine, gönüllü olarak yapılıyorsa bunun gerçekleşebilmesi için belirli bir düzeye ulaşılmalıdır; modern toplumun, ulus devletin ve özgür birey seviyesinin oluşmuş olması gerekmektedir (Akay, 2019, s. 22-23). Örneğin 1960’lı yıllarda Türkiye’den başta Almanya olmak üzere

çeşitli Avrupa ülkelerine yönelik olarak gerçekleşen işçi göçü, gönüllü göçe örnek teşkil etmektedir. Nitekim bu süreçte bireyler, ekonomik fırsatları değerlendirmek ve çalışmak amacıyla kendi tercihleri doğrultusunda Avrupa'ya göç etmişlerdir (Sinin, 2023, s. 35).

Güncel hayatta, göç olgusuna dair en az sorun yaşanan ve hem göçmenler hem de devletler açısından en fazla kabul gören göç biçimi düzenli göçlerdir. Uluslararası hukuk çerçevesinde meşru kabul edilen bu göç türü, belirli kurallar ve yasal prosedürler çerçevesinde gerçekleşmektedir. Buna karşılık düzensiz göç, sınır ötesi insan hareketliliğinin devlet otoriteleri tarafından denetlenemediği ve kontrol altına alınamadığı durumları ifade etmektedir (Sinin, 2023, s. 35). Uluslararası arenada, düzensiz göç, özellikle Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok devletin karşı karşıya kaldığı karmaşık bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Bu sorunun çözülmesine yönelik olarak, ülkeler, kendi iç hukuk sistemleri ve toplumsal koşullarına dayalı şekilde çeşitli önlemler almakta ve bu süreçte daha ılımlı ya da daha sert yaklaşım sergileyebilmektedirler (Sinin, 2023, s. 35).

1.2.2. Demografik Yapısına Göre Göç: Bireysel ve Kitlese Göç

Bireysel göçler, genellikle kişinin kendi isteği doğrultusunda ve planlı bir şekilde gerçekleşir. Bu tür göçlerin amacı, daha iyi yaşam şartlarına ulaşmak ve mevcut koşullardan daha elverişli bir duruma geçmektir. Bireysel göçlerde, kişi genellikle kendi çıkarları doğrultusunda bir karar verir ve bu süreç, kişisel tercihlere dayalı olarak şekillenir. Bu tür göçlerin en yaygın örneklerinden biri, beyin göçü olarak bilinen, yüksek eğitimli ve nitelikli iş gücünün daha gelişmiş ülkelere yönelmesidir. Beyin göçü, uzmanlık gerektiren mesleklerdeki bireylerin, daha iyi çalışma koşulları ve fırsatlar arayarak başka ülkelere göç etmelerini ifade eder. Bu süreç, genellikle bireylerin kariyer hedefleri ve yaşam kalitelerini iyileştirme isteğiyle şekillenir. Kitlese göçler, genellikle büyük grupların yaşadıkları yerleri terk etmeleriyle gerçekleşir ve bu tür göçler çoğunlukla zorunlu sebeplerle yapılır. Göçmenlerin bu kararı almalarının arkasındaki en yaygın nedenler arasında, savaş, iç karışıklıklar, doğal afetler veya ekonomik krizler gibi hayati tehlikeler yer alır. Bu tür göçler, bireysel tercihlerden çok, toplumların yaşamsal koşullarını koruma isteğinden kaynaklanmaktadır. Bu durumda, göçmenler genellikle kurtuluş veya daha iyi yaşam koşulları arayışıyla hareket ederler (Çağlar, 2018, s. 8-26).

1.2.3. Yasal Durumuna Göre Göç: Düzenli ve Düzensiz Göç

Ülkeler bağımsızlığını ve egemenliğini korumak adına sınırlarında bazı tedbirler almaktadır. Ülkeye giriş çıkışları düzenleyen bu tedbirler delindiği zaman güvenlik ihlaline sebep olmaktadır. Bu ihlalleri düzensiz göçler oluşturmaktadır. Düzensiz göç, göçmenlerin belge ve kayıtlarının tam olmaması ve devlet tarafından tam anlamıyla bilinmemesi demektir (Topcuoğlu 2016, s. 9). Böylelikle giriş yaptıkları ülkede yasa dışı bir şekilde hayat sürmektedirler. Göçmenlerin yasa dışı olması ise onların suçlu olmaları demektir; yakalanınca yargılanırlar, ceza uygulanırlar ve sınır dışı edilmektedirler. Ülkenin egemenliğini riske atan unsurlar olarak görüldüğünden güvenlikçi politikaları bu dönemde çok sıkı olarak belirlenmektedir. Avrupa ülkelerinde bu noktada çok katı ve keskin güvenleştirme tedbirleri yürütülmektedir (İşçi 2023, s. 89). Göçmenleri düzensiz göçe iten sebepler arasında uzun zaman alan bürokratik işlemler, kısa sürede değişen yasa ve yönetmelikler, çalışma izninin zor şartlarda verilmesi ve yasal göç kuruluşlarının yetersizliği bulunmaktadır. Bu tür zorlaştırıcı koşullar ve zaman alıcı politikalar göçmenlerde yasadışı hareketliliği arttırmaktadır (Topcuoğlu 2016, s. 11). Düzenli göçler ise düzensiz göçlerin aksine göçmenlerin ülkeye girişinin yasal olarak tanımlanmış halidir. Örneğin Lozan Konferansı sırasında Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan 30 Ocak 1923 tarihinde gerçekleşen kaynak ve hedef ülke ekseninde kabul edilen Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme'ye imza atılması sonucu Türkiye'ye ilk düzenli göç girişi gerçekleşmiştir. Türkiye'de 1923 Tarihinden bu yana birçok düzenli göçe ev sahipliği yapılmıştır. 2011 Yılında Arap Baharı olarak isimlendirilmiş hareket neticesinde Suriye'deki savaştan kaçan milyonlarca insan Türkiye'ye sığınmak istemiş ve beraberinde Türkiye'den Avrupa ülkelerine geçiş sağlamışlardır (Güzel 2019, s. 80).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'a göre düzenli göç; yabancıların Türkiye'ye yasal yollarla girişini, ülkede belirli bir süreyle kalışını ve yine yasal prosedürler çerçevesinde Türkiye'den çıkışını ifade etmektedir. Bu tanımda, göç hareketinin yasal zemin üzerinden gerçekleştirilmesine özellikle vurgu yapılmaktadır (Barışık, 2020, s. 4). YUKK'a göre düzensiz göç; yabancıların Türkiye'ye yasa dışı yollarla giriş yapmaları, izinsiz biçimde ülkede ikamet etmeleri, çalışmaları ya da yine yasal prosedürlere aykırı olarak ülkeden çıkış yapmaları şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda düzensiz göç, yalnızca bireyin bulunduğu ülkeye dair kuralları ihlal etmesiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda uluslararası koruma mekanizmalarıyla da doğrudan ilişkili hale gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, göçmen kişi, yasal giriş, ikamet ya da çalışma

hakkını sağlayan izin ve belgelere sahip olmaksızın hareket etmektedir. Gönderen lke perspektifinden bakıldığında ise, bu durum bireyin geçerli bir pasaport ya da seyahat belgesi olmadan sınır geçişi yapması veya yasal çıkış koşullarını yerine getirmemesi anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, düzensiz g, genellikle yasa dışı g biçimi olarak değerlendirilmektedir (Barışık, 2020, s. 5).

1.2.4. İdari Sınırına Göre: İ ve Dış G

Glerin idari sınıra göre belirlenmesi i ve dış gleri oluşturmaktadır. Örneğin 1979 Tarihinde yaşanan İran Devrimi sonucu farklı ülkelere 1 buçuk milyondan fazla İranlı göç etmiştir. Bu g türü dış gleri oluştururken Konya'nın Beyşehir ilçesinden İstanbul'a g edilmesi i gleri oluşturmaktadır. Türkiye'de 1950'li yıllara kadar i g neredeyse yok denecek kadar az iken 1960'lı yıllardan itibaren kırsal alanlardan kentlere doğru i göçler yaşanmıştır. Değişen iş gücü piyasası, sanayileşme girişimleri, hizmet sektörüne geçiş sonucu işçi gurubunun oluşması ile kentlere göçler başlamıştır (Akyıldız, 2022, s. 5-8).

İ g olgusu, hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli sonuçlar doğuran dinamik bir süreçtir. Günümüzde hl göçebe yaşam biçimini sürdüren topluluklar, mevsimlik tarım işçileri, gezici satıcılar, göçmen işçiler ve çeşitli nedenlerle yerleşik düzene geçmemiş gruplar, ekonomik koşullar doğrultusunda sürekli yer değiştirmektedir. Bu hareketlilikte cinsiyete dayalı farklılıklar da dikkat çekmektedir; kadınlar daha çok ticaretin yoğunlaştığı kent merkezlerine yönelirken, erkekler ise genellikle ağır sanayi bölgelerine göç etme eğilimi göstermektedir (Başel, 2003, s. 19). G edilecek bölgenin belirlenmesinde bireyin sahip olduğu nitelikler, beklentileri, talepleri ve kişisel tercihleri belirleyici rol oynamaktadır. Özellikle iş gücü göçünde, bireyler genellikle işgücü talebinin yüksek olduğu sektör ve bölgelere yönelmektedir. Öte yandan, göç eden kişiler eğer daha sakin ve huzurlu bir yaşam sürmeyi hedefliyorlarsa, yoğun işgücü piyasalarının aksine kırsal ve daha az nüfuslu yerleşim alanlarını tercih etmektedirler (Başel, 2003, s.19).

Türkiye'de görülen dış göçler yani Türk işçi gleri, dış göç hareketleri arasında 1961 yılında başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine yönelmiştir. Takip eden yıllarda, diğer Batı Avrupa ve İskandinav devletleriyle yapılan misafir işçi sözleşmeleri çerçevesinde g hareketliliği srdrlmştir. 1970'li yıllarla birlikte Batı Avrupa'da yaşanan ekonomik gerileme nedeniyle, misafir işçi sözleşmeleri sona erdirilmeye başlanmıştır. Ancak bu anlaşmaların iptal edilmesi, Türklerin Avrupa'ya göçünü

engelleyememiştir; 1990'larda aile birleşimi amacıyla yapılan göçler, önemli bir artış göstermiştir. İşçi göçleri, dış göçler arasında diğer göç türlerine kıyasla daha fazla yer tutmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012, s. 172-173).

Göç olgusu tarihsel süreçte yalnızca bir yer değiştirme eylemi olmaktan çıkmış; ekonomik, siyasal, toplumsal ve çevresel birçok faktörün etkisiyle karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Göçün nedenlerine ve gerçekleşme biçimlerine göre yapılan sınıflandırmalar, bu çok boyutlu yapının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlasa da, göç türlerinin kesin sınırlarla ayrılması her zaman mümkün olmamaktadır. Zorunlu-gönüllü, bireysel-kitlesel, düzenli-düzensiz ve iç-dış gibi sınıflandırmalar, göç hareketlerinin temel dinamiklerini anlamaya yönelik analitik çerçeveler sunmaktadır. Ancak bu kategoriler, göç olgusunun çok katmanlı ve değişken doğasını bütünüyle yansıtmakta yetersiz kalabilmektedir. Göç hareketleri, her bir olayın özgün bağlamında şekillendiğinden, sabit sınıflandırmalarla açıklanması güçleşmektedir. Bu nedenle göç olgusunun incelenmesinde, her göç hareketi kendi tarihsel sürekliliği içinde geliştiğinden dolayı sosyal, siyasal ve mekânsal bağlamların dikkate alındığı çok boyutlu bir analiz yaklaşımı benimsenmelidir.

1.3. Göç Teorileri

Göç sürecini açıklamaya yönelik ekonomik gerekçeler odağında geliştirilen teoriler bulunmaktadır. Göç olgusunu, birçok alanı etkilediğinden dolayı tek bir model yahut teori üzerinde değerlendirmek mümkün değildir. Coğrafya, hukuk, ekonomi, siyaset ve uluslararası ilişkiler, tarih, kamu sosyolojisi, kültürel antropoloji gibi disiplinlerin inceleme alanına girmektedir (Develi, 2017, s. 1345). Göç yapan kişilerin yerleşeceği yere karar verirken değerlendirme ölçeklerini neye göre belirledikleri ve nelerden etkilendikleriyle ilgilenir. Göç teorilerinin hipotezlerinde göçü oluşturan tüm yapıtaşların bölümlere ayrılarak incelemesi yapılmıştır. Göç edilen yerin yakınlığı ya da uzaklığı, orada geçirilen süre, oradaki sosyal ilişkiler (aile, akraba, arkadaş, iş ile kurulan ilişkiler), sağlanan hizmetler, ekonomik etkenler ve refah düzeyi, sağlık imkanları, göç eden kişilerin sahip olduğu etnik kökeni, cinsiyeti, yaşı, kimliği gibi birçok açıdan ölçeklendirerek hipotez çalışmaları yapılmıştır (Özcan, 2016, s. 187). Bu bağlamda ilk teoriler 19. yüzyılda ortaya çıkmış 20. Yüzyılda da farklı teori fikirleri gelişmiştir. Göç kavramı birçok sosyal bilimlerin özel alanını ilgilendirdiğinden dolayı bu noktada tek bir teorinin geçerliliği söz konusu

değildir. Teoriler farklı alanlarda varlığını sürdürmekte olduğundan birbirinden ayrı olarak gelişmiş çeşitli hipotezler bulunmaktadır.

Artan uluslararası göç ve daralan ekonomiler bağlamında Türkiye'nin güncel hareketliliğine bakıldığında Suriye, Afganistan ve Pakistan'dan aldığı göçlerin bu konuda son derece önemli bir noktada olduğu görülmektedir (Öcal, 2022, s. 74). Ekonomi bağlamında göç teorileri alt başlıklarda incelenmiştir.

1.3.1. Neo-Klasik Makro ve Mikro Ekonomik Göç Teorisi

Erken dönem teorileri arasında ilk ve en bilinen teoridir. Neo-klasik makro ekonomik döneme göre emek faktörüne dayalı sermayesi fazla olan ülkeler düşük ücretlerde piyasanın nabzını tutarlar. Emek faktörüne dayalı sermayesi sınırlı olan ülkeler ise yüksek ücret piyasasına sahiptir. Bu durum sonucunda para piyasası fazla olan ülkelere emek piyasası fazla olan ülkelere göçler oluşmaktadır. Bulundukları ülkede para piyasası düşük olan işçiler daha fazla kazanç sağlayabilmek adına para piyasası yüksek olan ülkeleri tercih etmektedirler. Göç veren ülkede emek piyasası daralırken ücretler yükselişe geçer. Göç alan ülkede ise emek piyasası genişlerken ücretler düşüş göstermeye başlar. Böylece bir denge oluşumu söz konusudur. Neo-klasik ekonomik teoriye göre emek piyasası ve para piyasası arasındaki farklılıklar göçlerin oluşmasında temel nedendir (Güllüpinar, 2012, s. 58). İşgücü arzı ve talebi arasındaki ücret farklılığı ve dengesizliği fakir ve zengin ülkeler arasındaki dengeleri değiştirmektedir. Bu durum da uluslararası göçü oluşturmaktadır. Fakir ülkelere zengin ülkelere işçi göçü yaşanmaktadır. Bireysel göçlerde kişinin donanımlı olması, dil deneyimi, eğitilmiş olması kazanacağı ücret oranının muhtemel olarak artmasına olanak sağlar. Aynı zamanda teknoloji, bireysel özellikler, sosyal durumlar da göçten elde edilecek geliri artırır. Tüm bu koşulların hepsi uluslararası göçün hızını arttırmaktadır. Bireysel maliyet fayda hesaplamaları bireysel hareketliliğin yansımasıdır. Yani ülkeler arasında kazanç veya istihdam farklılıkları oluşmasaydı uluslararası göç yaşanmazdı. Göç ederken dikkat edilen ilk nokta istihdam sağlanması veya kazancın daha fazla olmasıdır (Öcal, 2022, s. 78). Neo-klasik makro ekonomi varsayımına göre ücret farklılıklarının ortadan kaldırılması emek için yapılan hareketin sona ermesine sebep olur ve bunun sonucunda da uluslararası göç kavramı ortadan kalkmış olur. Göç üzerinde en büyük etkiyi işgücü piyasası yaşatır ve diğer piyasaların etkisi önemsiz düzeydedir. Makro ve mikro ekonomik göç teorileri, göç hareketlerinin hem makro hem de mikro düzeydeki yapıların karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıktığını savunur. Makro

düzeyde, geniş ölçekli kurumsal etmenler; mikro düzeyde ise göçmenlerin bireysel düşünceleri, sosyal ağları ve uygulamaları öne çıkar (Castles ve Miller, 2008, s.37).

Neo-klasik mikro ekonomi kişinin yeteneklerini geliştirerek en çok ve net faydanın nerede sağlanacağı noktasında bireyin kendisinin böyle bir seçimde bulunarak hareket etmesidir. Kişinin emek üretkenliğini maksimum düzeye çıkarması net kazancını da paralel doğrultuda etkileyecektir. Emek üretkenliğinin artırılması için kişiler dil eğitimi, statü farkı, farklı kültürleri tanımak gibi birçok açıdan kendilerini geliştirmektedir. Bu yüzden insanlar en üretken olabilecekleri yerde yaşamayı yeğlemektedirler. Mikro ekonomi teoride, yüksek kazanç sağlamayı hedefleyen bu kişiler göç sürecini başlatmaktadır (Güllüpınar, 2012, s. 60). Mantıksal açıdan her türlü değerlendirmeden geçirilen karar doğrultusunda en çok kazancın sağlanacağı ülke yerleşim için seçilir. Bireyin kendi refahı ön planda tutulmaktadır. Bunun için en uygun ülke araştırılır ve hesaplamalar yapılır. Yasadışı yollardan ülkeye giriş yapılmasının getireceği yükümlülükler olan hukuksal boyutları kişiye aittir. Yüksek vasıflı olarak kabul edilen kişilerin pozitif olarak kendiliğinden seçildiğini ve diğer insanlara göre şanslarının daha yüksek olduğu varsayılır. Bu insanların beceri ve nitelikleri kapsamında yaşadıkları yerden kat kat fazla elverişli yerlere göç etme isteği daha kuvvetlidir. Neo-klasik mikro ekonomide belirleyici olan hedef ülkenin işyerindeki kazancın hesaplamalarıdır. Yaş, yabancı dil, eğitim, medeni durum, pratikte tecrübeler, yetenekler, kültürel farklılıklara yatkınlık ve uyum sağlama gibi değişkenler bu hesaplamaları oluşturmaktadır. Makro-ekonomik modelde ücret piyasasının dengesizliği emek piyasasını harekete geçirdiği varsayılırken makro-ekonomik modelden farklı olarak mikro-ekonomik modelin bakış açısı “İnsan Sermaye Modeli” olarak tanımlanmaktadır. Burada insan sermaye kuramı etrafında bireysel tercihler ön plandadır. Uluslararası göçü gelişmiş ülkeler ve bireysel tercihler bazında yorumlamaktadır. Bireysel tercihlerde göçün riskini ve getireceği etkilerini pozitif yöne çekmeyi başarabilen kişiler bu kararı alabilmekte ve uluslararası anlamda bir değişikliğe imza atmaktadırlar.

Mikro-ekonomik modelde göç akımları bireysel maliyet-kar değerlendirmesine dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslararası kazanç ve istihdam dengesizliklerinin fark edilmesi sonucunda kişilerin bireysel olarak harekete geçmesidir. Bu faktörlerin eşit kalması durumunda eğitim, yabancı dil, tecrübe ve beceriler gibi farklı uluslarda iş bulma ihtimalini arttıran niteliklerdir. Güncel hayatta teknolojik gelişmeler de uluslararası göçün masraflarını düşürmektedir. Düşen masraflar ile gerçekleşen göç sonucu elde edilecek kazanç daha fazladır.

1.3.2. İtme-Çekme Modeli

Neo-klasik ekonomik dönem modellerinde göçmenin kendisi temel olarak ele alınmıştır. Teorilerde kişinin kendi çıkarları ve faydası doğrultusunda dışarıdan alınacak bir etkiye uğramadan göç ettiği konusu üzerinde durulmuştur. Diğer teorilerin aksine itme-çekme modelinde göçmenden daha çok göçün kendisine yoğunlaşmıştır. Bu model 1966 Yılında Everett Lee tarafından geliştirilmiştir. Lee göçe ait tipik özellikleri belirlemeye yönelik analiz yaparak itici ve çekici unsurlar saptamıştır (Çağlayan, 2006, s. 72). Bu itici ve çekici unsurları etkileyen temel olarak dört madde üzerinde durmuştur. Yaşanılan ülke ile ilgili faktörler, gidilmesi planlanan yerle ilgili faktörler, göç etmeyi zorlaştıran unsurlar, bireysel faktörler (İnce, 2019, s. 2586). Lee'ye göre yaşanılan yerle gidilmesi planlanan yerde itici ve çekici faktörler bulunmaktadır. İtici ve çekici faktörlerin hangisinin pozitif hangisinin negatif olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bu faktörler kişiden kişiye göre değişiklik gösterebilen subjektif faktörlerdir. Kişinin medeni durumu, ailedeki kişi sayısı hatta ailedeki çocuk sayısı, eğitim durumu, iş alanları, yaşı, cinsiyeti, kültürel uyumu gibi nitelikler belirleyici unsurlar olmaktadır.

Bir ülkede hem itici hem de çekici faktörler bir bütün olarak bulunmaktadır. Sadece itici faktörlerin varlığından ya da sadece çekici faktörlerin varlığından söz edilemez. Lee'nin kuramına göre nötr faktörler göçü olumlu ya da olumsuz etkilemeyen yani tüm kişiler için aynı kabul edilen durumlardır. Her bir olumlu faktör çekmeyi temsil ederken her bir olumsuz faktör ise itmeyi temsil eder. Yaşanılan yerin ve gidilmesi planlanan yerin kendi içinde itici ve çekici faktörleri bulunmaktadır. Örneğin üniversite çağındaki bir çocuğa sahip aile için göç edilmesi planlanan yerdeki üniversite olanakları önemliyken, çocuksuz bir aile için göç edilecek yerdeki üniversite olanaklarının durumu ve ne ölçekte olduğunun bir önemi yoktur. Buradan hareketle, itme ve çekme faktörleri kişisel ve görelidir. Fayda ve zarar sağlayacak faktörler yaş, cinsiyet, ırk, eğitim, kültür, medeni durum gibi birçok ayırt edici özelliklere göre değerlendirmeye alınır (Çağlayan, 2006, s. 73). İtme-çekme modelinde göçün belirleyenleri olarak iki boyut ortaya koyulmaktadır. Kişisel yani mikro faktörler ile kişisel olmayan makro faktörlerdir. Muhtemel göçmenler olarak nitelendirilen yerleşikler yaşadıkları bölgede itici ve çekici faktörlerin neler olduğuna hakimdirler. Olumlu ve olumsuz faktörlerden ne kadar etkilendiklerinin hesabını yapabilmektedirler. Göç etmeleri durumunda bu hesaplamanın ne kadar değişeceğini, kar-zarar oranını ve olumlu olumsuz faktörlerin neler olacağı hakkında genel olarak bir analize sahip olmaktadır. Bu durumda öngörülemeyen bazı faktörler bulunmaktadır. Sosyal yapı ve

bulunulan durum içerisindeki ihtimaller, riskler ve beklentiler göçmenler için belirleyenleridirler. Göç kavramı başka bir şeye ihtiyaç duymadan belirsizlikler bütünüdür. Lee'nin temel dört maddesinden birisi yaşanılan ülke ile gidilmesi planlanan yer arasında göç etmeyi zorlaştıran unsurların varlığıdır. Göç analizi yaparken sadece yaşanılan yerin ve gidilmesi planlanan yerin değil bu iki yer arasındaki engelleyici faktörlerin de analize dahil edilmesi gerekmektedir. Böylelikle daha kesin ve doğru bir analiz yapılmış olur. Göç etmeyi zorlaştıran unsurlar da ikiye ayrılmıştır. Bunlar makro ve mikro engellerdir. Mikro faktörler arasında kişisel tercihler, ulaşım koşulların, yakınlık ve uzaklık, ödenecek bedel ve hukuki ve sosyal değişiklikler bulunmaktadır. Makro faktörler ise can sıkıcı tutumları barındıran ırkçılık, katı göç kanunları, göç etmek için fiziksel şartlar ve sağlamlık testi gibi göçmenlerin tabii tutulacağı faktörlerdir. Güncel hayatta Lee'nin itme-çekme modeli iç göçlerde ve dış göçlerde hala geçerliliğini korumaktadır. Fakat artık göçler daha karmaşık halde gerçekleştiğinden dolayı pozitif ya da negatif faktörlerin her sınıf toplum açısından belirlenip ayrılması zorlaşmıştır.

1.3.3. Ernest Georg Ravenstein Teorisi

İlk kuramlardan birisi olan Georg Ravenstain göç ile ilgili düşüncelerini 1885 tarihinde “The Laws of Migration(Göç yasaları)” adlı makalesinde derlemiş ve temel yedi göç kanunundan söz etmiştir. Ravenstein, göç olgusunu siyasi, sosyal ve ekonomik açılarından inceleyerek analitik ve ampirik göç teorisi geliştirmiştir (Özcan, 2016, s. 188). Göç yapılırken tercih yönünün her zaman ekonomik, siyasi ve sosyal açıdan daha iyi olanaklar sağlayan yerlere doğru olacağını ve bu göç süresini aradaki uzaklığın etkileyeceğini varsaymıştır. Ravenstain'e göre yedi kanundan ilki göçmenlerin neredeyse hepsi genelde yakın mesafede bulunan yerlere göç etmesidir. Bu yerler büyük endüstriye sahip, ticaret yönünden gelişmiş yerler olduğundan dolayı buraya yerleşen göçmenler daha fazla göçmeni oraya çekerler. Artarak devam eden bu etki sonucunda bölgeye kitlesel akınlar başlar, yerel halk da bu durumdan etkilenir ve hatta yerinden bile olduklarının tespit edildiği dönemler olmuştur. Yerli halkın nüfus yoğunluğuna göre göç alma genişliği belirlenir. Bu tür genel teoriler, bireylerin yüksek nüfus yoğunluğuna sahip bölgelerden daha az yoğunlukta olanlara, düşük gelir seviyesindeki yerlerden ise daha yüksek gelir seviyesindeki bölgelere göç etme eğilimlerini vurgulamakta; ayrıca göçü ekonomik döngülerdeki dalgalanmalarla ilişkilendirmektedir (Castles ve Miller, 2008, s. 31).

İkinci kanunda ise göç yapılırken kırsaldan kente doğru uzanan göçmenlerin izleyeceği bazı adımlar vardır. Sanayileşen ticari kentlerde işçi piyasası başta olmak üzere birçok yan piyasa genişleyerek istihdam alanı artar. Genişleyen istihdam alanı bu kentlere yakın çevrelerden kişi çekmektedir. Yakın çevrelerden yani kırsal alanlardan başlayan göçler daha fazla alana yayılır diğer yakın yerleri etkisi altına alarak göçlere sebep olur. Kırsal alanlarda yaşanan seyreilmeyi diğer yakın yerlerden gelen göçmenler kapatırlar. O yakın yerlerde yaşanan seyreilmeyi ise yine aynı şekilde göç eden insanlar kapatırlar. Bu aşamalı olarak genişleyerek farklı bölgeleri de etkilemektedir (Çağlayan, 2006, s. 69). Kentin istihdam oranı arttıkça göç alma oranı da artacaktır böylece tüm ülkeye yayılan göç dalgasıyla göçün etkisi ülke çapında fark edilecektir. Kısacası bu yayılarak devam eden göç etkisi Ravenstein'in birinci göç tipini oluşturmaktadır.

Üçüncü kanun olarak göçler yayılmaya devam ederken göçmenler ile endüstri merkezi haline gelmiş şehirler arasında emme süreci başlar. Göçmenler sadece yer değiştirmek istedikleri için değil, göç edecekleri yerdeki sanayileşmeden veya ticaretten kendilerine pay çıkarmak, fayda sağlamak istedikleri için göç ederler. Buna istinaden kentte gelişen sanayileşme süreci ve ticaretle birlikte istihdam alanları genişler ve işgücüne ihtiyaç doğar. Göçmenler bu noktada işgücü ihtiyacını karşılayarak göç sanayi ve ticaret merkezlerine emilmeye başlamış olur. Hem göçmenler hem de gelişmekte olan kentler ortak bir amaçta birleşirler. Göçmenler gelişmekte olan kentlerde yapbozun bir parçası olarak kendilerine pay çıkarmak isterler, kentler ise sanayileşme yolunda olduklarından dolayı ihtiyaç duydukları işgücünü göçmenlerin yerleşmesi ile karşılamaktadırlar (İnce, 2019, s. 2584). Dördüncü kanunda ise göçün bir kere başladıktan sonra bir daha durdurulamayacağından söz edilmektedir. Bir göç oluştuğunda diğer bir göç akımının oluşmasına sebep olarak zincirleme bir döngüye girerler. Göç alan bir yer aynı zamanda göç vermeye de başlamaktadır. Ravenstein'in beşinci kanunu ilk dört maddeden bağımsız olarak göçmenlerin göç edecekleri yere direkt olarak, mesafe şartı olmadan; uzun mesafelere göç etmesidir. İlk maddeden dördüncü maddeye kadar olan basamakları sağlanmadan doğrudan büyük sanayi veya endüstri kentlerine göç yapılmasıdır. Genelde uzun mesafe göçlerinde büyük ticaret merkezleri olan yerler tercih edilir. Buraya kadarki göç kanunlarında iki tip model ele alınmaktadır, ilk modelde, birinci kanundan dördüncü kanuna kadar; göç kısa mesafelerde kat edilir ve aşamalı olarak gerçekleşir. İkinci model yani beşinci kanunda ise direkt olarak göç gerçekleşir ve genelde uzun mesafeli endüstri kentlerine yapılır.

Altıncı kanunda ise kırsal-kentli arasındaki göçün farklılıkları üzerinde durulmuştur. Kentte yaşayanların kırsal kesimde yaşayanlara oranla daha az göç etme yönelimindedirler. Kent yaşantısının sunduğu imkanlar, ulaşılabilirlik, canlılık ve sektör farkı bu noktada önemlidir. Ayrıca kente yapılan göçler burada yaşamakta olan kentlileri etkilememekte, kentliler aynı şekilde yerinde kalmaya devam etmektedirler. Kırsalda ise göç tam tersi bir duruma sebep olmaktadır. Göç alan kırsalda yaşayan kesim bu göçten etkilenmekte ve yer değiştirerek göç etmektedir. Bu durum daha fazla göç yaratarak dalgalar halinde yayılma gösterir. Ravenstein'in son kanunu yani yedinci kanunda göç etmenin cinsiyet faktörü üzerindeki farklılıklarından bahsedilmektedir. Erkekler kadınlardan daha fazla göç etmeye eğilimlidirler. Uzun mesafeli göçlerde daha aktiflerdir ve genellikle bu uzun mesafeli göçleri tercih etmektedirler. Ravenstein'in 1889 yılında yayınladığı ikinci makalesinde belirttiği üzere kadınlar ise iç göçleri daha çok tercih etmekte ve iç göçlerde erkeklerden daha çok göç gerçekleştirmektedirler (Yalçın, 2004, s. 25). Ravenstein iki makalesinde de göç ile ilgili durumları analiz ederek ortaya koymuştur. Göçün temel faktörlerini belirlemiş iç ve dış göçleri açıklamaya çalışmıştır. İkinci makalesinde göçe neden olan temelde iki tane madde ortaya koymuştur. Bunlardan ilki Ravenstein'e göre kötü yönetim, kanunlar, iklim koşulları, vergiler ve ekonomik şartların her zaman daha üst sınırdaki tutulma arzusudur. Başka hiçbir koşul bu koşullar kadar güçlü ve harekete geçirici kaygılar taşımamaktadır. İkincisi ise göçün sürekliliği olmuştur. Yaşanan teknolojik, endüstri gelişmeler göçün giderek çoğalmasında önemlidir. Sanayileşmenin getirdiği işgücü piyasası, teknolojinin getirdiği kolaylık ve ulaşım imkanları göç etme arzusunu kamçılamaktadır. Ravenstein'in göç modeli Ağ Teorisi (Massey vd., 1993) ve İtme-çekme Modeli (Lee, 1966) gibi kuramların temelini oluştururken güncel göç olgusuna da temel bilgiler sağlamaktadır. Göçün varsayımlarına temel katkı yaparak daha sonraki göç teorilerine zemin hazırlamıştır.

1.3.4. Peterson Beş Göç Tipi

Göç teorileri üzerine düşünen ve varsayımlar üreten bir diğer göç kuramcısı William Peterson'dur. Peterson'a göre göç kavramı diğer kuramların ortaya koyduğu kanun ve düşüncelerden farklıdır. Fairchild tarafından 1925 yılında yapılan açıklamaya göre bütün insanlar bir uyarı tarafından hareket etmeye mecbur bırakılmadıkları sürece göç etmezler, bu durum doğalarında vardır yer değiştirmeye değil yerleşime, tek düzende yaşamaya tekamüldürler (Fairchild, 1925, s. 12-13). Peterson göçü farklı bir bakış açısıyla ele

almakta ve bu varsayıma katılmamaktadır. Şöyle ki tüm insanlar için geçerli olacak bir varsayımda doğaları gereği hareket etmek ya da hareketsiz kalmak söz konusu olsaydı her iki durumda da bazıları hareket ederken diğerleri neden hareketsiz kalmaktadır, tam tersini düşünülecek olursa bazıları hareketsiz kalırken diğerleri neden hareket etmektedirler sorusunu sormuştur (Özcan, 2016, s. 193). Peterson için her insan aynı değildir ve göç normal olmanın aksine anormal bir durumdur. İtme-çekme faktörlerinin sebeplerini daha derinlemesine irdelemiştir. Tarihsel olarak farklı dönemlerin itme-çekme faktörlerini değiştirebileceğini savunmaktadır yani bir dönem itme faktörü olarak değerlendirilen bir bütünlüğün başka bir dönemde çekme faktörü olarak işleyebilmesi tarihsel döngülerin önemini vurgulamaktadır. Ekonominin göç üzerindeki etkisini de göz önünde bulundurarak sınıfsal değerlendirmelerde insanların göçe farklı tepkiler verdiğinden bahsetmektedir.

William Peterson bu çıkarımlardan beş farklı göç tipolojisi oluşturmuştur (Aktaran Çağlayan, 2006, s. 75). Bu göç tiplerinden birisi ilkel göçlerdir. Doğal afetlerin yaşanması sonucu oluşan tahribat insanları göçe itmektedir. Kuraklık, şiddetli soğuklar, kıtlık gibi doğada oluşan olayların yaşamsal faaliyetleri durdurma noktasına kadar getirmesi kitlesel akınlara sebep olur. Bir diğer başlık olan zorunlu ve yönlendirilmiş göçler ise kişinin kendi isteği dışında zor kullanma ya da zorlamayla göç yapmaya mecbur bırakılmasıdır, bunu da ancak otorite kullanıcı, devlet ya da eşdeğer mekanizmaya sahip olanlar yapmaktadır. Yöneltilmiş göçlerde ise kişiler göç etme ya da göç etmeme kararını kendileri kullanma hakkına sahiptirler. Serbest göç tipinde herhangi bir baskı söz konusu olmadan kişinin kendi iradesi dahilinde göç etmeye karar vermesidir. Daha çok bireysel göçleri ifade etmektedir. Kitlesel göçler, gelişen bilişim çağında bir kişinin öncülük ederek farklı bir yere göç ettikten sonra yaşadığı kazanımları diğer kişilerle paylaşması sonucu bu yere daha fazla göç yapılmasıyla kitlesel anlamda bir yayılma görülmektedir. İşte bu yayılımın yeni bir göçmen ağı oluşturarak daha fazla kişiye ulaşması kitlesel göçlerdir. Sosyal platformlar, internet, iletişim kolaylığı sayesinde insanlar bir tık ile her türlü bilgiye ve habere anında ulaşabilmektedir. Gördükleri gelişmelerden cesaretlenen herkes bu yönde karar vermeye meyillidir. Geçmişte bir yerden bir yere ulaşabilmek hayli zorken güncel dünyada ulaşım imkanlarının artması mesafelerin sorun olarak ortadan kalkmasına sebep olmaktadır.

1.3.5. Kesişen Fırsatlar Teorisi

Samuel Stouffer 1940 yılında göç alanında Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafe İle İlişkili Kuram (Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility And Distance) adlı makalesini yayımlayarak göç kavramını ele almıştır. Göç edilecek yerin mesafesi ile göç etme kararı alan kişi sayısı arasında bir orantı olduğu düşüncesi Ravenstein ile başlamıştır. Stouffer ile Ravenstein'in teorileri arasında, göç düzeyinin mesafeye dayalı etkisi olduğu düşüncesini taşıdıklarından dolayı benzerlikler bulunmaktadır. Stouffer için göç etmede üç önemli ana etken vardır bunlar: gidilmesi planlanan yer ile yaşanılan yer arasındaki mesafe, gidilmesi planlanan yerdeki imkanlar, fırsatlar ve bu fırsatların bolluk düzeyidir (Aktaran Kahraman, 2012, s. 1163). Bu üç maddeden mesafe maddesi diğer iki maddeden daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bunun sebebi göç ederken maksimum fayda sağlayacak çekim artıları dikkate alınmaktadır ve göç edilecek yerden, bulunulan yer arasında çekim etkisi üzerine muhakeme kurulurken aradaki mesafe temelinde analiz yapılmaktadır. Stouffer için, analiz yapılırken mesafenin uzaklığı veya yakınlığı en önemli ölçek durumundadır. Hem göç edilecek yerdeki iş gücü piyasası ve emek piyasası çokluğuyla hem de mesafenin kısa tutulmasıyla göçe talep artmaktadır. Kişiler göç kararı verirken bir yerin ekonomik koşullarına bakarak bulundukları yerdeki eksikliklerin fazla ya da artıların az olmasından kaynaklı hareket ederler. Bir kentte ya da bölgede refah ekonomi düzeyinin yüksek olması ve gelişen iş imkanları göç süreçlerinde belirleyici faktörler olarak öne çıkmaktadır. Stouffer'in kesişen fırsatlar teorisi güncel hayatta da göçmenlerin ekonomik motivasyonlarını değerlendirmede önemli bir yere sahiptir (Akyıldız, 2016, s. 135-136). Kesişen fırsatlar teorisi, göçmenlerin karar alma süreçlerinde fırsatların dağılımını temel alan bir yaklaşımdır. Bununla birlikte göçün boyutunun, göç edilmesi planlanan yerde karşılaşılabilecek fırsat ve imkanların miktarıyla doğru orantıda olduğu ikrar edilmektedir. Fakat bulunulan yer ile göç edilmesi planlanan yer arasındaki fırsat ve imkanların kesişim miktarları ise ters orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır (Öksüzkaya, 2023, s. 85).

Stouffer göçü coğrafi ve ekonomi boyutlarıyla ele almış; bu alanların yanında, sosyal açıdan da göçün neden olduğu değişimleri suça yatkınlık, suç işleme oranları, evlilik seçimi gibi birçok disiplinler arası konularla ilişkilendirerek incelemiştir. Daha çok neden sorusuyla ilgilenmiş: kişilerin neden ekonomik durumlarını düzeltebilmek için farklı yerlere gittiklerini, neden ticari sebeplerden gittiklerini, neden bazı yerlere sadece suç işleyebilmek için gittiklerini ya da neden farklı yerlere eş seçimi yapabilmek için

gittiklerinin gibi sorular sorarak kişilerin farklı bölgelere göç etmelerinin altında yatan gerekçeleri bilimsel bir temele oturtmaya çalışmıştır (Akyıldız, 2016, s. 136).

1.3.6. Merkez-Çevre İlişkisi(Dünya)

Merkez-Çevre Teorisi, Wallerstein, Galtung, Castle, Kosack ve Amin gibi farklı teorisyenler tarafından şekillendirilmiş olup, en kapsamlı çalışmaları Immanuel Wallerstein geliştirmiştir. Wallerstein, 1974 yılında kapitalist dünya sistemini merkez-çevre ilişkileri temelinde ele almış ve teorisinin temel maddesi olarak ekonomik faktörleri ön plana çıkarmıştır. Ekonomik yapı, günümüz dünya sistemlerini şekillendirmekte ve devletler arası ilişkilerin kurulmasında ve sürdürülmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Sanayi Devrimi'nin getirdiği sanayileşme ve makineleşme, üretim süreçlerinde büyük değişimlere yol açarak ekonomik yapıyı dönüştürmüş ve kırsaldan kentlere göç hareketlerini hızlandırmıştır. Wallerstein'in teorisi kapsamında merkez olarak nitelendirilen ülkeler refah düzeyi yüksek, ekonomik ve sosyal açıdan belirli bir seviyeye ulaşmış ve kapitalist düzene geçiş yapmış yerlerdir. Çevre ülkeler ise kapitalist sistemin bir parçası haline gelmiş, ancak kendi kendine yeterlilikten uzak ve merkeze bağımlı bir ekonomik yapı içinde varlığını sürdüren ülkelerdir. Merkez-çevre ülkeler arasında çıkar sağlama faktörü olan kapitalizm ve ekonomi tabanında birbirine bağımlı ülkelerdir (Ari, 2020, s. 36).

Wallerstein'e göre dünya ekonomi sistemi üç bileşene ayrılmaktadır: merkez, yarı çevre ve çevredir (Aktaran Apan, 2022, s. 14). Ancak, bu üç unsur birbirinden bağımsız değil, aksine birbirleriyle sürekli etkileşim halindedir. Merkez, ticari faaliyetlerini geliştirdikçe işgücü ihtiyacını çevreden karşılamakta ve bu süreç, çevre bölgelerden merkeze doğru göç hareketlerini tetiklemektedir. Kapitalist sistemin bir parçası olarak çevre, merkezin ekonomik dinamikleri doğrultusunda şekillenmek zorundadır. Böylelikle merkez-çevre birbirine bağımlı olarak varlığını sürdürmektedir. Bu bağımlılıktan merkez ucuz emek arzı yaratarak kırsal nüfustan faydalandığı için pozitif olarak etkilenmekteyken çevrenin olumsuz etkilendiği noktalar bulunmaktadır. Çevre için ekonomik anlamda eşitsizlikler ve çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Kırsal nüfus merkeze doğru göç gerçekleştirdiği için bu durum çevrenin dengesini değiştirmektedir. Bir nevi merkez, çevre üzerinde ekonomik anlamda egemenlik kurmaktadır. Şerif Mardin de çevre-merkez teorisi kapsamında Osmanlı Devleti ve Türkiye'de merkez ile çevre arasındaki tutarsızlığa değinmiştir

(Aktaran Apan, 2022, s. 15). Kentlileşme kavramını Şerif Mardin, göçleri ekonomik endişelerin sonucu sosyal yapının değişimine bağlamaktadır.

1.3.7. Yenici Göç Teorileri

Göç kavramında süreklilik olgusu, kişilerin güncel hayatta karşılaştıkları sosyal, ekonomik ve coğrafi konumların doğurduğu gereklilikler; aradan süre geçtikçe göç etme arzusunu birçok açıdan doğası ve şekli gereği değişime uğratar, zaman ilerledikçe yeni durumlar ortaya koyar. Tam da bu noktada yeni göç olgusu için geçmişte ortaya konulan teoriler yetersiz kalmış, yeni göç teorileri geliştirilmeye başlanmıştır (Öcal, 2022, s. 84).

Göçmenlerin, geldikleri yerde ve göç ettikleri yerde bir bağ kurmasıyla gerek yerleşik halk gerekse eski ve yeni göçmenler arasında oluşan bağ aktarımı ilişkiler ağı kuramıdır. İnsan, doğası gereği sosyal ilişkiler kurar ve bu ilişkiler dostluk, hemşerilik, kan bağı gibi çeşitli aidiyet kavramlarıyla şekillenir. Sosyal bir varlık olarak insan için bu tür bağlar, toplumsal yapının önemli bir parçasını oluşturur. Bu ilişkiler ağı göç edilen yerde de kurulabilen ve zamanla gelişebilen bağlardır. Böylelikle insanların, varlığını götürdüğü her yerde bu bağların kurulabilmesi uluslararası göçün devamlılığı konusunda son derece kıymetlidir. Göçmenler arasındaki ilişkiler ağı, sonradan göç edecek bireyler için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. İlk göç edenler, iş ve sosyal ilişkilerini sıfırdan kurmak zorundayken, sonradan gelenler daha az risk ve maliyetle karşılaşmaktadır. Bunun nedeni, önceki göçmenlerin oluşturduğu toplulukların, yeni gelenlere iş bulma, barınma ve sosyal uyum konularında rehberlik edebilmesidir. Böylece sonradan göç eden bireyler, ilk göç edenlerin karşılaştığı zorlukları daha kolay aşarak göç sürecini daha alışılmış ve yapılandırılmış bir şekilde deneyimlenmektedir (İnce, 2019, s. 2602).

Göç Sistemleri Teorisi göçün oluşması için ülkelerin uluslararası ikili ilişkileri, ekonomileri, kültürleri ve ticari etkileşimleri arasındaki bağa odaklanır. Ülkelerarası yatkınlık düzeyine göre göç oluşma oranı artmakta ya da azalmaktadır. Genellikle bu ikili ilişkiler sömürgeciliğe dayalı tarihsel, kültürel temas, siyasal ve ekonomik alışverişlerin olduğu, çıkar gözetilen ilişkilerdir. Örneğin 2011 Arap Baharından sonra yaşanan hareketlilik kapsamında en çok göçün Türkiye'ye yapıldığı görülmektedir. Bunun sebebi olarak coğrafi konum ve Türkiye'nin göç politikası olmakla birlikte tarihsel yakınlık, kültürel ve siyasi ilişkiler de bulunmaktadır. Tarihe bakıldığında Osmanlı Devleti döneminde Türkiye ve Suriye tek elden yönetilmekteydi, her iki ülkede de bulunan etnik

gruplar birbirine çok benzer olduğundan dolayı aidiyet bağları bugüne kadar canlı tutularak gelmiştir. Göç Sistemleri Teorisi temelinde değerlendirilirse, ortak bir birliğin kurulmuş olmasının yanında tarihten gelen büyük bir kültürel ve sosyal sermayeye sahip olmalarıdır (İnce, 2019, s. 2601).

Gelinen çağda küreselleşmeyle birlikte çoğu durum ve koşul etkilenecek değişime uğramıştır. Göç olgusu ve göçmenler de şüphesiz bu grubun içinde yer almaktadır. Küreselleşmenin getirdiği siyasi, ekonomik, sosyal değişimler göçmenlerin daha hızlı ya da daha yavaş hareket etmesine ya da gidilmesi planlanan yerin seçimi gibi farklı farklı konunun şekillenmesine sebep olmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği yenilikçi süreç ile birlikte teoriler de yeniliğe ve değişim göstermeye başlamıştır. İnsan hayatının her döneminde ortaya çıkan göç olgusu ilk tarihlerden bu yana birçok teoriyle karşılaşmış, harmanlanmıştır. Göç üzerine çalışan sosyal bilimcilerin ‘tek’ bir teori üzerinde nedensellik ilişkisi kurulması imkansız hale gelmiştir.

Göç olgusu, çok disiplinli yaklaşımlar gerektiren karmaşık bir sosyal fenomendir ve ekonomik, sosyal, kültürel, politik gibi farklı boyutları içermektedir. Göç teorileri, bu çok yönlülüğü kavrayabilmek için çeşitli hipotezler geliştirmiş; göçmenlerin karar mekanizmaları, göç edilen yerin sosyo-ekonomik yapısı, göçmenlerin bireysel özellikleri gibi faktörleri detaylı şekilde incelemiştir. Bu teorik çerçeve, göç hareketlerinin sadece ekonomik sebeplerle değil; sosyal bağlar, kültürel kimlikler ve coğrafi faktörlerle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Türkiye’nin son yıllarda aldığı yoğun göç hareketleri, mevcut ekonomik ve politik dinamiklerle birlikte değerlendirildiğinde, göç teorilerinin güncel ve somut bağlamlarda analiz edilmesinin önemini göstermektedir. Bu nedenle, göç çalışmalarında tek bir teorinin yeterli olmadığı; farklı teorik yaklaşımların bir arada kullanılarak çok boyutlu analizlerin yapılmasının zorunlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

1.4. Göçmenlere Ait Hukuki Statüleri

Ulus devletler demografik ve nüfus yapılarını korumak için bazı hukuki düzenlemeler yapmaktadırlar. Bu düzenlemeleri yapması adına uluslararası göç hukuku dalı görevlendirilmektedir. Uluslar arası göç hukuku temelde özel hukuk ve kamu hukuku olarak ikiye ayrılmaktadır. Kamu hukuku boyutunda idari sınır içindeki bireyler ‘vatandaş, yurttaş’ olarak kabul edilirken dışarıdan gelen bireylere farklı statüler yüklenmektedir.

Bunun yanında ÷lkeye giriş çıkışlarda gereken belgeler bulunmaktadır. Bunlar pasaport belgesi, yabancılara tanınan oturma izni ve çalışma izni gibi yasal düzenlemeleri oluşturulmaktadır. Özel hukuk kısmında ise bu kişilerin bulundukları ÷lkede kendi statüsündeki kişilerle veya ÷lkenin vatandaşlarıyla olan etkileşimlerini oluşturmaktadır. Uluslararası göç hukuku bu tür hukuki düzenlemelerin hepsini yapmakla ve denetlemekle mükellef olan hukuk dalıdır (Öktem, 2018, s. 16). Ülke içerisinde yapılan nüfus hareketliliğine iç göç, farklı bir ÷lke sınırına yapılan göçe ise uluslararası göç adı verilmektedir. Diğer adıyla dış göçler sonucunda sınır değıştiren kişilerin statüsünün belirlenmesi gerekmektedir bu yüzden bahsi geçen kişilere bazı hukuki statüler doğmaktadır (Öcal, 2022, s. 13). Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’nün kaleminden çıkan “Göç Terimleri Sözlüğü” göçe dair tüm bilgi, terim ve belgelerin kaynağı olarak Türkçeye çevrilerek düzenlenmiştir.

1.4.1. Mülteci Statüsü

1980’li yıllardan itibaren dünya genelinde mülteci ve sığınmacı sayısında belirgin bir artış gözlenmiş ve bu durum, ilgili statüler için var olan hukuki boşlukların giderilmesine yönelik çabaların artmasına neden olmuştur (Castles ve Miller, 2008, s. 144). İnsanın sırf insan olmasından dolayı kendiliğinden kazandığı haklar bulunmaktadır. Bu haklar en küçük yapı taşına kadar düzenlenmiş olup İnsan Hakları Hukuku’nun temelini oluşturmaktadır. Temelde insanları dil, din, ırk ayrımı yapılmaksızın tüm insanlara sağlanması gereken haklar Uluslararası Koruma (İltica Hukuku) ve Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda düzenlenmiştir (Menekşe, 2021, s. 23-25). Mülteci, belirli bir sosyal veya siyasi gruba ait olması, milliyeti, dini veya ırkı gibi nedenlerle şiddet tehdidi altında bulunan ve bu nedenle ÷lkesine dönme imkânı veya isteğı olmayan, milliyetine tabi olduğu devletin sınırları dışına çıkmak zorunda kalan kişidir (Castles ve Miller, 2008, s.144). Devletlerin bu hakları uygulama konusunda sorumlulukları bulunmaktadır. Uluslar arası İnsan Hakları Hukuku’nun İltica Hukuku düzenlemesinde koruma talep eden yabancılara karşı uygulanması gereken adımlar ve gereklilikler Uluslar arası İnsan Hakları Hukuku ile oluşturulmaktadır.

İlticanın insanın ve toplumun varlığının sürdürülebilir olması adına temel bir hak olarak tanımlanması ilk olarak 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin (İHEB) 14. maddesinin 1. fıkrasında yer almaktadır (Kaya ve Eren, 2014, s. 11). Her devletin ilticaya pozitif yaklaşımı kabul etmesi zorunluluk olarak gör÷lmemekle birlikte her bireye “ilticaya

başvurma hakkı” olarak tanımlanmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi BM Genel Kurul kararı olduğundan bildiri niteliğindedir ve uygulanmaması söz konusu olduğunda herhangi bir denetim, takip uygulanmamaktadır bu yüzden hukuki yaptırım uygulanması söz konusu değildir. 28 Temmuz 1951 tarihinde “Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme (1951 Cenevre Sözleşmesi)” 26 ülkenin temsilcilerinin katılımıyla İtalya’nın Cenevre şehrinde birleşmesiyle imzalanmıştır. Böylelikle uluslar arası boyutta “mülteci” tanımı ilk kez kullanılmış ve bu konuda hukuki haklar düzenlenmiştir. Türkiye’nin her iki belge içinde taraf olduğu, hukukta mülteciler hakkında kaynak belgeler olan 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1951 Sözleşmesi) ile Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü (1967 Protokolü) temelinde hukuksal anlamda yeni düzenlemelere gitmiştir (Öcal, 2022, s. 14).

Mülteci statüsü, günümüzde küresel ölçekte önemli bir insan hakları meselesi olmuştur. Savaşlar, etnik çatışmalar, siyasi baskılar ve çevresel felaketler gibi nedenlerle yerinden edilen bireyler hayatlarını koruyabilmek ve daha güvenli bir sınıra kavuşabilmek için yaşam arayışında olan insanlardır. Yerinden edilen bireylerin gittiği yer genelde o birey için yaşanılabilir değildir; kaçış nedeni genellikle can güvenliği ve özgür yaşayabilme ihtiyacıdır. Baskı rejiminden özgürlüğe ya da hayati tehlikeden can güvenliğine ulaşabilmek, ezici sefaletten, kıtlıktan, yoksun bırakılmadan, açlık, susuzluk gibi insan yaşamını zedeleyecek ve hatta durdurabilecek birçok gerekçe neden olabilmektedir. Birleşmiş Milletlere (BM) göre mülteci, “ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet ya da siyasi görüşleri nedeniyle zulme uğrayacağı korkusuyla kendi ülkesini terk eden kişi” olarak tanımlanmaktadır (Usa For UNHCR, 2025). Bu tanım mültecilerin uluslar arası koruma hakkı çerçevesinde küresel anlamda büyük bir anlam ifade etmektedir.

Mülteci statüsü sadece fiziksel ve güvenlik açısından değil aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda hakları da güvence altında toplamaktadır. Mülteci statüsüne girebilmek için sağlanması gereken şartlar bulunmaktadır. Konulan şartlar gerek uluslar arası sözleşmelerde gerekse devletlerin iç hukuklarında detaylı bir şekilde belirlenmiştir. Bu şartlardan en temeli bazı gereklilik hallerinin bireyde bulunmasıdır. İlk olarak “zulüm riski” şartı gelmektedir. Mülteci olarak tanınmak için, başvuru sahibinin kendi ülkesinde etnik köken, yaşam tarzı, kültür, inanç, ekonomik ve sosyal anlamda ciddi bir zulüm riskiyle karşı karşıya olması gerekir. Hatta bu zulüm fiziksel şiddet, hapis, işkence, alıkonulma ve ölüme kadar gidebilecek boyutlarda insan hakları ihlallerini de

kapsayabilmektedir. Zulüm kavramı temelinde korku barındıran ve kişilerin normal hayatını yaşayamama derecesine getiren, genellikle sosyal baskı sonucu oluşan bir durumdur. Kişileri yerinden eden yani göç etmeye maruz bırakan etkenlerin en başında gelmektedir. Çaresizlik, acı çekme, işkence ve haksızlık durumları zulüm kavramını oluşturmaktadır fakat bu durumların kasten gerçekleşmesi gerekmektedir (Özturanlı, 2013, s. 1022). 1951 Sözleşmesinde zulüm kavramı üzerinde durulmuştur ve göçe neden olan faktörler arasında önemli bir yerde tutulmuştur. Farklı bölgeler, devletler arasındaki sosyal, ekonomik adaletsizlikler değiştirilemeyecek bir konudur. Her ülkenin refah seviyesi, hukuki standartları ve kişilerin yaşam biçimleri kendine has özellikler ve kaynaklar barındırmaktadır. Tüm ulus devletlerini aynı standartta tutabilmek neredeyse imkansızdır. Bu durum sonucunda kişiler göç etmeye yönelmekte veya mecbur kalmaktadırlar. Göç eden kişiler kadar göç edilen ülke sınırı içerisinde bulunan kişiler de bu olaydan etkilenme ve değişiklik yaşamaya mecbur kalmakta, uyum sağlamaktadır. Başka bir ülkeye kaçmak sorunu rahatlasa da kesin bir çözüm olarak görülememektedir.

İkinci şart ise “ülkeler arası sınırları aşmaktır”. Mülteciler kendi güvenliklerini sağlayabilmek için başka bir ülkenin sınırını aşmak zorundadırlar. Yerinden edilme yalnızca iç tehditlerin bir sonucu olmayıp aynı zamanda uluslar arası göç hareketlerini de içermektedir. Üçüncü şart “zulümden kaçma ihtiyacı” bulunmaktadır. Mülteciler yaşama tutunma adına can havliyle yani son çare olarak başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalmaktadırlar. Bu şartlar sağlandığı takdirde mülteci statüsü kapsamına girilmektedir. 1951 Sözleşmesi uluslararası korumayı sağlamak adına vardır ve bu korumanın başlatılabilmesi için göç eden kişilerde “sınırların geçilmesi” gerekmektedir. Kişiler aynı nedenlerden dolayı da olsa ülke içinde yer değiştirdikleri için ülke dışında yer değiştirenlere verilen mülteci statüsünden faydalanamamaktadırlar, halen bulundukları ülkenin hukukuna tabidirler.

Öte yandan mülteci statüsüne girebilmek için sağlanan şartların taşınmasına rağmen, bu statünün verilemeyeceği ve uluslar arası hukuki koruma kapsamına alınamayacak kişiler de bulunmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 1. maddesinin (f) bendinde üç gruba ayrılmaktadır. Toplum bütünlüğüne zarar verecek suç işleyenler, savaş ve insanlığa karşı suç işleyenler ilk grupta yer almaktadır. Politika suçlarından bağımsız olarak farklı bir ülke sınırında kuvvetli bir suç işlenmesi ikinci grupken Birleşmiş Milletler’in varlığını, amacını ve yerini zedeleyen eylemlerde bulunanlar ise üçüncü grubu oluşturmaktadır. Bu üç gruba

dahil olacak eylemlerde bulunan kişilerin mülteci statüsü hakkında muaf tutulmaktadır (Kaya ve Yılmaz Eren, 2014, s. 18).

Mülteci statüsüne sahip olmanın bazı hukuki karşılıkları bulunmaktadır. Geri gönderilmeme hakkı bu hakların en başında gelmektedir (Taneri, 2012, s. 239). Bu hak mültecilerin korunmalarının temel güvencesidir. Aksi bir tutum sergilenirse hayati riskleri tekrardan devam edecektir. Yaşama ve çalışma hakları bulunmaktadır. Bunlar temel insani haklar olduğundan, mültecilere de barınma, sağlık hizmetleri, eğitim ve çalışma hakkı gibi insan yaşamını sürdürmeye yönelik hakları korunmaktadır. Son olarak da bazı hukuki haklar verilmiştir. Sığındıkları ülkede kullanılan yerel yasalar çerçevesinde mülteciler de bu haklardan yararlanmaktadırlar.

1.4.2. Şartlı Mülteci

Şartlı mülteci 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda (YUKK) tanımlandığı şekliyle, Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar nedeniyle 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen mülteci tanımındaki koşulları taşıdığı gerekçesiyle Türkiye'ye sığınan ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar geçici koruma statüsüne tabi tutulan kişidir. Bu kişiler, ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi düşünceleri sebebiyle zulüm görme tehlikesi bulunan bireyler olup, doğrudan Türkiye'den kalıcı koruma talebinde bulunmak yerine, Türkiye'yi geçici bir güvenli ülke olarak görerek üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi beklemektedir. Türkiye, coğrafi sınırlama uygulamaya devam ettiğinden, bu kişiler "şartlı mülteci" statüsünde değerlendirilmekte ve kalıcı mültecilik hakkı tanınmamaktadır (6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, madde 62).

Türk Hukukunda önceden var olan mülteci- sığınmacı farkı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK) ile bu farkı tamamen ayrıma dönüştürerek şartlı mülteci ayrımı yapmaktadır (Öcal, 2022, s. 22). Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolünde sığınmacı kavramına katılmaması sonucunda YUKK, 1994 Yönetmeliği'nde bu kavramı şartlı mülteci olarak belirlemiştir. Madde 62'de şartlı mülteci statüsü kapsamına girebilmek için mülteci statüsünü oluşturan nitelikleri taşıyor olmak gerekmektedir ve şartlı mültecilerin güvenli üçüncü ülkeye yerleşimi sağlanana kadar Türkiye'de ikamet etmesine izin verilmektedir.

1.4.3. Sığınmacı

1951 Sözleşmesinde sığınma hakkına dair koruma veya hüküm belirlenmemiştir. Sığınma hakkı 1967 tarihinde Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi ile oluşturulmuştur. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (İHEB)'nin 14. maddesinde sığınmacı hakları düzenlenmiştir. Bildiri dört madde temelinde oluşturulan ilkeler çerçevesindedir. Eski adıyla iltica olarak bilinen sığınma zorunlu sebeplere maruz kalınması sonucu başka bir ülkenin korumasını aramaktır. Zorunlu sebepler kişinin vatandaşı olduğu ulus sınırından başka bir ulus sınırı arayışına girecek kadar kişinin yaşamını engelleyen ağır, baskıcı, zorba sebeplerdir. Sığınmacı kavramı genel olarak yabancıların uluslararası hukukta mülteci başvurusu yapmış fakat henüz neticelendirilmemiş fiili bir durum olarak kabul edilmektedir (6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, madde 3). Başvurusu olumlu sonuçlanan yabancılara mülteci statüsü verilirken olumsuz sonuçlanan yabancılar ise ilgili devletin göçmenler için hazırlanan yasalar yönünde bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadırlar. Sığınma talebini olumlu ya da olumsuz sonuçlandırmak ilgili devletin değerlendirmesindedir. Devletlerin sığınma talebini geri çevirmemesi hususunda herhangi bir zorunluluğa gidilmemektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. Maddesinde, zulüm karşısında sığınma hakkının bir insanlık hakkı olduğu ancak siyasi nitelik taşımayan adi bir suçun işlenmesi ya da Birleşmiş Milletlerin gayesine aykırı eylemlerde bulunulması durumunda bu haktan yararlanılamayacağı şeklinde düzenleme yapılmıştır.

Göçmen kavramı ile sığınmacı kavramı arasında farklar bulunmaktadır. Göçmen kavramında yabancı kendi iradesiyle göç etmeye ve bazı standartları yükseltmek adına göç edeceği ulus sınırını seçmektedir. Sığınmacı ise göç ederken hayati endişeleri giderebilmek adına genelde diğer en yakın ulus sınırına ulaşarak ya da transit geçiş sınırını kullanarak farklı bir sınıra ulaşmaktadır. Standart gözetmek bir yana dursun temel yaşam gereksinimlerini karşılayabilmek adına göç etmeye mecbur kalmaktadır. Bir yanda güncel hayatta edinilen yeni gelişmeler, teknoloji, bilişim, eğitim, sağlık ve sosyal hayat göz önünde tutularak rahat bir yaşam seviyesinden faydalanmak ve hayata böyle devam edebilmek arzulanırken diğer yandan sadece baskı, zulüm ve zorbalığı geride bırakarak insani değerler ekseninde yaşayabilmek arzusu güdülmektedir. Her gün tıpta, sosyal bilimlerde vb birçok alanda daha da gelişen bu dünyada kişilerin geleceğini düşünerek refah seviyeye ulaşmış devletlere göç etmesi kaçınılmaz bir durumdur. Bu faktörler göz

önünde tutularak göç etmek bir tercihtir. Sığınma arayan yabancılarda ise sadece mecburiyetten oluşan bir durumdan fazlası değildir.

Ulusal hukukta 1994 yönetmeliğine göre Avrupa dışındaki farklı yerlerden gelen yabancılara sığınmacı statüsü verilmekteyken Avrupa içinden gelen yabancılara ise mülteci statüsü verilmekteydi ve sığınmacı kişinin mülteci kişisiyle benzer şartları sağladığı kabul edilmekteydi. Sığınmacı olabilmenin koşulu olarak Avrupa dışındaki diğer uluslardan gelme şartının taşınması ve bir diğer ülkeye yerleşinceye kadar Türkiye’de geçici ikamet etme izni verilmekteydi (Öcal, 2022, s. 18). Türk hukukunda Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda(YUKK) sığınmacı kavramı, koruma talebinde bulunan ve bu başvuru hakkında henüz karar aşamasına gelinmemiş olan kişi olarak değerlendirilmiştir (6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, madde 3). Ayrıca Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre Avrupa dışından gelen yabancılara şartlı mülteci statüsü verilmektedir.

1.4.4. Göçmen

Genel anlamıyla göçmen tanımı kişinin bireysel rahatlığı ön planda olacak şekilde mensubu olduğu ulustan bir diğer ulusa hür iradesiyle yerleşmek istenmesi sonucu göç eden ve henüz göç edilen ülkenin vatandaşlığını kazanmamış kişidir. Gelecek planlaması yaparak kendisini, çocuklarını düşünen kişilerin gelecekte hem kendisinin hem de ailesinin sosyal, ekonomik, sağlık ve kariyer gibi durumlarının iyileştirmek istenmesi esastır. Kişilerin hür iradesiyle yer değiştirmek istemesi sonucu göçmen kavramı ortaya çıkmaktadır. Yani zulme uğramazlar, baskıya maruz bırakılmazlar, hayati tehlike durumunda kalmazlar; haklı korku barındıran kaygıları yoktur. Göçmenler de mülteci statüsündekiler gibi yerleştikleri devletin korunmasından faydalanmaktadırlar. Birleşmiş Milletlere göre göçmenler, gönüllü veya gönülsüz olmasına bakılmaksızın bir yıldan daha fazla bir sürede yabancı ülkede ikamet edenler olarak belirtilir, ayrıca bir yıldan fazla kalınması uzun süreli göçmen olarak adlandırılmaktadır (Adıgüzel, 2016, s. 4-5). Göç edilen ülkenin izni ve bilgisi dahilinde bu yerleşim gerçekleşmektedir. Fakat yasadışı yollarla ülkeye giriş sağlamak isteyen kişiler de bulunmaktadır. Tespit edilmesi sonucunda ülkenin iç hukuku çerçevesinde gereken maddeler uygulanmaktadır. Vatandaşlık hakkı kazanılana kadar özel bir düzenlemeye bağlıdırlar fakat mülteci statüsünden faydalanamamaktadırlar (Tamer, 2020, s. 2811).

1.4.5. Geçici Koruma Statüsü

Uluslar arası herhangi bir sözleşmede geçici koruma statüsü bulunmamaktadır. Fakat acil bir şekilde toplumsal akın gerçekleşen durumlarda bireysel olarak statü belirlemenin ve mülteci başvurusu yapılmasının imkansız olduğu böylece koruma altına alınması gerekenleri toplumsal olarak sığınma sağlanabilmesi adına araç niteliğindedir (Öcal, 2022, s. 24). 1990'lı yıllarda Yugoslavya'nın girdiği dağılma sürecinde yaşanan toplumsal olayın etkisiyle birlikte geçici koruma kavramı Avrupa Birliği Konseyi 2001'de Geçici Koruma Yönergesi'ni oluşturmuştur (Topal, 2015, s. 13). 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği'nde geçici koruma hakkında bir düzenleme bulunmazken 8-26 maddelerine eklemeler yapılmıştır. Geçici koruma statüsü yaşanan kitlesel akınlara geçici ve pratik bir çözüm olmakla birlikte acil durum politikası olarak da kabul edilmektedir. Geri göndermeme yasağından doğan geçici koruma statüsü bu kişilerin güvenlik ve koruma ihtiyacını gidererek temel insan haklarını garanti altına almaktadır. Bu uygulama neticesinde hem yer değiştirmek zorunda kalanların menfaati güdülürken hem de kitlesel akına maruz kalan devletlerin menfaatleri gözetilmektedir. YUKK'un 91. maddesinde genel hatlar belirlenmiş, ayrıntılar ise bir yönetmelikle Geçici Koruma Yönetmeliği 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikte belirtilen geçici 1. Madde ile birlikte Türkiye'de bulunan Suriyelilerin de mevcut durumları kapsama alınmaktadır. Hangi şartlar altında uygulanıp, uygulanamayacağı, usulü, ve bu çerçevede kitlelere tanınan haklar ve sağlanacak hizmetlerle birlikte hangi durumlarda söz konusu hakların sona ereceği belirtilmiştir (Topal, 2015, s. 15). Geçici Koruma Yönetmeliği ile birlikte mülteci ya da sığınmacı statüsüne girmeyen Suriyelilerin hukuki statüleri aydınlığa kavuşturulmuştur.

1.4.6. Geri Gönderme Yasağı

YUKK'un 4. maddesinde geri gönderme yasağına yer verilmiştir. Kişinin işkence, baskı, zulüm, insanlık dışı muamele yaşayacağı yere geri gönderilemeyeceği kabul edilmiştir. Aynı zamanda siyasi tutumundan dolayı hayatının ve özgürlüğünün tehdit unsuru taşıdığı durumların da aynı koşulda korunacağı bu düzenlemeyle belirtilmiştir. Uluslararası hukukta geri gönderme yasağı bir ilke niteliğindedir ve YUKK ile birlikte Türk hukukunda da yerini almıştır (Canyaş, 2015, s. 75). 1951 Sözleşmesi madde 33'de de mülteciler için bu ilkeye yer verilmiş ve artık bu ilke güncel dünya devletlerinde örf-adet özelliği taşımaya başlamıştır. Bu ilkenin dayanağı insani değerlerdir. Kimse ölüm tehdidi ile karşı karşıya

bırakılamaz, zulüm göremez ve göreceği kesinleşmiş bir yere gönderilmek zorunda bırakılamaz; iade veya sınır dışı edilemez. YUKK’de mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı, geçici koruma statüsünde olan her yabancı kişi hakkında aynı durum geçerlidir. Aynı zamanda bulunduğu ülkede güveni zedeleyen ciddi bir suç durumu olan ve kesinleşmiş hükümlünün tehlikesi ile karşı karşıya kalınan kişiler hakkında geri gönderilme yasağı geçerli sayılmamaktadır. Artı olarak bu kişilerin kamu düzenine zarar verme, engelleme, yok sayma; ulusal güvenlik tehdidi oluşturması sebeplerden dolayı sınır dışı edilebilmektedir. Sınır dışı edilmesi durumu yasal bir süreçtir ve yasalara göre hareket edilmektedir (Öcal, 2022, s. 30). Terör örgütü kurma, yönetme, liderlik etme gibi görevleri bulunan, uluslararası kurumlar tarafından terör örgütü olarak tanınan örgütlerle ilişkisi olduğu belirlenen; uluslararası koruma statüsü sahibi olan kişilerin YUKK’a göre sınır dışı etme kararı verilebileceği belirtilmiştir.

1951 Sözleşmesine göre göçmenlere ait hukuki statüler ve bu süreç Avrupa içinden gelenleri kapsamaktayken Türkiye Avrupa dışından gelenlere de aynı titizlikte coğrafi konum sınırlandırması yapmaksızın tüm yabancılara geri gönderme yasağı uygulanacağına açıkça yer vermiştir. Bir kişinin eğer hayatı, hürriyeti geri gönderileceği yerde tehlike altındaysa; işkence, baskı, insanlık dışı kötü muamele ve ölüm cezası ile cezalandırılacaksa bu yabancı kişi, uluslararası koruma kapsamında ikincil koruma statüsü ile toplumsal akın durumlarında gelen diğer yabancı kişilerle birlikte koruma altına alınması amacıyla geçici koruma statüsü gözetilmiştir.

1.4.7. Uluslararası Korumanın Sona Ermesi Durumu

1951 Sözleşmesinde uluslararası korumayı sona erdiren maddeler bulunmaktadır. Bir kişi mülteci statüsü verilmesine neden olan koşulların yani vatandaşı olduğu ülkede yaşadığı haklı korkunun ortadan kalkmasıyla vatandaşı olduğu ülkenin tekrardan koruması altına girmek istemesi, kişinin terk ettiği ülkesine kendi rızasıyla tekrardan yerleşmek istemesi, kişinin vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi iradesiyle yeniden yararlanması veya yeni bir vatandaşlık edinmesi, kişinin kaybettiği vatandaşlık sonrası iradesi dahilinde yeniden vatandaşlıktan yararlanması durumlarında mülteci statüsü; uluslararası koruma sona ermektedir. Bu maddeler ışığında mültecilik statüsü oluşturacak koşulların ortadan kalkması ve kişinin kendi iradesiyle karar vermesi korumayı sona erdirmektedir (Öcal, 2022, s. 32). Mülteci statüsünün sona ermesi ölçütleri YUKK’un 85. Maddesinde düzenlenmiştir. Hatta sadece mülteci statüsü değil, şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü

için de geçerli olarak yer verilmiştir. Türkiye'nin bu tutumu jeopolitik konumu gözönünde tutulursa son derece önemlidir ki zorunu bireysel göçlerin yanı sıra zorunlu kitlesel akınların geçiş rotası olarak uğranması, yerleşmesi kesin sınırlardan birisidir (Öztürk, 2016, s. 401).

Belirtilen nedenlerden sadece birinin sağlanması dahilinde mültecilik statüsü sona ermektedir. Geçici koruma statüsünün bireysel olarak sonlandırılmasında kişinin kendi isteği doğrultusunda Türkiye'den ayrılması, üçüncü bir ulusun korumasından yararlanması, üçüncü bir ulusa geçiş yaparak yeniden yerleşmesi, kişinin ölmesi, kişiye Türk Vatandaşlığı verilmesi neticesinde sonlanmaktadır. Bir de uluslararası korumanın iptali yapılmaktadır. YUKK'un 86. Maddesinde uluslararası koruma statüsünün iptaline yer verilmiştir. Uluslararası koruma statüsüne sahip kişilerin resmi belgelerde sahtecilik, aldatılma ya da hile yapılması bu statüye sahip olduğu tespit edildiğinde YUKK'un 64. Maddesine göre koruma statüsü iptal edilir. Özürsüz olarak üç kez bildirim sorumluluğundan kaçan yabancıların da geçici koruma statüsü valilik tarafından iptal edilir. YUKK'a göre uluslararası korumaya sahip kişiler gönüllü olarak vatandaşı oldukları sınıra geri dönmek isterlerse ayni ve nakdi destek sağlanabilmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğüyle birlikte gönüllü geri dönüşler birçok sivil toplum kuruluşu, uluslararası kurum ve kuruluş da olmak üzere ortak çalışma ile yürütüleceği hükümce belirlenmiştir (Öcal, 2022, s. 34).

1.4.8. Suriyelilere Verilen Statü

15 Mart 2011 tarihinde başlayarak Suriye'de iş savaşı kadar giden ve vatandaşlarının kitlesel akın şeklinde farklı yerlere göç etmesine sebep olan iç karışıklık Arap Baharı olarak adlandırılmaktadır. Bu çatışma ortamı kişilerin normal hayatlarına devam etmeleri bir yana yaşamsal faaliyetlerine dahi devam ettirememelerine sebep olmuş ve bu yüzden vatandaşı oldukları ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır (Tunç, 2015, s. 35). Yaşanan kitlesel akın birçok ülkeyi etkilemekle birlikte en çok payı da hem Suriye ile sınırları olmasıyla hem de transit ülke olarak görülmesiyle Türkiye almıştır. Aynı zamanda Suriye ile Türkiye'nin tarihi ve kültürel benzerlikleri de en çok göçün Türkiye'ye olmasında etkili olmuştur. Bu konuda Türkiye'nin izlediği politika yani kitlesel göçlere kapısını açarak ağırlamasıyla komşu ülkeler arasında en çok göçleri kabul eden ülke olmuştur. Suriye'den gelenler ilk başlarda sınır illerde kurulan çadırlara yerleştirilse de zamanla bu sayı katlanarak çoğaldığı için diğer illere geçiş yaparak ülkenin geneline dağılmışlardır.

Türkiye'nin 1951 Sözleşmesindeki “coğrafi çekincesi” sebebiyle Avrupa dışından gelen kişileri mülteci statüsü dışında değerlendirmesinden ötürü Türkiye başlarda Suriyelileri misafir olarak kabul etmiştir. Kısa süreli bir hareketlilik olacağı tahmin edilmiştir. Fakat bu süre uzadığından dolayı uluslararası hukukta misafir kavramına karşılık olmaması yeni bir statü gerektirmiştir. 2013 yılında YUKK'un yürürlüğe girmesi ile birlikte bu statü açığını “şartlı mülteci” ve “geçici koruma kapsamında” kavramı kapatmıştır. Böylelikle Türkiye’de bulunan Suriyelilere şartlı mülteci statüsü getirilmiştir. Mülteci ya da şartlı mülteci konumunda değerlendirilemeyecek yabancı kişilere ise “ikincil koruma” statüsü verilmiştir. 2014 Yılına doğru Türkiye’de sayıları 2 milyonu aşan Suriyelilerin her biri adına bireysel başvuru yapılması imkânsız olduğundan dolayı toplu olarak değerlendirilmesi durumu ise genelde kitlesel göçlerde ortaya çıkan “geçici koruma” kavramıyla uluslararası bir koruma verilmiştir (Tunç, 2015, s. 39).

Geçici koruma statüsünün tanınması, belirli bir kabule dayanmaktadır. Bu kabul, göç hareketine neden olan olayların yakın bir zamanda eski haline döneceği varsayımına dayalıdır. Bu çerçevede, kitlesel göç dalgasına yol açan koşulların ortadan kalkmasıyla birlikte bireylerin kendi ülkelerine ya da topraklarına geri dönecekleri düşüncesi bulunmaktadır. Nitekim Avrupa Birliği ülkeleri de Türkiye gibi geçici koruma konusunda çeşitli çalışmalar yürütmüş; bu kapsamda “Avrupa Birliği Geçici Koruma Direktifi” adlı bir yapı oluşturmuş, ancak bu mekanizmayı etkin bir şekilde hayata geçirememişlerdir. Bu bağlamda, son noktada geçici koruma uygulamalarının küresel ölçekte önemli bir politika aracı haline geldiği söylenebilir (Koçancı ve Namal, 2017, s. 236). 2011 yılından bu yana yaşanan uluslararası kitlesel göç hareketleri sonucunda, geçici koruma statüsünü uygulamaya başlayan Türkiye, Avrupa ile Ortadoğu ve Afrika arasında kritik bir geçiş noktası olarak ön plana çıkmıştır. Bu coğrafi ve siyasi konumu itibarıyla Türkiye, Avrupa açısından adeta bir tampon bölge işlevi görmektedir. Bu rol, Avrupa’nın sınır güvenliği ve düzensiz göçü engelleme politikaları bağlamında oldukça işlevsel ve stratejik bir önem arz etmektedir (Koçancı ve Namal, 2017, s. 237).

Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki göç konulu diyalogun temelleri 1960’lı yıllara kadar uzanmakta olup, söz konusu durum, 1960 yıllarında başlayan işçi göçleri ile özellikle ekonomik açıdan dikkate değer bir derinliğe sahiptir. Bu dönem, Türkiye ile çeşitli Avrupa ülkeleri arasında imzalanan ikili işgücü alım anlaşmaları ile Avrupa’nın artan işgücü ihtiyacının Türkiye’den sağlanan iş gücüyle karşılandığı bir süreç olarak öne çıkmaktadır (Bozkaya ve Kıncal, 2018, s. 93). Diğer yandan, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne aday ülke

statüsü kazanması, göç politikalarının gelişim süreci açısından önemli bir dönüm noktasıdır. 1999 yılında gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının resmen kabul edilmesinin ardından, 8 Mart 2001 tarihinde yayımlanan Katılım Ortaklığı Belgesi ile Türkiye'nin göç politikalarının AB müktesebatına uyumlu hale getirilmesi yönünde temel bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu bağlamda, 2000'li yıllar, Türkiye'nin göç politikalarının yeni bir boyuta taşındığı ve Türkiye-AB göç ilişkilerinin daha kurumsal ve yapılandırılmış bir zemine oturtulduğu bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemin öncesinde daha çok parçalı ve sistemsiz bir yapıya sahip olan göç yönetimi, AB uyum süreci doğrultusunda daha kurumsal, düzenli ve stratejik bir nitelik kazanmaya başlamıştır (Bozkaya ve Kıncal, 2018, s. 94).

Bu çerçevede öne çıkan en somut örneklerden biri, Suriye'deki iç savaştan kaçan sığınmacılar bağlamında şekillenen ve hem Türkiye hem de Avrupa Birliği'nin gündeminde merkezi bir yer edinen göç odaklı diyalog ve iş birliği sürecidir. Bu süreçte ülkelerindeki iç savaştan etkilenen Suriyeliler çareyi ülkelerini terk etmekte bulurken yerleştikleri ulusu etkileyen konumundadırlar. Bu payın büyük bir kısmını Türkiye üstlenmiştir. Ülkelerindeki Suriyeliler şartlı mülteci korumasına alırken ülkenin tamamı etkilenen taraf olmuştur. Ekonomiden kültürel farklılığa, istihdamdan sağlık alanına, nüfus yoğunluğundan kentleşmeye kadar birçok alanda toplumsal uyum ve politika değişikliği yaşanmıştır. Güncel verilere göre Türkiye'de ikamet eden toplam Suriyeli sayısı 3 milyon 99 bin 524 kişidir (İletişim Başkanlığı, 2024). Bu kişiler geçici koruma altında yaşamlarını sürdürmektedirler. 2011 Arap Baharı buhranından bu yana 14 yıl geride bırakılmıştır. Başta kısa süreli bir değişim olduğu düşünülürken halen durumun varlığını sürdürmesi olayın ciddiyetini korumaktadır. Bu noktada Türkiye'nin tutumu çok önemlidir ki en çok Suriyeli sayısına sahip ülke konumundadır. Son derece yapıcı politikalar ile düzeni dengelemeye ve uyumu sağlamaya özen gösterilmektedir.

Ulus devletler, demografik yapılarını koruma ve düzenleme amacıyla uluslararası göç hukukuna dayalı çeşitli hukuki düzenlemeler yapmaktadır. Bu düzenlemeler, hem kamu hukuku kapsamında vatandaşlık ve yabancı statüsünün belirlenmesini hem de özel hukuk boyutunda bireylerin yerel nüfusla olan etkileşimlerini kapsamaktadır. Ülkeye giriş-çıkış işlemlerinde gerekli belgeler ve izinler, göçmenlerin statülerini belirleyen temel unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. İç göç ile uluslararası göç arasındaki farklar göz önünde bulundurulduğunda, uluslararası sınırları aşan hareketlerin hukuki statüsünün düzenlenmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Dolayısıyla, göçün hukuki boyutunun etkin bir

şekilde yönetilmesi, ulus devletlerin sosyal bütünlüğünü koruyabilmesi ve göçmen haklarının güvence altına alınması açısından kritik bir gerekliliktir.

1.5. Türkiye’de Göç Yönetimi ve Göç Politikası Oluşum Süreci

Geçmişten bugüne göç olgusu uluslararası arenada yer alan konular arasındadır. Geçmiş, şu an ve gelecek zaman diliminde de almaya devam edeceği kaçınılmaz bir gerçektir. Güncel dünyanın birçok ulus devleti için öncelik barındıran konulardan ve çözüme dökülemeyen sorunlardan birisidir. Teknolojik gelişmeler sayesinde geline noktada ulaşımın gelişmesiyle daha kısa sürelerde istenilen yere ulaşılması ve iletişimin kesintisiz sağlanabiliyor olması göçmenleri cesaretlendirmektedir. Bunların yanında belli bir refah düzeyine ulaşmış ülkelerdeki eğitim, sağlık, iş olanakları gibi standartlar, geride kalmış, gelişmekte olan ve savaş, çatışma, kıtlık ortamında olan ülke insanlarını göç etmeye itmektedir. Güncel koşullar kapsamında göç etme arzusu giderek artmaktadır. Göçlerin artışı ile il, bölge ve ülkelerde hareketlilik yaşanmaktadır. Bu hareketlilik şehirlerde plansız nüfus artışı, kültür çatışması, siyasal değişiklikler, etnik ve dinsel çatışmaları beraberinde getirmektedir. Göçmenlerin yerleştikleri yerin yerel halkıyla uyum sağlaması hele ki kitlesel göçlerde son derece zor bir durum haline gelmektedir. Göç alan ülkelerin, her açıdan kamusal düzeni sağlayabilmek adına bu göçleri yönetebilmeleri ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Demirhan ve Aslıhan, 2015, s. 24).

Türkiye, diğer ulus devletleri gibi göç hareketlerine maruz kalmaktadır. Coğrafi konumu ve tarihi ilişkileri nedeniyle göçmenler için önemli bir geçiş ve yerleşim noktasıdır. Özellikle komşu ülkelerde meydana gelen iç karışıklıklar, çatışmalar ve siyasi olaylar Türkiye’ye yönelik göç hareketlerini tetiklemektedir. Örneğin, 2011 yılında Arap Baharı’nın Suriye’de yol açtığı istikrarsızlık sonucunda Türkiye’ye kitlesel göçler yaşanmıştır. Göçmenlerin büyük bir kısmı Türkiye’ye yerleşmeyi tercih ederken, bir bölümü ise Türkiye’ye transit ülke olarak giriş yaparak diğer Avrupa ülkelerine geçmeye çalışmıştır. Benzer şekilde Batı ve Kuzey ülkelere yönelen göçmenler de Türkiye üzerinden geçiş yapmıştır. Türkiye’nin stratejik coğrafi konumu tarih boyunca farklı göç hareketlerine ev sahipliği yapmış ve geçmişten bugüne göçmenler için adeta bir köprü işlevi görmektedir. Asya, Avrupa ve Orta Doğu’nun kesişim noktasında yer alması, Türkiye’nin hem kalıcı yerleşim yeri hem de transit geçiş güzergahı olarak görülmesinde stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye’nin göç almasında bir diğer önemli etken ise komşu

ülkelere kıyasla daha güçlü bir ekonomi, gelişmiş bir sosyal yapıya ve hukuki altyapıya sahip olmasıdır. Aynı zamanda Türkiye'nin göç politikası, sahiplenici ve ılımlı yaklaşımlarının da bu denli göç almasında etkili olduğu söylenebilir. Türkiye'nin göç hareketliliğine, göç ile ilgili verilerine ve her türlü göç deneyimlerinin yönetimiyle ilgili resmi kurumu İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'dür (Öcal, 2022, s. 38).

1.5.1. Göç İdaresi Başkanlığı'nın Kurumsal Yapısı ve Tarihsel Dönüşümü

Türkiye'de göç olgusu, tarih boyunca farklı dönemlerde çeşitli nedenlerle gündemde olmuş, özellikle 2011 yılında başlayan Suriye kriziyle birlikte ülke gündeminde daha kalıcı ve yapısal bir nitelik kazanmıştır. Bu durum, göç yönetiminin daha kurumsal ve merkezi bir yapı çerçevesinde ele alınmasını gerekli kılmıştır. 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş, bu kurum 2018 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi düzenlemeleriyle birlikte Göç İdaresi Başkanlığı adını alarak İçişleri Bakanlığına bağlı özerk ve uzmanlaşmış bir kamu kurumu hâline gelmiştir (T.C Resmi Gazete, 2013). Bu gelişme, Türkiye'nin göç yönetimi alanındaki kurumsal kapasitesini güçlendirme yönünde atılmış önemli bir adımdır.

Göç İdaresi Başkanlığı, ülke genelindeki göç hareketlerini izlemek, yabancılarla ilgili işlemleri yürütmek, uluslararası koruma başvurularını değerlendirmek ve düzensiz göçle mücadele etmek gibi çok boyutlu bir görev alanına sahiptir. Kurumun merkez teşkilatının yanı sıra, 81 ilde kurulan il göç idaresi müdürlükleri aracılığıyla taşra teşkilatı da yapılandırılmıştır. Böylelikle göç yönetimi, merkezi ilkeler çerçevesinde yerel düzeyde uygulanabilir hâle getirilmiştir. Başkanlık, aynı zamanda geçici koruma kapsamındaki bireylerin kayıt işlemleri, barınma hizmetleri, sağlık ve eğitim gibi temel haklara erişimi ve geri gönderme merkezlerinin idaresinden de sorumludur (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025).

Kurumsal yapısı bakımından Göç İdaresi Başkanlığı, analiz ve izleme, koruma hizmetleri, uyum ve iletişim gibi birimlerden oluşmakta; böylelikle hem güvenlik odaklı hem de insani boyutu içeren bütüncül bir göç politikası yürütmektedir. Bu yapı, göçmenlerin kayıt altına alınması, entegrasyon süreçlerinin desteklenmesi ve kamuoyunun bilgilendirilmesi gibi faaliyetlerin etkin biçimde yürütülmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde çalışan Başkanlık, Avrupa Birliği başta olmak üzere birçok

kurumla ortak projeler geliştirmekte; teknik kapasite, insan kaynağı ve dijital altyapı açısından da kendini sürekli olarak güncellemektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025).

Göç İdaresi Başkanlığı'nın işlevi yalnızca idari işlem yürütmekle sınırlı olmayıp, göçmenlerin haklarını koruyan, toplumsal uyumu önceleyen ve uluslararası yükümlülüklerle uyumlu bir politika üretim sürecine katkı sunmak yönündedir. Özellikle kriz dönemlerinde hızlı tepki verebilme kapasitesi, sahadaki organizasyon kabiliyeti ve merkezi-yerel iş birliği mekanizmaları, kurumsal etkinliğini artıran başlıca faktörler arasında yer almaktadır. Bu kapsamda Başkanlık, gn sadece bir güvenlik meselesi değil, aynı zamanda sosyal bir olgu olduğunu benimseyen bir yaklaşımla faaliyetlerini sürdürmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin göçle artan yükünü karşılamak ve g yönetimini sürdürülebilir bir zemine oturtmak adına oluşturulan G İdaresi Başkanlığı, sahip olduğu yasal altyapı, kurumsal organizasyon ve uygulama kapasitesiyle göç alanında merkezî ve belirleyici bir role sahiptir. Hem iç hukuk normları hem de uluslararası standartlar çerçevesinde faaliyetlerini yürüten bu kurum, Türkiye'de güç politikalarının kurumsallaşmasında ve etkili yönetiminde ana aktör konumundadır.

1.5.2. Türkiye'de G Politikasının Tarihsel Süreci

Türkiye'de güç politikasının oluşum süreci üç ayrı dönemde ele alınmaktadır. İlk olarak tarihleri 1923- 1950 yılları arasını kapsayan dönem, ikinci olarak 1950-1980 yılları arası ve üçüncü olarak da 1980 sonrası süreci kapsamaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015, s. 36). 1923-1950 Yılları arasında Türkiye'nin güç ve iskan politikası, nüfusun arttırılmasına yönelik çalışmaların yapılması ve saf bir Türk nüfusu oluşturulması üzerinedir. lke sınırları dışında kalan Türk ve Müslüman kimlikli herkesin Türkiye'ye göç etmesi kararı verilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ulus-devlet inşasının sağlam ve kalıcı temellerde atılması adına etnik ve dini açıdan soydaş bir toplum oluşturulması amaçlanmıştır (İçduygu, Sert ve Karaçay, 2009, s. 1). Bu çerçevede 1923'te Yunanistan ile mübadele yapılmasına karar verilmiş, Türkiye'de yaşayan Rum Ortodoks olan Türk Uyrukları ile Yunanistan'da yaşayan Müslüman Yunan uyrukları İstanbul, Bozcaada ve Gökçeada'da ikamet eden Rumlar ve Batı Trakya'da ikamet eden Türkler harici 1 milyon 200 bin Anadolu Rum'u ile 400 bin Rumeli Müslüman'ı mübadele emrine girmişlerdir (Demirhan ve Aslan, 2015, s. 37). Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleşen Lozan nüfus

mübadelesinin ardından, 1934 yılında yürürlüğe giren İskân Kanunu, nüfus politikalarının şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamış ve Türk soyundan olmak koşuluyla soydaştırma hedefi doğrultusunda yürütülen çalışmalara yasal bir zemin oluşturmuştur. 1950-1980 yılları arasında Türkiye’de ekonomik ve siyasi alanda liberalleşme eğilimleri ortaya çıkmış, bu süreç ülkenin kalkınma politikalarına ve toplumsal dinamiklerine yön vermiştir. Türkiye, 1951 tarihinde mülteci haklarını düzenleyen Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olarak uluslararası göç hukukuna uyum sürecinde büyük bir adım atmıştır. 1950-1951 Yılları arasında Türkiye’ye toplamda 258 bin 765 kişi olmak üzere, Yugoslavya ve Bulgaristan’dan Türk ve Müslüman göçmen gelmiştir (Doğan, 2020, s. 189). Türkiye, 1961-1974 tarihli dönemde gerçekleşen ilk işçi göçünü 800 bin kişinin Avrupa’ya göç etmesi ile vermiştir (İçduygu ve Aksel, 2013, s. 173-174). Bu işçi göçleri en çok Almanya olmak üzere Fransa, Avusturya ve Hollanda gibi Avrupa ülkelerine olmuştur. Bu süreçle birlikte ‘gurbetçi’ terimi, yurt dışına göç eden Türk işçileri ve onların sonraki nesillerini tanımlayan yaygın bir ifade haline gelmiştir. Göç eden bireyler, gittikleri ülkelerde çeşitli ekonomik ve sosyal zorluklarla karşılaşmış, ancak aynı zamanda yeni yaşam koşullarına uyum sağlarken kendi kültürel kimliklerini koruma çabası içinde olmuşlardır. Avrupa'daki Türk toplulukları için ‘gurbetçi’ kavramı, zamanla yalnızca göç olgusunu değil, aynı zamanda aidiyet duygusunu da ifade eden bir kimlik unsuru haline gelmiştir. 1975 yılında Arap ülkelerine yönelik iş gücü göçü ivme kazanmış ve bu süreçte söz konusu ülkeler, artan iş gücü talebi nedeniyle göç hareketlerinin ana merkezlerinden biri haline gelmiştir. Özellikle altyapı projeleri ve ekonomik kalkınma girişimleri, Türkiye’den bu bölgelere olan göç akışını hızlandırmış ve göç dinamiklerini önemli ölçüde etkilemiştir (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2013, s. 3).

1980 Sonrasındaki dönemde Türkiye, hem kaynak hem de hedef ülke olarak önemli bir rol oynamaya başlamış ve aynı zamanda transit ülke işlevi de üstlenmiştir. Bu dönemde, Türkiye’ye yönelik göç akışları artarken, bir yandan da Türkiye, çevresindeki bölgesel istikrarsızlıklar, ekonomik kriz ve savaş gibi faktörler nedeniyle göçmenlerin geçiş noktası haline gelmiştir. Türkiye’nin coğrafi konumu, uluslararası ilişkilerdeki stratejik rolü ve göçmen kabul politikaları, bu süreçte belirleyici etkenler olmuştur. 1980 yılından itibaren Türkiye, hem doğu hem de batı ülkelerinden kaynaklanan çeşitli göç dalgalarına ev sahipliği yapmıştır. 1980’lerde, özellikle Orta Doğu’daki siyasi ve ekonomik krizler, Türkiye’ye İran-Irak savaşı sebebiyle Irak’tan ve Afganistan’da yaşanan savaş sonucunda Afganistan’dan önemli sayıda göçmenin gelmesine yol açmıştır. 1990’larda ise, Sovyetler

Birliği'nin dağılmasının ardından Türk Cumhuriyetleri'nden (özellikle Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan) göçler artmış, bu göçmenler Türkiye'de yeni yaşam kurma fırsatı bulmuştur. Batı'dan ise, 1990'ların başlarında Yugoslavya'daki iç savaşlar nedeniyle Bosna-Hersek ve Arnavutluk'tan gelen mülteciler Türkiye'ye yerleşmiştir. Almanya, Fransa ve Hollanda gibi Avrupa ülkelerinden de ekonomik sıkıntılar ve iş gücü talepleri doğrultusunda Türkiye'ye göçler devam etmiştir. Türkiye'nin stratejik coğrafi konumu ve uluslararası ilişkilerdeki rolü, bu göç hareketlerinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur (Doğan, 2020, s. 191-195). 1980 yılından itibaren ortaya çıkan yeni göç türleri ve uluslararasılaşma ile ülke sınırlarının aşılması daha kolay bir hal almıştır. Türkiye'ye yönelen göçler yoğunlaşarak Cenevre Sözleşmesi'ndeki mültecileri temel alan coğrafi sınırlama sebebiyle göçün yönetilmesini zorlaştırmaya başlamıştır. Türkiye'de bu doğrultuda 1994 yılında İltica Yönetmeliği çıkarılmıştır (Bozkaya ve Kıncal, 2018, s. 107). 1994 Yönetmeliğine göre Türkiye, 1967 Protokolü çerçevesinde mülteci statüsüne uyan ve sığınma talebinde bulunan bireylere, Avrupa coğrafi sınırlaması kaldırılarak, kalıcı bir yerleşim sağlamaktan ziyade, başka bir ülkeye mülteci statüsünde geçişleri sağlanana kadar belirli bir süre Türkiye'de barınmalarına yönelik geçici sığınma hakkı verilmiştir (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005, s. 14).

Avrupa Komisyonu, 2001 yılında Türkiye için sunduğu Katılım Ortaklığı Belgesi ile Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde yalnızca ekonomik ve siyasi değil, aynı zamanda sosyal alanda da önemli reformları öngörmüştür. Bu belge, özellikle göç alanında Türkiye'ye belirli hedefler koymuş ve bu hedefler, Türkiye'nin AB ile uyum sağlama çabalarının merkezinde yer almıştır. Bu hedefler arasında göç yönetiminin iyileştirilmesi, göçmen haklarının güçlendirilmesi ve sınır güvenliğinin artırılması gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu süreç, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne entegrasyonunu hızlandırmayı hedeflerken, aynı zamanda göçmenlerin toplumsal uyumunu ve yaşam kalitesini iyileştirmeyi de amaçlamıştır. Türkiye, Avrupa Birliği ile uyum sürecinde önemli adımlar atarak, Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesine yönelik çalışmalarına hız vermiştir. Buna yönelik 2003 yılında Türkiye, "İltica Strateji Belgesi" ve "Göç Strateji Belgesi"ni hazırlamış ardından 2005 yılında ise "İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı" hayata geçirilmiştir. Bu belgeler, Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sağlamayı amaçlayan stratejik bir yol haritası sunmakta olup, göç ve iltica alanlarında gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve bu süreçte izlenecek adımların belirlenmesi konusunda önemli bir temel oluşturmuştur.

Türkiye, düzensiz göçler ile mücadeleyle ilgili yasal düzenlemeleri güçlendirmiştir. Bu kapsamda, yabancıların çalışma izni ile ilgili olarak gerekli kanuni düzenlemeler yapılmış ve bu düzenlemeler hem göçmenlerin çalışma haklarını güvence altına almayı hem de Türkiye ekonomisi için önemli bir katkı sağlamak istenmiştir. Ayrıca, 2003 yılında Vatandaşlık Kanununda yapılan değişikliklerle Türkiye'nin vatandaşlık politikaları yeniden şekillendirilmiş ve göçmenlerin toplumsal uyum süreçlerine katkı sağlanması amacıyla yapılan düzenlemeler Türkiye'nin göçmen politikalarının daha modern, etkili ve uluslararası standartlarla uyumlu hale gelmesine katkı sunmuştur (Doğan, 2020, s. 195-196).

2011 yılında başlayan “Arap Baharı” adı verilen Tunus'ta ortaya çıkarak Suriye'ye kadar yayılan iç savaş sonucunda milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmıştır. Yaşanan büyük mülteci krizinden en çok etkilenen ülke ise Türkiye olmuştur. 2011 yılından itibaren artarak devam eden göç hareketliliği sonucunda, Türkiye, 3 milyon 422 bin mülteci ile dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi konumuna gelmiştir (UNHCR, 2023). Bu durum, Türkiye'nin göçmen politikalarını yeniden şekillendirmesine ve mültecilere yönelik destek sistemlerini güçlendirmesine neden olmuştur. Başlangıçta, bu krizin kısa süreli olacağı öngörülmüş ve göç hareketliliğinin zamanla azalacağı düşünülmüştür. Ancak, sürecin beklenenden farklı bir yönde ilerlemesi ve göç dalgasının sürekli artış göstermesi nedeniyle Türkiye göçmen politikalarında köklü değişiklikler yapma gerekliliği duymuştur. Bu kapsamda, 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile göç yönetimi daha sistemli hale getirilmiş, ardından 22 Ekim 2014'te kabul edilen Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyeliler resmen geçici koruma altına alınmıştır (İnliceliler, 2019, s. 47). 2011 yılından itibaren Suriye'den gelen göçmenlerin yasal statülerine ilişkin belirsizlik, yapılan bu düzenleme ile giderilmiş ve hukuki çerçeve netleştirilmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyeli göçmenlerin hak ve yükümlülükleri belirlenmiş, böylece onların Türkiye'deki hukuki durumları daha güvenli ve öngörülebilir hale getirilmiştir.

1.5.3. Göç Konusunu Mevzuatlaştırma Çabaları

Avrupa Birliği, Türkiye'nin adaylık sürecine ilişkin şartları ve uyum sağlaması gereken kriterleri belirlemek amacıyla 2001 yılında Katılım Ortaklığı Belgesini sunmuştur. Bu belge, Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sağlama sürecinde atması gereken adımları ortaya koyarak, siyasi, ekonomik ve hukuki alanlarda kapsamlı reformlar yapılmasını

öngörmüştür. Özellikle göç politikaları açısından, Türkiye'nin sınır yönetimi, düzensiz göçle mücadele, coğrafi sınırlamanın kaldırılması ve iltica sisteminin güçlendirilmesi gibi konularda AB standartlarına uyum sağlaması gerektiğine vurgu yapılmıştır (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005, s. 6). Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye'nin yalnızca iç dinamiklerini değil, aynı zamanda uluslararası göç akışlarını yönetme kapasitesini geliştirmesi için bir yol haritası niteliği taşımaktadır. Türkiye'nin yönetsel ve yasal kapasitesinin güçlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılmış; özellikle düzensiz göç, insan ve uyuşturucu maddelerinin kaçakçılığıyla mücadelede daha etkili önlemler alınmasının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca, sınır güvenliğinin artırılması ve yasa dışı geçişlerin engellenmesi için kapsamlı bir denetim mekanizması oluşturulmasının yanı sıra, ilgili bakanlıklar arasında koordinasyonun sağlanmasının gerekliliği belirtilmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye'nin göç politikalarının kurumsallaştırılması ve mevzuata dayalı bir yönetim sistemi oluşturulması açısından ilk ve en önemli adımlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirlenen hedefler doğrultusunda Avrupa Birliği mevzuatına uyum sağlamak amacıyla kurumsal bir yapılanmaya gitmiştir. Bu kapsamda, göç ve sınır güvenliği alanlarında sorumlu olan farklı kademelerdeki devlet yetkilileri bir araya getirilerek daha etkin bir koordinasyon sağlanmıştır. Böylece, süreç hızlandırılmış ve 2002 yılı itibarıyla uyum çalışmalarından somut kazanımlar elde edilmeye başlanmıştır. Bu çalışmalar arasında, Nisan 2003 tarihinde kabul edilen Türkiye'de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi, Ekim 2003'te yayımlanan İltica Strateji Belgesi ve Göç Strateji Belgesi yer almaktadır (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005, s. 7). Bu strateji belgeleri, Türkiye'nin göç ve sınır güvenliği konusundaki politikalarını şekillendirerek, ulusal düzeyde önemli reform adımlarının atılmasını hedeflemiş ve 25 Mart 2005 tarihinde, İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı kabul edilmiştir (Bozkaya ve Kıncal, 2018, s. 109).

Türkiye'de göç yönetimi konusunda, 1994 Yönetmeliği'nden sonra ikinci en önemli düzenleme olarak kabul edilen, İçişleri Bakanlığı'nın 22 Haziran 2006 tarihinde Uygulama Talimatı yayınlanmış, mülteci ve sığınmacı statüsüne ilişkin haklarda yapılan değişikliklerle birlikte göçmenlerin yasal statülerini ve haklarını belirlemede önemli bir adım olarak yeni düzenlemeler getirmiştir (Güleç, 2015, s. 94). 2008 Yılına gelindiğinde Ulusal Program güncellenerek İçişleri Bakanlığına bağlı Göç Entegre Sınır Yönetimi başlıkları altında büro kurulması kararlaştırılmıştır. Bu yeni Ulusal Program kapsamında,

Türkiye'nin göç yönetimi alanında yürüttüğü çalışmaların devamlılığına vurgu yapılmış ve AB müktesebatına uyumlu, çok yönlü bir iltica kanunu için hazırlıkların sürdürüldüğüne dair evleviyet verildiği belirtilmiştir (Orsam, 2012, s. 23). Türkiye'nin entegre sınır yönetimi konusunda belirlenen stratejilerin hayata geçirilmesine yönelik olarak hazırlanan Ulusal Eylem Planı, 27 Mart 2006 tarihinde Başbakanlık tarafından onaylanmış olup, planda yer alan hedeflerin 2014 yılına kadar tamamlanması planlanmıştır (Orsam. 2012, s. 23). Ulusal Eylem Planı kapsamında belirlenen hedefler doğrultusunda, Türkiye'nin kara ve deniz sınırlarının daha etkin bir şekilde kontrol altına alınması, sınır kapılarının yönetim süreçlerinin iyileştirilmesi ve denetim mekanizmalarının daha güçlü hale getirilmesi amacıyla kapsamlı bir yeniden yapılanma sürecine gidilmiştir. Bu çerçevede, sınır güvenliğini artırmaya yönelik teknik ve idari düzenlemelerin uygulanması planlanırken, modern izleme sistemleri ve risk analizine dayalı güvenlik politikaları hedeflenmiştir. Ayrıca, sınır geçişlerinin düzenli hale getirilmesi, yasa dışı göç ve kaçakçılık faaliyetlerinin önlenmesi için kurumsal yapının güçlendirilmesi hedeflenmiş ve bu doğrultuda, İçişleri Bakanlığı bünyesinde Sınır Muhafaza Genel Müdürlüğü'nün kurulmasına karar verilmiştir. Sınır güvenliğinin daha etkin bir şekilde sağlanması amacıyla, Sınır Muhafaza Teşkilatı adı altında yeni bir kolluk birimi oluşturulmuş ve bu yapı ile Türkiye'nin kara, deniz ve hava sınırlarının yanı sıra tüm sınır kapılarının güvenliğinin merkezi bir otorite tarafından yönetilmesi ve koordinasyonun artırılması hedeflenmiştir. Bu yeni birimin personellerini kendi bünyesinde yetiştirmesi uygun görülmüştür.

Temmuz 2010 tarihinde Türk Ceza Yasası'nda yapılan değişiklikle, düzensiz göçle mücadelenin daha etkin hale getirilmesi amaçlanmış ve bu doğrultuda, yasa dışı göç faaliyetlerine karşı daha caydırıcı cezai yaptırımlar getirilmiştir. Bu düzenleme ile hem yasa dışı göçü organize eden kişi ve grupların engellenmesi hem de göçmen kaçakçılığıyla mücadelede daha kesin sonuçlar elde edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, yine 2010 tarihinde İçişleri Bakanlığınca İltica Genelgesi ve Yasadışı Göç Genelgesi hazırlanmıştır. Maddi yönden zor durumda olan mülteci ve sığınmacıların bazı harç ödemelerinden muaf tutulması, kişisel verilerin korunması ve saklanması, mülakat odalarının fiziki koşullarının iyileştirilmesi, tercüman desteğinin sağlanması ve kayıtdışı göçmenlerin başvuru taleplerinin alınması gibi insan hayatına yakışır şekilde hizmet verilmesi adına alınan tedbirler genelgede yer almıştır (Güleç, 2015, s. 94).

Mart 2012 tarihine gelindiğinde ise Suriye’de Arap Baharı’nın etkileri giderek derinleşmiş ve 2011 yılından itibaren Türkiye’yi doğrudan etkilemeye başlamıştır. Türkiye bu süreçte insani yaklaşım sergileyerek açık kapı politikası uygulanmıştır (Sağır ve Birk, 2023). Ancak Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi kısıtlama nedeniyle uzun bir süre Suriyeli göçmenlere hukuki bir statü tanımlamakta zorluk yaşamıştır. Bu belirsizlik, göç yönetimi ve uluslararası hukuk çerçevesinde yeni düzenlemeler yapılmasını gerektiren bir durum yaratmıştır. 11 Nisan 2013’te yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile 22 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında, Suriyeli göçmenler için yeni hukuki tanımlamalar getirilmiştir. Başlangıçta “misafir” statüsünde değerlendirilen bu kişiler, geçici koruma altına alınarak yasal bir çerçeveye dahil edilmiş, ancak belirli kısıtlamalara tabi tutulmuştur. Bu düzenlemeler çerçevesinde, Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığına geçişleri ve bireysel uluslararası koruma başvuru yapılması kontrol altına alınmış ve geçici koruma statüsü altında belirli haklar tanınarak, Türkiye’deki yasal durumları netleştirilmiştir (Doğan, 2020, s. 199). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye’nin göç ve iltica politikalarında önemli bir dönüm noktası olmuş ve bu alandaki temel yapıyı oluşturacak bütüncül bir düzenleme olarak kabul edilmiştir. Kanun, göç yönetimi konusunda kapsamlı bir kaynak sunarak, Türkiye’nin göç politikalarının kurumsallaşmasına büyük katkı sağlamış ve bu süreçteki en önemli düzenlemelerden biri olarak değerlendirilmektedir. AB Komisyonu tarafından 2014 yılında yayımlanan “Turkey 2014 Progress Report” adlı ilerleme raporunda, Türkiye’nin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu (YUKK) kabul etmesinin, AB standartlarına uyum sağlama açısından kaydedilen önemli bir gelişim olduğu vurgulanmıştır. Bu düzenleme, Türkiye’nin göç ve iltica politikalarındaki yapısal değişiklikleri ve AB ile entegrasyon sürecindeki olumlu gelişmeleri yansıtmaktadır (Turkey 2014 Progress Report, 2015, s. 18).

1.5.4. Avrupa Birliği Kapsamında Göç Mevzuatı

1990’lı yıllarda Maastricht Antlaşması, diğer adıyla Avrupa Birliği Antlaşması, ile Avrupa Birliği vatandaşlığı kavramı oluşturulmuş ve bu çerçevede, güvenlik, adalet, göç ve dış politika gibi alanlarda ortak hareket edilmesi amacıyla üye devletler arasında iş birliği mekanizmaları geliştirilmiştir. Antlaşmanın imzalanmasını takiben, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte Avrupa Birliği’nin siyasi ve ekonomik entegrasyon sürecinde önemli bir aşama kaydedilmiş ve üye ülkeler arasında ortak politikalar

benimsenmiştir (T.C. Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2022). Bu doğrultuda, Avrupa Birliği üye ülkelerinin yanı sıra, üçüncü taraf ülkelerin de göçle ilgili düzenlemelerini ve politikalarını daha kapsamlı ve sistematik hale getirmeleri yönünde kararlar alınmıştır. Türkiye ise, AB üyelik süreci çerçevesinde, göç yönetimi ve politikalarını Birlik standartlarına uyumlu hale getirmek amacıyla çeşitli düzenlemelere gitmiştir (Diken ve Buluş, 2016, s.22).

1.5.4.1. Göç Mevzuatında Geri Kabul Anlaşması ve Vize Serbestisi

Geri kabul anlaşmalarının tarihsel temelleri 19. yüzyıla dayanmaktadır. Avrupa devletleri savaş sonrası dönemde, savaş yaşanırken yerinden edilen kişilerin geri kabulüne ilişkin çalışmalara başlayarak ikili anlaşmaları sonuca bağlamıştır. Bu anlaşmaların ilk örneklerinden biri, 1818-1819 yılları arasında Alman devletleri ile Prusya arasında imzalanmıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen geri kabul anlaşmalarının temel amacı, kamu düzenini ve toplumsal huzuru tehdit edebilecek kişilerin sınır dışı edilmesini sağlayarak ülkelerin güvenliğini korumaktı. Geri kabul anlaşmaları, bir devletin kendi vatandaşlarını geri alma yükümlölüklerini tanımlar. Bazı geri kabul anlaşmaları ise, taraf devletlerin topraklarından geçen üçüncü ülke vatandaşlarını geri kabul etme yükümlölüğünü taşıyacakları şartları ve durumları da ortaya koymaktadır. Bu tür anlaşmalar, tamamen düzensiz göçmenlerin geri kabulünü sağlayarak düzensiz göçün önüne geçilmesi adına yapılan anlaşmalardır (Hacıoğlu, 2017, s. 411).

1950’li yıllara gelindiğinde ise “Birinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları” olarak adlandırılmaya başlanmış, Avrupalı uluslar arasında göç ve göçmen akışını kontrol altına alarak uygulamalar yapılmasına karar verilmiştir. 1958 Yılında Benelux Ekonomik Topluluğu Devletleri arasında yapılan geri kabul anlaşmaları bu dönemdeki uygulamalara önemli bir örnektir (Taş, Türkçü ve Toksoy, 2019-2020, s. 7). Bu tür anlaşmalar, zamanla uluslararası göç yönetimi politikalarının bir parçası haline gelmiş ve ülkeler arasındaki iş birliğinin hukuki çerçevede şekillendirilmesine katkı sağlamıştır. 1989 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla birlikte Avrupa, tarihinin en yoğun göç hareketlerinden birine tanık olmuştur. Bu durum, geri kabul anlaşmalarının yeniden gündeme gelmesine ve göç yönetimi açısından daha fazla önem kazanmasına neden olmuştur. Avrupa Birliği’ne üye devletler ile üye olmayan ülkeler arasında, özellikle Orta ve Doğu Avrupa’dan gelen göçmen hareketliliğini kontrol altına almak amacıyla ikili geri kabul anlaşmaları imzalanmaya başlanmıştır. Bu dönemde yapılan anlaşmalar, “İkinci Nesil Geri Kabul

Anlaşmaları” olarak adlandırılmış olup, temel özelliklerinden biri, AB üyesi ülkeler ile üçüncü ülkeler arasında ikili bazda oluşturulmasıdır. Bu anlaşmalar, düzensiz göçmenlerin geldikleri ülkeye iadesini düzenleyen bir hukuki çerçeve sunarak, taraf devletler arasında geri kabul sürecine dair yükümlülükleri belirlemeyi amaçlamıştır. Özellikle Avrupa Birliği’nin genişleme süreciyle birlikte, üye devletler ve komşu ülkeler arasında göç akışlarını düzenlemek ve sınır güvenliğini artırmak adına geri kabul anlaşmalarına daha fazla önem verilmiştir. Bu anlaşmaların temel hedeflerinden biri de göçmenlerin hukuki statülerinin belirlenmesi ve ilgili ülkeler arasında iş birliğinin güçlendirilmesi olmuştur. 2000’li yıllardan itibaren yapılan geri kabul anlaşmaları, “Üçüncü Nesil Geri Kabul Anlaşmaları” olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde, düzensiz göçün engellenmesine yönelik daha kapsamlı ve etkili düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Geri kabul anlaşmaları, yalnızca göçmenlerin sınır dışı edilmesi amacını taşımakla kalmamış, aynı zamanda sınır güvenliğini sağlama, göç akışlarını yönetme ve uluslararası işbirliğini artırma gibi daha geniş hedeflere yönelmiştir. Bu yeni anlaşmalar, sınır kontrollerinin güçlendirilmesini ve göçün tamamen önlenmesi adına çalışmalar yapılmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Türkiye ve Avrupa Birliği, düzensiz göçle mücadeleyi güçlendirmek amacıyla 16 Aralık 2013 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma”yı imzalamıştır. Söz konusu Geri Kabul Anlaşması, Türkiye ile AB üyesi devletler arasında, düzensiz göçmen statüsündeki vatandaşlar, üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişilerin kabul edilmesi veya transit geçişine dair esasları, koşulları ve prosedürleri karşılıklı iş birliği çerçevesinde düzenlemektedir (Aydın, 2018, s. 27). Yurttaşlara yönelik geri kabul anlaşması 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girerken, üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler için bu düzenleme 1 Ekim 2017 itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır. Bu süreçte, insan kaçakçılığı ve düzensiz göçün önlenmesi amacıyla 18 Mart 2016 tarihinde Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi yayımlanmıştır. 2016 yılı itibarıyla, Türkiye’den Yunanistan’a kaçak yollarla geçmek isteyen, sığınma talebinde bulunmayan veya sığınma başvuruları reddedilen göçmenlerin, sınırı geçmeleri halinde Türkiye’ye iade edilmeleri öngörülmüştür (Aydın, 2018, s. 27). Türkiye’ye iade edilen her bir düzensiz göçmen karşılığında, Türkiye’de bulunan bir Suriyeli göçmenin AB ülkelerine yerleştirilmesi öngörülmektedir. Usul Yönergesi’nde ayrıntılı olarak belirtildiği üzere, AB üyesi olmayan güvenli üçüncü bir ülke üzerinden AB sınırlarına ulaşan kişilerin uluslararası koruma başvuruları geçersiz

sayılmakta ve bu kişiler geldikleri güvenli ÷lkeye geri gönderilmektedir. Bu çerçevede, ilgili Mutabakat kapsamında Türkiye'nin güvenli üçüncü ÷lke olarak kabul edilmesi durumunda, 20 Mart 2016'dan itibaren Geri Kabul Anlaşması'nın yürürlüğe girdiğı tarihe kadar geçen süreçte, Türkiye üzerinden Yunan adalarına ulaşan sığınmacıların Yunanistan'daki koruma başvuruları reddedilecek ve söz konusu kişiler Türkiye'ye geri gönderilecektir.

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması, Türkiye topraklarında belirli bir süre kalan ya da transit geçiş yapan vatansız bireyler ve üçüncü ÷lke vatandaşlarının, yasa dışı yollarla veya doğrudan üye devletlerin sınırlarına geçiş yapmaları durumunda Türkiye'ye iadesini öngören hukuki bir düzenlemedir. Anlaşma kapsamında, iade sürecinin gerçekleşebilmesi için söz konusu kişilerin Türkiye tarafından düzenlenmiş geçerli bir vizeye veya ikamet iznine sahip olmaları, Türkiye'de belirli bir süre konaklamış olmaları ya da Türkiye üzerinden transit geçiş yaptıklarının kanıtlanmasından sonra üye ÷lkelerden birine yasa dışı şekilde giriş yapmış olmaları gibi kriterler doğrultusunda Türkiye'nin geri kabul etme yükümlülüğü doğmaktadır. Türkiye'nin iadeyi onaylaması açısından, Türkiye'nin güvenli üçüncü ÷lke statüsünde olması da şartlar arasındadır (Aydın, 2018, s. 28).

Türkiye-AB Zirvesi kapsamında, geri kabul anlaşmasının yanı sıra vize serbestisi de müzakerelerin en önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. Türkiye'nin belirlenen kriterleri yerine getirmesi halinde, 2016 yılı Ekim ayının vize serbestisi için hedef tarih olarak belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Aynı süreçte, Türkiye ile Avrupa Birliğı arasındaki Geri Kabul Anlaşması'nın da 2016 itibarıyla yürürlüğe girmesi planlanmış, böylece düzensiz göçle mücadelede ortak hareket edilmesi ve Türkiye'den Avrupa'ya yönelik yasa dışı geçişlerin kontrol altına alınması hedeflenmiştir. Bu süreçte, vize serbestisi müzakereleri Türkiye'nin yerine getirmesi gereken teknik ve hukuki düzenlemeler çerçevesinde ilerlemiş, ancak sürecin tamamlanması için taraflar arasındaki mutabakatın sağlanması temel bir gereklilik olarak öne çıkmıştır. Suriyeli sığınmacılar için Türkiye'ye sağlanacak mali destek de Türkiye-AB Zirvesi'nin önemli sonuçları arasında yer almıştır. Bu zirvede, Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 3 milyar Euro tutarında bir mali yardım sağlanması kararlaştırılmıştır. Bu finansal destek, sığınmacıların barınma, eğitim, sağlık ve diğer temel hizmetlere erişimini iyileştirmeyi hedeflemiş, aynı zamanda Türkiye'nin sığınmacılara yönelik altyapısal ve sosyal destek kapasitesini güçlendirmeyi amaçlamıştır (T.C Dışişleri Bakanlığı, 2015). Bunun yanı sıra, 2018 yılı için Türkiye'ye yönelik bir başka 3 milyar Euro tutarında fon ayrılabilceğı konusu da

gündeme gelmiştir. Bu Zirve’de, Türkiye’deki mültecilere yönelik kapasitenin artırılması ve Avrupa Birliği’ne yönelik yasa dışı düzensiz göç akışlarının kontrol altına alınması amacıyla Ortak Eylem Planı yürürlüğe konulmuştur (Bozkaya ve Kıncal, 2018, s. 114). Ortak Eylem Planı çerçevesinde, Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinin karşılıklı olarak yerine getirmesi gereken yükümlülükler belirlenmiştir. Avrupa Birliği, Suriyeli sığınmacıların sosyal, eğitim ve ekonomik koşullarının iyileştirilmesi amacıyla insani yardım sağlamak, finansal destek sunmak ve Türkiye’deki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesine katkıda bulunmakla yükümlüdür. Türkiye ise, AB’den sağlanan fonların etkin, hızlı ve koordineli bir şekilde ilgili alanlarda kullanılmasını sağlamak, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu etkin bir şekilde uygulamaya devam edilmesi ve hem yasal hem de yasadışı göç süreçlerini yönetmekle sorumludur. Ayrıca, vize serbestisi sürecinin ilerleyebilmesi için Türkiye’nin insan kaçakçılığı ile mücadeleyi güçlendirmesi ve Sahil Güvenlik kapasitesini artırması gerekmektedir (Bozkaya ve Kıncal: 2018, s. 115).

İlerleme raporlarına göre, Türkiye-AB vize serbestisi süreci, yol haritasında öngörüldüğü şekilde ilerlememiş ve Türkiye, belirlenen 72 kriterin yalnızca 65’ini yerine getirebilmiştir. Eksik kalan yedi maddenin tamamlanmaması halinde vize serbestisi konusunun belirsizliğini koruyacağı öngörülmektedir. Türkiye’den, biyometrik pasaport düzenlemelerinin AB standartlarına uygun hale getirilmesi, yolsuzlukla mücadelede ulusal düzenleyiciler temelinde somut adımlar atılması, Europol ile işbirliğinin güçlendirilmesi, terörle mücadelede AB ile uyumlu düzenlemelere gidilmesi, kişisel verilerin korunması konusunda Avrupa normlarına uygunluk sağlanması ve suçla mücadelede AB ile kapsamlı bir işbirliği yürütülmesi maddelerinin tamamlanması beklenmektedir (Doğan, 2020, s. 270-271).

Bu ulusal çıkar odaklı mutabakatlar çerçevesinde, düzensiz göçün büyük ölçüde kontrol altına alındığı görülmektedir. Avrupa Komisyonu’nun yaptığı bir değerlendirmeye göre Türkiye ile Yunanistan arasında yürürlüğe konulan Geri Kabul Anlaşması sayesinde düzensiz göçün %97 oranında azaltıldığı belirtilmektedir (EU-Turkey Statement The Commission’s Contribution to the Leaders’ Agenda, 2018, s. 1). Türkiye, bu anlaşmayı AB ülkelerine vize serbestisi sağlama hedefi doğrultusunda kabul etmiş olsa da, Türk vatandaşlarının vize serbestisinden faydalanma süreci henüz sonuçlandırılmamıştır.

1.5.4.2. Uygulanan Strateji Belgeleri

Türkiye, bulunduğu coğrafi konum itibarıyla geçmişten bugüne birçok bireysel ve kitlesel göçlere maruz kalmıştır. Yoğun göç hareketlerine ev sahipliği yapmış ve zamanla bu durum göç yönetimi alanında kapsamlı değişim, yenilik ve politikalar yapılmasını zorunlu kılmıştır. Türkiye’de bu değişikliklere yönelik ilk adımlar strateji belgeleri oluşturularak atılmıştır. Türkiye’nin transit, hedef ve kaynak ülke olmasından dolayı sosyal uyumun desteklenmesi; ekonominin güçlendirilmesi, hukuki ve kurumsal yapıda kapasitenin artırılması ve kültürel etkileşimin sağlanması hedeflenmiştir.

1.5.4.2.1. Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı

Türkiye, On Birinci Kalkınma Planı kapsamında, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı (2018-2023) ile göçmenlerin toplumsal hayata entegrasyonunu sağlamayı hedeflemiştir. Bu belge, göç yönetimi politikalarının uzun vadeli bir perspektifle şekillendirilmesine katkı sunarken, göçmenlerin sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki alanlardaki uyum süreçlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Katılım Ortaklığı Belgesi çerçevesinde uluslararası standartlar ve reform süreçleri dikkate alınarak hazırlanan belge, Türkiye’de bulunan göçmenler, sığınmacılar ve yerel halk arasında uyumlu bir yaşam ortamı oluşturmayı öncelikli hedeflerden biri olarak belirlemiştir (T.C İçişleri Bakanlığı, 2020). Bu doğrultuda, göçmenlerin eğitim, sağlık ve istihdam gibi temel hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması, toplumsal katılım mekanizmalarının geliştirilmesi ve iş gücü piyasasına entegrasyonlarının sağlanması öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Ayrıca, göçmenlerin istihdam edilebilirliğinin artırılması ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanabilmeleri için destekleyici politikaların hayata geçirilmesi öngörülmüştür. Bununla birlikte, göçmenlerin hak ve yükümlülükleri konusunda bilinçlendirilmesi, kamu kurumlarının göç yönetimi kapasitesinin güçlendirilmesi ve kültürel çeşitliliğin sosyal uyum çerçevesinde sürdürülebilir bir şekilde desteklenmesi adına çeşitli faaliyetler planlanmıştır. Uyum sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için hem göçmenlerin hem de yerel halkın karşılıklı etkileşimini teşvik eden projelerin hayata geçirilmesi hedeflenmektedir (T.C İçişleri Bakanlığı, 2020).

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı, Türkiye’de farklı hukuki statülere sahip göçmenler ile Türk vatandaşlarının ihtiyaçları göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir.

Göçmenlerin topluma uyum sürecinde sorumluluk sahibi olan kamu kurumları, belediyeler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleriyle çeşitli düzeylerde görüşleri alınmış, toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılarda, uyum politikalarına katkı sağlayan ilgili kurum ve kuruluşların yanı sıra doğrudan göçmenlerin de görüşlerine başvurulmuş ve elde edilen veriler strateji belgelerine yansıtılmıştır. Böylece, göçmenlerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayan, kapsayıcı bir uyum politikası oluşturulması amaçlanmıştır (T.C İçişleri Bakanlığı, 2020).

1.5.4.2.2. Türkiye Dış Sınırlarının Gözetilmesine İlişkin Strateji Belgesi

Türkiye, 2002 yılında Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları çerçevesinde dış sınırların gözetilmesi konusunda çok yönlü bir yol haritası belirlemek amacıyla İçişleri Bakanlığı koordinasyonunda “İltica, Göç ve Dış Sınırların Korunması Görev Gücü” oluşturulmuştur (Türk İdare Dergisi, 2010, s. 20-21). Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı görevlilerinden grup oluşturularak faaliyetlerine devam etmiştir. Bu grup bir yıl süren çalışma ve araştırmalarının sonucunda, 2003 yılında “Dış Sınırların Korunmasına Yönelik Strateji Belgesi” yayınlanmıştır (Türk İdare Dergisi, 2010, s. 21).

Türkiye’de sınır yönetiminin, sınır muhafaza alanında yetiştirilen özel eğitimli personeller tarafından yapılacağı ve İçişleri Bakanlığınca yeni bir yapılanmaya gidileceği belirtilmektedir. İçişleri Bakanlığı bünyesinde Sınır Muhafaza Genel Müdürlüğü’nün kurulmasına karar verilmiştir. Sınır güvenliğinin daha etkin bir şekilde sağlanması amacıyla, Sınır Muhafaza Teşkilatı adı altında yeni bir kolluk birimi oluşturulmuş ve bu yapı ile Türkiye’nin kara, deniz ve hava sınırlarının yanı sıra tüm sınır kapılarının güvenliğinin merkezi bir otorite tarafından yönetilmesi ve koordinasyonun artırılması hedeflenmiştir. Bu yeni birimin personellerini kendi bünyesinde yetiştirmesi uygun görülmüştür. 2006 Yılında “Türkiye’nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı” resmen onaylanmıştır (Türk İdare Dergisi, 2010, s. 21). 2008-2009 yılları arasında, Türkiye’de sınır güvenliğinin daha etkin bir şekilde sağlanması amacıyla Polis Akademisi bünyesinde Sınır Güvenliği Bölümü kurulmuştur. Bu bölümün açılmasıyla birlikte, sınır yönetimi konusunda uzmanlaşmış, donanımlı ve profesyonel personel yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Eğitim sürecinde, sınır güvenliği alanındaki uluslararası standartlar, modern gözetim teknikleri ve entegre sınır

yönetimi uygulamalarına dair kapsamlı dersler verilmesi planlanmaktadır. Böylece, hem kara hem de deniz ve hava sınırlarının daha etkin korunması için gerekli insan kaynağının oluşturulmasına yönelik önemli bir adım atılmıştır. Mezun olan personeller, farklı sınır kapılarında ve ilgili kolluk birimlerinde görevlendirilerek Türkiye'nin sınır güvenliğinin güçlendirilmesine katkıda bulunmaya başlamıştır (Ulusal Program, 2008).

Avrupa Birliği'nin Entegre Sınır Yönetimi Politikası çerçevesinde Türkiye'nin uyum sürecini tamamlayabilmesi için gerekli kurumsal yapılandırmalar gerçekleştirilmiş, hukuki düzenlemeler yapılmış ve ilgili teşkilatlanma süreçleri başlatılmıştır. Bu kapsamda, sınır güvenliğinin artırılması ve daha etkin bir göç yönetimi sağlanabilmesi amacıyla, yasal mevzuat güncellenmiş ve uygulamaya yönelik stratejik adımlar atılmıştır. Sınır yönetiminde görev alacak personelin eğitimi, teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve ilgili kamu kurumları arasındaki koordinasyonun artırılması gibi önlemler, sürecin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Böylece, Türkiye'nin sınır güvenliği politikalarının Avrupa Birliği standartlarına uyumlu hale getirilmesi hedeflenmiştir.

1.5.4.2.3. İltica Strateji Belgesi

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi kısıtlama şartı nedeniyle yalnızca Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelen kişilere mülteci statüsü tanımaktadır. Ancak, Avrupa Birliği'ne üyelik süreci kapsamında bu coğrafi kısıtlamanın kaldırılması gündeme gelmiş ve iltica politikalarının AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, iltica mevzuatının yeniden düzenlenmesi, idari yapılanmanın güçlendirilmesi ve uygulama süreçlerinin Avrupa Birliği standartlarına uygun şekilde revize edilmesi öngörülmektedir (Yabancılar İletişim Merkezi, 2025). Türkiye'nin göç yönetimi politikaları çerçevesinde atılacak bu adımlar ile iltica başvurularının etkin bir şekilde değerlendirilmesini sağlarken, aynı zamanda insan haklarına dayalı bir göç politikası benimsenmesine de katkı sunması planlanmaktadır. 24 Mart 2002 tarihinde Türkiye Ulusal Programı'nda, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan coğrafi kısıtlamanın kontrollü bir şekilde kaldırılması planlanmıştır. Bu sürecin, Türkiye'yi doğudan gelebilecek bir göç dalgasıyla karşı karşıya bırakmayacak şekilde, gerekli yasal düzenlemelerin bu çerçevede yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca, Avrupa Birliği ülkelerinin de sorumluluk üstlenmesi gerektiği belirtilerek, sürecin tek taraflı yürütülmemesi gerektiği

vurgulanmıştır. Planlanan değişiklikler ve alınacak önlemler, ilgili düzenlemeler kapsamında Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

İltica Strateji Belgesine göre iltica talebinde bulunan bireylerin başvuruları, milliyet, köken, ülke, etnik kimlik, inanç veya politik düşünce gibi unsurlara dayanarak ötekileştirilmeden değerlendirilmeye devam edilecektir. Türkiye, güvenli üçüncü ülke ile güvenli menşe ülkelerin belirlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülecek ve ilgili yasal düzenlemeler doğrultusunda gerekli adımlar atılacaktır. Sınır güvenliği ve düzensiz göçle mücadele tedbirleri kapsamında, Türkiye sınırlarına ulaşan yabancıların iltica ya da sığınma başvurusu yapabilmelerine olanak sağlanacak ve iltica başvurularında zamanaşımı yaşanmaması adına zaman kısıtlaması koyulmayacaktır. Bu süreç, uluslararası hukuk ve insan hakları çerçevesinde yürütülecek olup, başvuruların adil ve etkin bir şekilde değerlendirilmesi hedeflenmektedir (Yabancılar İletişim Merkezi, 2025). Türkiye’nin güvenliği ve toplumsal yapısının korunmasını sağlamak amacıyla, bu düzenlemelerin kontrollü bir şekilde uygulanması önem arz etmektedir. Mülteci statüsü veya sığınma taleplerine yönelik yapılan başvurular arasında açıkça zeminden yoksun veya kötüye kullanıma açık olanlar için özel bir değerlendirme süreci oluşturulması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu kapsamda, zulme maruz kalmadıkları üçüncü ülkelere gelenler, kimlik belgeleri bulunmayanlar ya da bilerek kimlik belgelerini imha edenler için hızlandırılmış prosedürlerin devreye sokulması ve bu süreçlerin yasal çerçevede mevzuata dahil edilmesi uygun görülmüştür.

Türkiye’nin mültecilere yönelik insancıl ve yapıcı yaklaşımı, uluslararası alanda da dikkat çekmiş ve takdir edilmiştir. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından hazırlanan “1999 Global Appeal” raporunda, Türkiye’nin göç ve iltica konularındaki tutumu ve gösterdiği hassasiyet özellikle vurgulanmıştır (Yabancılar İletişim Merkezi, 2025).

İltica Strateji Belgesinin yasal çerçeve boyutunda, İltica Kanununun uygulanmasının yanı sıra başvuruların değerlendirilme süreçlerini düzenleyen idari yapılanma da önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede, mülteci statüsü ve sığınmacı başvurularında başvuru sahiplerine kapsamlı tercüman desteği sağlanması, başvuru sürecine ilişkin ayrıntılı bilgilendirmelerin yapılması ve usuller işlenirken gerekli hukuki yardımın yapılması planlanmaktadır. Ayrıca, engelli bireyler, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar gibi özel durumdaki başvuru sahipleri için, başvuru sürecinde kadın mülakatçılar ve tercümanlar

görevlendirilecek şekilde bir düzenleme öngörülmektedir. Bu adımlar, başvuru sahiplerinin haklarını güvence altına almayı ve sürecin şeffaf, adil ve erişilebilir olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. İhtisas Kurumunun oluşturulmasına karar verilmiştir (Yabancılar İletişim Merkezi, 2025).

1.5.4.2.4. Göç Strateji Belgesi

Türkiye, Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinde, göç politikalarını daha etkin ve kapsamlı hale getirmeyi amaçlamış, bu doğrultuda göç hareketlerinin düzenli bir yapıya kavuşturulması ve yasadışı göçün önlenabilir hale getirilmesi yönünde köklü değişiklikler yapmayı planlamıştır. Avrupa Birliği'nin göç yönetimi konusunda her şeyden önce, üye ülkelere yapılan giriş ve çıkışların düzenli, yasal ve denetlenebilir bir çerçevede gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu kapsamda, düzensiz göçün engellenmesi büyük bir önem taşımakta olup, AB ülkelerinin daha güvenli hale getirilmesi, hukuk normlarının eksiksiz bir biçimde uygulanması ve bireysel özgürlükler alanında ilerleme kaydedilmesi hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra, yasa dışı yollarla gerçekleştirilen göç hareketlerinin önüne geçilerek, insan kaçakçılığı gibi ciddi suçların engellenmesi ve bu suçlarla etkin mücadele edilmesi de Avrupa Birliği'nin göç politikalarının temel bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Tampere ve Sevilla Zirvelerinde ele alınan bu temel ilkeler, hem Avrupa Birliği üye ülkeleri hem de Birliğe aday ülkeler tarafından kabul edilerek, ortak bir göç yönetimi anlayışının oluşturulması yönünde önemli bir adım olarak görülmüştür (Yabancılar İletişim Merkezi, 2025). Türkiye, Avrupa Birliği'ne aday ülkeler arasında yer alması ve stratejik coğrafi konumu itibarıyla birçok farklı göç türünün hem geçiş noktası hem de hedef bölgesi konumunda bulunmasından dolayı, bireysel ve kitlesel göç hareketlerine yoğun şekilde maruz kalmaktadır. Bu dinamik göç yapısı, Türkiye'nin göç politikalarında kapsamlı değişikliklere gitmesini zorunlu kılmakta olup, daha etkin ve güçlü bir yönetim mekanizması oluşturmayı hedeflemesini gerektirmektedir. Ancak, planlanan bu değişikliklerin yalnızca ulusal düzeyde değil, aynı zamanda Avrupa Birliği'nin belirlediği standartlarla da uyumlu olması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin göç politikalarında gerçekleştireceği reformların, AB ile entegrasyon sürecini destekleyecek şekilde düzenlenmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile uyum sürecini ilerletmek amacıyla önemli adımlar atılarak 19 Mayıs 2003 tarihinde Katılım Ortaklığı Belgesi, 24 Temmuz 2003 tarihinde ise Ulusal Program yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu belgeler, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde

taahhüt ettiği reformların çerçevesini çizmeye yönelik olup, özellikle göç yönetimi ve sınır güvenliği gibi alanlarda AB standartlarına uyumu sağlamayı hedeflemektedir (Yabancılar İletişim Merkezi, 2025).

İnsan kaçakçılığı ve insan ticaretinin tamamen önlenbilmesi amacıyla, Türk Ceza Kanunu'nda kapsamlı değişiklikler yapılarak bu eylemler suç olarak tanımlanmış ve ağır cezai yaptırımlar getirilmiştir. Bunun yanı sıra, düzensiz göçün doğurduğu en önemli sorunlardan biri olan kaçak işgücü piyasasının engellenmesine yönelik adımlar atılmış ve bu doğrultuda, 2003 yılında Yabancılar Çalışma İzni düzenlemesi yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu düzenleme, yabancı işçilerin kayıt dışı çalıştırılmasını önlemeyi ve işgücü piyasasını denetlenebilir hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu süreci takiben, Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda gerekli değişikliklerin yapılması ve Türkiye'de İkamet ve Seyahatler Hakkında Kanun'un yeniden düzenlenmesi gündeme gelmiş, göç yönetiminin AB müktesebatına uyumlu ve daha etkin bir çerçevede yürütülmesi hedeflenmiştir. Türkiye, düzensiz göç ve göç yönetimi konusunda son derece titiz bir yaklaşım benimseyerek, bu alandaki düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamış ve ulusal ile uluslararası düzeyde uyumlu politikaları desteklemiştir.

1.5.4.3. Avrupa Birliği İlerleme Raporları

Türkiye'deki kamu yönetimi alanında reform hareketleri, Osmanlı Devleti'nin modernleşme sürecinin temel taşlarından biri olan Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği döneme kadar uzanmaktadır. Osmanlı döneminde padişah merkezli bir yönetim anlayışı hakimken, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte bu yapı köklü bir dönüşüm geçirmiş ve yönetim anlayışında radikal değişiklikler yaşanmıştır. Özellikle hukukun üstünlüğü, bürokrasinin yeniden yapılandırılması ve demokratik yönetim ilkeleri doğrultusunda önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. 1999 yılına gelindiğinde ise Türkiye'nin Avrupa Birliği aday üyeliğinin resmen kabul edilmesiyle birlikte, kamu yönetimi alanında kapsamlı değişiklikler yapma ihtiyacı daha da belirgin hale gelmiş ve reform süreçleri hız kazanmıştır (Belli, 2021, s. 782). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci, 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yapılan başvuruya başlamış, 1999 yılında aday ülke statüsü kazanmasıyla yeni bir aşamaya girmiş ve 2005 yılında tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla devam etmiştir. Bu süreç kapsamında, Türk kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması yönünde çeşitli reformlar gerçekleştirilmiş ve yapılan değişiklikler Avrupa Birliği tarafından hazırlanan İlerleme Raporlarında düzenli

olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'nin üyelik gösteriminde bir nevi ölçü göstergesi niteliği taşımakta, yapılan değişikliklerin düzeyini ölçmekte ya da olması gereken düzeyleri belirlemektedir (Öcal, 2022, s. 58). Kamu yönetimi alanındaki reformlar, özellikle yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi, şeffaflık, hesap verebilirlik ve etkinlik gibi temel prensipler çerçevesinde şekillendirilmiştir.

Aday ülkelerin, belirlenen bazı kriterler doğrultusunda Avrupa Birliği Müktesebatına uyum süreci planlanmakta olup, bu kapsamda gerçekleştirilen reformlar, yapısal düzenlemeler ve kaydedilen ilerlemeler, 1998 yılından itibaren Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan yıllık İlerleme Raporları aracılığıyla detaylı bir şekilde değerlendirilmektedir. Bu raporlar, aday ülkelerin üyelik sürecindeki uyum düzeyini ölçmekle kalmayıp, aynı zamanda eksikliklerin giderilmesi için öneriler de içermektedir (Tecer, 2007, s. 204). Komisyon, aday ülkenin ilerleme sürecini değerlendirebilmek için çeşitli kaynaklardan yararlanmaktadır. Bu kaynaklar arasında, aday ülkenin resmi verileri, sivil toplum kuruluşlarının raporları, uluslararası kuruluşların sunduğu veriler ve Avrupa Parlamentosu tarafından yapılan açıklamalar yer almaktadır. İlerleme raporları, hukuki açıdan bağlayıcı bir niteliğe sahip olmamakla birlikte, aday ülkenin belirlenen kriterler doğrultusunda kaydettiği ilerlemeyi gözler önüne sermeyi ve sürecin şeffaf bir şekilde izlenmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Turan ve Ünal, 2020, s. 605-606).

1998, 1999 ve 2000 yıllarında yayımlanan İlerleme Raporlarında, Türkiye'nin Asya ve Kuzey Irak'tan gelen göçmenler için önemli bir transit ülke konumunda olduğu ve düzensiz göçün önlenmesine yönelik daha etkin tedbirler alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte, uluslararası standartlara uygun pasaport uygulamalarının hayata geçirilmesine yönelik adımlar atıldığı da belirtilmiştir. 2001 yılına gelindiğinde, Türkiye'nin düzensiz göç konusunda daha temkinli hareket ettiği ve bu doğrultuda Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) ile iş birliği içinde sahtecilik ve insan kaçakçılığına karşı eğitim programları düzenlediği raporlara yansımıştır. Ayrıca, düzensiz göç yolları ve insan kaçakçılığı açısından Türkiye'nin artık yalnızca bir transit ülke olmadığı, göçmenler için hedef ülkeler arasında yer almaya başladığı ifade edilmiştir. 2002 yılı İlerleme Raporunda ise Türkiye'de sınır güvenliğini sağlayan kolluk kuvvetlerinin eğitime ve personel sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar yürütüldüğü, insan kaçakçılığı ve düzensiz göçle mücadelede daha etkin önlemler alındığı belirtilmiştir. Bununla birlikte, aday ülkeler ve üçüncü ülkelerle iş birliği içinde hareket edildiği vurgulanmış, ancak uygulama aşamasında daha etkili sonuçlar elde edilebilmesi için ilave düzenlemelere

ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. 2003 ve 2004 yıllarına ait İlerleme Raporlarında ise Türkiye’ye yönelik düzensiz göç girişlerinin önceki yıllara kıyasla daha az yoğun olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, alınan tedbirlerin kısmen de olsa etkili olduğunu göstermekte olup, göç yönetimi alanında sürdürülebilir politikaların önemini ortaya koymaktadır (Turan ve Ünal, 2020, s. 606). 2005 yılı İlerleme Raporlarında, Türkiye’nin Avrupa Birliği müktesebatı çerçevesinde Ulusal Eylem Planı’nı kabul ettiği ifade edilmiştir. Bu plan doğrultusunda, uluslararası düzeyde düzensiz göç ve insan kaçakçılığıyla mücadelede daha sistemli ve etkin iş birliklerinin yürütülmesi, aynı zamanda hukuki alanda caydırıcı yaptırımların hayata geçirilmesinin hedeflendiği vurgulanmıştır. 2006 yılı İlerleme Raporunda ise sınır güvenliğine özel bir vurgu yapılmış ve Entegre Sınır Yönetimi Ulusal Eylem Planı’nın kabul edilmesinin, Türkiye’nin Avrupa Birliği ile uyum sürecinde olumlu bir gelişme olarak değerlendirildiği belirtilmiştir. Bu plan, sınır güvenliğinin artırılması, göç kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesi ve ilgili kurumlar arasındaki koordinasyonun sağlanmasını amaçlamaktadır. 2008 İlerleme Raporunda, insan kaçakçılığına karşı koymak amacıyla önemli bir adım olarak Tanık Koruma Kanunu’nun yürürlüğe girdiği belirtilmiştir. Bu düzenleme ile insan kaçakçılığı suçlarına ilişkin davalarda tanıkların can güvenliğinin sağlanması ve adli süreçlere etkin katılımının desteklenmesi amaçlanmış, böylece hukuki mücadelenin güçlendirilmesine katkı sağlandığı vurgulanmıştır.

2013 Yılı ilerleme raporunda Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun çıkarılmasıyla Türkiye’de, AB müktesebatına uyumlu ilk köklü adımın atıldığı vurgulanmıştır. Bu kanun çerçevesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurulması kararlaştırılmıştır. Atılan bu adımla, hem kurumsal düzeyde hem de hukuki alanda yabancıların ve düzensiz göçmenlerin haklarının korunması ve güvence altına alınması sağlanmıştır (Turan ve Ünal, 2020, s. 607). 2014 Yılında YUKK yürürlüğe girdiği ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün resmi yetki ve görevlerine kavuşması ilerleme raporunda olumlu bir eleştiri olarak ifade edilmiştir. 2015 Yılında Suriye kaynaklı karışıklıklar sonucunda Türkiye’ye kitlesel akınların gerçekleşmesi üzerine 2 milyon mülteciye ev sahipliği yapıldığı konusu olumlu olarak ilerleme raporunda yerini almıştır (Öcal, 2022). Ege Denizi’nde güvenliğin sağlanması ve düzensiz göç ile mücadelede kapasitenin artırılmasına yönelik çalışmaların önemli bir konu olduğunun tekraren altı çizilmiştir. 2016 İlerleme raporunda, “Düzensiz Göç Strateji Belgesi” 2015 yılında kabul edilmiş olup, 2016 yılı Kasım ayından itibaren uygulamaya konulmuştur. sığınmacılara dair hali hazırda

var olan sorunların devam ettiği belirtilmiş olup, Türkiye'nin transit ülke olarak kullanılarak, düzensiz göç gerçekleştirilmesi sonucunda denizdeki ölümlerin artmasının önüne geçilmesi ve Yunanistan'a gitmek için Türkiye'den ayrılan mültecilerin sayısının azaltılması amacıyla yeni düzenlemelerin yapılacağı belirtilmiştir (cal, 2022). Buna yönelik "İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması hakkında Yönetmelik" yürürlüğe girerek, insan kaçakçılığının önlenmesi hedeflenmiştir (Turan ve nal, 2020, s. 609).

2018 ve 2019 yılı İlerleme Raporlarında, düzensiz göçle mücadele kapsamında daha kapsamlı ve koordineli çalışmaların yürütüldüğü gözlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile G Kurulu'nun oluşturulduğu ve G İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı'nın kurulduğu belirtilmiştir. Ayrıca, alınan önlemler sonucunda Yunanistan'a yönelik düzensiz geçişlerde belirgin bir azalma yaşandığına da raporda dikkat çekilmiştir (Turan ve nal, 2020, s. 609).

Türkiye'nin g politikasında Avrupa Birliği ile yürütülen entegrasyon süreci, mevzuat uyumu ve kurumsal yapıların güçlendirilmesi açısından önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Bu süreçte, Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sağlama hedefi doğrultusunda hazırlanan Güç ve İltica Strateji Belgeleri ile bu belgeleri somut adımlara dönüştüren Ulusal Eylem Planları, Türkiye'nin g yönetimini daha sistematik ve AB normlarına paralel bir yapıya dönüştürme çabasının ürünüdür. Özellikle 2013 tarihli Geri Kabul Anlaşması ve bununla bağlantılı olarak yürürlüğe giren Vize Serbestisi Diyaloğu, Türkiye-AB ilişkilerinde g konusunu hem iş birliği hem de müzakere alanı haline getirmiştir. Bu belgeler, Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele, sınır güvenliği, uluslararası koruma ve geri dönüş politikalarında kurumsal kapasitesini artırmasına katkı sağlamıştır. AB İlerleme Raporları ise Türkiye'nin bu alanlardaki gelişmelerini izlemeye ve eksik kalan yönlere dikkat çekmeye devam etmektedir. Tüm bu gelişmeler, Türkiye'nin g politikasında daha şeffaf, insan haklarına duyarlı ve uluslararası standartlara uyumlu bir yapı inşa etmeye yönelik çabasını ortaya koymaktadır.

1.5.4.4. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

Türk hukuk sisteminin temelinde, toplumun tüm kesimlerinin -vatandaş ya da yabancı ayrımı yapılmaksızın- eşitlik ve genellik ilkeleri çerçevesinde aynı hak ve özgürlüklere sahip olması anlayışı yer almaktadır. Ancak, diğer pek çok hukuk sisteminde olduğu gibi,

Türk hukukunda da yabancı uyruklulara yönelik belirli sınırlamalar ve yasaklamalar öngörülmüştür. Bu sınırlamalar, hukuki ilkelere uygun biçimde sistematik olarak düzenlenmekte ve yasal çerçevede uygulanmaktadır. Türkiye’de, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK) üzerine çalışmalar 2009 yılında başlatılmış olup, 2013 yılında Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmış, 11.04.2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak 2014 yılı itibariyle tam anlamıyla yürürlüğe girmiştir (Erten, 2015, s. 4).

1924 Anayasası döneminde yürürlüğe giren, 1950 Tarihli 5682 Sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de Seyahatleri Hakkında Kanun, 2013 yılına kadar Türkiye’nin giriş-çıkışlarını düzenleyen ve yasal olarak temel alınan düzenlemelerdi. 2011 yılında Arap Baharı olaylarının Suriye’ye kadar yayılması ve iç karışıklıklara yol açması, binlerce kişinin farklı ülkelere sığınma amaçlı göç etmesine neden olmuş ve başta Türkiye olmak üzere birçok ülkeyi hedef almıştır. Başlangıçta misafir statüsünde kabul edilen bu kişilerin, kısa bir süre içinde ülkelerindeki karışıklığın sona ereceği ve geri dönecekleri düşünülmüş olsa da, zamanla bu sürecin beklenenden çok daha uzun süreceği anlaşılmıştır. Bu durum, Türkiye’de yabancılar için köklü ve kapsamlı bir yasal düzenlemenin yapılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, yabancılar için Türkiye’deki en kapsamlı ve temel hukuki düzenlemeyi oluşturmakla birlikte bu alandaki yasal çerçeveyi belirleyen önemli bir kanundur. Kanunda yabancı kavramı “Türkiye Cumhuriyeti Devletiyle arasında vatandaşlık bağı bulunmayan kişi” olarak açıklanmaktadır (Erten, 2015, s. 8).

YUKK’a göre, yabancıların Türkiye’ye giriş, ülkede kalış ve çıkış süreçlerinde uymaları gereken bazı şartlar bulunmaktadır. Türkiye’ye giriş ve çıkış esnasında, bu kişilerin sınır kapılarından giriş ya da çıkış yapmaları, en az altmış gün geçerliliği olan pasaport veya pasaport yerine geçen resmi belgeleri ibraz etmeleri, vize koşullarına uygun hareket etmeleri ve “vize verilmeyecek yabancılar” kapsamında yer almamaları gerekmektedir. Bu hükümlerin istisnasız olarak yerine getirilmesi kanunen zorunludur (Erten, 2015, s. 12-13). Türkiye’ye yasadışı yollarla giriş yapan, sahte belgelerle vize temin eden, vize muafiyet süresini 10 günden fazla aşan, vize süresi sona ermiş olan ya da hakkında giriş yasağı bulunan kişilerin ülkeye giriş veya çıkış yapmaları halinde, bu durumlar cezai yaptırımları beraberinde getirmekte ve ilgili kişiler hakkında madde 54’e göre, sınır dışı etme kararı alınabilmektedir (Erten, 2015, s. 18). 6458 Sayılı Kanuna göre, Türkiye’de ikamet izni başvurusu, Türkiye’ye giriş yapılmadan önce, başvuru sahibinin vatandaşı olduğu veya

yasal olarak bulunduğu ÷lkedeki Türkiye Cumhuriyeti konsolosluyuna yapılacak müracaatla gerçekleştirilebilmektedir. İkamet ve çalışma izni ile Türkiye'ye gelen yabancılardan, ÷lkeye giriş tarihinden itibaren 20 iş günü içerisinde adres kayıt sistemine başvuruda bulunmaları zorunludur. Bu yükümlölüğün yerine getirilmemesi veya ikamet izninin ihlal edilmesi durumunda, 6458 Sayılı Kanun'un 54. maddesi uyarınca sınır dışı etme kararı alınabilmektedir.

Çalışma iznine sahip yabancılar, vize uygulamasından muaf tutulmuşlardır ve bu kapsamda gerekli durumlarda İçişleri Bakanlığı'nın görüşüne başvurulması öngörülmektedir. Ayrıca, uzun dönem ikamet izni bulunanlar ile Türkiye'de en az sekiz yıl kesintisiz ve yasal ikamet izniyle kalmış olanlara veya en az sekiz yıl yasal çalışma geçmiş i bulunanlara süresiz çalışma izni verilebileceğı ifade edilmektedir. Çalışma izni olan yabancıların bu izni aynı zamanda ikamet izni olarak kabul edilmekte olup, çalışma izninde belirtilen süre kadar ikamet izni harcı alınmaktadır. Ancak süresiz çalışma iznine sahip olan yabancılar bu harçtan muaftır. Türkiye'de bulunan yabancıların her türlü hareketliliğı ise İçişleri Bakanlığı tarafından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bildirilmek üzere kayıt altına alınmaktadır (Erten, 2015, s. 25).

Türkiye'de, kamu düzeni ve ulusal güvenliğ in korunması temel öncelikler arasında yer almakta olup, bu kapsamda ÷lke güvenliğini tehdit ettiğı resmi mercilerce açıkça tespit edilen ve delillerle kanıtlanan yabancılar hakkında sınır dışı edilme kararı alınabilmektedir. Bu karar, 6458 Sayılı YUKK'un ilgili hükümleri çerçevesinde, valilik makamlarınca verilmektedir. Valilikler bu yetkiyi ya doğrudan kendi inisiyatifleriyle (re'sen) ya da Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından iletilen talimatlara istinaden kullanabilmektedir (T.C. Resmî Gazete, 2013). Ancak sınır dışı etme işlemleri uygulanırken, kişilerin statüleri ve hukuki durumları da dikkate alınmakta; özellikle uluslararası hukuktan doğan yükümlölükler çerçevesinde belirli gruplara yönelik daha hassas ve koruyucu bir yaklaşım benimsenmektedir. Bu bağlamda, vatansız kişi belgesine sahip bireyler hakkında sınır dışı kararı alınması, ancak kişinin somut ve ciddi anlamda ÷lke güvenliğini tehlikeye düşürecek bir tehdit oluşturduğ unun tespit edilmesi halinde mümkündür. Aksi halde, sadece vatansız olmak ya da yasal statüde bulunmamak tek başına sınır dışı sebebi olarak değerlendirilememektedir (T.C. Resmî Gazete, 2013). Bu düzenleme ile hem ulusal güvenliğ in sağlanması hem de uluslararası insan hakları normlarına uygunluğ un gözetilmesi açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla sınır dışı kararları, hem güvenlik

gerekçeleriyle hem de hukuki güvenceler çerçevesinde, dikkatli ve denetimli bir süreç sonucunda uygulamaya konulmaktadır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) en dikkat çeken düzenlemelerinden biri de uluslararası koruma kapsamındaki statülere ilişkin yapılan detaylı tanımlamalardır. Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan coğrafi kısıtlamayı kaldırmama yönünde karar almış ve bu doğrultuda, Avrupa dışı ülkelerden gelen kişilere doğrudan mülteci statüsü tanımak yerine, “şartlı mülteci” statüsünü getirmiştir (T.C Resmi Gazete, 2013). Avrupa ülkelerinden gelen ve sözleşme şartlarını sağlayan kişilere doğrudan mülteci statüsü verilmekteyken, Avrupa dışından gelen ve zorunlu yer değiştirmeye maruz kalan bireyler şartlı mülteci olarak değerlendirilmektedir. Bu kavram, YUKK ile birlikte “sığınmacı” teriminin yerini alarak Türkiye'nin uluslararası koruma rejiminde yeni bir dönemi başlatmıştır. Şartlı mülteciler, güvenli bir üçüncü ülkeye geçiş sağlanıncaya kadar Türkiye'de kalma hakkına sahiptirler ve bu süre zarfında ilgili haklardan faydalanabilmeleri güvence altına alınmıştır. Aynı zamanda, kitlesel göç durumlarında devreye giren ve özellikle 2011 sonrası Suriyeli göçmenler özelinde uygulanan Geçici Koruma Yönetmeliği de, YUKK'un tamamlayıcı bir unsuru olarak detaylı biçimde düzenlenmiş ve uygulamaya konulmuştur (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Bu yönetmelik, geçici koruma altındaki yabancıların hukuki statüsünü, temel hak ve hizmetlere erişim koşullarını belirleyen önemli bir yasal çerçeve sunmaktadır (T.C Resmi Gazete, 2014).

YUKK kapsamında, Türkiye'de İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuş ve iller ile ilçelere bağlı müdürlükler aracılığıyla yapılandırılmıştır. Bu müdürlükler, göçmenlerin hukuki ve sosyal ihtiyaçları doğrultusunda önemli görevler üstlenmiştir. Söz konusu düzenleme ile birlikte, göçmenlerin barınma ihtiyaçlarını karşılayan sığınma evleri, barınma merkezleri, geçici gönderme merkezleri gibi kurumlar da faaliyete geçirilmiştir. GİGM, bu tür merkezlerdeki işlemleri yönetme, göçmenlerin haklarını koruma ve onları yerleştirme konusunda yetkilendirilmiştir. Bu yapılanma, göçmenlerin Türkiye'deki hukuki süreçlerini daha düzenli bir şekilde takip edebilmesini sağlamayı hedeflemiştir (Erten, 2015, s. 45). Bu düzenlemeleri ve yapılanmayı yasal dayanağa oturtturarak, Türkiye'deki göç politikalarının modernize edilmesine önemli bir katkı sağlanmıştır.

Türkiye'nin göç yönetiminde hukuki düzenlemeler, uluslararası normlara uyum sağlama çabasıyla şekillenirken; güvenlik, kamu düzeni ve insan hakları ilkeleri arasında hassas bir

denge kurma arayışı öne çıkmaktadır. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), göçmenlerin hukuki statülerini net bir biçimde tanımlayarak Türkiye'nin göç politikalarında normatif bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle mülteci, şartlı mülteci ve geçici koruma gibi statüler üzerinden kapsamlı bir ayırım getirmektedir. Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi sınırlamayı sürdürme tercihi ise, Avrupa dışı göçmenlere yönelik statü belirlemede "şartlı mültecilik" kavramını gündeme getirerek, ülkenin göç politikalarında jeopolitik konumunun belirleyici olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, göçmenlerin ülkeye giriş, ikamet ve çıkış süreçlerine ilişkin yasal gereklilikler, iç hukukun denetleyici doğasını yansıtırken; uluslararası yükümlülüklerle çelişmeyecek biçimde uygulanmaya çalışılmaktadır.

Geçici koruma yönetmeliği ile Suriyeli sığınmacılar özelinde geliştirilen uygulamalar, Türkiye'nin göç krizlerine yanıt verme kapasitesinin hem kurumsallaşma hem de esneklik ilkeleriyle uyumlu biçimde geliştirildiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin göç hukukuna dair mevzuatları, sadece güvenlik temelli sınırlamalarla değil, aynı zamanda uluslararası hukukla uyumlu koruma rejimleriyle de bütüncül bir perspektif geliştirdiğini göstermektedir. Bu bölümde göç olgusu, tarihsel süreçte farklı biçim ve dinamiklerle kendini göstermiş ve bu kapsamda ekonomik, siyasi, sosyal ve çevresel nedenlere bağlı olarak farklı göç çeşitleri ortaya çıkmıştır. Zorunlu-gönüllü, iç-dış, bireysel-kitlesel, düzenli-düzensiz gibi kategoriler, göçün çok boyutlu yapısını anlamak açısından önem barındırmaktadır. Bu çeşitlilik, göç hareketlerinin sadece bireysel tercihlerden değil, aynı zamanda yapısal faktörlerden beslendiğini göstermektedir. Göçün nedenlerini açıklamak üzere geliştirilen göç teorileri ise bireysel karar alma süreçlerinden küresel sistem dinamiklerine kadar geniş bir yelpazede açıklamalar sunar. Klasik göç teorilerinden neo-klasik makro ve mikro ekonomik göç teorisi, itme-çekme modeli, ernest georg ravenstein teorisi, peterson beş göç tipi, kesişen fırsatlar teorisi, merkez-çevre ilişkisi (Dünya), yenici göç teorileri ile göçün neden ve sonuçlarını anlamada teorik bir zemin oluşturur.

Göçmenlerin göç ettikleri ülkelerdeki hukuki konumları ise, onları tanımlayan hukuki statüler aracılığıyla şekillenmektedir. Mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı, ikincil koruma ve geçici koruma gibi statüler, özellikle uluslararası koruma bağlamında göçmenlerin hak ve yükümlülüklerini belirleyen temel hukuki kategorilerdir. Türkiye özelinde ise, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), göçmenlerin haklarını düzenleyen anayasal metin olarak göç yönetiminin temelini oluşturmaktadır. Türkiye'nin göç politikaları, özellikle 2011 sonrası dönemde kitlesel göç hareketlerine karşı geliştirilen kriz

odaklı reflekslerin yanı sıra, Avrupa Birliği ile yürütölen uyum süreci kapsamında geliştirilen stratejik belgeler, ulusal eylem planları ve geri kabul anlaşmalarıyla daha sistematik ve kurumsallaşmış bir yapıya evrilmiştir. Bu çerçevede Türkiye, hem transit ölkeler hem de hedef ölkeler olarak, göç yönetiminde çok katmanlı bir hukuki ve politik strateji izlemektedir. Bu durum, göçün yalnızca demografik bir değişken değil, aynı zamanda bir yönetim meselesi olduğunu da ortaya koymaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KENTSEL ÖLÇEĞİN YENİDEN ÜRETİMİNDE GÖÇ POLİTİKASI ARACI OLARAK YEREL YÖNETİMLERİN

Bu bölümde Türkiye’de kentsel ölçeğin yeniden üretilmesinde göç politikalarının yeri yerel yönetimler üzerinden değerlendirilmiştir. Öncelikle yerel yönetimler kavramsal ve kuramsal olarak ele alınmıştır. Devamında ise yerel yönetimler ve göç arasındaki ilişki kuramsal açıdan sunulmak istenmiştir.

2.1. Yerel Yönetim Kavramı

Yerel yönetimler temel olarak, ulus sınırları içerisinde yerleşik ve belirlenmiş farklı boyutlardaki sınırlar içerisinde köy, kasaba, kent gibi oluşumların, toplumların düzenli bir şekilde sosyal, kültürel, sağlık, barınma ve konut, işgücü, altyapı çalışmaları gibi ortak ve mahalli düzeydeki ihtiyaçlarını temin etmek üzere kurulmuş olan Anayasal kuruluşlardır (Varcan, Taraktaş ve Hacıköylü, 2013, s. 3). Toplumların bu tür mahalli düzeydeki ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için üretim, tüketim, satış ve kazanç unsurlarının sağlanabilmesi gerekmektedir. Bu tür kararların kimler tarafından belirleneceği ve uygulamaya konulacağı yerel yönetim birimlerinin aynı zamanda siyasi ve ekonomik yönlerini ortaya koymaktadır. Yerel yönetimlerin kuruluşunu belirleyen devlet kavramı, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde ortak bir amaç doğrultusunda yaşayan toplulukların tüm ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılamak amacıyla oluşturulmuş en geniş kapsamlı siyasi bir teşkilatlanmadır. Çağdaş hukuk devletlerinde, hukuk devleti olmanın temel koşulu, kanunların tüm bireyler için geçerli ve bağlayıcı olmasının yanı sıra, temel hak ve özgürlüklerin itimatla korunması, idarenin hukuka müdahalesinin önlenmesi ve yasaların anayasaya uygunluğunun denetlenebilir olmasıdır (Güneş, 1996, s. 84). Bu prensipler doğrultusunda, bir ülkede yerel yönetim birimlerinin kurulabilmesi için, o ülkenin böyle bir örgütlenmeye izin veriyor olması ve yasal düzenlemelerle bu örgütlenmeye ait yetki ve sorumlulukların net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Bir

başka bakış açısıyla yerel yönetim birimleri, yerel halk ile merkezi yönetim arasında köprü niteliği taşımaktadır.

Her ulusun tarihi süreçleri, toplumsal yapısı ve siyasal yaklaşımı birbirinden farklı ilerlediği için yönetim bileşenleri ve buna bağlı olarak merkezi yönetim ile yerel yönetim bağları ve ilişkileri de aynı zamanda çeşitlilik göstermektedir. Uluslar genellikle siyasi sistemleri kapsamında idari yapılar oluşturur ve bu yapılar doğrultusunda merkezileştirme ya da yerinden yönetim uygulamalarına öncelik verirler (Parlak, 2014, s. 9). Geçmişten miras kalan devlet yönetimi geleneği, tarihsel evrimler, siyasal kültür, demokratik farkındalık seviyesi uluslar açısından birçok konuda belirleyici faktörler arasında yer almaktadır. Bunların yanı sıra savaş, iç savaş, devrim, isyan, iflas gibi durumlarda köklü değişiklikler yaşanması kaçınılmaz hale gelmektedir. Merkezi yönetim ve yerinden yönetim (adem-i merkeziyetçilik) biçimlerinin hangisinin daha ağırlıklı olarak kullanıldığı, ülkenin idari yapısını büyük oranda değiştirir, kurum ve kuruluşların yapısı ve işleyişi, kamusal organizasyonların yürütülmesi farklılaşmaktadır. Merkezi yönetim çerçevesine sahip idari yapıları bulunan ülkeler arasında Türkiye, Fransa, İtalya; yerinden yönetimin ağırlıklı olduğu ülkeler ise ABD, İngiltere, Japonya ve Almanya olarak örnek gösterilebilir (Parlak, 2014, s. 11).

Yerel yönetim kavramı, anayasal ve yasal temeller çerçevesinde ele alınarak, bu yönetim birimlerinin yalnızca idari bir yapıdan ibaret olmadığı, aynı zamanda yerel halkın ihtiyaçlarına doğrudan yanıt veren, katılımı ve demokratikleşmeyi teşvik eden bir sistem olduğu vurgulanmaktadır.

2.2. Yerel Yönetim ve Yurttaş İlişkisi Açısından Hemşehri Hukuku: 5393 Sayılı Kanun

5393 Sayılı Belediye Kanunu, yerel yönetimlerin işleyişine dair temel çerçeveyi belirlerken, kent yaşamının demokratikleşmesini ve kapsayıcılığını sağlamak amacıyla hemşehri hukukuna da özel bir önem atfetmiştir. Kanunun 3. maddesinde “hemşehri”, belediye sınırları içerisinde yaşayan bireyler olarak tanımlanırken, 13. maddede ise bu bireylerin yerel karar alma süreçlerine katılımı, hizmetlerden eşit yararlanma hakkı ve kent yaşamına dair sorumlulukları vurgulanmaktadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, 2005). Bu düzenlemeler, yerel düzeyde aidiyetin ve toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesini hedefleyen bir yönetim anlayışının yasal temelini oluşturur.

Hemşeri hukuku, kentte ikamet eden her bireyin -vatandaşlık statüsünden bağımsız olarak- belediyenin sunduğu hizmetlerden eşit biçimde yararlanabilmesini öngörür. Bu bağlamda, göçle gelen bireylerin, özellikle de geçici koruma statüsünde olan ya da ikamet iznine sahip yabancıların, kentsel hayata entegrasyonu açısından hemşeri hukukunun işlevi oldukça kritiktir. Göçmenlerin kent yaşamına dahil edilmesi; sadece insani bir gereklilik değil, aynı zamanda toplumsal uyumun sağlanması ve sosyal gerilimlerin azaltılması açısından da önemlidir (Erdoğan, 2017). 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda yer alan hemşeri hukukuna ilişkin düzenlemeler, kentte yaşayan bireylerin hukuki statüsüne bakılmaksızın “belde sakini” kavramı etrafında şekillendirilmiştir. Kanunun 13. maddesinde geçen bu ifade, vatandaş, göçmen, mülteci veya sığınmacı ayrımı yapılmaksızın tüm kent sakinlerini kapsayıcı bir biçimde tanımlamakta ve belediye hizmetlerinden yararlanma ile yerel yönetime katılım açısından eşit bir çerçeve sunmaktadır. Bu yönüyle mevzuat, kentleşme sürecinde ortaya çıkan farklılıkları dışlayıcı değil, birleştirici bir anlayışla ele almakta; kent aidiyetinin hukuki zeminini eşitlik ilkesi üzerine inşa etmektedir.

Göçmenlerin ve mültecilerin artan sayısıyla birlikte, bu kapsayıcı yaklaşım özellikle büyükşehir belediyeleri açısından daha da anlam kazanmıştır. Belde sakini kavramının etnik köken, vatandaşlık veya hukuki statüye göre ayırım yapmaksızın kullanılması, göçmenlerin kentsel yaşama dâhil edilmesinde normatif bir dayanak oluşturmaktadır. Yerel yönetimler bu çerçevede, kentte yaşayan tüm bireylerin insan onuruna yakışır koşullarda yaşam sürmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu anlayış, göçmenlerin yalnızca hizmet alan pasif bireyler değil; aynı zamanda yerel toplulukla etkileşimde bulunan, sorumluluk üstlenen ve kentsel mekânda görünür olan aktif özneler hâline gelmesini teşvik etmektedir (Çamur, 2019, s.119).

Günümüzde büyükşehirlerde göçün yarattığı demografik değişim, belediyeleri daha kapsayıcı hizmet politikaları üretmeye zorlamaktadır. Hemşeri hukuku, bu noktada göçmenlerin kentsel hizmetlere erişiminde temel referans çerçevesi olarak öne çıkmaktadır. Belediyeler, hemşeri hukuku kapsamında göçmenlere yönelik sosyal uyum projeleri, dil kursları, kültürel etkinlikler ve danışmanlık hizmetleri gibi uygulamalar geliştirerek, kentli olma bilincini güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Yıldız ve Sert, 2017). Böylece göçmenler, sadece fiziksel olarak kentte yaşayan bireyler olmaktan çıkarak, aynı zamanda kent yaşamına katılan, katkı sunan ve karar alma süreçlerine dâhil olabilen bireyler hâline gelebilmektedir.

Sonuç olarak, 5393 sayılı Kanun'un hemşeri hukukuna dair hükümleri, göçmenlerin yerel düzeyde hak temelli yaklaşımlarla toplumsal hayata entegrasyonuna imkân tanımakta; bu yönüyle göç politikalarının yerelleşmesine katkı sunan önemli bir araç işlevi görmektedir. Hemşeri hukuku yalnızca hukuki bir metin olarak kalmayarak, göç ve yerel yönetim ilişkisini şekillendiren temel normatif referanslardan biri hâline gelmiştir. Göçmenlerin "belde sakini" sıfatıyla tanınması, sosyal dışlanmayı önleyici, birlikte yaşamı teşvik edici ve kapsayıcı belediyeçilik anlayışının hukuki bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

2.3. Kentsel Yeniden Ölçeklendirme Sürecinde Yurttaş ve Göçmen Uyumunun Stratejik Önemi

Günümüzde kentlerin demografik yapısı, göç hareketlerinin etkisiyle hızla dönüşmekte; bu dönüşüm, kentsel mekânların yeniden ölçeklendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Yeniden ölçeklendirme, yalnızca fiziki bir planlama meselesi değil, aynı zamanda kentte yaşayan bireylerin sosyokültürel uyumunu da içeren çok katmanlı bir süreçtir (Kirişci, 2014). Göçmenlerin sayısal olarak artış gösterdiği ve kent dinamiklerini etkilediği şehirlerde, kentsel düzenlemeler sadece altyapı yatırımlarıyla sınırlı kalmamalı; sosyal bütünleşme politikalarıyla desteklenmelidir. Bu bağlamda yurttaşlar ile göçmen toplulukların bir arada yaşayabilme kapasitesini güçlendirecek sosyal uyum mekanizmalarının geliştirilmesi, yeniden ölçeklendirme stratejilerinin başarısı açısından kritik önemdedir.

Göçle gelen bireylerin kent yaşamına entegre edilmeden yürütülecek planlama girişimleri, hem mekânsal hem de toplumsal uyumsuzluklara neden olabilir. Yerel halk ile göçmenler arasında kültürel, ekonomik ya da sosyal düzeyde yaşanabilecek gerilimler, kentsel barışın zedelenmesine ve hizmet sunumunun sekteye uğramasına yol açabilir. Bu nedenle kentlerin yeniden kurgulanmasında yalnızca teknik değil, aynı zamanda insani ve katılımcı bir perspektif benimsenmelidir. Göçmenlerin yaşadıkları mahallere, hizmet alanlarına ve sosyal yapılara dahil edilmesi, mekânın sadece paylaşılmasını değil, birlikte şekillendirilmesini de mümkün kılar. Bu ise, göçmenlerin yurttaşlık bilinci geliştirmeleri ve kentli kimliğine uyum sağlamaları açısından son derece işlevseldir.

Bu çerçevede, gönüllülük esasına dayalı katılım modelleri, sosyal uyumu güçlendirmede etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 7. maddesinin (e) bendinde yer alan düzenleme ile il özel idarelerinin, kamu hizmetlerinin sunumunda gönüllülerle iş birliği yapabileceği belirtilmiştir (TC. Resmi Gazete, 2005). Bu

hüküm, özellikle göçle şekillenen kentlerde, sivil katılımın ve toplumsal dayanışmanın kurumsal zeminde desteklenmesini sağlamaktadır. Gönüllülük faaliyetleri aracılığıyla hem yerel halk hem de göçmenler arasında etkileşim artmakta; empati, karşılıklı anlayış ve ortak yaşam kültürü gelişmektedir. Gönüllülerden beklenen etik duyarlılık, kültürel farkındalık ve sosyal sorumluluk gibi nitelikler, kent yaşamının sadece yönetilmesini değil, aynı zamanda birlikte inşa edilmesini de mümkün kılar. Bu doğrultuda, gönüllülük temelinde hizmet verecek bireylerin seçiminde belirli niteliklerin gözetilmesi büyük önem taşımaktadır. İl Özel İdaresi Kanunu'nun 7. maddesinin (e) bendine göre, yerel hizmetlerin yürütülmesinde gönüllülerle iş birliği yapılabileceği düzenlenmiştir. Bu kapsamda gönüllü olarak görev alabilecek kişiler, toplumsal sorumluluk bilincine sahip yurttaşlar, meslek mensupları, sivil toplum temsilcileri ya da ilgili alanlarda uzmanlık edinmiş bireylerden oluşabilir. Ancak gönüllülük yalnızca zamanını ayıran değil; aynı zamanda etik değerlere bağlı, kamu yararı gözetken ve farklı kültürel gruplarla sağlıklı iletişim kurabilen bireylerin katkısını gerektirir. Göç bağlamında düşünüldüğünde, gönüllülerin yalnızca teknik destek sağlayan değil, aynı zamanda sosyal uyumun taşıyıcısı olan aktörler olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Gönüllülerde aranan temel özellikler arasında kültürel duyarlılık, ayrımcılık karşıtı tutum, empati kurabilme yetisi ve kriz ortamlarında iş birliği içinde hareket edebilme becerisi öne çıkmaktadır (Kirişçi, 2014). Ayrıca, göçmenlerle doğrudan etkileşimde bulunacak gönüllülerin, dil bariyerini aşabilecek temel iletişim becerilerine sahip olması ve gerektiğinde arabuluculuk rolü üstlenebilmesi büyük önem taşır. Yerel yönetimlerin bu gönüllü gücünden etkin biçimde yararlanabilmesi için, gönüllülere yönelik eğitim, yönlendirme ve denetim mekanizmalarının kurumsallaştırılması gereklidir. Aksi hâlde, iyi niyetli ancak plansız gönüllü çabalar, hem göçmenlerin hem de yerel halkın hizmetlerden eşit ve etkin biçimde yararlanmasını zorlaştırabilir. Dolayısıyla gönüllülük esasına dayalı katılım, profesyonel bir anlayışla kurgulandığında, göçle şekillenen kentlerde toplumsal uyumun ve birlikte yaşamın inşasında etkili bir araç hâline gelmektedir.

Tüm bu çerçevede değerlendirildiğinde, göç olgusuyla birlikte dönüşen kent dinamiklerinin, yalnızca fiziksel planlama süreçleriyle değil; sosyal uyum, gönüllü katılım ve toplumsal bütünleşme ekseninde ele alınması gerekmektedir. Kentlerin yeniden ölçeklendirilmesi, teknik kapasite artışının ötesinde, sosyal dokunun dengeli biçimde inşa edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu noktada gönüllülük esasına dayalı katılım mekanizmalarının, yerel halk ile göçmen toplulukları arasında güven tesis eden ve karşılıklı

anlayışı güçlendiren bir araç hâline gelmesi son derece değerlidir. Gönüllülerin yalnızca destekleyici değil, aynı zamanda dönüştürücü bir aktör olarak yer alması, yerel yönetim politikalarının daha kapsayıcı, adil ve sürdürülebilir bir zemine oturtulmasına katkı sunmaktadır. Dolayısıyla yerel düzeyde geliştirilecek gönüllülük temelli yaklaşımlar, kentsel yönetişimi güçlendirdiği gibi, göçten kaynaklı toplumsal kırılmaları da onarma potansiyeli taşımaktadır.

2.4. Yerel Yönetim İlişkilerini İlgilendiren İlkeler

Türkiye’de kamu yönetimi temel bileşenleri ve örgütlenme şekli en temel haliyle Tanzimat Dönemi’nde Fransız Devrimi etkisi altında şekillenmeye başlamıştır. Türkiye’de modern yerel yönetimlerin başlangıcı Tanzimat dönemine dayanmaktadır. Özellikle İstanbul’da yabancı nüfusun yoğunlaşmasıyla birlikte belediye hizmetleri ve altyapı alanındaki yetersizlikler belirginleşmiştir. Devletin merkezi otoritesi güçlenirken, tarihsel süreç içinde bazı bölge veya şehirler mali ve idari özerklik kazanmış, bu da yerel yönetimlerin hukuki bir statü kazanmasına zemin hazırlamıştır (Arslantürk, 2018, s. 142). 1876 Tarihli Kanuni Esasi Türk Kamu Yönetimini oluşturmaya yönelik atılan ilk adımlardan biridir. 1876 Anayasası, aynı zamanda Kanun-i Esasi olarak adlandırılmakta olup, hem belediyeler hem de il özel idarelerine ilişkin düzenlemeler barındırması açısından dikkat çekmektedir. Bu anayasa ile eyaletlerin, özerk bir yerel yönetim birimi haline getirilmesi amaçlanmıştır. Anayasada yer alan ilgili madde (madde 108), vilayet yönetiminde “tevs-i mezuniyet” (yetki genişliği) ve “tefrik-i vezayif” (görev ayrımı) prensiplerinin esas alınacağını öngörmektedir. Bu kapsamda, vilayet genel meclislerine ilişkin düzenlemelerle, ilin özel idarelerine yönelik düzenlemelerin getirildiği ifade edilebilir (Akman, 2021, s. 367). Kanuni Esasi’ye göre taşra teşkilatlanmasında “vilayet” düzenine geçilerek merkezi yönetimlere bağlı olarak vilayet birimleri oluşturulmuştur. Bu vilayet birimleri sancak, kaza, nahiye ve köylerdir. Yerel yönetim birimleri olarak vilayet idare meclisi, belediye, bucak ve muhtarlıklardır. İlk anayasa niteliğindeki Kanun-i Esasi ile kamu yönetimi alanında yerel yönetim birimlerinin merkez tarafından atama yoluyla yapılandırılmasına başlanmış olsa da, sonraki dönemlerde bu görevler seçimle iş başına gelen yöneticiler tarafından üstlenilmeye başlanmıştır (Uygun, 2015, s. 4). Osmanlı Döneminde en eski yapılanma birimleri olarak köy ve mahalleler karşımıza çıkmaktadır. Köy ve mahalleleri dini liderler olan imamlar yönetirdi ve imamlar aynı zamanda kadıyı temsilen bu görevi üstlenirlerdi. Sultan Abdülaziz döneminde kabul edilen 1864 ve 1871 tarihli Teşkil-i

Vilayet Nizamnameleri ile yönetim, dinî liderlerden muhtarlar devredilmiş; İhtiyar Heyeti üyeleri ve muhtarlar seçim yoluyla görevlendirilmeye başlanmıştır. Güncel Türk Kamu Yönetiminde bulunan İl Genel Meclislerinin temeli bu nizamnameler ile atılmış, o dönemde valinin yanında farklı müdürlüklerden ve il halkının temsilcilerinden oluşan Vilayet İdari Meclisi kurularak yılda bir kere “Vilayet Umumi Meclisi” olarak senede bir kez toplantı sağlanırdı. İlk belediye örgütlenmesi İstanbul’da kurulmuş olup, belediye başkanı merkezi yönetim tarafından atanan bir memur olarak görev yapmıştır. Daha sonraki dönemlerde, belediye meclisleri halk tarafından seçilmeye başlanmış; belediye başkanları ise bu meclis üyeleri arasından hükümet tarafından atanmıştır (Gençoğlu, 2011).

1876 Anayasasında, Osmanlı Devleti’nin taşra teşkilatlanmasına olan son düzenlemesi 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyât Kanunu ile günümüzde belirlenen il yönetim birimlerinin temelleri atılmıştır. Bu dönemde iller, hem merkezi hem de yerel yönetim birimleri olarak örgütlenmiştir. Belediyelerin yanı sıra mahalle, köy ve bucak gibi diğer yerel yönetim birimleri de belirli ölçüde özerklik kazanmıştır. 1876 tarihli Kanun-i Esasi’de ise yetki genişliği ve görev ayrılığı, kamu yönetiminin iki temel ilkesi olarak yer almıştır (Kaştan, 2016, s. 83). 1921 Anayasası, kamusal yetkileri merkezi yönetim ile vilayet düzeyindeki yerel yönetimler arasında paylaştıran bir anlayışı benimsemiştir. Bu anayasa, ağırlıklı olarak yerinden yönetim ilkesi üzerinde durmuştur. 1924 Anayasası ise, 1921 Anayasasından tamamen farklı olarak, merkezi yönetim anlayışı etrafında şekillenmiş ve yerel yönetimlere verilen yetkiler sınırlı tutulmuştur. 1961 ve 1982 Anayasalarında “Merkezden Yönetim İlkesi” ve “Yerinden Yönetim İlkesi” kavramları yer almaktadır. Valilikler için illerin yetki genişliği ilkesine göre yönetileceği ve İl Özel İdarelerinin yerinden yönetim ilkesini esas alınacağı vurgulanmaktadır (Demir ve Karakütük, 2003, s. 66).

Türkiye’de, cumhuriyetin ilanından sonra yerinden yönetim alanında yapılan en kapsamlı düzenleme, 1930 yılında çıkarılan Belediye Kanunu olmuştur. Merkeziyetçi yönetim algısı değiştirilmeye çalışılmış, batı tipli oluşumların temeli atılmaya başlanmıştır (Emini, 2009, s. 33-34). Türkiye’ye davet edilen yabancı uzman yöneticilerin desteğiyle raporlar hazırlanmış ve köylerden kentlere doğru iç göçlerin hız kazandığı bu dönemde, gerekli reform hareketlerinin uygulamaya konulması planlanmıştır. 1960 Planlı Kalkınma döneminden itibaren 1964-1965 yıllarını kapsayan “Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi” isimli yeni bir çalışma ile yerel yönetimler, merkezi yönetimden ayrı olarak incelenmeye başlanmıştır. 1980 Yılında ekonomik dengelerin değişmesiyle birlikte

küreselleşmenin bir sonucu olarak Türk Kamu Yönetimi'nde, kamu borçlarının ve giderlerinin azaltılması, milli düzeyde tasarruf yapılması, bürokrasinin önüne geçilmeye çalışılması, yönetim kapasitesinin iyileştirilmesi, mali anlamda yenilikçi anlayışın uygulanması, yerleşme ve özelleştirme çabaları ile demokrasi kavramının yeniden değerlendirilmesi konuları gündeme gelmiştir (Emini, 2009, s. 34). Topluma, yönetim alanında daha aktif roller verilerek, merkezden yönetimin doğurduğu zorlukların aşılabileceği düşüncesi savunulmaktadır. Yeni Kamu Yönetimi anlayışı doğrultusunda, 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı yasa ile Büyükşehir Belediyeleri kurulmuştur. 2000'li yıllarda reform çalışmaları boyut değiştirerek, yerel yönetim odaklı politikalara ağırlık verilmiştir. 2004 ve 2005 yıllarında, yerel yönetim birimlerine ilişkin İl Özel İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu ve Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda yönetsel değişiklikler yürürlüğe girmiştir (Emini, 2009, s. 35).

2.4.1. Merkezden Yönetim İlkesi

İdare kavramı, kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde üzerine yetki ve sorumluluk üstlenerek farklı şekillerde teşkilatlanmış ve kurulmuş yapılarla kamu yararını gözetmek amacının gerçekleştirilmesi için bir araç niteliğindedir (Erbahayetmez, 2006, s. 23). 2004-2005 Yıllarını kapsayan Türk Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun Tasarısında, yerinden yönetim birimleri ile merkezden yönetim birimlerinin bir bütün olarak faaliyetlerini yürütülmesinin vurgulanması, idarenin bütünlüğünün esas alındığını ifade etmektedir. İdare teşkilatlanması, farklı kollara ayrılarak yapılandırılmış ve bu yapının bütünlüğü, hiyerarşik düzen ve vesayet denetimiyle sağlanmaktadır. Türk kamu yönetiminin idari teşkilatlanması merkeziyetçilik ilkesi çerçevesinde yürütülmektedir.

Kamu örgütlenmesinde merkezden yönetim, kamu hizmetlerinin merkezi hiyerarşik yapılar aracılığıyla yürütülerek bütüncül bir sistemin, koordine bir şekilde sunulması benimsenmesini ifade eder. Merkeziyetçilik olarak da ifade edilen merkez yönetim, hükümetin hiyerarşik oluşumunda bulunan teşkilatlar ve atanarak göreve gelen yöneticiler ile personeller tarafından kamu hizmet görevlerinin yerine getirilmesidir (Berkün, 2017, s. 641). Merkezi yönetimin tüzel kişiliği devlettir. Devlet örgütlenmesi, kamu hizmetini gerçekleştirirken çeşitli konularda bakanlıklar oluşturmuştur. Merkez yönetim örgütlenmesi kendi içinde başkent teşkilatı ve Taşra teşkilatı olarak ikiye ayrılmıştır. Türk kamu yönetiminin merkezi idaresinin başkent teşkilatlanması 2017 seçimlerine kadarki

süreçte; Cumhurbaşkanı, Bakanlar ve Bakanlar Kurulu ile Bakanlıklardan oluşmaktaydı. Ancak 9 Temmuz 2018 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliğiyle birlikte parlamenter sistem sona erdirilmiş ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu kaldırılmış, yürütme yetkisi tamamen Cumhurbaşkanlığına devredilmiştir (Görücü, 2024, s. 529). Yeni sisteme göre Cumhurbaşkanı devletin en üst kademesinde yer aldığından devletin başı olarak kabul edilmektedir. Cumhurbaşkanı, temsili rol ile siyasî rol arasında denge kurarak görev ve yetkilerini icra edecektir (Akman, 2021, s. 38). Yeni sistemle birlikte, yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanlığına devredilmesinin yanı sıra, bütçe kanunlarının hazırlanması yetkisi de Cumhurbaşkanlığına verilmiştir. Böylece yasama ile yürütme organlarının seçimlerinin birlikte yapılması ile Meclisin hükümeti denetleme fırsatının sınırlandırılması, kuvvetler ayrılığı ilkesinin güçlendirilme beklentisinin aksi yönünde bir değişime girdiği eleştirilerini almaktadır. Bu başkanlık sisteminin en belirgin özelliği, yürütme yetkisinin tek bir elde, yani Cumhurbaşkanı'nda toplanmasıdır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde de yürütmenin tek merkezde toplanması ve ana organların doğrudan halk tarafından seçilmesi, bu dönüşümün başkanlık sistemi çerçevesinde şekillendiğini ortaya koymaktadır (Akman, 2021, s. 148).

Anayasanın 104. Maddesinde Cumhurbaşkanı yürütme yetkisine sahiptir, Cumhurbaşkanı Yardımcılarını, Bakanları, Üst Kademe Bürokratları, atamakta ve görevlerine son vermekte yetkili kişidir. Üst Kademe Bürokratların atamaları hususunda gerekli usul ve esasları cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenmektedir. Cumhurbaşkanlığı merkez teşkilatlanması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar başta olmak üzere, özel kalem müdürlüğü, baş danışmanı ve danışmanı, özel temsilcisi, Cumhurbaşkanlığı yüksek istişare kurulu, İdari İşler Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı politika kurulları, Cumhurbaşkanlığına bağlı kurum ve kuruluşlar ve çeşitli alanlarda kurulan Cumhurbaşkanlığı ofisleri ile birlikte sağlanır ve bu birimler Cumhurbaşkanlığına karşı sorumludur (Doğan ve Erdoğan 2021, s. 167). Türkiye'de on yedi tane bakanlık bulunmaktadır ve her bir bakanın kendi teşkilatı esasında en üst amiridir, bakanlığın faaliyetleri ve projelerinden sorumlu kişidir ve de bakanlığın merkez, taşra, yurtdışı teşkilatı ile bağlı veya ilgili kuruluşlarını denetlemekle görevlendirilmiştir (1 Nolu CBK, madde 503/1). Cumhurbaşkanı seçilebilmek için sağlanması gereken şartlar arasında 40 yaş sınırı, yükseköğrenim yapmış olmak ve milletvekili seçilmek için aranan özelliklere sahip olmak gerekmektedir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır ve en çok iki kere cumhurbaşkanı seçilebilmekte

şartı konularak görevde kalma süresine sınırlama getirilmiştir fakat milletvekilleri genel seçimlerinin TBMM tarafından yenilenmesi isteğinin üzerine seçimlerin birlikte yapılmasından dolayı cumhurbaşkanlığı seçimleri de yenilenerek, ikinci görev döneminde olan cumhurbaşkanı tekrardan aday olabilmektedir (1982 Anayasası, madde 101/2).

Cumhurbaşkanı yardımcılarını, Anayasanın 106. Maddesinde düzenlenmiş olup, sayıları kesin olarak açıklanmamıştır. Cumhurbaşkanı yardımcılarının kaç kişi olacağı cumhurbaşkanının takdirine bırakılır ve ataması, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip kişiler arasından yine cumhurbaşkanı tarafından yapılmaktadır. Cumhurbaşkanının geçici sebepler dolayısıyla işten ayrıldığı dönemde yetki devri gerçekleştirilir ve cumhurbaşkanı yardımcısı temsil ve vekalet görevini kullanmaktadır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde birden fazla cumhurbaşkanı yardımcısının bulunması durumunda hangi cumhurbaşkanı yardımcısının geçici süre vekalet edeceği belirtilmiştir; en yaşlı cumhurbaşkanı yardımcısı ya da cumhurbaşkanının önceden belirlediği cumhurbaşkanı yardımcısının vekalet edeceği ifade edilmiştir (Öner, 2019).

Eski sisteme göre, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ve Başbakanlık Müsteşarlığı kaldırılarak yerine sorumlulukları ve işlevleri benzer olan Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı kurulmuştur. Merkezi teşkilatlanmada en üst devlet memuru, cumhurbaşkanınca ataması yapılan Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı; Cumhurbaşkanlığına bağlı tüm birim ve kuruluşların takibi ve denetimini yapmaktadır (1 sayılı CBK, madde 5/3). Anayasanın 104. Maddesine göre, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yalnızca üst düzey kamu görevlilerinin atama usul ve şartları belirlenebilmekte; diğer tüm kamu görevlilerinin atamaları, görev ve yetkileri ile hak ve yükümlü oldukları durumlar kanunla düzenlenmektedir. Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile oluşturulan dokuz adet başlık üzerine araştırma ve çalışma sağlayan, en az üç kişiden oluşan ve oluşturulan politikaların Bakanlıklarca uygulanmasını denetleyen yapıdır. Politikaların değerlendirilmesi ve raporlanması, öneriler üzerine çalışmalar geliştirilmesi ve uygulayıcıların faaliyetlerini raporlayıp Cumhurbaşkanına sunulması, Cumhurbaşkanlığı Politika Kurullarının görevleri arasındadır (Gül, 2018).

Cumhurbaşkanlığı ofisleri 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile kurulmuş olan kamu tüzel kişiliğine sahip birimler olarak, idari teşkilatlanmada ülke genelinde proje üretme ve geliştirme, belgelendirme, izleme ve analiz konularında görev almışlardır.

Bunların yanı sıra bazı kurum ve kuruluşlar bakanlıklara değil cumhurbaşkanlığına bağlanmış, örneğin Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı bünyesinde yer alması beklenen bir yapı olmasına rağmen, Cumhurbaşkanlığına bağlı bir birim olarak teşkilatlanmıştır. Aynı şekilde, Anayasa'nın 108. maddesi uyarınca Devlet Denetleme Kurulu da Cumhurbaşkanlığına bağlı bir birim olarak yapılandırılmış olup, bu kurul, kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra özel sektör, işçi ve işveren meslek kuruluşları ile dernek ve vakıf gibi yapılanmaların idari soruşturma ve denetimlerini yürütmekle görevlidir (Görücü, 2024, s. 540).

Türkiye'de uygulanan eski parlamenter sistemde başkent teşkilatlanmasında, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Başbakan Yardımcıları, Bakanlar Kurulu, Bakanlıklar ve merkez yardımcı kuruluşlarından oluşurken, Bakanlar Kurulu; Başbakan ve Bakanlar olarak yapılanmıştır. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 509. maddesi uyarınca, bakanlıkların merkez ve taşra teşkilatlarının hiyerarşik yapılanmalarına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

Anayasanın 104 ve 106. Maddeleri değişikli ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet sisteminde bakanlar cumhurbaşkanlığına bağlı olup, atanması ve görev sonlandırması cumhurbaşkanlığınca yapılmaktadır. Böylelikle, bakan olarak atanabilmek için milletvekili olma şartı kaldırılmıştır. Parlamenter sistemde, meclisin bakanların görevde kalıp kalmayacağı kararını oluşturan “gensoru” ve “güvenoyu” mekanizmaları kaldırılmıştır. Yeni sisteme göre, bakanlar artık yalnızca yönetsel alanda faaliyetlerini gerçekleştirmeye devam etmektedirler. Bakanların siyasi kimlikleri eski sistem olan parlamenter sistemde hem siyasi yönüyle yasamaya katılım sağlamaktayken hem de idari yönüyle yürütme organında yer almaktaydı. Bakanlar, Cumhurbaşkanıya karşı sorumlu olup, bakan yardımcıları ise doğrudan bakanlara karşı sorumludur fakat atamaları cumhurbaşkanı kararıyla yapılmaktadır (3 Sayılı CBK, madde 2-3). Bu düzenlemeye göre bakan yardımcıları sözleşmeli olarak çalışabilmektedir (3 Sayılı CBK, madde 5).

Merkezi yönetimin taşra teşkilatlanması il, ilçe ve bölge birimleri olarak yapılandırılmıştır. Yeni sisteme göre, 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile taşra teşkilatında bulunan il ve ilçe idaresine yönelik yeni düzenlemeler yapılmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2018, 1 Sayılı CBK). Parlamenter sistemde, il genel idaresinin en üst düzey yetkilisi olan valiler İçişleri Bakanlığı'nın önerisi üzerine Bakanlar Kurulunun vereceği karar ve Cumhurbaşkanının onayı ile göreve atanmaktaydı. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde

valiler, Cumhurbaşkanı kararı ile atanmaktadır ve görevde kaldığı süre boyunca, 5442 sayılı kanunda yapılan değişiklik ile sadece cumhurbaşkanını temsil etmektedir (5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, madde 9/C). Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, cumhurbaşkanlığının aracılığına ihtiyaç duymadan, ilgili bakanlığın görev alanına giren konular ve işlerde doğrudan valiye emir ve talimat verebilirler (5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, madde 9/C). İlçe genel idaresinin başı olan Kaymakamların atanması 2018 tarihli 3 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesince Cumhurbaşkanı onay makam haline gelirken İçişleri Bakanlığının karar mercii olduğu belirtilmektedir (Görücü, 2024, s. 550).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile yürütme organında farklı bir boyuta geçilmiştir. Merkezi yönetimin idari teşkilatlanma kurum ve kuruluşları yapısal ve işlevsel olarak önemli değişimler meydana gelmiştir. Başkent teşkilatlanmasında büyük oranda değişimler görülürken taşra teşkilatlanmasında cüzi nitelikte değişimler yapılmıştır. Bu değişimler yeni sistemin yerleşmesi açısından uygulamaya koyulmuştur.

Yeni sistemde bakanların ve üst kademe kamu görevlilerinin atanması tamamen Cumhurbaşkanı yetkisine bırakılmış; bu durum yürütmenin yasama karşısındaki hesap verebilirliğini azaltırken kuvvetler ayrılığı ilkesinin işleyişi açısından da çeşitli eleştirileri beraberinde getirmiştir. Başkent teşkilatında görülen yapısal dönüşüm, taşra teşkilatlanmasına daha sınırlı yansımış; illerde vali ve ilçelerde kaymakam atamaları Cumhurbaşkanı onayı ile gerçekleştirilerek yürütme erkine doğrudan bağlanmıştır. Söz konusu dönüşüm, merkezîyetçi yapının güçlenmesine ve yürütme organının idari yetkiler açısından daha etkin bir rol üstlenmesine neden olmuştur. Ancak bu yeni yapılanma, kamu yönetiminde denge-denetim mekanizmalarının işleyişine dair tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

2.4.2. Yerinden Yönetim İlkesi

Türkiye’de yerinden yönetim birimleri Anayasa tarafından kanunlarla belirlenmiş ve düzenlenmiş, idari ve mali açıdan özerk kamu kuruluşlarıdır. Yerel yönetim kuruluşları, merkezi yönetimin idari alanından bağımsız olarak kendi idari sistemiyle organizasyon ve yapılanma oluşturup karar almaktadır. Kendi mali kaynaklarını belirleme, gelire dönüştürme ve kendi bünyesinde harcamalar yaparak kendi bütçelerini oluştururlar. Ayrıca bağımsız bir kimliğe sahip yasal bir varlık olarak kamu tüzel kişilikleri vardır. Kendi adına ve kendi alanlarında hukuki işlem yapabilme, mülkiyet edinme ve borçlanma ile dava

açma yetkisine sahiptir. Coğrafi hudutları düzenlenmiş sınırlar içerisinde hizmet faaliyetleri gerçekleştirme görevine tabidirler (Hacıköylü, 2019, s. 16). Yerel yönetimler, halka en yakın yönetim birimleri olup, yerel ölçekte hizmetlerin sunulmasını sağlarlar. Altyapı sorunlarının giderilmesi, su dağıtımı, şebeke sağlanması, şehir içi yolların yapımı ve düzeni, doğalgaz faaliyetleri, itfaiye ve zabıta hizmetleri, atık toplama ve dönüştürme, imar izni ve belgeler, haller ve pazaryeri kurulması, sanayi bölgeleri oluşturma, mesleki eğitim kursları, kütüphaneler ile özel eğitim kursların düzenlenmesi, nikah işleri, sağlık hizmetleri, eski tarihi alanların restore edilmesi ve korunması ile milli parkların korunması gibi yerel ölçekte hizmetleri kapsamaktadır. Yerel yönetim birimlerinin yöneticileri seçimle görev başına gelmektedir. Türkiye’de yerinden yönetim kurum ve kuruluşları yer yönünden ve hizmet yönünden ikiye ayrılmaktadır (Uygun, 2015).

2.4.2.1. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim

Türkiye’de yerinden yönetim kurum ve kuruluşları yer yönünden ve hizmet yönünden ikiye ayrılmaktadır. Devlet örgütlenmesinin içinde, özel bilgi ve uzmanlık gerektiren ve belirli özerk nitelikte örgütlenmiş kurum ve kuruluşlar hizmet yönünden yerinden yönetimlerdir (Günday, 2004, s. 463). Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları, kamu hizmetlerinin çeşitli alanlarında uzmanlaşmış yapılar olarak faaliyet göstermekte olup, genellikle ‘genel müdürlük’, ‘başkanlık’, ‘ofis’ veya ‘oda’ gibi farklı kurumsal unvanlarla yapılandırılmaktadır (Uzun, 2023, s. 8). Hizmet kuruluşları mali özerklik ilkesi açısından kendi mal varlıklarını edinme, gelir kaynakları oluşturma ve bütçe hazırlama yetkisine sahip bağımsız kuruluşlardır. İdari yapılanmaları içerisinde ise, karar alma ve uygulama yetkisi, kendi organlarınca kullanılmaktadır.

Hizmet yönünden yerel yönetim kuruluşları, anayasal ilkeler temelinde, kanunların verdiği yetkilerle kurulurlar. Ayrıca, merkezi yönetim tarafından yürütülen idari vesayet denetimine tabi olmaları, bu tür kuruluşların faaliyetlerini denetleyen ve düzenleyen bir kontrol mekanizması olarak, merkezi otoritenin denetim yetkilerini kullanmasını sağlar. Bu kuruluşlar, toplumsal fayda ve kamu menfaatlerini gözeterek faaliyetlerini yürütür ve bu amaca yönelik kamu hizmetlerini yerine getirme yükümlülüğünü taşırlar (Uzun, 2023, s. 8). İdari kamu kurumları, iktisadi kamu kurumları (Kamu İktisadi Teşebbüsleri), kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları (barolar, ticaret ve sanayi odaları), sosyal kamu kurumları ile bilimsel, teknik ve kültürel alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar

(üniversiteler, YÖK, ÖSYM, TRT, TÜBİTAK) hizmet kuruluşları arasında yer almaktadır (Özdemir, 2017, s. 176).

Kamu İktisadi Teşebbüsleri, devlet sermayesi ile kurulmuş olup, ekonomik faaliyet yürüten kuruluşlardır. Devletin ekonomik kalkınmasına ve ticari alanda istikrar sağlamasına katkı sunan, ülkenin refah düzeyinin yükselmesine yönelik ekonomik alanda faaliyet gösteren önemli kamu kuruluşlarından biridir. 1980’li yıllardan itibaren, kamu sektöründe uygulanan özelleştirme politikaları çerçevesinde, devletin bu kurum üzerindeki yönetim ve kontrol etkisi giderek azalmaya başlamıştır (Uzun, 2023, s. 8).

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, belirli mesleklerin örneğin, avukatlık, doktorluk, mühendislik, mimarlık ve eczacılık gibi mesleklerin, nasıl uygulanması gerektiği, hangi eğitimlerin alınması veya hangi standartlarda gerçekleştirilmesi gerektiğini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulmuş olan yapılardır ve bu mesleklerin standartlarını belirleyerek, kalitesi ve güvenilirliği çerçevesinde profesyonel faaliyetleri organize ederler. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, devlet karşısında ilgili mesleği temsil etmenin yanı sıra, mesleğin işlevsel yapısını ve disiplin altyapısını oluşturarak geliştirmeyi amaçlayan kuruluşlardır (Uzun, 2023, s. 9).

1 Mayıs 1964 tarihinde, devletin resmi yayın organı olarak Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) kurulmuştur (TRT, 2025). Kamu hizmeti sunma amacı doğrultusunda, televizyon ve radyo yayıncılığının belirlenmesi, organize edilmesi ve denetlemesi temel görevleri arasındadır. TRT’nin yönetim organlarında bulunan yöneticiler, 10 Temmuz 2018 yılında yürürlüğe giren 3 sayılı Üst Kademe Kamu Yöneticileri İle Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Atama Usûllerine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile cumhurbaşkanı tarafından atanarak göreve gelmektedir (Uzun, 2023, s. 12).

Türkiye’de üniversite temelleri ve gelişimi Osmanlı Devleti 19. Yüzyılda atılmaya başlanmıştır. 1900 Tarihinde Darülfünûn-ı Şahane adıyla İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Türkiye’de üniversite sayısı zaman içinde artış göstermiştir. En son güncel verilere göre, Türkiye’de eğitim veren 208 tane üniversite bulunmaktadır (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2025). Üniversitelerin en üst yöneticisi olan rektörler, cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Üniversitenin idari yönetiminden ve akademik işleyişini yürütmek ve denetlemekle sorumludurlar. Üniversitelerin idari yönetimlerinde, üniversitesi senatosu karar organı olarak görev yapmaktadır. Rektör tarafından seçilmiş ve atanmış üyelerden oluşurlar. Üniversite koordinasyonu günlük olarak fakülte dekanları,

enstitü müdürleri ve diğer yönetim organları tarafından düzenlenmektedir. Türkiye’deki üniversitelerin yükseköğrenim politikaları, mevcut durumu, yönetimi ve denetlenmesi Yükseköğretim Kurulu(YÖK) tarafından yapılmaktadır (Uzun, 2023, s. 14).

Barolar, avukatların mesleklerini gerçekleştirmek ve mesleki standartlarını düzenlemek, planlamak ve bu standartları üst seviyelere taşımak amacıyla oluşturmuş kurumsal yapılardır. Barolar örgütlenmesinde en üst düzeyde Türkiye Barolar Birliği (TBB) bulunmaktadır (Uzun, 2023, s. 20). Avukatların mesleki haklarını korumada Türkiye’deki diğer baroları koordine eden önemli bir kuruluştur. Barolar belirli bir il veya ilçeye bağlı olarak bulunduğu bölgedeki avukatları temsil etmeye yönelik hareket ederler. Ticaret ve Sanayi odaları, iş dünyasını yönlendiren ve geliştirmeye yönelik çalışmalar yaparak ekonomi ve ticari kalkınma ile refah seviyesinin gözetilmesini amaçlamaktadır. Türkiye’de bulunan odaların her biri bir şehre ya da bölgeye bağlıdır. İdari organları, Oda Genel Kurulu ve Yönetim Kurulu olarak belirlenmiştir. 1952 Tarihinde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) kurulmuş olup, ticaret ve sanayi odalarını temsil etmektedir (Uzun, 2023, s. 21).

Türkiye’de düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar, tarihi ve ekonomik faaliyetlerin etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla sektörel düzenlemeler yapmakta ve bu faaliyetlerin yasal çerçevelere uygunluğunu, lisanslarını ve izinlerini denetlemektedirler. Genellikle farklı alanlara ayrılarak çeşitli sektörlerde faaliyet gösterir ve her bir sektör için farklı denetim mekanizmaları uygulanır. Finansal düzenleyici kurumlar, enerji düzenleyici kurumlar, telekomünikasyon düzenleyici kurumlar, sağlık sektörü düzenleyici kurumlar, ulaşım ve altyapı sektörü, iş sağlığı ve güvenliği sektörü gibi birçok alanda etkin rol oynamaktadır. Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, bağımsız olarak hareket edebilmekte olup, özerk bütçeye ve kamu tüzel kişiliğe sahiptir. Hükümetin idari yargı organlarının hiyerarşik denetimine tabi tutulmazlar. Başkan ve kurul üyeleri görevleri süresince görevden alınamaz, yer değiştirmeleri yapılamaz ve görevlerine son verilemez (Uzun, 2023, s. 25).

2.4.2.2. Yer Yönünden Yerinden Yönetim

Yer yönünden yerinden yönetimlerin idari yapısı, merkez bağımsız olarak başkan ve karar organlarının seçmen yoluyla belirlenmesidir. Bölge, il, belediye ve köy gibi coğrafi sınırları belirlenmiş yerel ölçekteki yapıların kendi teşkilat organlarıyla yönetilmesini ifade eder. Yerel yönetim kapsamında yer yönünden yerinden yönetimler, belli bir bölgede

kurulmuş, bu sınırlar içerisinde yaşayan halkın yerel düzeyde ihtiyaçlarını karşılamak üzere görev ve yetkilere sahip olan, kanunlar çerçevesinde hizmet veren kamu tüzel kişileridir.

Yerel yönetimler, halkın ihtiyaçlarını ve taleplerine odaklanarak, bu doğrultuda politikalar hazırlayıp, organizasyon geliştirerek karşılamayı amaçlamaktadır. Vatandaşın katılımını esas alan çeşitli programlar hazırlayarak yürüttükleri çalışmalar; dürüstlük, adalet, katılımcılık, tarafsızlık, şeffaflık ve demokratik etik davranış ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Türkiye’de yerinden idare kuruluşları, il özel idaresi, belediyeler ve köylerdir.

1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu, il özel idarelerinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. İl özel idareleri, yerinden yönetim kuruluşlarının bir unsuru olarak il sınırları içerisinde yani il halkına yerel düzeyde faaliyet göstermektedir. İl özel idareleri belediyelerden farklı olarak, mekansal alanların yönetimi dışındaki sayıca fazla yerleşme alanını ve yerleşim olmayan alanların da yönetime dahil olmasıyla oluşan yönetim birimidir. İlin kurulmasına dair çıkarılan kanunla kurulur ve ilin kaldırılmasıyla il özel idareleri de kaldırılarak tüzel kişiliğine son verilir. 6360 sayılı Kanun ile 30 büyükşehir belediyesinde il özel idareleri kaldırılmıştır (6360 sayılı Kanun, 2012). İl özel idaresinin organları, il genel meclisi, il encümeni ve validir (Güler ve Önder, 2021, s. 331). İl genel meclisi başkanı üyeler tarafından seçilir ve yönetimi başkana aittir. İl özel idaresinin karar organı il genel meclisidir. Vali, il özel idaresinin temsilcisidir ve en üst başkanıdır. İl özel idaresinin gelir kaynakları, devlet bütçesinden %0,5 pay, harçlar, vergiler, hizmet gelirleri, taşınmaz ve taşınır malların satışa çıkarılması ve kendi öz gelirlerinden oluşmaktadır (5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu, 2005). Hizmet alanları, belediyenin sınırları dışında kalan kırsal ve toprak alanları, köy alanları içerisinde yol, su ve kanalizasyon hizmetinin götürülmesi, ilk ve orta dereceli okulların yapımı ile il ve ilçelerdeki halk eğitim merkezlerinin kurulması gibi mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçları karşılar. 5302 sayılı İl Özel İdareleri kanunu 2005 yılında kabul edilerek bu kuruluşun özü ve sorumlulukları daha kapsamlı ele alınmıştır. 2012 yılına gelindiğinde ise, 6360 sayılı Kanun ile birlikte ölçek olarak büyükşehir belediyesi statüsünde olan iller ve büyükşehir belediyesi statüsünde olmayan iller olarak gözetilmiş, büyükşehir belediyesi olan şehirlerde il özel idareleri kaldırılarak görev ve sorumlulukları büyükşehir belediyelerine intikal edilmiştir. Ancak, büyükşehir belediyesi olmayan illerde il özel idareleri faaliyetlerine devam etmektedir.

Belediyeler, yerel yönetim birimlerinin temel ve önemli bileşenleri barındıran idari kuruluşları olarak değerlendirilmektedir. Kent yerleşimlerinin bulunduğu bölgelerde belediye kuruluşları meydana gelir ve bu kuruluşlar, yerel halkın ihtiyaçlarına yönelik hizmetler sunar. Belediyeler, çeşitli kamu hizmetlerini sağlamakla yükümlüdür ve genellikle yerel yönetim sisteminin en yakın halkla etkileşimde olan birimidir. Kentlerin yönetimi, kent sınırları içerisindeki doğal kaynakların korunması ve değerlendirilmesi, kent kaynakları, sanayi ve ticari olarak gelir sağlanması yönünde politikalar ve faaliyetlerin yönetilmesinden belediyeler sorumludur. Kentte yerel kalkınmayı sağlamak ve geliştirmek, girişimcilik çalışmalarına yön vermek belediyelerin yerel düzeydeki önemini vurgulamaktadır (Efşan ve Yılmaz, 2021, s. 100). Yerelde gerçekleştirilen üretimin arttırılması adına gerekli imkânların sağlanmasıyla halkın ekonomik ve sosyal refahını yüksek tutmak amaçlanmaktadır. Sosyal etkinlikler, aktivite alanlarının oluşturulması, kentte bulunan doğal güzelliklerin korunması ve kalkınmaya katkı sağlanması, parklandırma ve yeşil alan çalışmaları, eğitici kurslar ve sanatsal etkinlikler düzenlenmesi kentin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasında büyük rol oynamaktadır. Bu tür çalışmaların geliştirilmesi için kalkınma planları, kentsel tasarım projeleri ve sosyal hizmet raporları büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin belediye yapılanması ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrım, 5393 sayılı Belediye Kanunu ile düzenlenmiş olan belediyeler ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi olarak düzenlenmiş büyükşehir belediyeleridir (Ünal, 2012, s. 265).

Belediye birimlerinin başında yer alan belediye başkanı, yürütme organı olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir ve seçimle göreve gelmektedir. Belediye yönetimi, belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanından oluşmaktadır. Belediye idaresinin karar organı olan belediye meclisi, bütçeye ilişkin hususlar, imar planları ile çalışma ve stratejik planlar gibi önemli konuların görüşüldüğü ve karara bağlandığı mercidir (Oktay, 2020). Belediye meclisleri, her ayın ilk haftasında toplanmak üzere, toplantı günü önceden belirlenmesi suretiyle faaliyetlerini yürütmektedir. Toplantılar, herhangi bir gerekçe sunulmadığı takdirde halka açık olarak gerçekleştirilmektedir. Belediye meclisinde kararlar, üye tam sayısının yarısından bir fazlası ile kabul edilmektedir. Belediye encümeni ise belediye yönetiminin danışma organı olarak nitelendirilmektedir. Belediye personellerinin işe alım sürecinde veya işten ayrılma sürecinde değerlendirmesi, bütçe hakkında alınan kararların incelenmesini sağlamak gibi konularda belediye meclisine ve belediye başkanına fikir beyan etmektedir. Belediye encümeni haftalık olarak toplanır ve gerektiğinde ise bir haftada birkaç kez

toplanabilmektedir. Toplantılar ve alınan kararlar üye tam sayısının yarısından bir fazlası ile karara bağlanmaktadır. Encümenin görevlendirildiği konular bir hafta içerisinde değerlendirilmeye alınarak görüşlerin bildirilmesi gerekmektedir (Ünal, 2012, s. 266).

Köyler, kentlere oranla asgari sayıda toplulukların yaşadığı, kent merkezinin dışında; kırsal kesimlerde yer alan yerleşimlerin olduğu oluşumlardır. Köy idaresinin yürütme yetkisi muhtarlar tarafından üstlenilmekte olup, belediye başkanları gibi seçimle göreve gelmektedirler. Tüzel kişiliğe sahip olan köy yapılanmaları, 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda yapılan değişiklikle birlikte, büyükşehir belediyesi bulunan illerde mahalle statüsüne dönüştürülmüştür. Köylerin idari teşkilatlanması, Muhtar, Köy İhtiyar Meclisi, ve Köy Derneğinden oluşmaktadır. Muhtar, köy yönetiminin yürütme organı olarak köylere gerekli hizmetin sağlanmasında önemli bir göreve sahiptir. Köy İhtiyar Meclisi ve Köy Derneği önemli kararların alındığı kurullardır (Mecek ve Atmaca, 2020,).

Yerinden yönetim ilkesi, kamu hizmetlerinin halkın ihtiyaçlarına daha yakın ve etkin bir şekilde sunulmasını amaçlayan temel bir yönetim yaklaşımıdır. Bu ilke, hizmet yönünden ve yer yönünden olmak üzere iki şekilde uygulanmaktadır. Hizmet yönünden yerinden yönetim, TRT, üniversiteler ve YÖK gibi belirli kamu hizmetlerini sunmak üzere oluşturulan, uzmanlaşmış ve özerk kamu kurumlarını kapsar. Bu kurumlar, merkezi idareden bağımsız karar alabilme yetkisine sahip olsalar da, vesayet denetimi altında faaliyet göstermektedirler. Ancak son yıllarda yapılan yasal düzenlemeler, bu özerk kurumların yapısal bağımsızlıklarını zayıflatmış, yerinden yönetimin etkinliğini sınırlamıştır.

Yer yönünden yerinden yönetim ise, belediyeler, il özel idareleri ve köy yönetimleri gibi coğrafi olarak tanımlanmış yerel idare birimlerini ifade eder. Bu yapı, vatandaşların yönetime katılımını artırmakta ve hizmetlerin daha etkin sunulmasına katkı sağlamaktadır. Ancak özellikle 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir statüsüne sahip illerde il özel idarelerinin kaldırılması, kırsal hizmet sunumunda bazı boşluklara yol açmıştır. Ayrıca, yerel yönetimlerin mali ve kurumsal kapasitelerindeki yetersizlikler ile merkezi idarenin vesayet denetimi, yerinden yönetimin uygulamada karşılaştığı başlıca sınırlılıklar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, yerinden yönetim ilkesi demokratikleşme, yerel katılım ve etkin kamu hizmeti sunumu açısından stratejik bir önem taşımaktadır. Ancak bu ilkenin başarıyla uygulanabilmesi, yalnızca yasal düzenlemelerle değil; aynı zamanda yerel idarelerin

güçlendirilmesi, mali kaynaklarının artırılması ve merkezi-yerele ilişkin yetki paylaşımının dengeli biçimde yapılandırılmasıyla mümkün olabilecektir.

2.4.3. Yerel Yönetimlerin Mali Özerkliği Bağlamında Merkez-Yerel Bütçe İlişkisi

Demokratik devletlerde merkezi ve yerel yönetimler arasındaki mali ilişki, yönetsel yetki paylaşımının en kritik boyutlarından birini oluşturur. Yerel yönetimlerin mali kapasitesi, sadece hizmet sunumunun etkinliğini değil, aynı zamanda yönetsel özerkliğin derecesini de belirlemektedir. Bu bağlamda, bütçe ilişkisi, merkezî idarenin yerel yönetimler üzerindeki kontrolünü ve yerel düzeydeki karar alma süreçlerini doğrudan etkileyen stratejik bir alandır (Sayıştay Başkanlığı, 2012). Türkiye’de yerel yönetimlerin mali kaynaklarının büyük bir kısmı, merkezi yönetimden aktarılan paylara dayandığı için bu ilişki asimetrik bir yapı arz etmektedir.

Türkiye’de 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile 5393 sayılı Belediye Kanunu birlikte ele alındığında, yerel yönetimlerin mali yönetimi konusunda belirli sınırlar içerisinde hareket etmek zorunda kaldığı görülmektedir. Öz gelirlerin yetersizliği ve merkezi transferlere bağımlılık, yerel yönetimlerin bütçe oluşturma sürecinde sınırlayıcı bir etki yaratmakta; bu durum yerel politikaların halkın ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesinin önünde bir engel teşkil etmektedir (Yılmaz ve Kaya, 2020). Özellikle büyükşehir belediyeleri gibi nüfusu ve hizmet yükü yüksek olan yönetimler, merkezi bütçeden gelen payların sürekliliği ve yeterliliği konusunda hassas bir dengeye bağlıdır.

Mali özerklik, yerel demokrasinin güçlendirilmesi açısından temel bir unsur olmakla birlikte, uygulamada yeterince tesis edilememektedir. Yerel yönetimlerin kendi gelirlerini artırma kapasitesi sınırlı; vergi koyma, borçlanma ve yatırım planlama gibi temel mali araçlarda merkezî denetime tabi olmaları, bu birimlerin gerçek anlamda bağımsız politika üretmelerini zorlaştırmaktadır. Bu durum, özellikle sosyal politikalar ve göç yönetimi gibi yerel düzeyde hızla çözüm bekleyen alanlarda ciddi planlama sorunlarına yol açabilmektedir. Öte yandan, merkezi yönetimin yerel bütçeleri denetlemesi; kamu kaynaklarının etkin, ekonomik ve verimli kullanılması açısından önemli görülmele birlikte, bu denetimin yerel inisiyatif baskılayacak ölçüde geniş tutulması yönetim ilkeleri ile çelişebilmektedir. Etkili bir mali denge, yerel yönetimlere hem yeterli kaynak tahsis edilmesini hem de bu kaynakları serbestçe planlayabilme imkânı tanıyan bir sistemle mümkündür. Bu bağlamda Türkiye’de merkez-yerel mali ilişkilerinin yeniden

yapılandırılması, yerel yönetimlerin görev alanları ile mali kaynakları arasında tutarlılık sağlanması bakımından önem arz etmektedir. Merkezi ve yerel yönetimler arasındaki bütçe ilişkisi, sadece teknik bir maliyet meselesi değil, aynı zamanda yönetsel özerklik, demokratik katılım ve yerinden yönetim ilkelerinin pratiğe yansıdığı bir zemin niteliğindedir. Yerel düzeyde hizmetlerin kaliteli ve sürdürülebilir biçimde yürütülmesi, büyük ölçüde bu bütçesel ilişkinin adil ve işlevsel bir çerçevede düzenlenmesine bağlıdır.

Göç hareketleriyle birlikte hızlı nüfus artışı yaşayan kentlerde, mevcut kentsel altyapı sistemleri ciddi bir baskı altına girmektedir. Özellikle büyükşehir statüsündeki yerel yönetimler; su ve kanalizasyon hizmetleri, atık yönetimi, ulaşım altyapısı, konut arzı ve sağlık hizmetleri gibi temel alanlarda yetersizliklerle karşı karşıya kalmaktadır (Demir, 2014). Bu yoğunluk, planlama süreçlerini zorlaştırmakta; geçici çözümlerle yürütülen hizmetler hem kalite hem de kapsayıcılık açısından sorunlar doğurmaktadır. Böyle bir tabloda, yerel yönetimlerin bütçe olanaklarının sınırlı olması, hizmet sunumunun sürdürülebilirliğini daha da zayıflatmakta, göçmenler başta olmak üzere kırılgan grupların kamusal hizmetlere erişimini kısıtlamaktadır.

Merkezi yönetimden sağlanan mali kaynaklar çoğu zaman, artan nüfusun getirdiği ilave yükü karşılayacak ölçüde güncellenmemekte; bu durum da yerel yönetimleri kendi öz kaynaklarını aşan bir hizmet talebiyle baş başa bırakmaktadır. Örneğin bir kente yıllar içinde yüz binlerce göçmenin yerleşmesi, eğitim ve sağlık altyapısında olağanüstü bir kapasite ihtiyacı doğurmasına rağmen, bu ihtiyaç merkezi bütçe planlamalarına çoğu zaman yansıtılamamaktadır. Yerel yönetimlerin bu yükü taşımada yalnız bırakılması, sosyal uyumun bozulmasına ve yerel halkla göçmen topluluklar arasında gerilime neden olabilmektedir (Kaya, 2016, s. 151-168). Bu bağlamda, bütçe ilişkilerinin göçle artan kent nüfusunu dikkate alacak biçimde dinamik ve ihtiyaca duyarlı olarak yeniden yapılandırılması büyük önem taşımaktadır.

Bu çerçevede, merkezî ve yerel yönetimler arasındaki mali ilişkilerin, yalnızca teknik bütçe transferi süreçleri üzerinden değil; aynı zamanda sosyo-ekonomik dönüşümler ve nüfus hareketleri dikkate alınarak yeniden kurgulanması gerekmektedir. Göç gibi dinamik ve çok boyutlu bir olgunun kentlerde yarattığı baskı, yerel yönetimlerin klasik hizmet alanlarının ötesine geçen esnek ve hızlı politika üretme kapasitesini zorunlu kılmaktadır. Ancak bu kapasitenin geliştirilebilmesi, yerel yönetimlerin mali özerkliğini artıran, ihtiyaca duyarlı, adaletli ve sürdürülebilir bir bütçe sisteminin oluşturulmasıyla

mümkündür. Aksi hâlde, göçle büyüyen kentlerde yalnızca altyapı değil, sosyal uyum ve toplumsal barış da bütçe dengesizliklerinin gölgesinde tehdit altına girecektir.

2.4.4. Yerel Yönetim Birimlerinden Biri Olarak Büyükşehir Belediyeleri

Anayasanın 127. Maddesinde, yerel yönetim birimleri il özel idaresi, belediye idaresi ve köy idaresi olarak tanımlanmıştır. Bu idari birimler, nüfus yoğunluğu, görev alanlarının genişliği ve iş hacmi gibi kriterler dikkate alınarak sınıflandırılmaktadır. Büyük bir nüfuslanmaya sahip, görev sahasının uzun sınırlar içerdiği; transit geçiş güzergâhında bulunan, tarihi, ticari, sanayi ya da küresel nitelikteki ve birçok alanda yetki ve sorumluluk gerektiren büyük yerleşim merkezlerinde özel bir yönetim yapılanmasına ihtiyaç duyulabilmektedir. Bu madde ile yerel yönetim birimlerinde genel olarak mevcut düzenden farklı olarak ihtiyaçlar doğrultusunda bazı hususi yönetim biçimlerine yer verileceği vurgulanmıştır. Bu kapsamda uygulamaya geçirilen tek örnek ise ‘büyükşehir belediyeleri’ dir (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2071). Büyükşehir belediyeleri, 5393 sayılı “Belediye Kanunu” hükümlerine değil, 5216 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Kanunu” hükümlerine tabi olan fakat belediye idaresinden farklı bir yerel yönetim birimi olmamakla birlikte, belediye idaresinin alt türü olarak özel bir uygulama modelidir (Mecek ve Atmaca, 2020, s. 2072).

1984 Yılında çıkarılan 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile ilk büyükşehir belediyesi İstanbul, Ankara ve İzmir’de kurulmuştur. 1986 yılında dördüncü olarak Adana büyükşehir belediyesi kurulmuş olup, 1987’de Bursa, Gaziantep ve Konya büyükşehir belediyeleri bu sırayı takip etmiştir. Bir yıl sonra Kayseri, 1993’de Antalya, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Mersin, Kocaeli ve Samsun, 1999 yılında ise Sakarya büyükşehir belediye statüsü kazanarak toplamda on altı ilde büyükşehir belediyesi kurulmuştur (Olğaç ve Doğan, 2023, s. 89).

Büyükşehir belediye yapılanması, 2012 yılına gelindiğinde yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin yönetim alanı ve faaliyet sahasında köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Büyükşehir belediyeciliğinin güçlü yönlerini pekiştirmek amacıyla yapılan düzenlemeyle, bazı yerel yönetim birimleri yürürlükten kaldırılmış ve bu birimlere ait yetki ve sorumluluklar büyükşehir belediyelerine devredilmiştir. Bu çerçevede yönetsel anlamda daha güçlü bir büyükşehir belediyeciliği modelinin oluşturulması

hedeflendiği görülmektedir. 6360 Sayılı kanun ile on altı olan büyükşehir belediyesi olan il sayısı, otuza ulaşmıştır.

2.4.5. Türkiye’de Büyükşehir Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de büyükşehir belediye yönetimlerinin oluşma süreci ikinci dünya savaşından sonra ekonomik, sosyolojik ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle 1960 ve 1970’li yıllardan itibaren görülmeye başlanmıştır. Değişmeye başlayan ekonomik yapı, sanayileşme ve iş sektörüyle birlikte kırsal alanlardan kentlere doğru yönelen iç göç hareketliliği bazı sorunları ortaya çıkarmıştır. Kent nüfusunun giderek büyümesi, altyapı hizmetleri başta olmak üzere, sağlık, eğitim, kentleşme ve çevre hizmetlerinin yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Belediye sınırlarının dışına taşan yerleşimlerin, çevre ve planlama, altyapı, ulaşım, imar ve su gibi hizmetlerin kent genelinde sağlanabilmesi adına büyükşehir belediye yönetimine ihtiyaç duyulmuştur (Öcal, 2019, s. 193). Türkiye’de bu durum, batı tarafındaki bölgelere doğru hareketlilik göstermiş ve en çok Marmara bölgesi etkilenirken, göç payının yarısını en büyük beş kent olan; İstanbul, Ankara, Adana, İzmir ve Bursa illeri almıştır (Oktay, 1998, s. 64). Bir diğer büyük etken ise Doğu Anadolu bölgesi ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan terör olaylarıdır.

Kentlere yönelik hızla artan nüfus yığılmalarıyla birlikte, kent merkezinden ayrı olarak aynı idari sınır içerisinde yeni ve küçük ölçekli yerleşim yerleri oluşmaya başlamıştır. Bu durum kent merkezinde sunulan hizmetler ile yeni kurulan yerleşim alanlarına ulaştırılan hizmetler arasında belirgin farklılıklar yaratmış ve mevcut hizmetlerin yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Kent merkezine uzak yerleşim alanlarında yaşayan nüfus, kamu hizmetlerine erişimde çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bu gelişmeler karşısında, aynı idari sınırlar içerisinde yaşayan bireylere kamu hizmetlerinin eşit, etkin ve erişilebilir şekilde sunulabilmesi amacıyla, hizmetlerin tek merkezden yürütüleceği yeni ve bütüncül bir idari yapılanmanın oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmalar ve araştırmalar ışığında, Türkiye’de iç göçlerin, büyük merkezli kentlere yoğun bir şekilde yönelmesinden dolayı, çok fazla göç alan bu büyük merkezli kentlerde diğer belediyelerden farklı olarak kendilerine has bir yapılanmaya gidilmesi ve belediyelerin bir alt türü olacak şekilde yeni oluşumlar kurulması uygun görülmüştür.

1982 Anayasasının 127. Maddesine göre, büyük yerleşim merkezlerinde özel bir yönetim yapılanmasına ihtiyaç duyulabilmektedir. Büyükşehir belediye sisteminin kurulmasına

yönelik gereklilik, anayasal çerçeve içerisinde ele alınarak yasal bir zemine oturtulmuştur. İdari sınırları içerisinde birden fazla ilçe bulunan anakentlerde büyükşehir belediyesi kurulması gerekli görülmüştür (Oktay, 1998, s. 66). Bu kanun ile birlikte, on dört ilçesi bulunan İstanbul, beş ilçeye sahip olan Ankara ile üç ilçesi olan İzmir büyükşehir belediyesi olmuştur. Ardından Temmuz 1984 tarihli 3030 sayılı “Büyükşehir belediyesi” kanunu çıkarılmıştır.

3030 Sayılı kanun ile 1984 yılında İstanbul, Ankara, İzmir kentleri ilk büyükşehir belediyesi statüsü kazanan şehirler olmuştur. Ardından 3306 sayılı kanun ile 1986 yılında Adana, 3391, 3398 ve 3399 sayılı kanunlar ile 1987 yılında Bursa, Gaziantep ve Konya, 3508 sayılı kanun ile 1988 yılında Kayseri, 504 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 1993 yılında Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Kocaeli, Mersin, Samsun, 593 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile de 2000 yılında Sakarya ve son olarak 6360 sayılı Kanun ile birlikte 2014 yılında Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van büyükşehir olmuştur. Aynı yıl içerisinde 6447 sayılı kanun ile Ordu ili de son olarak büyükşehir belediyesi statüsü almıştır (Zengin, 2014, s. 104).

2004 yılının Temmuz ayında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyükşehir statüsü kazanacak şehirler için belirli ölçütler getirilmiştir. Bu kapsamda, en az üç ilçeye sahip olan veya ilk kademe belediyelerinden oluşan şehirlerin büyükşehir belediyesi statüsüne alınabileceği hüküm altına alınmıştır. 5216 sayılı kanunda ilçe belediyeleri, büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde kalan ilçeler olarak belirtilmiştir. Aynı kanun kapsamında ilk kademe belediyeleri ise, büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde ilçe statüsü bulunmayan fakat belirli bir nüfusa ve yerleşim alanına sahip, büyükşehir belediyesi ilçeleriyle aynı sorumluluk ve yetkilere sahip belediyeler olarak tanımlanmıştır (Tekin, 2018, s. 88). 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile birlikte, büyükşehir belediyesi statüsünün kazanılabilmesi için nüfus kriteri getirilmiş; bu kapsamda, nüfusu 750.000’i aşan il belediyeleri büyükşehir belediyesi statüsü elde edebilecektir. Büyükşehir belediyesi statüsüne aday olan şehirlerin belirlenmesinde, nüfus ölçütünün yanı sıra ekonomik kalkınmışlık düzeyleri ile ticari, sosyal ve kültürel gelişmişlikleri de önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir. Tüm bu ölçütler dikkate alınarak, söz konusu statü yalnızca kanunla verilmek suretiyle kazanılabilmektedir (Tekin, 2018, s. 88). 2008 yılında çıkarılan 5747 sayılı kanun ile yapılan değişikliğe göre büyükşehir belediyelerinde bulunan ilk kademe belediyeleri kaldırılmış; bu belediyeler

coğrafi yakınlık esas alınarak en yakın ilçe belediyelerine bağlanmış ve mahalle statüsüne dönüştürülmüştür.

12 Kasım 2012’de kabul edilen 6360 sayılı kanun ile yerel yönetim yapısında ve büyükşehir belediyeleri temelinde kapsamlı eklemeler ve değişiklikler yapılmış olup 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri ile birlikte yürürlüğe girmiştir. Büyükşehir belediyeleri, karar organları seçmenler tarafından belirlenen ve sınırları il mülki sınırları olarak tanımlanarak, ilçe mülkî sınırlarıyla bütünleştirilmiştir. 6360 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden önce Türkiye’de toplam 16 büyükşehir belediyesi bulunmaktaydı. Kanun kapsamında 16 il daha büyükşehir statüsü kazanmış ve böylece büyükşehir belediyesi sayısı 30’a çıkarılmıştır (Tekin, 2018, s. 89).

2.4.5.1. 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu

25 Mart 1984 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlerden hemen önce çıkarılan 195 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile, büyükşehrin ismini taşıyan bir büyükşehir belediyesi kurulması ve bu büyükşehir belediyesine bağlı ilçelerde, ilçe isimleriyle ilçe belediyeleri oluşturulması kararlaştırılmıştır. Aynı yıl içerisinde 195 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin yerine geçmek üzere çıkarılan 3030 sayılı Kanun ile, idari sınırları içerisinde birden fazla ilçe bulunan şehirlerde büyükşehir belediyesi modeli yasal çerçeveye kavuşturulmuştur. Bu kapsamda, büyükşehir belediye meclisinin yanı sıra, her ilçe için ayrı bir ilçe belediye meclisi kurulması ve büyükşehir ile ilçe belediyeleri için ayrı olarak belediye başkanlarının halk tarafından seçilmesi hükme bağlanmıştır (Sezer ve Torlak, 2005, s. 523).

195 sayılı Kanun Hükmünde Kararname döneminde, yerel yönetim yapısı içerisinde ilçe belediyeleri daha etkin ve güçlü bir konuma sahipken; 3030 sayılı Kanun ile birlikte, büyükşehir belediyeleri yönetsel yapının üst kademesi haline getirilmiş ve yetki ile sorumluluk açısından daha merkezi ve güçlü bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu durumun arkasındaki nedenlerden biri olarak, 1973 ve 1977 yerel seçimlerinin sonuçları gösterilmektedir. Büyük kent merkezlerinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) belediye başkanlarının iktidara gelmesi, buna karşın daha küçük yerleşim alanlarında farklı partilere mensup adayların belediye başkanlıklarını kazanması, yerel yönetimlerin siyasi yapısında bir denge arayışına neden olmuştur. Bu çerçevede, 195 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de büyükşehir belediyelerinin yetkileri sınırlandırılırken, ilçe belediyelerine

daha geniş yetki ve sorumluluklar verilmesi tercih edilmiştir (Özgür ve Yavuzçehre, 2016, s. 911). 3030 Sayılı Kanun'un uygulandığı dönemde, tek kriter olarak; büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için birden fazla ilçenin olması yeterli olarak görülmüştür. Bu durum, yerel yönetimlerin idari yapılanmasında, büyükşehir belediyelerinin siyasi saiklerle şekillendirildiği düşüncesini güçlendirmektedir.

3030 Sayılı Kanunun temel dayanakları olarak, yerel yönetimlerde kamu hizmetlerinin kapsamlı ve verimli bir şekilde ulaştırılması noktasında koordinasyonun sağlanması ve kentlerde yerel demokrasiyi güçlendirmek adına katılımların herkes tarafından yapılmasıdır (Yetkin, 2020, s. 6). Bu kanunun uygulama aşamasına geçilmesinde, iki önemli düzenlemenin etkisi dikkat çekmektedir. Kanunun Uygulama Yönetmeliği ile 1985 yılında revize edilen İmar Kanunu'dur. Söz konusu iki düzenleme, 3030 sayılı Kanun'un uygulamaya geçirilmesinde adeta bir rehber işlevi görmüş ve uygulama sürecine yön vermiştir.

3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu kapsamında, yaklaşık on beş milyon nüfusu ve 5.315 kilometrekarelik yüzölçümü ile İstanbul, büyükşehir belediyesi statüsünü kazanan ilk illerden biri olmuştur (TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2002). İkinci olarak, altı milyona yakın nüfusu ve 25.402 kilometrekarelik yüzölçümü ile Ankara olmuştur. Son olarak da, dört milyonu aşan nüfusuyla 12.016 kilometrekarelik yüzölçümüne sahip İzmir büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2019). 1986 Yılında Adana'da, 1987 yılında ise Bursa, Gaziantep ve Konya'da büyükşehir belediyesi statüsüne dönüştürülmüştür. 1988 Yılına gelindiğinde Kayseri, 1993 yılında ise Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Kocaeli, Mersin ve Samsun'da büyükşehir belediyeleri kurulmuştur. 2000 yılında Sakarya büyükşehir belediyesi statüsüne kavuşmuş ve 3030 sayılı kanun kapsamında son büyükşehir belediyesi olmuştur. Tek şartın birden fazla ilçenin olması olan 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanun çerçevesinde, 2000 yılına gelindiğinde Türkiye'de, toplamda on altı büyükşehir belediyesi oluşumu bulunmaktaydı (Yetkin, 2020, s. 6).

Büyükşehir belediyesi yapılanması gelişimi açısından birinci dönemi İstanbul, Ankara ve İzmir şehirleri oluşturmaktadır. Bu dönemde İstanbul, Ankara ve İzmir şehirleri, kendilerine bağlı olan mevcut ilçeler ile büyükşehir belediyesi statüsü kazanmıştır. İkinci dönem büyükşehir belediyeleri; Adana, Bursa, Gaziantep, Konya ve Kayseri illeridir. Bu şehirlerde büyükşehir belediyesi kurulması, merkez ilçelerin idari olarak parçalanarak yeni ilçelere ayrılması ve bu yeni ilçelerin merkezinde büyükşehir belediyesi teşkilatının

oluşturulması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Üçüncü dönem illeri, Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Kocaeli, Mersin ve Samsun'dur. Üçüncü dönem illerinde merkez ilçeler birkaç altkademe ilçelerine dönüştürülerek büyükşehir belediyesine bağlanmıştır. Dördüncü dönem olarak 2000 yılında Sakarya ilinin büyükşehir belediyesi statüsüne kavuşturulmasıdır. Sakarya ilinde büyükşehir belediyesi yapılandırılırken, merkez ilçesinde herhangi bir parçalandırma sistemi yapılmamış, merkez ilçe ve ona yakın olan ilçe belediyeleri büyükşehir belediyesine bağlanmıştır. 1999 Yılında gerçekleşen büyük deprem felaketi bu durumun en önemli sebebi olmaktadır (Arıkboğa, 2007, s. 34-35).

1988 sonrası üçüncü dönem büyükşehirlerinde, altkademe ilçe uygulamalarına yönelmesinin en önemli nedeni, yeni ilçe teşkilatlarının kurulmasının ekonomik açıdan yüksek maliyetli olmasıdır. İlçe belediyeleri oluşturularak büyükşehir belediyeleri kurulmasından vazgeçilerek, büyükşehir belediyelerinin ilçe teşkilatlanmasına benzeyen altkademe yerleşimlerine geçildi. 1933 yılında kurulan büyükşehir belediyelerinin, altkademe belediyelerinin sayısı Antalya, Diyarbakır, Mersin ve Kocaeli'de üç, Eskişehir, Erzurum ve Samsun'da ikidir. Dördüncü dönem büyükşehirlerinden biri olan Sakarya'da, merkezde kurulan Adapazarı Büyükşehir Belediyesi bünyesinde, merkez ilçe ve altkademe belediyesinin ikisi de bulunmaktaydı (Özgür ve Yavuzçehre, 2016, s. 912).

3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun Uygulama Yönetmeliği çerçevesinde, büyükşehir belediyelerine ait yetki ve sorumluluk alanları detaylı biçimde tanımlanmıştır. Bu doğrultuda, büyükşehir belediyeleri; kentsel planlama ve düzenlemeler, ulaşımın etkinleştirilmesi amacıyla yol ağları, otogar, araç park alanları ve toplu ulaşım sistemlerinin kurulması ve geliştirilmesi, altyapının inşası ve bakımının sağlanması; bununla birlikte eğitim, sağlık, çevresel hijyen, defin hizmetleri ile toplumsal ve ekonomik nitelikli kamu hizmetlerinin sunumundan sorumlu kılınmıştır. Su temini ve atık su yönetimi hizmetleri, büyükşehir belediyelerinin görev tanımları arasında yer almamış, bu hizmet alanları, özel olarak oluşturulan su ve kanalizasyon idarelerinin sorumluluğuna bırakılmıştır (Özgür ve Yavuzçehre, 2016, s. 913).

Büyükşehir belediyesi idari yapılanmaları, ilgili tüm yasal düzenlemelerde aynı biçimde yapılandırılmıştır. Belediye başkanı, belediye meclisi ve belediye encümenidir. Büyükşehir belediyelerinde başkan yardımcıları yoktur, başkanvekili bulunmaktadır. 3030 Sayılı Kanunda, genel sekreterlik birimi oluşturuldu. Genel sekreterler, İçişleri Bakanlığı'nın onayıyla görevlendirilmektedir. Diğer tüm personeller büyükşehir belediye başkanı tarafından atanmaktadır (Özgür ve Yavuzçehre, 2016, s. 914).

1984 yılında çıkarılan 195 sayılı KHK ve devamında yürürlüğe giren 3030 sayılı Kanun ile Türkiye’de büyükşehir belediyesi sistemi yasal çerçeveye kavuşturulmuştur. Bu düzenleme ile büyükşehir ve ilçe belediyeleri olmak üzere iki kademeli bir yerel yönetim modeli benimsenerek büyükşehir belediyeleri, özellikle kentsel planlama, ulaşım, altyapı ve çevre hizmetleri gibi alanlarda daha geniş yetkilere sahip hale gelmiştir. Söz konusu sistem, kamu hizmetlerinin etkin ve koordineli biçimde sunulmasını hedeflemiş, aynı zamanda siyasal denge arayışları çerçevesinde şekillendirilmiştir. Büyükşehir statüsü başlangıçta yalnızca birden fazla ilçeye sahip olma şartına bağlanmış ve bu doğrultuda İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere çeşitli illerde uygulamaya geçirilmiştir. Uygulama süreci, yönetmelikler ve imar düzenlemeleriyle desteklenmiş, büyükşehirlerin idari yapısı belediye başkanı, meclis, encümen ve genel sekreterlik gibi unsurlarla kurumsallaştırılmıştır.

2.4.5.2. 5216 Sayılı Kanun ve Büyükşehir Sisteminde Yeni Dönem

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, yerel yönetim birimlerinden olan büyükşehir belediyelerinin daha etkin ve verimli faaliyetler yapılması amacıyla yeni yetki ve görevler belirlemektedir. 5216 Sayılı Kanuna göre, büyükşehir belediyesi, sınırları içerisinde en az üç ilçe veya ilk kademe belediyesinden oluşmaktadır. Bu kanun kapsamında, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne aday ülke olması dolayısıyla yerel yönetim alanında bazı düzenlemelerde Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’na uyum süreci gözetilmektedir. Örneğin büyükşehir belediye yapılanmasında kurulması, kaldırılması ya da değiştirilmesi uygun görülen birimlerin yalnızca İçişleri Bakanlığı kararı ile değil, büyükşehir belediye meclisinin kararından geçmesidir. İlgili kanunun 7. Maddesinde büyükşehir belediyesi sınırlarındaki yetkiler, büyükşehir belediyesi ile büyükhşire bağlı ilçe belediyeleri arasında görevlendirilmiştir. Büyükşehir belediyeleri, yetkili oldukları sınır içerisinde uygulanması planlanan kamu hizmeti hakkında ilçe belediyelerinden öneri alarak hedeflerini, stratejileri ve planlamalarını geliştirmek ve bütçesini oluşturmakla görevlidir (Kayan, 2015, s. 206).

Büyükşehir belediyeleri idari sınırları içerisindeki nazım imar planını hazırlamak ve uygulamakla birlikte, ilçe belediyelerinin hazırlayacağı imar planını onaylamak ve denetlemekle ve gerektiğinde değişiklik yapmakla görevlidir. Mücavir alan sınırları içerisinde de imar planları yapılabilir. Nazım imar planlarına yürürlüğe girdikten sonra bir yıl içerisinde ilçe belediyeleri uygulama açısından imar planlarını ve parselasyon planlarını hazırlaması gerekmektedir. Verilen süre içerisinde hazırlanması tamamlanamayan planları büyükşehir belediyesi yürütmekle görevlidir (Kayan, 2015, s.

206). Ayrıca, büyükşehir belediyeleri, inşa ettikleri veya işletmeye aldıkları işyerlerine ruhsat vermek ve bu işyerlerinin denetimini sağlamakla da sorumludur. Kentsel dönüşüm çerçevesinde, belirlenen alanların arazi ve konut yapımına dair faaliyetlerini organize eder ve verilen yetkileri kullanır. Ulaşım ile ilgili her konuda, araçlardan güzergâhlara, bilet ücretlerinden park alanlarının oluşturulmasına kadar düzenleme yapmak zorundadır. Tarihi alanların ve yapıların korunması, restore edilmesi ve korunamayacak durumda olanları yeniden inşa etmesi, tarım alanlarının veya su havzalarının korunması adına çalışmalar yapmak, cadde, bulvar, meydan ve sokak gibi tüm yerlerin adreslendirme işlemlerini yürütmek, sosyal, spor, eğitim ve kültür merkezleri kurmak, itfaiye ve zabıta hizmetleri, doğal afet durumlarında planlama ve koordinasyon geliştirmek ve uygulamak, mezarlık ve defin işlemlerini organize etmek, derelerin ıslahını yapmak ve baraj ihtiyacına karşılık olarak yapımı ve işletimini sağlamak gibi konular büyükşehir belediyelerinin başlıca görevleri arasındadır (Kayan, 2015, s. 206-209).

2008 Yılında 5747 sayılı torba Kanun ile ilk kademe belediyeleri yerel yönetim birimi statüsünden kaldırıldı. Bu değişim ile birlikte 43 yeni ilçe sınırları yeniden düzenlenerek kuruldu. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanununda, belediye sınırları içerisinde bulunan yerleşim alanları ve belediye sınırına en fazla 10.000 metre uzaklıkta bulunan yerleşim alanlarının, son nüfus sayımına göre toplam nüfus sayıları 750.000'i aşan il belediyeleri ve bu il belediyelerinin ekonomik kalkınma seviyeleri ile birlikte fiziki yerleşim düzenleri önemsenererek büyükşehir belediyesi statüsü kazanabilmektedir. Aynı kanunun Geçici 2. Maddesi ile büyükşehir belediyesi sınırları, il mülki sınırları esas alınarak 20, 30 ve 50 kilometrelik yarıçaplar dâhilinde belirlenmiştir. Merkez olarak valilik binaları esas alınmak üzere, nüfusu 1.000.000'a kadar olan büyükşehir belediyeleri için 20 km, 1.000.000 ile 2.000.000 arasında nüfusa sahip büyükşehir belediyeleri için 30 km, 2.000.000'dan fazla nüfusa sahip büyükşehir belediyeleri için ise 50 km il mülki sınırları olarak belirlenmiştir (Yetkin, 2020, s. 7). Bu merkezde belirlenen yarıçap alanlarının içine giren kırsal kesimde bulunan köyler mahalle olarak düzenlendi.

5216 Sayılı Kanunda belediyenin karar organı büyükşehir belediye meclisidir ve büyükşehir belediye meclisinin başkanı belediye başkanıdır. Büyükşehir belediyesi sınırları içerisindeki tüm belediyelerin başkanları bu meclisin doğal üyesidir. Büyükşehir belediye meclisi yılda on iki kez toplanmak zorundadır. Büyükşehir belediye meclisinin olağanüstü toplantı hakkını yılda en fazla dört kere kullanabilir. Bu meclisin bütçe görüşmeleri için geçerli süresi yirmi gündür. Büyükşehir belediyesi bütçesi ile ilçe

belediyesi bütçesi birlikte yürütülür. Büyükşehir belediye encümeni, belediye başkanı tarafından, belediye meclisinin üyeleri arasından her yıl, gizli oy kullanmak şartıyla beş üye seçilmektedir. Belediye encümeni, ikisi Genel sekreter ve Mali Hizmetler Birim Amiri olmak üzere toplamda beş kişiden oluşmaktadır. 5216 Sayılı Kanuna göre, belediye encümeni eşit sayıda atanmış ve seçilmiş kişiden oluşur ve başkan ile birlikte on bir kişiden oluşur (Özgür ve Yavuzçehre, 2016, s. 918).

5216 Sayı Kanunun 21. Maddesine göre büyükşehir belediyesi idari teşkilatı genel sekreterlik, daire başkanlıkları ve müdürlükler bünyesinde oluşmaktadır. İdari teşkilatın kurulması, birleştirilmesi ve kaldırılması büyükşehir belediye meclisi kararıyla gerçekleştirilmektedir. Büyükşehir belediyelerinde başkan yardımcısı bulunmamakta ve genel sekretere yardımcı olmak koşuluyla, büyükşehir belediyesi nüfusu oranında genel sekreter yardımcıları atanmaktadır. Belediye personeli başkan tarafından atanır, personellerden üst olanların ataması da ilk toplantıda belediye meclisine bildirilecek şekilde yine başkan tarafından atanmaktadır (Özgür ve Yavuzçehre, 2016, s. 918).

Büyükşehir belediyelerinde kamu hizmetlerinin yürütülmesi belediye başkanı adına, belediye başkanının talimatları altında ve yükümlülüğü ile birlikte genel sekreter ve yardımcıları tarafından gerçekleştirilir. Genel sekreterler belediyenin faaliyetlerini belirlenen genel amaç ve politikalara uygun şekilde yönlendirir. 2004 yılında nüfusu 50.000'i geçen tüm belediyeler, nüfus şartı aranmaksızın tüm özel idareleri, kamu kurum ve kuruluşları ile büyükşehir belediyelerine beş yıllık strateji planı oluşturulması, performans planı değerlendirmesi ve analitik bütçe sistemi hazırlanması zorunluluğu getirilmiştir (Özgür ve Yavuzçehre, 2016, s. 919).

5216 Sayılı yeni kanun ile 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanununda, yerel yönetimler alanında yaşanan aksaklıklar giderilmeye çalışılmıştır. Büyükşehir belediyesi kuruluş niteliklerini genişleterek, bu özelliklere sahip olmayan yerleşim alanlarının, kamu yararına ket vuracak endişelerle belediye veya büyükşehir belediyesi statüsü verilmesinin önüne geçilmek istenmiştir.

2.4.5.3. 6360 Sayılı Kanun ve Büyükşehir Belediye Sistemi

2000'li yıllarda ivme kazanan yerel yönetimlere yönelik reform süreci, 2012 yılına gelindiğinde büyükşehir belediyelerini kapsayan çeşitli kanun ve kanun hükmünde kararnamelerle devam etmiş; bu kapsamda Kasım ayında kabul edilen ve 2014 yılında

yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun önemli bir değişim noktası olmuştur. Bu kanun tamamen yeni bir düzenleme olmayıp, 5216 Sayılı Kanun üzerinde büyükşehir belediye sistemine yönelik kapsamlı değişiklikler ve düzenlemeler getirerek önemli ölçüde yapısal dönüşümler içermektedir. 2012 yılı, Türkiye’de yerel yönetimler alanında, özellikle büyükşehir belediye sistemi açısından yoğun bir yıl olmuştur. 6360 Sayılı “On Dört İlde Büyükşehir ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile büyükşehir belediye sisteminde yapısal ve işlevsel değişikliklere gidilmiştir (Yetkin, 2020, s. 8).

6360 Sayılı Kanun gerekçesi iki kademedен oluşmaktadır. Yeni kamu yönetimi çerçevesinde geliştirilen ilkeler; verimli, etkin ve etkili, hesap verebilen, katılımcı, saydam ilkeler temelinde bir yönetim anlayışının gelişmesi ve büyük merkezli yerel yönetim alanlarına hizmetlerin götürülmesi ve uygulanması aşamasında karşılaşılan eksiklerin ve sorunların daha kapsamlı bir model esasında değiştirilmesidir. 2003 yılında yayımlanan ‘Değişimin Yönetimi için Yönetimde Değişme’ başlıklı kitapçıkta, yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasına ilişkin birtakım ilkelere yer verilmiştir. Bu ilkeler arasında; ihtiyaç odaklılık, yönetim anlayışı, vatandaş merkezli yaklaşım, stratejik planlama ve performansa dayalı yönetim, etik ilkelere bağlılık, etkin denetim ve yerinden yönetim ilkeleri ön plana çıkmaktadır (Oktay, 2016, s. 80). Büyükşehir sınırları içinde çok sayıda küçük ölçekli idari yapılanmanın bulunması, kamu kaynaklarının etkin ve yeterli bir şekilde kullanılmamasına, kamu hizmetlerinin yerel düzeyde planlanması ve koordinasyonunun yetersiz kalmasına yol açmakta, ayrıca ulaşımın zorlaşmasına neden olmaktadır. 6360 Sayılı Kanunla, bu durumun büyük merkezli idari yapılarla çözülebileceği savunulmuştur.

6360 Sayılı Kanun ile, Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Van, Şanlıurfa, Trabzon, Tekirdağ, Muğla ve Mardin il sınırları, mülki sınırları olarak büyükşehir belediyesi statüsü kazanmış, 2013 yılında 6447 sayılı Kanun ile Ordu ili eklenerek büyükşehir belediyesi kurulan il sayısı 30 olmuştur. 6360 Sayılı Kanunun 5. maddesi ile büyükşehir belediyesi kurulmasına ilişkin 750.000 nüfus şartı, yalnızca belediye sınırları içinde değil, il mülki sınırları genelinde aranan bir kriter haline getirilmiştir. Eğer ki bu madde değiştirilmemiş olsaydı yeni eklenen 14 büyükşehir belediyeleri arasından yalnızca Şanlıurfa büyükşehir belediyesi statüsüne ulaşabilecekti. Bu değişiklik hakkında ilk örnekler, 2005 yılında İstanbul ve Kocaeli’nde başarılı olarak sürdürülmesi üzerine diğer büyükşehir belediyelerinde uygulanmasına karar verilmiştir.

Böylece büyükşehir belediyelerine bağlı ilçeler, büyükşehir ilçe belediyesi statüsündedir. Ayrıca 5216 Sayılı Kanunda büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için nüfus şartının yanı sıra, illerin ekonomik kalkınma seviyelerinin ve fiziki yerleşim durumlarının da göz önünde bulundurulacağı belirtilmekteydi. Fakat 6360 Sayılı Kanunda bu ibarenin yürürlükten kaldırıldığı görülmektedir (Yetkin, 2020, s. 9).

6360 Sayılı Kanun kapsamında, büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan köyler, belde belediyeleri ve il özel idarelerinin tüzel kişiliklerine son verilmiştir. Köy ve belde belediyeleri, isimleri korunarak mahalleye dönüştürülmüş biçimde ilçe belediyelerine bağlanmıştır. Böylece, 27 İldeki köylerin tüzel kişilikleri sona erdirilmiş ve bu köyler, bağlı bulundukları ilçelerin belediyelerine mahalle olarak dâhil edilmiştir. Ancak, bu düzenleme, Anayasa'nın 127. Maddesince köy tüzel kişiliğinin anayasal temelli olduğu göz önüne alındığında, bu yeni düzenlemenin anayasal temelde uyumlu olup olmadığının değerlendirilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur (Çukurçayır, Negiz ve Yemen, 2014).

İlk olarak, 2014 yılı mahalli idareler genel seçiminden sonra nüfusu 2.000'in altında olan belediyeler, köy birimine dönüştürüldü ve büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde bucak belediyeleri kaldırıldı. Daha sonra bu 30 ilin dışında kalan diğer tüm illerde bucak teşkilatı tümüyle kaldırılmıştır (Oktay, 2016, s. 83). 6360 Sayılı Kanun ile büyükşehir belediyesi olan illerde il özel idareleri kaldırılmıştır. Kaldırılan il özel idarelerinin yetki ve görevlerinin bir kısmı il ve ilçe belediyelere aktarılırken diğer bir kısmı ise ilgisine göre bakanlıklara, bakanlıkların bağlı veya ilgili kuruluşlarına, hazineye veya valiliklere aktarılmıştır. İl özel idare personelleri komisyon yönlendirmesine göre, alanlarına bağlı olarak yatırım izleme ve koordinasyonu başkanlığı, büyükşehir ve ilçe belediyeleri olmak üzere görevlendirilmektedir. Büyükşehir belediyesi olmayan illerde varlığını sürdüren il özel idarelerinin, idari organı olan il encümeni üyeliklerinde değişimler yapıldı. Eski düzenlemede on kişiden oluşan il encümeni, yeni düzenlemeyle birlikte beş kişiye indirildi.

6360 Sayılı kanun ile valinin il bütçe tasarısını il genel meclisine sunmasının ardından il genel meclisinin bütçeyi kabul etmemesi durumunda, valinin görüşü çerçevesinde İçişleri Bakanlığına sunularak otuz gün içerisinde karara bağlanması belirtilmiştir. Büyükşehir belediyelerine, ilgili kanunun üçüncü maddesinde, il mülki sınırları içerisindeki tüm alt kademe belediyelerle iletişim kurma ve koordinasyonu sağlama sorumluluğu verilmiştir. Alt kademe belediyeleri arasında veya bünyelerinde herhangi bir kriz meydana gelmesi sonucunda ilgili büyükşehir belediyesine belirleyici ve organizatör rol üstlenme yetkisi

verilmiştir. Büyükşehir belediyelerine, yetki ve görev alanları dâhilinde, yurt içi ve yurt dışındaki kamu hizmeti sunan kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ile özel sektör temsilcileriyle iş birliği içinde kamu hizmetlerini yürütebilmek amacıyla harcama yapma yetkisi tanınmıştır (Oktay, 2016, s. 86).

5682 Sayılı Pasaport Kanunu'nun 13. maddesi kapsamında, büyükşehir belediye başkanları ve valilere diplomatik pasaport verilmesi uygun bulunmuştur. 6360 Sayılı kanun gereğince mahalle statüsüne dönüştürülen köylerde, yeni bina yapılanması için büyükşehir belediyelerine görev ve yetki verilmiştir. Ayrıca bu köylerde uygulanacak özel projelerin yürütülmesi için de ilçe belediyeleri de yetkilendirilmiştir. Orman köyleri ve orman köylüsü kapsamında tanınan hakların, mahalleye dönüştürülen orman köyler için aynı şekilde devam edeceği belirtilmiştir. 4342 Sayılı Mera Kanunu çerçevesinde, kullanılmakta olan mera, yayla ve kışlakların mahallede bulunan hak sahipleri tarafından, aynı haklardan yararlanılmaya devam edileceği ifade edilmiştir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2014, s. 4).

6360 sayılı Kanun kapsamında belediyeler, amatör spor kulüplerine nakdi yardım yaparken, genel bütçe vergi gelirlerinden bir önceki yıl çerçevesinde büyükşehir belediyeleri için binde yedisini, diğer belediyeler için binde on ikisini geçmeyecek düzeyde nakdi yardım yapılabilecektir. Ayrıca gençleri spora teşvik etmek maksadı ile gerekli spor ekipmanı yardımı sağlanacağı ve yurtiçi veya yurtdışı müsabakalarda dereceye girerek başarı elde eden gençlere, meclis kararı ile ödül verilebileceği ifadesi bulunmaktadır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2014, s. 12). Nüfusu 100.000'i aşan büyükşehir belediyeleri, kadınlar ve çocuklar için konukevi açmakla yükümlü kılınmıştır.

6360 Sayılı Kanun ile büyükşehir statüsüne kavuşan illerde il özel idarelerinin kaldırılmasıyla oluşan merkezi yönetim boşluğunu doldurmak amacıyla, valilik bünyesinde faaliyet göstermek üzere "Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı" (YİKOB) kurulmuştur. Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığına, hizmetleri takip etmek, organize etmek ve en yüksek yararın alınmasını sağlamak, kaynakların ve yatırımların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması, hizmet sunumunda ve ulaştırılmasında yaşanacak sorunları en aza indirmek, 112 hizmetleri ile afet ve acil yardım hizmetlerinin tüm il sınırında kontrolünün sağlanması, planlaması ve yürütülmesi, ildeki tüm kamu kurum ve kuruluşlara rehber olma niteliği, temsil, tören ve ödüllendirme organizasyonlarında protokol hizmetlerini düzenlemek gibi il düzeyinde önemli görevler verilmiştir (Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı Yönetmeliği, Madde 5, 2014)

2014 Yılında yayımlanan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı Yönetmeliğine göre, tüzel kişiliği bulunan YİKOB'ın idari teşkilatlanması, Yatırım İzleme Müdürlüğü, Rehberlik ve Denetim Müdürlüğü, Strateji Koordinasyon Başkanlığı, 112 Acil Çağrı Müdürlüğü, İdari ve Mali İşler Müdürlüğü, Doğal Kaynaklar, Ruhsat ve Kültür Varlıkları Müdürlüğü olarak belirlenmiş olup, valinin izni ile geçici birimlerin teşkilatlanmaya eklenebileceği belirtilmiştir (Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı Yönetmeliği, Madde 4, 2014). Valilik, gerekli görülen ve ihtiyaç duyulan durumlarda kadro, yer ve unvan sınırlaması olmaksızın uzman, sözleşmeli personel ve memur atamakla yetkilidir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2014, s. 6).

Su ve kanalizasyon hizmetleri, büyükşehir belediyeleri tarafından yürütülmektedir. Bu hizmetlerin daha etkin ve düzenli bir şekilde sunulabilmesi amacıyla, 1984 yılında çıkarılan 2560 Sayılı Kanun ile tüzel kişiliğe sahip olan Su ve Kanalizasyon İdaresi kurulmuştur. Büyükşehirlerde bu hizmetler, Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü adı altında yapılandırılmaktadır. Ayrıca, 6360 Sayılı Kanun ile Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van ve Ordu illerinde büyükşehir belediye sınırları genişletilmiş ve bu illerde de su ve kanalizasyon idaresi genel müdürlükleri kurulması hakkında düzenlemeye gidilmiştir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2016, s. 6).

16 Yeni büyükşehir belediyesinin kurulmasıyla toplam büyükşehir belediyesi sayısı otuz olarak belirlenmiş ve 27 yeni ilçenin kurulmuştur. Bu değişikliklerle birlikte, büyükşehirlerin ve büyükşehir ilçe belediyelerinin görev ve sorumluluk faaliyet alanları genişlemiş ve belde belediyelerinin tamamen kaldırılması ile belediye sayısında azalma olması gibi değişiklikler neticesinde 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanunu tekrardan düzenlemeye alınmıştır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2016, s. 7). 6360 Sayılı Kanun ile yeni düzenlemede yerel yönetim birimlerinin gelir yapısı belirlenmiş ve genel bütçe vergi gelirlerinden %6,5 pay ayrılmıştır. Bu yüzdelik payın %4,5'i büyükşehir ilçe belediyelerine, %1,5'i büyükşehir dışındaki belediyelere ve %0,5'i il özel idarelere olacak şekilde düzenlenmiştir. Büyükşehir ilçe belediyelerine verilen %4,5'lik payın %70'ini büyükşehir ilçe belediyeleri oluştururken %30'luk kısmı büyükşehir belediyelerine, nüfus esasına göre oluşturulmaktadır. Büyükşehir ilçe belediyelerinin %70'lik payı ise, %90 oranı nüfusa göre belirlenmekte olup, kalan %10'u ilçe yüzölçümüne istinaden belirlenmektedir (Oktay, 2016, s. 89). Büyükşehir belediyeleri ve büyükşehir ilçe

belediyelerinin bütçe payları arttırılırken il özel idarelerinin paylarında azalmaya gidilmiştir.

Maliye Bakanlığı bütçesinde, nüfusu 10.000 seviyelerinde olan belediyelere tahsis edilen ödeneğin dağıtımında bir değişiklik yapılmıştır. Önceki uygulamada, nüfusu 5.000'e kadar olan belediyelere bir pay, 5.000 ile 9.999 arasındaki nüfusa sahip belediyelere ise başka bir pay olarak hesaplanmaktaydı. Ancak yeni düzenleme ile ödeneğin %65'i eşit olarak dağıtılacak, geri kalan %35 ise nüfus yoğunluğu temel alınarak paylaşılacaktır (Oktay, 2016, s. 90).

6360 Sayılı Kanun ile kurulan illerden, Aydın'da Efeler ilçesi; Balıkesir'de Karesi ve Altıeylül ilçeleri; Denizli'de Merkezefendi ilçesi ile daha sonra Akköy ve Pamukkale ilçeleri; Hatay'da Antakya, Defne, Arsuz ve Payas ilçeleri; Manisa'da Şehzadeler ve Yunussemre ilçeleri; Kahramanmaraş'ta Dulkadiroğlu ve Onikişubat ilçeleri; Mardin'de Artuklu ilçesi, Muğla'da Seydikemer ve Menteşe ilçeleri; Ordu'da Altınordu ilçesi; Tekirdağ'da Süleymanpaşa, Kapaklı ve Ergene ilçeleri; Trabzon'da Ortahisar ilçesi, Şanlıurfa'da Eyyubiye, Haliliye ve Karaköprü ilçeleri; Van'da ise Tuşba ve İpekyolu ilçeleri kurularak büyükşehir ilçe belediyeleri arasında yer almıştır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2014, s. 5). Yeni kurulacak büyükşehir ilçe belediyelerine genel bütçe vergi gelirleri 30 Mart 2014 tarihinde yapılan genel seçimlerini takiben, bir kereye mahsus olacak şekilde üç kat artırım yapılmasına karar verilmiştir.

6360 Sayılı Kanun ile yeni büyükşehir sistemi geniş kapsamlı model değişiklikleri içermektedir. Büyükşehir belediyeleri sınırlarında bulunan il özel idareleri kaldırılmış, köy yerleşimleri ise mahalleye dönüştürülmüştür. Ayrıca tüm illerde alt kademe belediyeleri tamamen kaldırılmıştır. Büyükşehir belediyelerine kapsayıcı ve yönlendirici görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Merkezi yönetimin, yerel yönetimler alanında faaliyet gösteren Yatırım İzleme ve Koordinasyon başkanlıkları kurularak, il özel idarelerinin merkezi yönetime sağladığı görev ve sorumluluklar boşluğu doldurulmak istenmiştir. Kentsel kamu hizmetlerinin yerel yönetim birimleri ağırlıklı yönetilmesinin yanı sıra merkezi kuruluşlarca da yerine getirildiği görülmektedir.

Belediyelerin mücavir alanlarının il sınırlarına genişletilmesi ile birlikte yetki sınırlarının ve görevlerinin netleşmesinin yanı sıra var olan sorunların giderilmesi öngörülmüştür. Hizmet sunma kapasitesinin artması, hizmet maliyetlerinin azalması ve kaynakların gereksiz harcama yapılmadan etkin bir şekilde kullanılması planlanmıştır. İl mülki

sınırların, Mekânsal Planlama bütünlüğü sağlanması açısından birlik ve bütünsellik kuralı hedeflerinin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Bu bölümde, Türkiye’de yerel yönetim sisteminin teorik temelleri ile büyükşehir belediyelerinin yapısal ve hukuki gelişimi kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Yerel yönetim kavramı çerçevesinde, hizmetlerin halka en yakın idari birimler aracılığıyla sunulmasının demokratik katılımı güçlendirdiği ve kamu hizmetlerinin etkinliğini artırdığı vurgulanmaktadır. Yerel yönetim ilişkilerini belirleyen temel ilkelerden olan merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkeleri, özellikle yetki paylaşımı ve idari sorumlulukların dağılımı açısından detaylı şekilde analiz edilmiştir. Özellikle büyükşehir belediyesi sistemi, bu bölümün odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin kurumsallaşma süreci, tarihsel bir perspektifle irdelenmiş; 1984 yılında yürürlüğe giren 3030 sayılı Kanun ile başlayan süreç, 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Kanun ve son olarak 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile birlikte kapsamlı bir dönüşüm geçirmiştir. Bu yasal düzenlemelerle birlikte büyükşehir belediyelerinin yetki alanları genişletilmiş, idari yapıları yeniden şekillendirilmiş ve kırsal alanların da belediye hizmetlerinden doğrudan faydalanmasının önü açılmıştır.

Bu bölümde yapılan değerlendirmeler, büyükşehir belediyelerinin yalnızca fiziksel altyapı ve çevresel hizmetlerden sorumlu kurumlar olmaktan çıkıp, sosyal politikalar üretme ve uygulama kapasitesine sahip çok yönlü yerel aktörler haline geldiklerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, göç olgusu gibi karmaşık sosyal meselelerin yönetiminde yerel yönetimlerin oynadığı rol daha da önem kazanmakta, bu durum bir sonraki bölümde yapılacak olan göç ve belediye ilişkisine dair analizler için kuramsal bir zemin oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ GÖÇMENLERİN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, çalışmanın temel amacı, önemi, araştırmanın çıkış noktası ve doküman analizi yapılarak elde edilen bulguların sunumu yer almaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'nin geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerinin en yüksek olduğu on il üzerinden göç ve yerel yönetim ilişkisi incelenmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye'de göçün düzenlemesine yönelik ilk adımlar İskan Kanunu ile atılmış olsa da en büyük göç dalgasını 2011 yılında Suriye'de çıkan iç savaş sonucu ülkelerini terk etmekte çözüm bulan Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunun Türkiye'ye göç etmesiyle yaşanmıştır. Türkiye açık kapı politikası uygulayarak, Suriyeli göçmenleri geri göndermeme ilkesi doğrultusunda geçici korumaya almıştır. Suriye'deki iç savaşın ve karışıklıkların beklenenden uzun sürmesi ve Türkiye'de geçici koruma statüsüne alınan Suriyeli sayısının giderek artması, ülkede birçok yerel yönetim politikasını etkilemiştir. Geçici koruma statüsünde bulunanların farklı kültür, inanç ve eğitim düzeyine sahip olmaları göç ettikleri bölgedeki yerel halka karşı sosyal, kültürel ve ekonomik hayata karşı uyum sürecini kapsayan işgücü, konut ve barınma sorunları, sağlık ve eğitim sorunları, kültürel çatışmalar ve kamu yapısı ve işleyişi gibi toplumsal düzenin uyum çerçevesinde devam ettirilmesi noktasında önemli etkileri bulunmaktadır. Yerel halk ile Suriyeli göçmenlerin uyum içerisinde yaşayabilmesini sağlamak ve toplumsal düzenin bozulmasını önlemek amacıyla, hukuki yapılanmalar oluşturulmuş; düzenleyici politikalar, uluslararası işbirlikleri ve stratejik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bununla birlikte, topluma en yakın yönetim birimleri olmaları nedeniyle yerel yönetimlerde, yaşanan değişimler doğrultusunda politika oluşturma, geliştirme ve gerektiğinde değiştirme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan

ihtiyaçların tespiti ve değerlendirilmesi süreci; yerel halk, Suriyeli göçmenler ve yönetim arasındaki karşılıklı etkileşimi gözler önüne sererek, bu unsurların birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceğini ve dolayısıyla çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Hızla artan Suriyeli göçmen sayısı beraberinde, asayiş sorunları, toplumsal çatışmalar, konut ve barınma problemleri, eğitim ve sağlık gibi alanlarda sorunlar yaratmış ve bu çeşitli sorunlardan Suriyelilerin sorumlu tutulması gibi birçok nedenden dolayı Suriyelilerin Türkiye'deki varlığını artık yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Suriyeli göçmenlerin ülkeye uyumları açısından merkezi yönetimin politikaları yanı sıra yerel yönetim politikaları da barındırdıkları Suriyeli sayısına göre planlanmaya geçmiştir. Özellikle, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin illere göre dağılımında en büyük paya sahip olan büyükşehir belediyeleri inceleme konusu yapılmaya başlanmıştır.

Buradan hareketle çalışmanın amacı, Suriyeli göçmenlerin yerel yönetim politikalarında ne gibi değişikliklere sebep olduğunun büyükşehir belediyeleri üzerinden incelenmesi ve ortaya çıkan sorunların çözümleriyle birlikte tespit edilmesi olarak belirlenmiştir. Tezin örneklemini İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Adana, Hatay, Mersin, Bursa, Konya, İzmir ve Ankara büyükşehir belediyeleri oluşturmaktadır. Suriyelilerin en fazla yaşadıkları iller arasında yer alan ilk on ilin Büyükşehir olması nedeniyle bu iller seçilmiştir. Ülkenin en geniş etki ve yetki alanına sahip bu on büyükşehir belediyesinin, Suriyeli göçmenler konusunda izlediği politikalar iller bazında karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Göçmen sayıları ve belirlenen politikalar doğrultusunda, bu belediyelerin uyum düzeyleri, politika yeterlilikleri ve kapsamı değerlendirilecektir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma nicel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi tekniği kullanarak temelde çalışmanın amacına uygulanarak seçilen on büyükşehir belediyesi üzerinden ve karşılaştırmalı olarak araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada literatür taraması ile kavramsal ve kurumsal bilgilere yer verilmesinin yanında doküman analizi yöntemi ile de 2015 yılından itibaren seçilen on büyükşehir belediyesinin faaliyet raporları, strateji planları ve göç konusunda yaptıkları yerel projeleri esas alarak hazırlanmıştır. Doküman analizi, nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan ve yazılı materyallerin sistematik bir biçimde incelenmesini amaçlayan bir veri toplama tekniğidir. Bu yöntem, araştırmacının önceden belirlediği amaç ve sorular doğrultusunda resmi belgeler, raporlar, planlar, arşiv

kayıtları, yazılı metinler ya da dijital içerikler gibi kaynakları analiz etmesine olanak tanımaktadır. Doküman analizinde veriler betimsel ya da içerik analizine tabi tutulabilir; bu sayede belgelerde yer alan temalar, eğilimler veya eksiklikler ortaya konulabilir (Baş ve Akturan, 2017, s. 119-128). Özellikle kamu kurumları ve yerel yönetimlerin faaliyetlerini değerlendirmede sıkça başvurulan bu yöntem, mevcut uygulamaların sistematik olarak incelenmesini sağlar.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

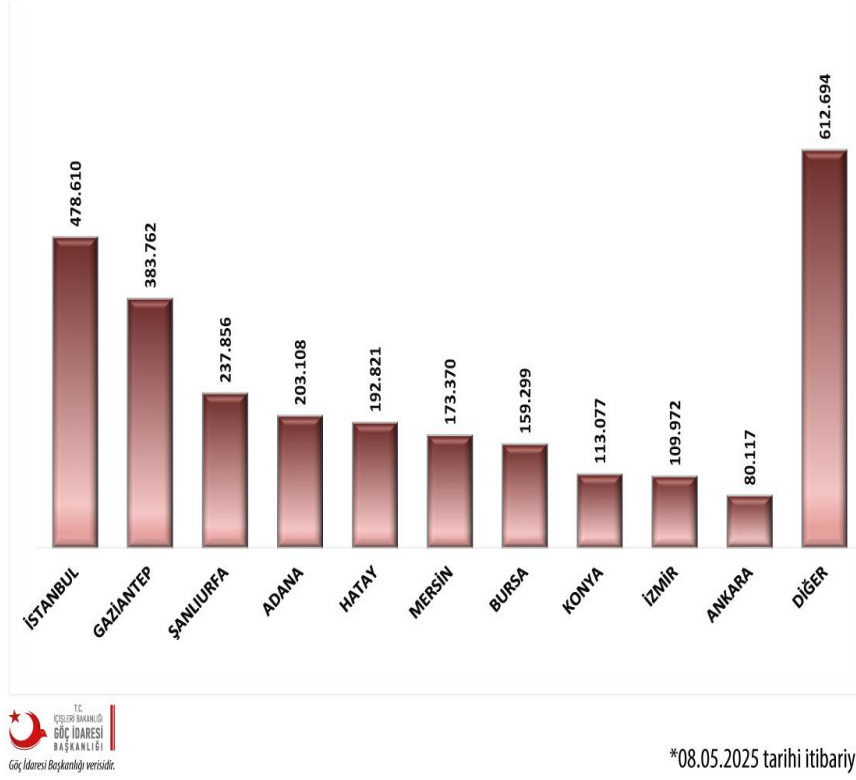
Çalışmanın evrenini belediyeler oluştururken, örneklemini ise Göç İdaresi Başkanlığının 2025 verilerine göre, geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin dağılımını gösteren il sıralamasında, ilk onu oluşturan iller; İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Adana, Hatay, Mersin, Bursa, Konya, İzmir ve Ankara büyükşehir belediyeleri oluşturmaktadır. Türkiye dağılımında ilk on sırada yer alan bu büyükşehir belediyelerinin, büyük oranda Suriyeli göçmen barındırması ile bu kadar etki ve yetki alanına sahip olmaları açısından Suriyeli göçmenler konusunda nasıl bir politika izlendiği ve sorunlar-çözümler konusunda kaydedilen gelişmelerin boyutu çalışmanın temel sorusunu oluşturmaktadır.

Büyükşehir statüsündeki bu belediyeler, kaynak ve kurumsal kapasite açısından daha gelişmiş yapılar olduklarından, göçle ilgili politika geliştirme ve uygulama süreçlerinde daha aktif roller üstlenmektedirler. Aynı zamanda bu iller, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin büyük çoğunluğunu barındırdıkları için Türkiye'deki göç hareketlerinin dinamiklerini ve yerel yönetimlerin bu sürece verdiği tepkileri temsil etme açısından güçlü bir örneklem sunarken, Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinde (Marmara, Güneydoğu Anadolu, Akdeniz, Ege, İç Anadolu) yer almakta olup, bu durum göç politikalarının bölgesel farklılıklarını incelemek açısından karşılaştırmalı analiz imkânı sunmaktadır.

3.4. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 Kente Göre Dağılımı

Göç İdaresi Başkanlığının 2025 yılında yayımladığı geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin il bazındaki dağılım verilerine göre, ilk on sırada yer alan illerin büyükşehir statüsünde olması dikkat çekicidir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin göç ve göçmenler konusunda izledikleri politikalar, hazırladıkları stratejik planlar, yayımladıkları faaliyet raporları ve yürüttükleri projeler çerçevesinde nasıl bir yol izledikleri incelenecektir.

Şekil 1. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Göç İdaresi Başkanlığı

Çalışmanın üçüncü bölümünü, Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin en yoğun bulunduğu ilk on büyükşehir olan İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Adana, Hatay, Mersin, Bursa, Konya, İzmir ve Ankara Büyükşehir Belediyelerinin göç alanında geliştirdikleri ve uyguladıkları politikaların incelenmesi ile bu politikaların araştırma bulguları ve değerlendirme başlığında karşılaştırmalı analizinin yapılması oluşturmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025).

3.5. Seçili Büyükşehir Belediyelerinin Göç Konusu Kapsamında Yerel Yönetim Politikalarının İncelenmesi

Göç İdaresi Başkanlığı’nın 2025 yılı verilerine göre geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin illere göre dağılımında ilk on sırada yer alan İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Mersin, Bursa, Konya, İzmir ve Ankara büyükşehir belediyelerinin, 2015-2025 yılları arasında göç ve göçmen politikaları çerçevesinde yürüttükleri faaliyetler ele alınmaktadır. Bu kapsamda belediyelerin stratejik planları, faaliyet raporları ve yerel düzeyde uygulamaya koydukları göç odaklı projeler ayrıntılı biçimde incelenmektedir.

İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Adana, Mersin, İzmir ve Ankara Büyükşehir Belediyelerinin göç ve göçmenlere yönelik yürüttüğü faaliyetlere, ilgili belediyelerin stratejik planları, faaliyet raporları ile yerel düzeyde uygulamaya koyduğu projeler aracılığıyla ulaşılmıştır. Hatay, Bursa ve Konya Büyükşehir Belediyelerinin ise stratejik planları ile faaliyet raporları incelenmiş; ancak yerel düzeyde yürütülen projelere ilişkin verilere sınırlı ölçüde ulaşılabilmektedir. Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin 2018 yılı faaliyet raporlarında göçmen politikalarına ilişkin herhangi bir veriye rastlanılamamıştır. Benzer şekilde, Mersin Büyükşehir Belediyesi'nin 2022 yılı faaliyet raporlarında da göçmen politikalarına yer verilmemiştir. Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin ise yalnızca 2021 ve 2022 yılı faaliyet raporlarında göçmen politikalarına değinildiği, diğer yıllarda bu kapsamdaki bilgilere rastlanmadığı görülmüştür. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin ise 2017, 2022 ve 2023 yılı faaliyet raporlarında göçmen politikalarına yönelik herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu belgelerde göç, göçmen, Suriye, şartlı mülteci, geçici koruma, zorunlu göç gibi kavramlar aranmıştır.

3.5.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Türkiye'nin sanayi ve ticaret alanındaki gelişiminde öncü konumda bulunan İstanbul, hem küresel bir şehir olması hem de gelişmiş iş imkânları nedeniyle en yoğun göç hareketlerine maruz kalan il konumundadır. Göç İdaresi Başkanlığının verilerine göre İstanbul, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı şehirler arasında ilk onda yer alan büyükşehir belediyeleri arasında birinci sıradadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025). Bu çerçevede, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2015-2025 yılları arasında göç ve göçmenlere yönelik olarak belirlediği stratejik planlar ile hayata geçirdiği faaliyetler ve politikaların incelenmesi, izlenen yol haritasının ortaya konulması açısından önemli olmasıyla birlikte yerel yönetim birimleri bakımından da anlamlı bir değerlendirme zemini sunmaktadır. 2015-2019 dönemine ait stratejik planlama belgesinde, göç ve göçmenlere ilişkin doğrudan bir stratejik amaç ya da hedefin belirlenmediği gözlemlenmiştir. Bu yıllara ait faaliyet raporlarında ise ağırlıklı olarak iç göçe yönelik düzenlemelere yer verildiği ve iç göçler kapsamında vatandaşların memleketlerine dönüşlerini teşvik edecek desteklerin sağlandığı belirtilmiştir. İstanbul'a yerleşme amacıyla memleketlerinden göç eden vatandaşların, kentte karşılaştıkları ekonomik ve sosyal zorluklar nedeniyle geri dönme isteği içinde oldukları; ancak bu dönüşü gerçekleştirecek maddi imkânlardan yoksun oldukları durumlarda, ilgili belediyenin bu kişilere gerekli maddi desteği

sağlayarak memleketlerine dönüşlerini mümkün kıldığı ifade edilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015, s. 159). Bunun yanı sıra, eğitim görmek, tedavi amacıyla bulunmak, askerlik hizmetini yerine getirmek ya da iş aramak üzere İstanbul'a gelen; ancak kalacak yeri olmayan veya geri dönüş için gerekli ulaşım masraflarını karşılayamayan kişilere de benzer maddi desteklerin sağlandığı belirtilmektedir. Sağlık ve sosyal destek hizmetleri alanında yaşlılara, çocuklara, gençlere ve kadınlara yönelik sosyal yardım uygulamalarına önem verilmesi ve bu hizmetlerin kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi, sosyal yardım ve hizmet grupları içinde yer alan kırılgan ve dezavantajlı kesimlere dair yaklaşımın göçmenleri de kapsadığı yönündeki değerlendirmeyi derinleştirmeye olanak tanımaktadır.

İstanbul Büyükşehir belediyesinin 2020 faaliyet raporlarında, göç, göçmen ve mültecilere yönelik bir stratejik adım atılmış olup, bir yıl süre ile görev yapmak amacıyla kurulan 26 ihtisas komisyonu arasında Göç, Göçmen ve Mülteciler Komisyonu kurulduğu görülmektedir. Sosyal ihtiyaçların eşit ve kapsayıcı bir anlayışla karşılanabilmesi amacıyla, ayni ve nakdi sosyal destek hizmetleri kapsamında Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren Göç Birimi'nin, vatandaşlara sunulan kentsel hizmetlerin göçmenlere de eşit biçimde ulaştırılabilmesi için güçlendirildiği ve bu doğrultuda kentte birlikte yaşamı ve toplumsal uyumu teşvik etmeye yönelik çalışmaların yürütüldüğü belirtilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet raporu, 2020, s. 182).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, eşit, yaratıcı ve yeşil bir kent inşa etme ilkelerini temel alarak, özellikle kırılgan gruplar başta olmak üzere kentte yaşayan herkesin hak ve sorumluluklarını belirleyen ve kentin varlığını koruyan bir yönetim modeli benimsemiştir. Bu anlayış doğrultusunda, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 13. maddesinde yer alan Hemşeri Hukuku hükmü çerçevesinde, Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesinde Göç Birimi kurulmuştur (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020, s. 198). İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2019 yılının son çeyreğinde, 2020-2024 dönemini kapsayacak şekilde Göç ve Uyum Eylem Planı hazırlanmıştır. Plan, "Koordinasyon", "Kapasite Geliştirme", "Veri Toplama ve Haritalandırma", "Birlikte Yaşam ve Uyum" başlıkları altında yapılandırılmış olup; Türkçe, İngilizce, Fransızca, Arapça, Kürtçe ve Farsça olmak üzere altı dilde yayımlanmıştır.

2020 Faaliyet raporu kapsamında, İstanbul'daki düzenli ve düzensiz göç hareketlerinin tespiti amacıyla, çeşitli üniversitelerden akademisyenlerin katkılarıyla kapsamlı bir göç araştırması gerçekleştirilmiştir. Kentteki göç ve göçmen olgusunun istihdam, barınma ve

konut, mekân, eğitim, sağlık, sosyal anlamda uyum ve eşitlik alanlarındaki boyutların ölçülmesi ve değerlendirmesi yapıldığı belirtilmiştir. Söz konusu göç araştırması, geçici koruma statüsü altındaki Suriyeli mülteciler ve diğer göçmenlerin göç deneyimlerini ve bu konudaki tutumlarını incelemenin yanı sıra İstanbul’da ikamet eden yerel halkın bu göç hareketlerinden ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal açılardan nasıl etkilendiklerini ve göçmenleri nasıl algıladıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma nicel verilerin toplanması kapsamında, geçici koruma kapsamındaki Suriyeli mültecilerin sayısı dikkate alınarak 1.215 kişi, Türk Vatandaşlarını temsilen ise 1.235 katılımcı ile hane halkı görüşmeleri yüz yüze anket yöntemi ile gerçekleştirildiği açıklanmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020, s. 198). Ayrıca, mahalle düzeyindeki toplumsal sorunlara odaklanmak amacıyla, Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden 20 muhtar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, farklı demografik özelliklere sahip 25 Suriyeli mülteciyle bireysel görüşmeler yapılmış; sosyal uyum çerçevesinde ise Suriyeli mülteciler ile Türk vatandaşlarının katılımıyla 4 ila 8 kişilik gruplar halinde odak grup görüşmeleri düzenlendiği belirtilmiştir.

İBB Göç Birimi tarafından yürütülen İhtiyaç Analizi çalışması kapsamında, İstanbul’un 32 ilçesi mercek altına alındığı; bu doğrultuda ilçe belediyelerinin göç alanındaki mevcut durumlarının değerlendirildiği ve ihtiyaçların tespit edilmesinin sağlandığı ifade edilmiştir. İstanbul İhtiyaç Analizi araştırması, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği İstanbul Saha Ofisi’nin katkıları ile Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve GAR Göç Araştırmaları Derneği Kurucu Başkanı Doç. Dr. Didem Danış rehberliğinde ve göç alanında yetkin 4 uzmanın katılımıyla gerçekleştirilmiştir (İBB, Faaliyet Raporu, 2020, 199). Göç ve mültecilik konusunun daha bütüncül ve çok boyutlu bir şekilde ele alınabilmesi amacıyla, İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Göç ve Uyum Merkezi kurulmuştur. Göç alanında faaliyet gösteren dernekler ve öz örgütlenmelerle işbirliği içinde çalışma ve etkinliklerin düzenleneceği ifade edilmiştir. Göç ve Uyum merkezi çerçevesinde Göçmen ve mülteci çocuklara yönelik özel alanlar oluşturularak, erken yaşta uyum süreçlerinin desteklenmesi amacıyla çeşitli faaliyetlerin yürütülmesi planlanmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile iş birliği kurularak “İstanbul’da İnsana Yakışır İşlerin Desteklenmesi” projesinin yürütülmesi planlanmaktadır. Bu proje kapsamında, mülteci ve göçmen bireylerin, İstanbul Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK) aracılığıyla A1 ve A2 düzeyinde Türkçe eğitimi almalarının yanı sıra mesleki eğitim programlarına katılmaları öngörülmektedir. Ayrıca,

Bölgesel İstihdam Ofisleri ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı tarafından sağlanacak meslek danışmanlığı hizmetleriyle bu bireylere uygun iş olanakları sunulması hedeflenmektedir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020, s. 199). Ayrıca kadınlar için sürdürülebilir güçlenme hedefli amaçlı kadınlara eğitimler ve mentör destekleri verilmesi planlanmaktadır. Öte yandan Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı ve farklı kuruluşlar ile işbirliği sağlanarak geçim kaynakları hakkında bilgilendirme çalışmaları yürütülmektedir. Yine Göç Birimi tarafından hazırlanan Büyükçekmece Tarımsal Üretim Kooperatifi ve “Kurutma Tesisi” projesi Dünya Gıda Programı tarafından kabul edilmiş ve uygulama aşamasına geçilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2020 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD) iş birliğiyle düzenlenen Belediyeler Arası Koordinasyon Toplantısı’na ev sahipliği yapmıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 2020 yılı Faaliyet Raporu incelendiğinde, göç ve göçmenlere yönelik çok boyutlu ve kapsayıcı politikaların geliştirildiği görülmektedir. Bu politikalar; sosyal uyumu güçlendirmeyi, göçmenlerin kentsel yaşama entegrasyonunu kolaylaştırmayı ve geçici koruma statüsündeki Suriyeli mülteciler başta olmak üzere tüm göçmen gruplarının kent hayatına aktif katılımını desteklemeyi hedeflemektedir. Göçmenlerin sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan desteklenmesi ihtiyacından hareketle kurulan Göç Birimi, yerel düzeyde göç yönetimi açısından stratejik bir yapı olarak ön plana çıkmaktadır. Bu birim aracılığıyla, göçmenlere sunulan hizmetlerin eşit, erişilebilir ve kapsayıcı biçimde yaygınlaştırılması amaçlanmıştır.

Ayrıca, 2020-2024 dönemini kapsayan Göç ve Uyum Eylem Planı çerçevesinde belirlenen stratejilerin uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla somut bir yol haritası çizilmiş; bu plan, kapsamlı saha araştırmaları ve bilimsel çalışmalara dayalı olarak hayata geçirilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020). 2020 Faaliyet raporunda yer alan stratejik uygulamalar, göç ve göçmen yönetimi alanında ilgili belediyenin sınırları içerisinde bütüncül ve sürdürülebilir politikaların hayata geçirilmek istendiği görülmektedir. Özellikle geçici koruma statüsü altında olan Suriyeli mülteciler bağlamında uygulanan politikalar, insani gereklilikleri temel alan ve sosyal bütünleşmeye yönelik yerel yönetim anlayışını vurgulamaktadır. İBB bünyesinde kurulan Göç, Göçmen ve Mülteciler Komisyonu ile Göç Birimi, göçün yerel düzeyde artık teknik ve profesyonel bir konu olarak ele alındığını ortaya koymaktadır. Bu birimler aracılığıyla belediye hizmetlerinin eşit, erişilebilir ve kapsayıcı şekilde sunulmasını hedeflenmektedir (İstanbul

Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020). İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin gerçekleştirdiği Göç Araştırması ile ortaya konulmak istenilen, yalnızca mülteci ve göçmenlerin değil, aynı zamanda yerel halkın da algı ve deneyimlerinin araştırıldığı çok katmanlı bir saha çalışması olarak nicel verilerden oluşan bir karar alma mekanizmasının kullanıldığı görülmektedir. Sosyal uyumun bu noktada, çift yönlü bir süreç olarak değerlendirilmeye alınması gerektiği anlaşılmaktadır. 32 ilçeyi kapsayan İhtiyaç Analizi ile yerel düzeyde göç yönetiminin daha adil ve verimli yapılabilmesi sağlanmıştır. Bu analizle sadece hizmet sunumu değil; istihdam, barınma, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaç alanlarında mültecilerin yaşadığı yapısal sorunlar da görünür hale gelmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), BM Gıda Programı, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD) gibi kurumlarla yapılan işbirlikleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin göç alanındaki politikalarını sadece yerel düzeyde sınırlı tutmadığını, aynı zamanda uluslararası norm ve desteklerle pekiştirmeyi amaçladığını ortaya koymaktadır. Bu da küresel bağlamda yerel yönetimlerin rolünü güçlendiren bir gösterge olarak göç ve göçmen konusundaki hassasiyetin gözetilmesini önemli kılmaktadır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2021 yılı Faaliyet Raporlarında, göç olgusunun hem hacimsel hem de finansal boyutlarının giderek genişlediği vurgulanmış; daha kurumsal bir yapı ihtiyacının doğduğu ifade edilmiştir. Bu gereklilik çerçevesinde Göç ve Uyum Politikaları Şube Müdürlüğü'nün kurulmasına karar verilmiştir. 2020-2024 dönemini kapsayacak biçimde göç yönetimi alanında daha etkili stratejiler geliştirmek amacıyla hazırlanan Göç ve Uyum Eylem Planı kapsamında belirlenen politika ve uygulamalar, 2021 yılı itibarıyla hayata geçirilmeye başlanmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021).

Göçmen ve mülteci çocuklar ile Türk çocukları arasında erken yaşta uyumun yakalanmasını sağlamak, empati geliştirmek, önyargı ve yanlış bilgileri ortadan kaldırmak adına 'Yuvamız İstanbul' kayıtları alınmaya başlanmış, bununla birlikte motokurye ve çağrı merkezi olmak üzere mesleki eğitim kursları açılmış, dil kursları eğitim vermeye başlamış ve Mahalle Evleri bünyesinde toplumsal birlik ve uyum çalışmalarına yer verilmiştir. Mülteci ve göçmen kadınlara, Kadın Dayanışma Evlerinde barınma imkânı sunulmuş; bu mekânlarda tercüman desteği sağlanarak çok dilli destek programları düzenlenmiştir. Covid-19 pandemi sürecinde, göçmen ve mülteci topluluklara yönelik

bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarının artırılması amacıyla, çok dilli video animasyon içerikleri hazırlanarak alınması gereken önlemler görsel materyaller aracılığıyla aktarılmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021, s. 250).

Toplumsal kutuplaşmaların önüne geçilmesi amacıyla Hrant Dink Vakfı iş birliğiyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi personeline yönelik teknik eğitim programları düzenlenmiştir; bu kapsamda, personelin göç, göçmenlik süreçleri ve göç mevzuatı konularında hem farkındalıklarının artırılması hem de uzmanlaşmalarının sağlanması hedeflenmiştir. Genel Mülteci Koruma Eğitimleri ve Travmaya Maruz Kalan İnsanlarla Çalışma Eğitimleri bu kapsamda verilmiştir. Ayrıca Göç Biriminin oluşturduğu 40 kişilik bir grupla 8-19 tarihleri arasında masal anlatıcılığı atölyeleri oluşturularak sosyal ve kültürel anlamda uyum çalışmaları gerçekleştirilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021, s. 251). Diğer yandan ‘Sistem mezuniyeti’ hedefi doğrultusunda yurtiçi ve yurtdışı kamu kurum ve kuruluşlarıyla geliştirilen işbirlikleri ile sosyal yardıma bağımlılığı en aza indirmeyi planlayan çalışmalar yürütülmektedir. Kooperatif Kuluçka Merkezinin kurulmasının ardından 24 mülteci veya göçmen kadına kapasite geliştirme eğitimleri ve mentörlük desteği verilmiştir. İstanbul Büyükşehir belediyesi çalışanları ve faaliyetlerden etkilenenler kapsamında İş Sağlığı Güvenliği ve Meslek Hastalıkları Araştırma Merkezleri kapsamında göçmen işçi sağlığı merkezi kurulmuştur. 2021 Yılı İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde, Göç Hizmetleri, Uyum ve Birlikte Yaşama Yönelik 859.327 bin faaliyet gerçekleştirilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021, s. 271).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 2022 yılı Faaliyet Raporlarında, 2020 yılında olduğu gibi, bir yıllığına görev yapacak şekilde yapılandırılan 26 ihtisas komisyonu arasında yeniden; Göç, Göçmen ve Mülteciler Komisyonu’na yer verildiği görülmektedir. Dört ayrı çalışma grubuyla faaliyet gösteren B40 Balkan şehirleri ağı, balkan şehirlerindeki yerel yönetim birimleri ile işbirliğini teşvik etmek amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin öncülüğünde 23 yerel yönetim biriminin katılımıyla oluşturulmuştur. 2022 yılı itibarıyla 51 üyeye ulaşan B40 Balkan şehirleri ağının Daimi Sekreteryası İstanbul’da bulunmaktadır. Çalışma grupları arasında ‘Yerel Demokrasi ve Göç’ konusu da bulunmaktadır. Koruyucu ve önleyici sağlık hizmetleri arasında göç olgusunun toplumun ruh sağlığı üzerinde etkisini kontrol edebilmek amacıyla toplum ruh sağlığı hizmeti sağlanarak, başvuran kişilerin bireysel gelişimi, problemlerin çözülmesi ve toplumsal uyumun sağlanması yönünde destekler verilmeye başlanmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022,

s. 305). Kapsayıcılık ilkesi adına bazı sanatsal faaliyetler gerçekleştirilmiştir. “Göç ve Çocuk Atölyeleri” oluşturulmuş olup, kurum içinden veya dışından sanatçılarla ön eğitim ve deneyim kazanılması amacıyla “Dezavantajlı Çocuklarla Çalışmaya Hazırlık” etkinlikleri yapılarak göç çocuklarının göç ettiği çevre, toplum ve alanlara olan uyumu ve katılımı sağlanmıştır. 2022 Yılı İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde, Göç Hizmetleri, Uyum ve Birlikte Yaşama Yönelik 3.636.040 milyon faaliyet gerçekleştirilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022).

2022 Faaliyet raporlarında vatandaşlara yönelik geliştirilen mobil uygulamalar kapsamında, İçerik Yönetim Sistemi aracılığıyla göç yönetiminin dijital ortamda daha etkin ve erişilebilir biçimde sağlanması amaçlanmıştır. Alt ölçekli mekânsal planlamalar kapsamında, Başakşehir Mahallesi’nde “Deprem ve Göçmen Konutları Bölgesi” oluşturulması öngörülmekte olup, bu bölgeye ilişkin 1/5000 ölçekli nazım imar planının hazırlanması planlanmaktadır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2023, s. 92).

Göç yönetişiminin etkin bir biçimde sürdürülebilmesi amacıyla ilçe belediyeleri ile koordinasyonun güçlendirilmesi yönünde çeşitli görüşmeler ve iş birlikleri gerçekleştirilmiş; özellikle koruma, afet ve deprem riskleri ile birlikte yaşam alanlarının oluşturulması konularında belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve Berlin Belediyesi ile ortak çalışmalar yürütülmüştür. BMMYK İstanbul Saha Ofisi katkılarıyla hayata geçirilen ‘Tercüme Destek Hattı’ aracılığıyla, göçmen/mülteci kişiler ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi personelleri arasında dil farklılıklarından doğan karmaşıklıkların ortadan kaldırılması adına Arapça, Kürtçe, Farsça ve İngilizce olmak üzere dört dilde tercüme hizmeti sunulmaya başlanmıştır. Göç ve göçmen konusunda yeterli şekilde araştırmaların yürütülmesi, sağlıklı veri toplanması ve mekânsal haritalandırmanın etkin biçimde yapılabilmesi amacıyla, MahalliMap (Kapsayıcı) Şehir Haritası ile İçerik Yönetim Sistemi (İYS) çalışmalarının hayata geçirilmesi planlanmakta ve bu doğrultuda uygulama süreçleri başlatılmaktadır. Birlikte yaşam kültürünün güçlendirilmesi ve sosyal uyumun desteklenmesi amacıyla; Stop Motion Sinema Atölyesi, Kadınlar İçin Sanatla Paylaşım Atölyesi ve Sanatla Hareket Çocuk Atölyesi gibi çeşitli katılımcı ve kapsayıcı etkinliklere yer verilerek, farklı yaş ve toplumsal kesimlerden bireylerin bir araya gelebileceği sosyal alanlar oluşturulmaktadır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2023, s. 296).

Tablo 1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporları	Göç Politikası, Projeler ve İş Birlikleri Gerçekleştirildi	Herhangi Bir Göç Politikası, Proje Veya İş Birlikleri Gerçekleştirilmedi
2015 Faaliyet Raporu	✓	
2016 Faaliyet Raporu	✓	
2017 Faaliyet Raporu	✓	
2018 Faaliyet Raporu	✓	
2019 Faaliyet Raporu	✓	
2020 Faaliyet Raporu	✓	
2021 Faaliyet Raporu	✓	
2022 Faaliyet Raporu	✓	
2023 Faaliyet Raporu	✓	

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, giderek artan nüfus sayısında ve bu artışların büyük bir kısmını oluşturan göç hareketlerinin şehir üzerindeki sosyokültürel ve ekonomik yapısal etkilerini en az düzeyde tutmak amacıyla kapsayıcı, eşitlikçi ve bütüncül bir anlayışla göç yönetişimini ele almayı hedeflemiştir. 2020-2024 Göç ve Uyum Eylem Planı doğrultusunda gerçekleştirilen politikalar, yalnızca belediye hizmetlerinin sunulması amacıyla değil, aynı zamanda sosyal uyumun, ekonomik katılımın, mekânsal planlamanın ve bütüncül yönetim kavramının farklı bileşenlerini gözeterek çok yönlü bir stratejiye dönüşmüştür. Kurumsal yapılanma olarak güçlendirilmesi gereken göç ve göçmen konusunun bu amaç doğrultusunda, Göç ve Uyum Politikaları Şube Müdürlüğü’nün kurulması, göç olgusunun yönetimini kurumsallaştırma çabalarının bir sonucu olarak dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte, öncelikle çocuklara, kadınlara ve dezavantajlı gruplara yönelik sosyal uyum programları; çok dilli bilgilendirme hizmetleri; eğitim, barınma ve istihdama yönelik destekler; sanatsal ve kültürel faaliyetlerle pekiştirilen sosyal bütünleşme çalışmaları, kapsayıcı hizmet anlayışının somut örnekleri olarak değerlendirilebilir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin hem sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde geliştirdiği projelerin yerel yönetimleri güçlendirmek adına

yürütülmesi hem de toplumsal kutuplaşmayı önlemeye ve birlikte yaşam için gerekli olan uyum çalışmalarına erken yaşta başlanılması ile birlikte yaşam kültürünü güçlendirmeye dönük çabaları da dikkat çekicidir. Ayrıca, veri temelli karar alma süreçlerine katkı sunan İçerik Yönetim Sistemi ve MahalliMap gibi dijital altyapılar ile mekânsal ve yönetsel kapasitenin artırılması hedeflenmektedir. Göçmenlerin yalnızca hizmet alan konumundan çıkıp, kentsel yaşamın aktif birer bireyi olmalarını amaçlayan “sistem mezuniyeti” anlayışı, sosyal yardımın sürekli olarak sağlanması beklentisinin önüne geçilerek uzun vadeli bir vizyonun göstergesi niteliğindedir. Bu doğrultuda hayata geçirilen mesleki eğitim, kooperatif destekleri ve kadınlara yönelik programlar, sosyal yardıma bağımlılığı azaltmayı ve üretkenliği teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

3.5.2. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli mültecilerin yoğun olarak bulunduğu iller arasında ikinci sırada yer alan büyükşehir belediyesi olmasından dolayı bu doğrultuda göç yönetimi bağlamında önemli bir rol üstlenmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025). Gaziantep Büyükşehir Belediye’sinin 2015-2019 dönemlerini kapsayan stratejik planı incelendiğinde göç, göçmen ve mülteciler konusunda doğrudan bir politika ve stratejik planlama geliştirilmediği görülmektedir. Göç, göçmen ve mülteci konusuna nazaran sosyal hizmet uygulamalarının daha etkin sağlanmasına yönelik çalışmaların geliştirildiği görülmektedir. Göçmen ve mültecilere dolaylı yoldan katkı sağlayabilecek olan sosyal hizmet uygulamaları ile toplum genelinde yaşam kalitesinin artırılması ön plana çıkmaktadır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin stratejik amaçları doğrultusunda sosyal hizmet anlayışının etkin düzeyde yürütülmesi temel hedeflerden biri olarak vurgulanmıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin stratejik hedefleri arasında; sosyal refah düzeyinin artırılması, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi, yoksul, kimsesiz ve ihtiyaç sahibi bireylerin temel yaşam koşullarının insan onuruna yakışır bir seviyeye çıkarılması yer almaktadır. Ayrıca barınma, eğitim, sağlık ve istihdam gibi temel ihtiyaçların karşılanması, bireylerin iş gücü piyasasına entegrasyonunun desteklenmesi ve kırılgan grupların sosyal yaşama aktif katılımının sağlanması temel hedefler arasında tanımlanmıştır. Göçmenler ve geçici koruma kapsamındaki Suriyeli mülteciler yoksul, kimsesiz, ihtiyaç sahibi olan kırılgan gruplar içerisinde değerlendirilmektedir.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin 2015 yılı Faaliyet Raporuna göre, göçmen bireylerin sosyal hayata entegrasyonunu desteklemek amacıyla çeşitli projeler hayata geçirilmiştir.

Gençlik Merkezi aracılığıyla göçmen sporcuların yetiştirilmesine yönelik programlar başlatılmış; “Hoş Geldin Minik Hemşerim” projesi kapsamında ise çocuklara hediyeler verilerek sosyal uyum süreçlerinin erken yaşta desteklenmesi hedeflenmiştir. Farklı dil ve kültürlerin bir arada yaşamasından kaynaklanan olası çatışmaların önüne geçilebilmesi amacıyla, Suriyeli Misafirler Bilgi ve Eğitim Merkezi kurulmuş; bu merkez aracılığıyla göçmenlere yönelik Türkçe dil eğitimleri vermeye başlanmıştır. Ayrıca, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) iş birliğinde, mesleki beceri kazandırmayı amaçlayan meslek edindirme merkezlerinin kurulması için 2.500.000 TL’lik bir bütçe tahsis edilmiştir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015). 2016 Yılı faaliyet raporu incelendiğinde geçici koruma kapsamındaki Suriyeli mülteciler kapsamında birçok faaliyet yürütüldüğü görülmüştür. Suriyeli çocukların sosyal ve kültürel alanda topluma kazandırılmaları için uluslararası tiyatro şenliği ve Geleceğin Bilim Adamları FS Robot Turnuvası düzenlenmiştir. Eğitim ve sanat alanında toplumsal uyumun yakalanması amacıyla sanat atölyeleri kurulmuştur. Temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik aşevleri ve iftar çadırları kurulmuştur. Sosyal Araştırma Merkezi (SARMER) kurularak sosyal risk haritası belirlenmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Hayat Boyu Öğrenme Merkezi (GASMEK) ile sistemli ve programlı olarak meslek edindirme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. SYNERGOS Enstitüsünün ABD’de düzenlediği, Newyork ve Gaziantep şehrinde bulunan Suriyelilere yönelik sosyal hizmetler programına katılım sağlanmıştır. Çek Cumhuriyeti’nin Ostrava kentinde düzenlenen göç ve göçmenler konusunun ele alınması ve gezi çalıştayına katılım sağlanmıştır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016).

2017 Yılı faaliyet raporunda Suriyeli mültecilere yönelik sosyal yardımların aşevleri, gıda paketlenmesi ve dağıtımı, iftar çadırları ile sağlanmaya devam ettiği ifade edilmiştir. Aynı şekilde, GASMEK projesi kapsamında meslek edindirme faaliyetlerine ve Suriyeli Misafirler Bilgi ve Eğitim Merkezi uygulamalarına devam edilmektedir. Ensar Toplum Merkezi ile Suriyeli mültecilere yönelik toplumsal uyum noktasında rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmektedir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından 2017 yılında Toplum Merkezi kurularak, Türk Vatandaşlarına ve göçmenlere hizmetlerin etkin ve kapsamlı bir şekilde yapılması planlanmıştır. “Yüreğinden Güç Alanlar” projesi geliştirilerek Suriyeli çocuklara gelecekteki meslek seçiminde etkili olacak kazanımlar sağlanması hedeflenmiştir. Sanatsal faaliyetlere bir yenisi eklenerek Suriyeli çocuklardan oluşan bir koro kurulmuş ve konserler düzenlenmiştir. Yurtiçi ve yurtdışı kamu kurum ve

kuruluşlarıyla işbirliği yapılarak çalışmalara, toplantılara ve konferanslara katılımlar sağlanmıştır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2017).

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2018 faaliyet raporu çerçevesinde göç, göçmen ve mülteciler konusunda 2015, 2016, 2017 yıllarında olduğu gibi birçok faaliyete yer verilmiştir. Bu yılda, Suriyeli öğrencilerin okula devam etmesi noktasında ulaşımlarının ücretsiz olarak gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. “Kardeşler Sınır Tanımaz” Projesi ile Suriyeliler Futbol Turnuvası düzenlenerek Suriyeli çocukların spor alanında başarı ve yetenek kazanmasına destek verilmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesince, Avrupa Parlamentosunun “Suriyeli Mülteci Kriziyle Mücadelede Türk Belediyelerinin Potansiyeli” adlı programa katılım sağlanmıştır. Suriyeli kadınların topluma katılımlarını sağlamak ve ekonomik anlamda topluma kazandırılmalarına yönelik bilgilendirici seminerler düzenlenmiş olup, kitapçık ve broşürler dağıtılarak iletişimin gücünün artırılması hedeflenmiştir. Türk Vatandaşları ile Suriyeli mülteciler arasında sosyal bağın kurulmasına destek olacak kamu spotu destek filmi çekilmiştir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2018). Artan göçmen nüfusu ve genel nüfus artışı, kentin altyapısının güçlendirilmesi ve kentsel dönüşüm süreçlerinin hızlandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede 2019 faaliyet raporunda Atık Su Arıtma Tesisi kapasitesinin artırılması adına çalışmaların başlatıldığı belirtilmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından, yurtiçi ve yurtdışı kamu kurum ve kuruluşları tarafından düzenlenen göçmen konulu forum ve programlara katılım sağlanmıştır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2019).

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin 2020 Faaliyet raporu göç ve göçmen faaliyetleri bağlamında incelendiğinde ilk olarak Covid-19 pandemi dönemi kapsamında Suriyeli mültecilere Hijyen Kiti dağıtımı sağlanması için Sams yetkilileri ile görüşmeler düzenlenmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından, Uclg-Mewa Göçmenler ve Covid-19 Gelişmesi Telekonferansına, Suriyeliler Barometresi Toplantısına, Yerel Yönetişim ve Göç Buluşmaları 10 Webinar Toplantısına, Türkiye’de Suriyeli Göçü ve Belediye Deneyimleri Toplantısına ve Belediye Başkanları Göç Konseyi Kapsayıcı Pandemik Müdahale İçin Küresel Şehirler Fonu Zoom Toplantısına katılım gerçekleştirilmiştir (Korkmaz & Tosun, 2024, s. 159). 2021 Yılı faaliyet raporu kapsamında Covid-19 salgınından etkilenen kişi sayısının azaltılması amacıyla Suriyeli mültecilere hijyen kiti dağıtılmıştır. Welthungerhilfe (WHH) kuruluşu ile iş birliği yapılarak, Suriyeli ailelerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacıyla evlerinin tadilatı

gerçekleştirilmiş ve temel ev giderlerinin karşılanması sağlanmıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından 2021 yılında, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile birlikte düzenlenen “Bölgesel Mülteci Dayanıklılık Planı Çalıştayı”na ev sahipliği yapılmıştır. “Göçe ve Yerinden Edilmeye Karşı Etkili Yerel Müdahalede Çok Katmanlı Yönetişimin Önemi” başlıklı çevrim içi etkinliğe katılım sağlanarak, yerel yönetim birimlerinin göç yönetişimi sürecindeki rolünün ve öneminin vurgulanmasına katkı sunulmuştur (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021).

2022 yılında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) iş birliği çerçevesinde, il sınırları içerisinde yaşayan tüm bireyleri kapsayacak şekilde “Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler” konulu seminerler düzenlenmiş; farkındalık artırıcı çalışmalarla bu soruna karşı toplumsal bilincin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Türk Devletleri İşbirliği Toplantısı’nda göç ve göçmen konuları üzerinde edinilen deneyimlerin ve yürütülen çalışmaların diğer katılımcılara aktarılması, Uluslararası Metropolis Konferansı’nda yer alınması, İngiltere Hükümeti Kalkınma Programı İstişare Toplantısında bulunulması, Avrupa Parlamentosu Göç Oturumuna dâhil olunması, İl Göç İdaresi- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin düzenlemiş olduğu Sosyal Uyum ve Belediyeler Çalıştayı’nda bulunulması gibi farklı yurtiçi ve yurtdışı kamu kurum ve kuruluşları ile görüşmeler sağlanmıştır. SADA Kadın Gelişim ve Dayanışma Merkezi kurulmuş; bu merkez aracılığıyla hem Türk vatandaşı kadınların hem de göçmen ve mülteci kadınların toplumsal yaşamda daha güçlü bir yer edinmeleri ve sosyal durumlarının iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından göçmen ve mültecilere daha kapsamlı ve eşit bir şekilde hizmet verilmesinin yanı sıra göçmen gruplarının yerel halk ile sosyo-kültürel anlamda uyumlaştırma çalışmalarının hızlandırılması amacıyla Göçmen Hizmetleri Merkezi ve Sosyal Uyum Platformu kurulmuştur (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022). Gaziantep Büyükşehir Belediyesi kapsamında 2023 faaliyet raporlarına göre Gaziantep Genç Danışma Meclisi kurulmuş olup, meclis üyeleri arasında göçmen gençlerin de yer almasına önem verilmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından RESLOG-Türkiye’de Göç Yönetiminde Belediyeler Diyalogu Güçlendirmek Projesi Toplantısında yer alınmıştır. Önceki yıllarda göç ve göçmenlere yönelik sunulan hizmetlerin, bu yıl da azalmadan sürdürüleceği ifade edilmiştir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Mali Durum Raporu, 2023).

Tablo 2. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna dair çalışmalar

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporları	Göç Politikası, Projeler ve İş Birlikleri Gerçekleştirildi	Herhangi Bir Göç Politikası, Proje veya İş Birlikleri Gerçekleştirilmedi
2015 Faaliyet Raporu	✓	
2016 Faaliyet Raporu	✓	
2017 Faaliyet Raporu	✓	
2018 Faaliyet Raporu	✓	
2019 Faaliyet Raporu	✓	
2020 Faaliyet Raporu	✓	
2021 Faaliyet Raporu	✓	
2022 Faaliyet Raporu	✓	
2023 Faaliyet Raporu	✓	

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin 2015-2023 yılları arasındaki stratejik planları ve faaliyet raporları incelendiğinde, doğrudan bir göç politikası oluşturulmasa da, dolaylı yoldan sosyal hizmetler aracılığıyla göçmen ve mültecilere yönelik çok yönlü çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Özellikle sosyal hizmet uygulamaları kapsamında barınma, sağlık, eğitim ve istihdam gibi temel ihtiyaçlara yönelik politikaların göçmen grupları da kapsayacak şekilde tasarlandığı dikkat çekmektedir. Bu noktada belediye, göçmenleri “kırılgan veya dezavantajlı gruplar” içerisinde değerlendirerek, stratejik hedeflerini bu kesimlerin topluma kazandırılmasını destekleyecek biçimde yapılandırmıştır. 2015 yılı sonrası incelemeye alınan projelerde, sosyal uyum ve entegrasyonun desteklenmesi hedeflenmiş; Gençlik Merkezleri, Suriyeli Misafirler Bilgi ve Eğitim Merkezi, meslek edindirme kursları ve çeşitli kültürel-sanatsal-sportif faaliyetlerle mültecilere ve özellikle mülteci genç ve çocuklara aktif katılım alanları sunulmuştur. Ayrıca GASMEK, Ensar Toplum Merkezi ve SADA Kadın Gelişim Merkezi gibi yapılar sayesinde öncelikle kadınlar olmak üzere sonrasında çocuklar ve gençlere özel sosyal destek mekanizmaları hayata geçirilmiştir. 2020 sonrasında ise pandemi koşullarına uygun olarak hijyen kitleri dağıtımı gibi acil insani yardımlar sağlanmış, ulusal ve uluslararası düzeyde birçok toplantı

ve çalışmaya aktif katılım sağlanarak belediyenin göç yönetişimi bağlamındaki iş birliği ağı güçlendirilmiştir.

3.5.3. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi

Geçici koruma statüsündeki Suriyeli mülteciler başta olmak üzere birçok göçmene ev sahipliği yapan Şanlıurfa, Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye’de en yoğun göçmen nüfusuna sahip üçüncü büyükşehir belediyesi konumundadır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi’nin 2015 yılı faaliyet raporu göç, göçmen ve mülteci konuları çerçevesinde incelendiğinde, stratejik planlamada bu alanlara yönelik doğrudan belirlenmiş bir strateji, amaç ya da hedefin bulunmadığı görülmektedir. Ancak buna rağmen, belediyenin ihtiyaç gruplarına yönelik çeşitli planlamalar yaptığı ve bu doğrultuda çalışmalar yürüttüğü anlaşılmaktadır. Yerel yönetimlere yönelik belirlenen hedefler arasında, göç ve çarpık kentleşmenin beraberinde getirdiği uyum sorunları ile terör ve asayişe ilişkin problemler ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede, toplumsal bütünleşmeyi engelleyen bu tür sorunlara karşı, sosyo-ekonomik politikalar ile kültürel politikalar arasında uyumun güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi bu kapsamda, Sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde, toplumun aidiyet duygusunu geliştirici ve uyumun sağlanmasına yönelik önlemlerin alınması adına yerel düzeyde kurumsal kapasitenin ve kaynakların artırılması gerektiğini belirtmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından, Suriyeli mültecilere yönelik hizmetlerin güçlendirilmesi amacıyla Kalkınma Bakanlığı aracılığıyla uluslararası kuruluşlara yardım çağrısında bulunulmasını içeren bir fizibilite çalışması hazırlanmıştır (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015). Kırılgan gruplara yönelik olarak Ramazan aylarında iftar çadırları kurulmuş ve toplu iftar organizasyonları düzenlenmiştir. Özellikle Suriye’nin Kobani kentinden gelen yaklaşık 18.000 kişiye yönelik olarak, hamam yaptırılıp hizmete sunulmuş ve temel gıda ihtiyacını karşılamak amacıyla bir çorba evi kurulmuş ve düzenli çorba dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Şanlıurfa’ya sığınan Suriyeli mültecilere yönelik olarak gıda, battaniye, et, mama ve giysi gibi temel ihtiyaç malzemelerinin temin edilmesine yönelik yardım faaliyetleri yürütülmüştür. 2015-2019 yıllarını kapsayan dönem için belirlenen stratejiler arasında, mültecilere yönelik yardım fonlarının oluşturulması, çadırkentler ile kent merkezlerinde sosyal etkinliklerin düzenlenmesi ve eğitim kurslarının verilmesi yer almıştır. Bu kapsamda yürütülen

alışmalarla, 2015 yılında yaklaşık 315.000 kişiye ulaşım sağlandığı belirtilmiştir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015).

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin 2016 yılı faaliyet raporuna göre, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programını temsilen Mc. Kinsey Firması tarafından yürütölen, göçmen bölgesindeki belediyelere yönelik kapasite belirleme çalışmaları kapsamında, toplantılar düzenlenerek Şanlıurfa ili adına bir rapor hazırlanmıştır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, göç yönetimi alanında yerel kapasitenin geliştirilmesine yönelik olarak çeşitli ulusal ve uluslararası etkinliklere ev sahipliği yapmıştır. Bu kapsamda; Göç Yönetiminde Yerel Düzeyde Koordinasyonu Güçlendirme Çalıştayı, Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler – Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı (UCLG-MEWA) Yönetim Kurulu ve Konsey Ortak Toplantısı ile UCLG-MEWA ve WALD iş birliğinde düzenlenen Uluslararası Göç Yönetimi Zirvesi gibi önemli organizasyonlar Şanlıurfa'da gerçekleştirilmiştir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016). Suriyeli mültecilere yönelik hizmet kapasitesinin artırılması amacıyla, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) iş birliğiyle Göçmen Hizmetleri Birimi'nin kurulmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından Suriyeli mültecilere, ülkenin çeşitli illerinden toplanan yardımları ulaştırmak üzere tırlar kiralanmış olup, toplamda 118 sefer düzenlenmiştir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016).

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin 2017 yılı faaliyet raporunda, göç ve göçmen konularına ilişkin ulusal ve uluslararası düzeyde birçok diplomatik temasın gerçekleştirildiği görölmektedir. Bu kapsamda; İsviçre, İngiltere, Kore, Avustralya ve Bosna-Hersek gibi ölkelerin büyükelçilik heyetleri ile görüşmeler yapılmış; ayrıca İsveç Kalkınma Ajansı, Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Temsilciliği, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) Statü Belirleme Müdürü ve Avrupa Birliği (AB) Delegasyonu'ndan 21 büyükelçi belediyeyi ziyaret etmiştir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2017). Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından hayata geçirilen Göçmen İşleri Koordinasyon ve Bilgilendirme Merkezi Projesi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) işbirliğiyle Japonya'dan sağlanan finansman destek ile kurulmuş; merkezin kurulumu için gerekli protokoller tamamlanmıştır. Fakat Belediye Meclisi kararı doğrultusunda, yeni oluşturulan Sosyal ve Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı bünyesindeki Göç Şube Müdürlüğü'ne devredilmiştir. "Göç ve Uyum" temalı, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) tarafından düzenlenen sempozyuma katılım

sağlanmış; ayrıca, 18 Aralık Dünya Göçmenler Günü kapsamında gerçekleştirilecek etkinliklere katılım sağlamak amacıyla gerekli hazırlık ve planlamalar yapılmıştır (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2017).

2018 yılı stratejik planlarında, mülteci ve göçmenlere yönelik yardım fonlarının oluşturulması, çadırkentler ile kent merkezlerinde sosyal uyumu destekleyici etkinliklerin düzenlenmesi ve mesleki beceri kazandırmaya yönelik eğitim programlarının hayata geçirilmesi hedefleri doğrultusunda 55.000 Suriyeli mülteciye ulaşım sağlanmıştır. 2018 yılı faaliyet raporunda yer alan bilgilere göre, 20–22 Kasım 2018 tarihleri arasında Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Teşkilatı (UCLG-MEWA) Yönetim Kurulu Toplantısı ile Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD) iş birliğinde düzenlenecek olan Uluslararası Göç Yönetimi Zirvesi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2018). Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile İller Bankası (İLBANK) iş birliğinde yürütülen “Suriye Krizine Yönelik Türkiye Dayanıklılık Projesi 2018–2019” kapsamında, Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay Büyükşehir Belediyeleri ile Kilis Belediyesi'nin krizden etkilenen alanlarda kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla gerekli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Suriyeli mültecilerin yoğun olarak bulundukları illerde yaşanan mali ve sosyal etkilerin değerlendirilmesine yönelik olarak, Türkiye Belediyeler Birliği tarafından düzenlenen çalıştaylar için gerekli hazırlık, çalışma ve koordinasyon sağlanmıştır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan Fizik Tedavi Odası Projesi, Japonya Büyükelçiliği'nin Yerel Yönetimlere Finansman Desteği programı kapsamında destek almaya hak kazanmıştır. Bir diğer proje olan “Suriyeli Mülteciler Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri” projesi ve “Suriyeli Misafirlere Yönelik Aynı Yardım Lojistik Merkezi” İller Bankası'ndan finansal destek almak amacıyla gerekli başvuru ve işlemler tamamlanmıştır. “Suriyeli Misafirlere Yönelik Toplum Merkezleri Projesi” ile “Suriyeli Misafirlere Yönelik Kadın Destek Merkezi ve Gençlik Merkezi Projesi”, Türkiye Belediyeler Birliği'ne finansal destek sağlanması amacıyla başvurusu yapılmıştır (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2018, s. 109).

2019 yılı faaliyet raporlarına göre, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Göç İşleri Şube Müdürlüğü tarafından toplam 13.435 mülteciye çeşitli hizmetler sunulmuştur. Bu kapsamda, 7.992 kişiye danışmanlık hizmeti ve farkındalık eğitimleri sağlanmış; 3.840 kişiye sosyal uyum etkinlikleri düzenlenmiş ve 1.432 kişiye Türkçe dil kursu verilmiştir

(Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2019, s. 74). Artan göç hareketleri ve buna bağlı nüfus yoğunluğundaki yükselişle birlikte, tıbbi atık miktarında da belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda, tıbbi atık yönetim kapasitesinin artırılması ve sürecin etkin bir şekilde denetlenmesi sağlanmaktadır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından geliştirilen “Göçmen Bilgilendirme ve Koordinasyon” Projesi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) aracılığıyla Japonya Hükümeti tarafından finanse edilerek kabul edilmiş ve proje kapsamında 300.000 TL tutarında mali destek sağlanmıştır. “Göç ve Ulaşım Zirveleri” ile “Meclis Üyelerinin Eğitim Programı” projeleri, Türkiye Belediyeler Birliği ile Asis Elektronik ve Bilişim Sistemleri A.Ş. tarafından finanse edilmekte olup, her iki proje kapsamında toplam 300.000 TL tutarında mali destek sağlanmaktadır. Bir diğer adım olarak, “Suriye Krizine Yönelik Kurumsal Kapasite Geliştirme” projesi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından finanse edilerek 60.000 TL tutarında mali destek sağlanmıştır (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2019, s. 228-229). Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği (ASAM) ile kurulan koordinasyon sonucu, ASAM’ın AB nezdinde yürütmekte olduğu projeye Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanlığı dahil edilmiş olup, proje kapsamında Suriyeli mültecilere ve göçmenlere çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. 2019 yılı içerisinde, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi ulusal ve uluslararası düzeyde birçok diplomatik temas gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda; Avusturya Büyükelçiliği, Fransız Kalkınma Ajansı Heyeti Başkanı ve Fransa Büyükelçiliği Elçi Müsteşarı, Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti Büyükelçisi, Kuveyt Ankara Büyükelçisi ile UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı ve Yönetim Kurulu Üyeleri belediyeye resmi ziyaretlerde bulunmuştur (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2019, s. 236-238).

2020 yılı Faaliyet Raporu kapsamında, Covid-19 pandemisi sürecinde uygulamaya konulan “Dayanıklılık Projesi” için Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından mali kaynak sağlanmış olup, proje bütçesi 750.000 TL olarak belirlenmiştir. Süleymaniye Toplum Merkezi Projesi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından finanse edilerek başarıyla tamamlanmıştır. Şanlıurfa Gıda Kurutma Tesisi projesi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından finanse edilmiş olup, hâlen devam etmektedir. Devam etmekte olan bir diğer proje, Yenice Toplum Merkezi projesi da IOM tarafından finanse edilmektedir. Yeşil Tarım (Seracılık) Projesi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından finanse edilmekte olup, proje faaliyetleri devam etmektedir. QUDRA-2 Programı, Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) tarafından finanse edilmekte olup, YADES (Yaşlı ve Destek

Programı) Projesi ise Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından finanse edilmektedir. Her iki projenin faaliyetleri de halen devam etmektedir(Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020: 70-74). Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin 2020 Stratejik Hedefleri doğrultusunda, 2020 yılında 225 göçmen kadının mesleki eğitimlere katılımının sağlanması sonucunda 305 göçmen kadının katılımı gerçekleşmiştir. Bir diğer stratejik hedef, 2020 yılında 4.883 göçmenin eğitim hizmetlerine katılması hedeflenirken 4.890 göçmenin katılımı gerçekleşmiştir. Geçim Kaynakları hizmetlerinden 1.567 göçmenin yararlanması hedeflenmiş olup, 2.001 göçmenin yararlanması ile sonuçlanmıştır. Sağlık yönlendirme hizmetlerinden yararlanması beklenen 505 göçmen sayısı hedeflenmekte olup, 888 göçmen yararlanmıştır(Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020, s. 398).

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 2021 yılı faaliyet raporuna göre, Göç ve Uyum Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından, 37.250 adet hijyen paketi, 21.000 adet gıda paketi, 1.000 adet bebek seti, 820 adet çölyak gıda paketi, 180 PKU gıda paketi, 1.635 market kartı yardımı yapılmıştır. Belediyenin çocuk korosu tarafından, 18 Aralık Uluslararası Göçmen Gününe özel konser düzenlenmiştir. UCLG-MEWA Yönetim Kurulu ve Konsey Ortak Toplantısı ile Göç Küresel Görev Gücü (GTFM) toplantılarına katılım sağlanmıştır. Girişimciliği teşvik etmek ve sürdürülebilir iş olanakları oluşturmak amacıyla geliştirilen; geçici koruma altındaki Suriyeli mülteciler ile yerel halkın ayırım gözetmeksizin faydalanabileceği girişimcilik projesi, Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) tarafından hibe desteği almaya hak kazanmış ve 2021 yılında hibe sözleşmesi hazırlanmıştır (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021).

2022 Yılı Faaliyet Raporu kapsamında, Göç ve Uyum Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından “Emek Karşılığı Nakit Projesi-1” ve “Emek Karşılığı Nakit Projesi-2” hayata geçirilmiş; proje başı kapsamında 20 yerel ve 20 göçmen birey olmak üzere toplam 40 kişiye belediyede çalışma imkânı sunularak istihdam sağlanmış ve belediye hizmet kapasitesinin genişletilmesi hedeflenmiştir. Yeşil Tarım ve Seracılık Faaliyetleri Projesi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından finanse edilerek hayata geçirilmiş; proje kapsamında Şanlıurfa'nın Eyyübiye ilçesinde iki adet sera kurulmuş ve her biri 10'ar kişiden oluşan yerel ve göçmen bireylerin istihdamı sağlanmıştır. Göçmen ve Yerli İstihdamı Projesi kapsamında, finansal destek Göç Araştırmaları Derneği (ASAM) tarafından sağlanmış olup, proje doğrultusunda 45 yerli ve 45 göçmen birey belediye bünyesinde istihdam edilmek üzere görevlerine başlamıştır. IOM (Uluslararası Göç

Örgütü) tarafından finanse edilen Büyükbaş Hayvan Dağıtım Projesi kapsamında, dezavantajlı bölgelerde yaşayan 20 yerli ve 20 göçmen aile olmak üzere toplam 40 aileye büyükbaş hayvan desteği sağlanmıştır. Uluslararası Göç Örgütü iş birliğiyle kurulan Yenice Robotik Merkezi, hem yerli hem de göçmen bireylere yönelik hizmet sunmakta olup; merkezde robotik kodlama eğitimi, bilgisayar kursları, danışmanlık hizmetleri, dil eğitimi, mesleki gelişim programları ile kültür, sanat ve spor alanlarında çeşitli faaliyetler yürütülmektedir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi kapsamında aşçılık kursları ve yeniden yapılanan belediye sosyal tesislerinde istihdam projesi geliştirilmiştir. Cumhuriyet Sosyal Tesisleri bünyesindeki mutfak alanı yeniden düzenlenerek iyileştirilecektir. Bu kapsamda, 20 yerli ve 20 göçmen kadına yönelik aşçılık alanında uygulamalı eğitim programı gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Eğitim sürecini başarıyla tamamlayan katılımcıların bir kısmına mutfak personeli olarak istihdam olanağı sağlanacaktır (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022). Bir başka proje olan, Katar Hayır Kurumu (Qatar Charity) tarafından finansal olarak desteklenen Kurban Eti Dağıtım Programı kapsamında, 300 yerli hane ve 300 göçmen hane olmak üzere toplam 600 aileye kurban eti ulaştırılmıştır. E-Ticaret ve E-İhracat altyapılarının kurulması ve desteklenmesi amacıyla hazırlanan proje, 2021 yılında hibe sözleşmesinin imzalanmasının ardından, 2022 yılında hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında 300 kişiye temel eğitim verilmiş, 75 kişiye ise 6 haftalık e-ticaret ve e-ihracat uzmanlık eğitimi, fotoğrafçılık, girişimcilik eğitimleri ile mentörlük desteği sağlanmıştır. Proje sonunda, başarılı bulunan 20 katılımcıya fotoğraf stüdyosuna sahip bir e-ticaret merkezi açma imkânı tanınmıştır. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi iş birliğiyle yürütülen Enhancer Projesi kapsamında, iki gün sürecek Yerel Kapasite Geliştirme ve Danışma Toplantısı'na katılım sağlanmıştır (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022).

2023 Yılı Faaliyet Raporu kapsamında, Covid-19 salgın döneminde dayanıklılık projesine devam edilmektedir. Çevre Koruma Farkındalığı Projesi hayata geçirilmiş olup, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından finanse edilerek yürütülmeye devam etmektedir. Pirinç Dağıtım Yardımı projesi Care International mali desteğiyle gerçekleştirilmektedir. Hassas grupların sağlık hizmetlerine erişimini artırmayı amaçlayan proje, Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) ve QUDRA-2 Programı'nın mali desteğiyle yürütülmektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2023).

Tablo 3. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna dair çalışmalar

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporları	Göç Politikası, Projeler ve İş Birlikleri Gerçekleştirildi	Herhangi Bir Göç Politikası, Proje veya İş Birlikleri Gerçekleştirilmedi
2015 Faaliyet Raporu	✓	
2016 Faaliyet Raporu	✓	
2017 Faaliyet Raporu	✓	
2018 Faaliyet Raporu	✓	
2019 Faaliyet Raporu	✓	
2020 Faaliyet Raporu	✓	
2021 Faaliyet Raporu	✓	
2022 Faaliyet Raporu	✓	
2023 Faaliyet Raporu	✓	

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur

Suriye iç savaşının başlamasından bu yana Şanlıurfa, sınır kenti olması nedeniyle en fazla göç alan şehirlerden biri haline gelmiştir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, artan göçmen nüfusunun ihtiyaçlarına karşılık vermek amacıyla çeşitli hizmet ve projeleri hayata geçirmiştir. Belediye, göçmenlerin toplumsal hayata uyumlarını sağlamak ve yaşam koşullarını iyileştirmek doğrultusunda ulusal ve uluslararası düzeyde olmak üzere, yerel yönetimler alanında çok yönlü çalışmalar yürütmektedir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından, göç ve göçmen konusunun yönetişimini sağlamak amacıyla kurulan Göç ve Uyum Hizmetleri Şube Müdürlüğü, göçmen ve mültecilere yönelik sosyal, kültürel ve ekonomik uyum faaliyetlerinin düzenlenmesi, planlanması ve koordine edilmesi açısından merkezde yer almaktadır. Bu müdürlük, hizmetleri yalnızca insani yardım kapsamında sunmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal birliği hedefleyen sürdürülebilir politikalar üretmektedir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin göçmenlere yönelik sunduğu hizmetler arasında gıda, giyim ve barınma yardımlarının yanı sıra sağlık ve psikososyal destek de yer almaktadır. Özellikle Suriyeli kadın ve çocuklara yönelik düzenlenen sosyal destek programları, kırılgan grupların korunmasına katkı sağlamaktadır. Kadın destek merkezlerinde sunulan mesleki eğitim kursları ve danışmanlık hizmetleri, göçmen

kadınların ekonomik hayata katılımını teşvik ederek kent yaşamında kadının önemini vurgulamaktadır.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin bu süreçte ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla yaptığı iş birlikleri ve yürüttüğü projeler de dikkat çekicidir. Uluslararası arenada Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla gerçekleştirilen projeler ile ulusal arenada Türkiye Belediyeler Birliği ile gerçekleştirilen projeler sayesinde finansal ve teknik destek sağlanmış, böylece kentteki hizmetlerin sürdürülebilirliği genişletilmiştir. Öte yandan, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi göç alanındaki deneyim ve uygulamalarını yalnızca yerel düzeyle sınırlı tutmamış; ulusal ve uluslararası düzeyde katıldığı konferanslar, çalıştaylar ve forumlar aracılığıyla göç yönetimi alanında aktif bir aktör haline gelmiştir. Bu tür platformlara ağırlık verilmesi ve düzenli katılım sağlanması, belediyenin küresel düzeyde bilgi ve deneyim paylaşımında bulunmasına ve uygulamalarını uluslararası normlarla uyumlu hale getirmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, Şanlıurfa'nın göç yönetimi konusunda yalnızca bir uygulayıcı değil, aynı zamanda politika üreticisi bir kent konumuna yükseldiğini göstermektedir.

3.5.4. Adana Büyükşehir Belediyesi

Stratejik planlar ve faaliyet raporları kapsamında incelenen bir diğer belediye ise, Göç İdaresi Başkanlığı'nın 2025 yılı verilerine göre geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk on il bazında dördüncü sırada yer alan Adana Büyükşehir Belediyesidir. Adana Büyükşehir Belediyesi'nin 2015 yılı faaliyet raporuna göre, belediyenin atölye ekibi tarafından, Suriyeli kadınların Adana kentinde karşılaştıkları sorunların tespitine yönelik olarak Avrupa Uyum Derneği (EUODER) ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (ASAM) iş birliğinde, 317 kişinin katılımıyla gerçekleşen bir etkinlik düzenlenmiştir. Büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde bulunan Özel İdare dikiş atölyesi misafirhanesi, mültecilerin barınma ve konaklama ihtiyaçlarını karşılamak üzere geçici konaklama alanına çevrilmiştir. Renkli Gençlik Projesi ile 18-30 yaş grubu arasında bulunan, dezavantajlı grupların 2-8 hafta ya da daha uzun süreli gönüllü olarak, eğitim düzeyine ve yabancı dil bilgisine bakılmaksızın sosyal içerikli projelerde görev almasıdır. 2015 yılı stratejik hedefler arasında bağış yapmak isteyen kişi, kurum ve kuruluşlar ile ihtiyaç sahibi kişileri bir araya getirecek mekanizmalar oluşturmak olarak belirlenmiştir (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015). Adana Büyükşehir Belediyesi'nin 2016 yılı faaliyet raporunda, Büyükşehir Atölye Ekibi tarafından Divan Oteli'nde "Göçle

Gelenler” başlıklı bir çalıştay düzenlenmiştir; bu etkinlik aracılığıyla göç ve göçmen konularına ilişkin nitelikli bir araştırma ve analiz sahası oluşturulmuştur. 2016 Dönemi içerisinde sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri temsilcileri ve gönüllülük esasına göre çalışmalarını devam ettiren Adana Kent Konseyi tarafından, Büyükşehir Belediyesi desteği ile “Göç Sorunsalına Uluslararası Bakış” paneli düzenlenmiştir. Adana Büyükşehir Belediyesi, Türkiye Belediyeler Birliği ile Hollanda Belediyeler Birliği (VNG International) iş birliğiyle Suriyeli sığınmacılara yönelik yürütülen projenin ön çalışmaları kapsamında, sığınmacıların tespiti ve pilot belediye uygulamasına ilişkin olarak Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi’nde düzenlenen toplantıya katılım sağlamıştır (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016). Adana Büyükşehir Belediyesi desteğinde, Suriye’den gelen sığınmacılar için gıda, erzak ve giysi yardımları toplanarak çadır kampına ulaştırılması gerçekleştirilmiştir. Adana Büyükşehir Belediyesi 2016 yılı faaliyetleri kapsamında geliştirilen “Gelin Tanış Olalım” projesiyle 10 Suriyeli kadın ve çocuk ile 10 Türk Vatandaşı kadın ve çocuğa yönelik olarak 325 saatlik temel Türkçe-Arapça dil eğitimi verilmesi ve bu kapsamda bir temel Türkçe-Arapça el sözlüğü hazırlanarak dağıtılması hedeflenmiştir. Adana Kalkınma Araştırma ve Refah Derneği (AKARE) iş birliğiyle tasarlanan proje, ABD Büyükelçiliği tarafından değerlendirme sürecinde yedek listede yer almıştır (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016).

Adana Büyükşehir Belediyesi, 2017 yılında Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği tarafından düzenlenen ve İngiltere büyükelçiliğinin mali desteğiyle gerçekleşen “Mülteci Dostu Belediyeler” çalıştayına katılım sağlamıştır. Adana Büyükşehir Belediyesi, Avrupa Parlamentosu ile diyalogu güçlendirmek, mülteciler adına yürütülen çalışmaları aktarmak ve çözüm önerileri geliştirmek amacıyla Brüksel’de düzenlenen “Suriyeli Mülteci Kriziyle Mücadelede Türk Belediyelerinin Potansiyelleri ve Kısıtlamaları” adlı çalışmaya katılım sağlamıştır. Bu çalıştay ile Türk belediyelerinin mülteci kriziyle mücadeledeki rolünü değerlendirmek ve bu alandaki potansiyel ve zorlukları ele almak için önemli bir platform olmuştur (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2017). Adana Büyükşehir Belediyesi’nin 2018 faaliyetlerinde, Göç ve Göçmen İşleri Birimi tarafından, Antalya’da düzenlenen “Türkiye’de Suriyeli Mülteci Krizinin Etkilerinin Azaltılması için Ulusal Kurumların Desteklenmesi” projesi çerçevesinde geçici koruma statüsü ve uluslararası koruma eğitimleri programına katılım gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl içerisinde Ankara’da “Suriyeli Sığınmacıların Belediyelere Mali ve Sosyal Yükü” başlıklı çalışmaya katılım sağlanmıştır. 2018 Yılında Ankara’da, Uluslararası Göç Örgütü (IOM),

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü iş birlikleriyle yürütülen “Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için İş Yaratma ve Girişimcilik Fırsatları” projesi ve IOM bünyesinde geliştirilecek olan “Temel Yaşam Becerileri Odaklı Kamu İstihdam Hizmetlerine Erişim-Eğiticilerin Eğitimi Programı” konulu eğitim seminerine katılım sağlanmıştır (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2018). Adana Büyükşehir Belediyesinin yerelde uygulayıcısı olduğu, Almanya Uluslararası İş Birliği Kurumu öncülüğünde yürütülen Qudra Programı kapsamında “Göç ve Mülteci Meclisinin Kapasite Artırımı ile Yerel Seviyede Sosyal Uyum Gerçekleştirme” konulu projenin toplantısı Adana Büyükşehir Belediyesi ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Adana Büyükşehir Belediyesi, Ankara’da yapılan Suriyeli “Sığınmacılar Mali Analiz Raporu” eğitim seminerinde yer almıştır. Bir diğer seminer olan, İstanbul’da düzenlenen ve “Göçmen ve Mültecilerin İşgücü Piyasasına Entegrasyonu” konulu eğitim seminerine katılım sağlanmıştır (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2018).

2019 yılı faaliyetleri kapsamında Adana Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Göç ve Göçmen Şube Müdürlüğü kurulmuş; Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarına yönelik geçici misafirhane ve gündüz bakımevleri tahsis edilmiştir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) desteğiyle yürütülen “Adana’daki göçmen ve mülteci merkezini entegre hizmet ve sosyal uyumla destekleme” projesi çerçevesinde, kentte kurulan Göçmen Koordinasyon ve Uyum Merkezi aracılığıyla 9.695 göçmen ve mülteciye rehberlik, destekleyici hizmetler ve uyuma yönelik faaliyetler sağlanmıştır. 2019 yılında Adana Büyükşehir Belediyesi'nin ev sahipliğinde ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) iş birliğiyle yürütülen Göçmenlere Yönelik Psikososyal Destek Merkezinde toplam 1.541 birey merkeze başvurarak hizmet almıştır. Bu kişilerden 961’i ilk kez değerlendirilmiş; ulaşım sağlanan bireylerin 771’i çocuk yaş grubunda (353 kız, 418 erkek), 770’i ise yetişkin (412 kadın, 358 erkek) olarak kaydedilmiştir. Adana Büyükşehir Belediyesi tarafından 2019 yılında yürütülen göçmenlere yönelik hizmetler kapsamında, farklı alanlarda çok sayıda kişiye danışmanlık ve eğitim desteği sunulmuştur. Mesleki eğitim ve istihdam danışmanlığı hizmetinden 3.256 kişi faydalanırken; sağlık alanında 1.210 kişi, eğitim alanında 880 kişi, hukuk alanında 308 kişi, sosyal hizmetler alanında ise 437 kişiye danışmanlık verilmiştir. Psikososyal destek danışmanlığından 32 kişi, toplum destek danışmanlığından 97 kişi yararlanmıştır. Ayrıca eğitsel ve farkındalık eğitimlerine 1.287 kişi katılmış; Türkçe dil kurslarına 239, bilgisayar kurslarına 76 ve dikiş-nakış kurslarına

13 kişi dâhil olmuştur. Info-desk danışma masasında 358 kişiye destek sağlanırken, sosyal uyum aktivitelerine ise toplam 766 kişi katılım gôstermiřtir (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2019). Stratejik hedefler arasında bulunan, bağış yapmak isteyen kişi, kurum ve kuruluşlar ile ihtiyaç sahibi vatandaşları bir araya getirecek mekanizmalar oluşturmak hedefi doğrultusunda, yardım yapmak isteyen 3 kuruluş ve sivil toplum örgütünün destekleri il sınırları içerisinde yaşayan göçmenlere ulaştırılmıştır. Adana Valiliği’nin yönlendirmesiyle, g ten yoğun etkilenen mahallelerde uygulanmak üzere “Kitabım ve Okulum Benim Başarı Yolum” adlı proje hayata geirilmiiştir. Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından hazırlanan bu projeyle, ilkokuldan liseye kadar öğrencilerin eğitimine ve sosyal gelişimine katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, onaylı kitap listesine göre toplam 4540 kitap alınmış ve bu alım için belediyeye bağlı şirket tarafından 50.000 TL b tce desteği sağlanmıştır (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2019).

2020 Yılında Adana Büyükşehir Belediyesi tarafından Mutfak Sanatları Yoluyla Göçmenlerin Entegrasyonu Projesi başlatılmıştır. RESLOG Projesinin, İşve Belediyeler Birliği (SALAR) mali desteği ile Adana ilinde G  Master planı oluşturulmuştur. Suriyeli g n n yoğun olarak yaşandığı kentlerde, yerel y netişimde dayanıklılığı artırmak amacıyla Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), İşve Belediyeler Birliği (SALAR), Marmara Belediyeler Birliği ve Çukurova Belediyeler Birliği iş birliğinde RESLOG Projesi yürütülmüştür. Bu kapsamda, aralarında beş büyükşehir belediyesinin de bulunduğu, 13 belediyenin katılımıyla “Belediye Başkanları G  Platformu” oluşturulmuştur. Adana Büyükşehir Belediyesi ile Uluslararası G   rg t  (IOM) iş birliğinde yürütülen çalışmalar kapsamında, farklı göçmen statülerine sahip bireyler ve yerel halktan toplam 5.375 kişiye eğitim, sağlık, danışmanlık hizmetleri ile sosyal uyum faaliyetleri sunulmuştur (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020).

Adana Büyükşehir Belediyesi’nin ev sahipliğinde, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) iş birliğiyle faaliyet gösteren Göçmenlere Yönelik Psikososyal Destek Merkezi bir diğer adıyla Al-Farah Merkezi, birçok danışmanlık hizmetini göçmen bireylerle buluşturmuştur. Merkezden yararlanan 1060 kişinin 504’  kız, 556’sı erkek olmak üzere 18 yaş altı bireylerden oluşmaktadır. Yetişkin grubunda ise 807’si kadın, 558’i erkek olmak üzere toplam 1365 kişiyle yüz yüze görüşmeler gerekleştirilmiiştir. Bu kapsamda destek sağlanan bireyler arasında 65 yaş üstü 40 danışan da yer almaktadır. Adana Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı Göçmen Koordinasyon ve Uyum

Merkezi, göçmenlere sosyal, sağlık, mesleki, beslenme, engelli bireyler, eğitim ve hukuki konularda toplam 3.760 danışmanlık hizmeti sunulmuştur (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020).

Adana Büyükşehir Belediyesi, 2021 faaliyet raporlarına göre IOM iş birliğiyle çeşitli statüdeki göçmenler ve vatandaşlar olmak üzere toplamda 14.955 kişiye eğitim ve sağlık alanlarının yanı sıra hizmet danışmanlığı ile sosyal uyum aktiviteleri yürütmüştür. Diğer yıllarda olduğu gibi 2021 yılı faaliyetlerinde de, Adana Al-Farah merkezinde göçmenlere yönelik psikolojik destek danışmanlığı konularında hizmet sağlanmıştır. Mutfakta Umut Var-2 projesi, Adana Büyükşehir Belediyesi ve Alman Uluslararası İş Birliği Kurumu (GIZ) tarafından uygulamaya koyulmuştur. Bu proje ile 146 gün sürecek olan “Mülteciler ve Ev Sahibi Toplum için Ekonomik Fırsatların Desteklenmesi Projeleri Mutfakta Umut Var” projesi çerçevesinde ihtiyaç sahibi göçmen ve vatandaşlara yönelik 6 ay süreyle, günlük 1.200 kişilik tek öğün çıkarılması ve cumartesi günleri dahil olmak üzere haftanın altı günü sıcak yemek desteği verilmesi sağlanmıştır. Proje gerçekleştirilirken 12 Türk Vatandaşı ve 14 göçmen olmak üzere 26 kişi istihdam edilmiştir (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021). Bu projenin başarıyla sonuçlanmasının ardından Kalıcı Aşevi Projesi gündeme gelmiştir. Kalıcı Aşevi projesi kapsamında 10.000 kişi üretim kapasiteli sürdürülebilir bir aşevinin kurulması kararlaştırılmıştır. Adana Büyükşehir Belediyesi tarafından uygun binanın revize edilmesi ve IOM iş birliğiyle inşaat yapım ve onarım aşamasına geçilmiştir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) iş birliğiyle Şakirpaşa Mahallesinde Çamaşır Yıkama Merkezi (çamaşırhane) kurulmuştur (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021).

2022 yılı faaliyet raporlarına göre, RESLOG Projesi kapsamında oluşturulan Belediye Başkanları Göç Platformu; Adana, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Kocaeli ve Mersin Büyükşehir Belediyeleri ile Osmaniye, Kilis, Şahinbey, Bağcılar, Altındağ, Konak, Sultanbeyli ve Büyükçekmece Belediyelerinden oluşmaktadır. Türkiye Belediyeler Birliği’nin koordinasyonunda ve RESLOG Projesi’nin teknik desteğiyle bu platform tarafından “Göç Politika Belgesi” hazırlanmıştır. Adana Büyükşehir Belediyesi katılımıyla, İstanbul’da, Marmara Belediyeler Birliği’nin ev sahipliğinde ve İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM) iş birliğiyle, “Göçmen ve Mülteci Perspektifiyle Kapsayıcı Hizmet Sunumu ve Birlikte Yaşam” konulu bir istişare toplantısı düzenlenmiştir. Mutfak Atölyesi Desteği ve Pastacılık Kursu projesi kapsamında “Mutfak Sanatları Yoluyla Mültecilerin Sosyal Uyumunun ve İstihdam Fırsatlarının Geliştirilmesi” başlıklı çalışma, Adana

Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı NİYET Akademi'nin Mimar Sinan Yerleşkesi'nde bulunan Payhane biriminde uygulanmıştır. Bu kapsamda, yerli ve göçmen kadınlara yiyecek-içecek sektöründe ihtiyaç duyulan nitelikli iş gücünü karşılamaya yönelik profesyonel mutfak eğitimleri verilmiş; böylece hem istihdam olanaklarının artırılması hem de özellikle göçmen kadınların toplumsal uyum süreçlerine katkı sunulması hedeflenmiştir (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022).

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramında, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) iş birliğiyle göçmen çocuklar ve Adanalı çocuklar ile Adana Barosu Tesisleri'nde şenlik eğlencesi düzenlenmiştir. Şenlikte, göçmen çocukların ve Adanalı çocukların erken yaşta sosyal olarak birbiriyle kaynaşması adına sosyo-kültürel alanda gelişimin sağlanması hedeflenmiştir. Adana Büyükşehir Belediyesi 2022 faaliyet yılı kapsamında, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) gibi uluslararası destek sağlayan kuruluşlarla iş birliği içinde, farklı göçmen statülerine sahip bireyler ile vatandaşlara yönelik çeşitli hizmetler sunmuştur. Bu kapsamda, toplam 34.680 kişiye eğitim, sağlık danışmanlığı, sağlık taramaları, hizmet rehberliği, ücretsiz çamaşırhane ve aşevi olanakları ile sosyal uyumu destekleyici etkinlikler gerçekleştirilmiştir (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022).

2023 Yılında “Kadın Diyalogu ve Birlikte Aktif Üretime Destek” atölyesi düzenlenerek yerel kadınların ve göçmen kadınların evlerinde kendi imkanlarıyla konserve, salça, kuru gıda, takı, el işi yaparak ürettikleri ürünleri “Kadın Emeği Pazarı” kurularak tüm kadınlara destek sağlanmıştır. Adana Büyükşehir Belediyesi, uluslararası kamu kurum ve kuruluşların finansal destekleri ile 2023 yılı kapsamında toplamda 52.338 kişiye eğitim, sağlık, psiko-sosyal danışmanlık ve destek hizmetleri, sağlık taramaları, rehberlik hizmetleri, ücretsiz çamaşırhane ve aşevi olanakları sağlayarak sosyal birliktelik ve uyumun güçlendirilmesine katkı sağlamıştır. Mobil Sağlık ve Danışmanlık Aracı Projesi, kamu hizmetlerine erişim gücünü çeken dezavantajlı grupların bu hizmetlere ulaşımını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu proje doğrultusunda, doktor, hemşire, evde bakım uzmanı, yaşlı bakım uzmanı ve kuaförlerden oluşan sağlık ekibi, tercüman desteğiyle birlikte çadır alanlarını ziyaret ederek sahada sağlık ve rehberlik hizmetleri sunmuştur (Adana Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2023).

Tablo 4. Adana Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna dair çalışmalar

Adana Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporları	Göç Politikası, Projeler ve İş Birlikleri Gerçekleştirildi	Herhangi Bir Göç Politikası, Proje veya İş Birlikleri Gerçekleştirilmedi
2015 Faaliyet Raporu	✓	
2016 Faaliyet Raporu	✓	
2017 Faaliyet Raporu	✓	
2018 Faaliyet Raporu	✓	
2019 Faaliyet Raporu	✓	
2020 Faaliyet Raporu	✓	
2021 Faaliyet Raporu	✓	
2022 Faaliyet Raporu	✓	
2023 Faaliyet Raporu	✓	

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur

Adana Büyükşehir Belediyesi, göç, göçmen ve mülteci politikalarını, ulusal ve uluslararası işbirlikleri ile güçlendirerek, göçmenlerin toplumsal uyumunu ve ekonomik katılımını artırmaya yönelik etkin bir yönetim anlayışı benimsemiştir. Belediyenin çeşitli uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlarla yürüttüğü projeler, yerli ve göçmen nüfus arasındaki entegrasyonu sağlamak ve istihdam ettirmek amacıyla geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Özellikle, eğitim, sağlık ve psikososyal danışmanlık hizmetleri ve istihdam destekleri gibi temel hizmetlere katılımı güçlendiren projeler, dezavantajlı göçmen gruplarının topluma uyumlarını desteklemektedir. Adana Büyükşehir Belediyesi'nin sağladığı profesyonel mutfak eğitimleri, sosyal uyum ve istihdam olanaklarını artırmaya yönelik somut bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca, mobil sağlık ve rehberlik aracı gibi sahada uygulanan projeler, hizmetlere erişimi zor olan bölgelerde yaşayan göçmenlerin ve dezavantajlı grupların ihtiyaçlarına doğrudan yanıt verilmesini sağlamaktadır. Göçmenlerin toplumsal hayata entegrasyonu sadece kamu hizmetlerine erişimle sınırlı kalmayıp, sosyal uyum aktiviteleri, kültürel değişim programları ve kadınların güçlendirilmesi gibi alanlarda da aktif bir yaklaşım sergilenmektedir. Bununla birlikte, göç politikalarının sürdürülebilirliğini sağlamak adına, yerel yönetimlerin hem mali hem de kurumsal anlamda daha fazla kaynak

kapasite arttırılması ve stratejik planlamalarını uzun vadeli hedefler doğrultusunda şekillendirmeleri büyük önem taşımaktadır. Adana Büyükşehir Belediyesi'nin sunduğu hizmetlerin çoğu, proje üstünden gelişen ve dönemsel uluslararası fonlara bağlı olarak yürütülmektedir. Bu durum, hizmetlerin sürekliliğini ve yerleşik bir kurumsal yapıya dönüşmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, sadece kısa vadeli yardım ve hizmet programlarıyla sınırlı kalan uygulamaların ötesine geçilerek; yerel toplumla uyumu esas alan, sosyal ve ekonomik entegrasyonu destekleyen kalıcı ve kapsamlı politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

3.5.5. Hatay Büyükşehir Belediyesi

Göç İdaresi Başkanlığı'nın 2025 yılı güncel verilerine göre, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye genelindeki illere dağılımında, Suriyeli nüfusun sayısal olarak oldukça fazla olması ve ilin uzun süredir göçmen hareketlerine ev sahipliği yapmasıyla Hatay, en yüksek yoğunluğa sahip beşinci il konumundadır. Hatay Büyükşehir Belediyesi, 2015-2019 dönemi stratejik planında öncelikli hedefleri arasında, bakıma, korunmaya ve yardıma ihtiyaç duyan bireylere yönelik sosyal desteklerin ve hizmetlerin sunulmasını temel amaç olarak belirlemiştir (Hatay Büyükşehir Belediyesi, Stratejik Plan, 2014). Bu kapsamda, göçmenler ve mülteciler de kırılgan gruplar arasında değerlendirilmekte olup, dolayısıyla belediyenin sosyal yardım ve hizmetlerinden faydalanabilmektedirler. Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2024 dönemine ilişkin stratejik planında, göç olgusuna ve göçmen/mülteci gruplara yönelik bazı hedef ve beklentilere açıkça yer verilmiştir. Bu doğrultuda, göçün kent üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi ve göçmenlerin toplumsal uyum süreçlerinin desteklenmesi temel hedefler arasında yer almaktadır. Artan Suriyeli mülteci nüfusunun sosyal yapıya entegrasyonunu sağlamak amacıyla eğitim ve istihdam fırsatlarının genişletilmesi ile planlı yerleşim alanlarının oluşturulması ise beklentiler arasındadır ve bu doğrultuda uygulanabilir politikaların geliştirilmesi ve gerekli saha çalışmalarının yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (Hatay Büyükşehir Belediyesi, Stratejik Plan, 2020).

Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin 2015 yılı faaliyet raporunda, temel politika ve öncelikler arasında, göçmenlerin yerel yönetim süreçlerine aktif katılımlarının sağlanması ile sosyal, kültürel ve fiziki çevreyle bütünleşmelerinin desteklenmesi yer almaktadır. Bu doğrultuda, kentte uygulanan sosyal ve kültürel eğitim politikalarının ayrımcılıktan uzak olması gerektiği vurgulanmakta; yerel yönetimlerin iş olanaklarını tüm toplumsal gruplara eşit

şekilde sunması gerektiği ifade edilmektedir. Defin ve cenaze nakil hizmetleri kapsamında, ülkelerine defnedilmek üzere olan Suriyeli vatandaşların sınır kapılarına teslimi sağlanmakta; Hatay’da defnedilecek olanların ise defin işlemleri ilgili müdürlük tarafından yürütülmektedir (Hatay Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015). 2016 yılı faaliyet raporuna göre, Hatay Büyükşehir Belediyesi tarafından “Suriyeli Sığınmacıların Yarattığı Çevre Sorunlarının Çözülmesi ve Adaptasyonlarının Sağlanması” başlıklı bir proje geliştirilmiştir. Ayrıca, maddi imkânları yetersiz olan ihtiyaç sahibi ailelere yönelik sosyal yardım kapsamında, 2016 yılı içerisinde toplam 22.600 haneye gıda desteği sağlanmıştır (Hatay Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016). Hatay Büyükşehir Belediyesi’nin 2017 yılı faaliyetleri kapsamında, Suriyeli mülteci sayısındaki ani artışın özellikle Altınözü ilçesini ve burada yer alan mülteci kampını ciddi biçimde etkilediği belirtilmiştir. Bu doğrultuda, Hacıpaşa, Bohşin ve Yarboyu kooperatif hatlarında araç ve yolcu sayımları güncellenmiş; Boynuyoğun Mahallesi’ndeki Geçici Barınma Merkezi’nde yaşanan ulaşım sorunları dikkate alınarak, Hatay Ulaşım Ana Planı çerçevesinde Yarboyu ve Bohşin hatları için uygulama projeleri hazırlanmış ve Ulaşım Koordinasyon Merkezi (UKOME) kararı doğrultusunda uygulamaya geçirilmiştir (Hatay Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2017). Hatay Büyükşehir Belediyesi’nin 2019 yılı faaliyet raporunda, Antakya’daki katı atık düzenli depolama sahasında, göç hareketlerinin etkisi sonucunda artan nüfus nedeniyle kapasite yetersizliği yaşandığı ifade edilmiştir. Bu durum doğrultusunda, çevresel sürdürülebilirlik ilkesi kapsamında yeni bir düzenli depolama alanı belirlemeye yönelik çalışmaların, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) süreci dâhilinde sürdürüldüğü belirtilmiştir. Hatay Büyükşehir Belediyesi’nin yürüttüğü düzenli halk sağlığı uygulamaları kapsamında, Suriyeli mültecilerin konakladıkları Muhammediye ve Deyr Ballut Göçmen Kampları her ay periyodik olarak ilaçlama işlemlerinin yapılmasıyla birlikte bu uygulama, kamp alanlarında yaşam koşullarının hijyenik düzeyde sürdürülebilmesini ve olası salgın hastalık risklerinin azaltılmasını hedeflemektedir (Hatay Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2019).

Hatay Büyükşehir Belediyesi’nin 2020 yılı faaliyet raporunda, dezavantajlı grupların topluma kazandırılması amacıyla göçün kente etkilerinin belirlenmesi ve göçmenlerin toplumsal birlik ve uyumlarının sağlanması hedeflenmiştir. Hatay Büyükşehir Belediyesi’nin 2020 yılı faaliyet raporunda, COVID-19 pandemisinin etkisiyle sosyal uyuma ve çevre bilincinin kazandırılmasına yönelik planlanan eğitim faaliyetlerine göçmen katılım hedeflerinin gerçekleştirilemediği belirtilmiştir. Aynı raporda, Göç

Birimi'nin İdari ve Mali İşler Şube Müdürlüğü bünyesinde kurulduğu, ancak pandemi sürecinde değişen öncelikler ve toplu etkinliklerin halk sağlığı açısından risk oluşturması nedeniyle birimin herhangi bir faaliyette bulunamadığı ifade edilmiştir (Hatay Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020, s.193).

2021 yılı faaliyet raporunda, COVID-19 pandemisinin etkilerinin sürdüğü belirtilmiş; bu kapsamda İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu'nun 2020/98 sayılı kararı doğrultusunda, salgının yayılmasını önlemek amacıyla sosyal uyuma yönelik planlanan eğitimlerin gerçekleştirilemediği ifade edilmiştir (Hatay Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021). 2022 Yılı faaliyet raporuna göre Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından karşılanmayan bütçe kalemlerinin temini amacıyla, bölgedeki sivil toplum kuruluşları olan Danimarka Mülteci Konseyi (DRC), Türk Kızılay Toplum Merkezi, Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma, Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD), Hayata Destek Derneği ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) ile Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin ilgili daire başkanlıkları arasında görüşmeler sürdürüldüğü belirtilmiştir. Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin 2022 yılı stratejik hedefleri kapsamında, göçün kent üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi ve göçmen topluluklarının toplumsal uyum süreçlerinin desteklenmesi öncelikler arasında yer almıştır. Ancak, cenaze ve defin hizmetleri dışında göç ve göçmenle bağlantılı faaliyetlere yönelik yeterli ödenek sağlanamadığı için kayda değer bir etkinlik veya uygulamaya yer verilemediği görülmektedir (Hatay Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022, s. 177).

2023 yılı faaliyet raporunda, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen deprem felaketinin etkileri nedeniyle göçmen ve mültecilere yönelik olarak planlanan eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilemediği ifade edilmiştir (Hatay Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2023, s. 189). 2023 yılı faaliyetleri kapsamında, 6 Şubat deprem felaketinin ardından hem afetin etkilerini hafifletmek hem de dezavantajlı ve ihtiyaç sahibi gruplara yönelik destek sağlamak amacıyla Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Derneği aracılığıyla çeşitli insani yardım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı deposuna 50 ton kuru gıda malzemesinin temini ve dağıtım koordinasyonu sağlanmış; ayrıca depremin ilk aylarında ihtiyaç duyulan 50 adet çadır dernekten temin edilerek ilgili birime yönlendirilmiştir. Bununla birlikte, 60 adet tuvaletli banyo kabininin teminine yönelik görüşmelerin sürdüğü belirtilmiş, çölyak hastalarına özel gıda desteği ise başvuru esaslı olarak belirlenen ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır (Hatay Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2023, s. 148).

Tablo 5. Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna dair çalışmalar

Hatay Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporları	Göç Politikası, Projeler ve İş Birlikleri Gerçekleştirildi	Herhangi Bir Göç Politikası, Projeler veya İş Birlikleri Gerçekleştirilmedi
2015 Faaliyet Raporu	✓	
2016 Faaliyet Raporu	✓	
2017 Faaliyet Raporu	✓	
2018 Faaliyet Raporu		✓
2019 Faaliyet Raporu	✓	
2020 Faaliyet Raporu		Pandemiden Dolayı Gerçekleştirilemedi
2021 Faaliyet Raporu		Pandemiden Dolayı Gerçekleştirilemedi
2022 Faaliyet Raporu		Yeterli Ödenek Sağlanamadı
2023 Faaliyet Raporu		6 Şubat Deprem Felaketinden Dolayı Gerçekleştirilemedi

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur

Hatay ili, hem jeopolitik konumu hem de Suriye krizine yakınlığı nedeniyle Türkiye’de göç hareketlerinden en çok etkilenen illerden biri olmuştur. Hatay Büyükşehir Belediyesi’nin 2015-2025 dönemini kapsayan stratejik plan ve faaliyet raporları incelendiğinde, göçmen ve mültecilere yönelik sosyal yardım, altyapı düzenlemeleri, çevre sağlığı hizmetleri, defin ve nakil organizasyonları gibi pek çok hizmet alanında sorumluluk üstlendiği görülmektedir. Özellikle sağlık hizmetlerine erişimde mobil rehberlik araçlarının kullanılması, çevre ve atık sorunlarına yönelik projelerin geliştirilmesi ve dezavantajlı grupların temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi girişimler, belediyenin göç yönetimine kurumsal bir yönetim anlayışı kazandırdığını göstermektedir. Ancak tüm bu çabalara rağmen, 2020-2024 stratejik planında belirlenen hedeflerin uygulamada tam olarak karşılık bulamadığı da raporlarla ortaya konmuştur. Özellikle pandemi süreci ve 6 Şubat 2023 depremi gibi olağanüstü durumlar, göçmenlere yönelik planlanan birçok faaliyetin sekteye uğramasına neden olmuştur. Bu durum, afet ve kriz anlarında yerel yönetimlerin kapasite

ve kaynak planlamalarının ne derece önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir.

3.5.6. Mersin Büyükşehir Belediyesi

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yoğun olarak ikamet ettiği ve Göç idaresi 2025 yılı verilerine göre geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin il bazında dağılımına göre altıncı sırada bulunan, bir diğer önemli kent ise Mersin'dir. Coğrafi konumu, ekonomik olanakları ve liman kenti olma özelliği ile dikkat çeken Mersin, özellikle Suriye krizinin ardından yoğun göç alan şehirlerden biri haline gelmiştir. Mersin Büyükşehir Belediyesi'nin 2015-2019 Stratejik Planı çerçevesinde, kente göç eden Suriyeli savaş mağdurlarına yönelik olarak sağlık hizmetlerinin kapsamlı ve entegre bir biçimde sunulması hedeflenmiştir. Plan doğrultusunda özellikle aşılama çalışmalarının etkinliğinin artırılması ve göçten kaynaklı demografik değişimlere rağmen eğitim, sağlık ve diğer temel kamu hizmetlerinin aksamadan sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlanmıştır (Mersin Büyükşehir Belediyesi, Stratejik Plan, 2014). 2020-2024 Stratejik Plan kapsamında sosyal uyum sorunlarını çözmek amacıyla göçle gelen nüfusun sosyal ve mekansal bütünleşmesini sağlamak olarak ifade edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda alınacak tedbirler, göç sonrası plansız kentleşen alanların fiziki altyapı ve üstyapı ihtiyaçlarının karşılanması, kırdan kente göçe neden olan itme faktörlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik kırsal kalkınmanın desteklenmesi ve kırsal altyapının zenginleştirilmesi, göçten olumsuz etkilenen kadınların istihdamının güçlendirilmesi ve kadın, çocuk bireylerin sosyal hayata tutundurulması, göçle gelen nüfusun istihdamı sağlanırken nicel ve nitel niteliklerin artırılması olarak belirlenmiştir (Mersin Büyükşehir Belediyesi, Stratejik Plan, 2022).

Mersin Büyükşehir Belediyesi 2015 faaliyet raporları incelendiğinde, Halk Sağlığı Müdürlüğü Akdeniz Toplum Sağlığı Merkezi'ne gerekli desteklerin sağlanarak okul aşıları ve Suriyeli mültecilerin aşılanma faaliyetleri yürütüldüğü görülmektedir. Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan, "Mersin'den Türkiye'ye Suriyeliler Sorunu" konulu çalıştay, Suriye'de yaşanan iç savaş sonucu ülkeleri terk eden Suriyeli göçmenlerin, sorularının tespit edilmesi ve uyum sorunlarının belirlenmesi amacıyla Kongre ve Sergi Sarayı'nda gerçekleştirilmiştir. Çalıştayın ardından "Doğu Akdeniz'de Suriyeli Diasporası Karşılaştırmalı ve Çok Disiplinli Çalışmalar" konulu panel düzenlenmiştir (Mersin Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015). 2016 Yılı faaliyetlerinde, Kadın Spor ve

Mesleki Eğitim Merkezi Projesi yürütülerek, Akdeniz İlçesi, İslahiye Mahallesi'nde Kadın Spor ve Mesleki Eğitim Merkezi faaliyete geçirilmiş olup, iki adet çeyiz ürünleri hazırlama kursu ve üç adet Step-Aerobik kursu ile bir adet takı tasarımı kursu açılarak toplamda 200 kadın bu hizmetlerden yararlanmıştır. Mersin Tabipler Odası ve Kent Konseyi'nin talebi doğrultusunda, Adanalıoğlu Mahallesi'nde ikamet eden ve entegrasyon eğitimi gören 30 Suriyeli çocuğa yönelik olarak 2016-2017 eğitim-öğretim yılı süresince haftada beş gün bir öğün şeklinde gıda yardımı yapılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda, belirtilen dönemin sonuna kadar toplamda 4000 kişilik gıda yardımı yapılmış ve sürecin devamı sağlanmıştır (Mersin Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016). Mersin Büyükşehir Belediyesi 2017 faaliyet raporunda Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı tarafından dezavantajlı gruplara (göç ile gelenler de gruba dâhil) götürülen hizmetler temelinde, evlendirme işlemleri ve etkinlikler, faaliyetler, koruyucu-önleyici ve barınma hizmetleri gibi ihtiyaçların giderilmesi adına çalışmalar yürütmektedir. Mersin Valiliği talebi ile İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne 270 kişilik, Adanalıoğlu ve Yalınayak mahallelerindeki çadır kentlerde yaşayan Suriyeli mültecilere 1000 kişilik yemek aşhanede hazırlanarak gönderilmiştir (Mersin Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2017).

2018 yılında Bursa'da gerçekleştirilen Kent ve Sağlık Kongresine proje koordinatörü olarak katılım sağlanmış olup, "Sağlıkta Eşitsizlikler, Kent ve Göç, Kent ve Yoksulluk, Kimsesizler, Kadına Yönelik Şiddet, Belediyeler ve Çevre Mevzuatı" konuları üzerine paneller ve konferanslar düzenlenmiştir. Mersin Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı 13 ilçede yer alan sağlık kuruluşları arasında, Göçmen Sağlığı Merkezlerinin de bulunduğu tüm sağlık tesislerinin konumları ve özellikleri veritabanına işlenecektir. Mersin'de yaşanan Suriyeli mültecilerle birlikte Iraklı Türkmenler ve denetimli serbestlik alan mahkûmlara toplamda 970 adet gıda kolisi yardımı yapılmıştır (Mersin Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2018). 2019 yılı faaliyet raporunda, Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı'nın, göç nedeniyle il sınırlarına gelen bireyler için sosyal uyum faaliyetlerinin yürütüleceği belirtilmiştir. Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından, 2011 yılından bu yana Türkiye'ye olan kitlesel göçten en çok etkilenen şehirlerden biri olarak, göçle birlikte ortaya çıkan kültürel, psiko-sosyal ve fiziki sorunların en aza indirilmesi amacıyla, göçmenlerin entegrasyonunu sağlamak için psiko-sosyal uyum faaliyetleri, eğitim seminerleri ve kentsel değerlerin kazandırılmasına yönelik çalışmalar için Uyum Masası oluşturulmaya karar verilmiştir. Mersin Büyükşehir Belediyesi ile Toplum ve Siyaset Felsefesi Derneği iş birliği ile sorunlar ve çözüm önerileri kapsamında Ulusal Göç Sempozyumu

düzenlenmiştir. Diğer yandan, 1 Aralık Dünya AIDS Koruma ve Farkındalık Günü kapsamında, Göçmenlerle ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Derneği işbirliğiyle, HIV/AIDS eğitimi 30 kişinin katılımıyla düzenlenmiştir. Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından “Herkes için Hep Birlikte” sloganı ile gerçekleştirilen, 82 kurum ve 146 katılımcının katılım sağladığı birim tarafından düzenlenen çalıştayda, Çocuk, Yaşlı, Genç, Sosyal Yardımlar, Engelliler, Toplumsal Cinsiyet, Mülteciler ve Bağımlılık konularında 8 masa oluşturulmuştur. Çalıştaya katılan Sivil Toplum Kuruluşları, Dernekler ve Kamu Kurumlarının görüşleri ve önerileri alınarak, şehrin Sosyal Hizmet ihtiyaçlarının tespit edilmesi sağlanmıştır (Mersin Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2019).

Meyve Kurutma Tesis Projesi ile 2020 yılında, Mersin Büyükşehir Belediyesi ile Uluslararası Göç Örgütü (IOM) arasında, Mersin Hal Kompleksi'nde güneş enerjisiyle çalışan bir Gıda Kurutma Tesisinin kurulmasına ilişkin İyi Niyet Sözleşmesi imzalanmıştır. Tesis, 100 bin dolarlık maliyetle kurulacak ve Belediyeye hibe edilecektir. Tesisin 13'ü mülteci olmak üzere toplam 25 kadına istihdam sağlaması planlanmaktadır. Öte yandan, Yerel Eşitlik Eylem Planı ile kadın sorunlarına odaklı Mersin ilindeki tüm kadın dernekleri, ilgili odalar, yaşlı dernekleri, engelli dernekleri, mülteci dernekleri ile talep beklenti toplantıları düzenlenmiştir. Aşhane hizmetleri içerisinde, 06 Ocak 2020 tarihinde yaşanan sel felaketi nedeniyle; Tarsus ilçesinde 6.000 kişilik çorba; 6-7-8 Ocak tarihleri içinde Suriyeli sığınmacılara 3 gün boyunca 7.200 kişilik çorba; 07-08-09 Ocak tarihleri içerisinde 900 kişilik yemek verilmiştir (Mersin Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020). 2021 yılında, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) iş birliğiyle, mevcut kapasitenin artırılması amacıyla Sosyal Uyum Merkezi'ne ek eğitim binası kurulumu projesi gerçekleştirilmiştir. Mersin Büyükşehir Belediyesi ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM) İşbirliğinde Sosyal Uyum Merkezi, Akdeniz İlçesinde faaliyetlerine başlamıştır. Bu Sosyal Uyum Merkezi kapsamında geçici koruma kapsamı altındaki Suriyeliler, uluslararası koruma statü veya başvuru sahibi sığınmacılar ve dezavantajlı durumda olan vatandaşların koordineli, eşitlikçi, verimli ve ölçülebilir hizmet sunumu sağlanarak sosyal uyum çalışmalarının teşvik edileceği belirtilmiştir. Uygulanan faaliyetler arasında psikososyal destek, tercümanlık desteği, iş ve meslek danışmanlığı, eğitim danışmanlığı ve sağlık danışmanlığı hizmetleri sunulmaktadır. Sosyal uyum düzeyini ve sorunları belirlemek üzere anket çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Sosyal uyum hizmetlerinden 2021 yılı kapsamında toplamda 2.807 birey yararlanmıştır. Halk sağlığı denetimi kapsamında yürütülen faaliyetler çerçevesinde, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından 22 mülteci

kadının katılımıyla “üreme sağlığı” eğitimi düzenlenmiştir (Mersin Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021). Mersin Büyükşehir Belediyesi ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM) İşbirliğinde Sosyal Uyum Merkezinden 2023 yılı kapsamında toplam 7.483 birey yararlanmıştır (Mersin Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2023).

Tablo 6. Mersin Büyükşehir Belediyesi’nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar

Mersin Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporları	Göç Politikası, Projeler ve İş Birlikleri Gerçekleştirildi	Herhangi Bir Göç Politikası, Projeler veya İş Birlikleri Gerçekleştirilmedi
2015 Faaliyet Raporu	✓	
2016 Faaliyet Raporu	✓	
2017 Faaliyet Raporu	✓	
2018 Faaliyet Raporu	✓	
2019 Faaliyet Raporu	✓	
2020 Faaliyet Raporu	✓	
2021 Faaliyet Raporu	✓	
2022 Faaliyet Raporu		✓
2023 Faaliyet Raporu	✓	

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur

Mersin Büyükşehir Belediyesi, göç olgusuna dair yaklaşımını stratejik planlarına dâhil ederek yerel yönetim ölçeğinde kurumsal bir çerçeve oluşturmaya çalışmıştır. 2015-2019 ve 2020-2024 Stratejik Planları incelendiğinde, göçle gelen bireylerin sağlık, eğitim, altyapı ve sosyal hizmetler gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik kapsamlı politikalar geliştirildiği görülmektedir. Bu planlar kapsamında, hem aşılama ve sağlık hizmetlerinin sürekliliği, hem de göçle gelen nüfusun sosyal ve mekânsal entegrasyonu gözetilerek bütüncül bir politika hedeflenmiştir. Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından, göçmenlerin entegrasyonu için psikososyal destek, eğitim seminerleri, sosyal yardımlar ve kadınların güçlendirilmesine yönelik çeşitli projeleri hayata geçirmiştir. Özellikle Uyum Masası’nın kurulması, göçten kaynaklı sorunların düzenli olarak izlenmesini ve çözüm önerilerinin geliştirilmesini sağlayan önemli bir adımdır. Kadın Spor ve Mesleki Eğitim

Merkezi, Suriyeli çocuklara gıda yardımı, çadır kentlerdeki yemek dağıtımları ve Sosyal Uyum Merkezi gibi projeler ile yerel düzeyde insan odaklı bir hizmet anlayışının benimsendiğini görülmektedir. Mersin Büyükşehir Belediyesi, göçmen nüfusa yönelik sağlık hizmetleri kapsamında, özellikle aşılama faaliyetleri ile HIV/AIDS ve üreme sağlığına dair bilgilendirme çalışmalarına yer vermektedir. Bu kapsamda yürütülen halk sağlığı odaklı uygulamalar, sağlık hizmetlerinin eşitlik ilkesi doğrultusunda sunulmasını hedeflemekte ve artan bulaşıcı hastalık riskine karşı toplumun korunmasına katkı sağlamaktadır.

3.5.7. Bursa Büyükşehir Belediyesi

Geçmiş bugüne birçok göç hareketine şahit olmuş kentlerden bir diğeri ise İl göç İdaresinin 2025 yılı verilerine göre Bursa Büyükşehir Belediyesidir. Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2015-2019 Stratejik Planı kapsamında, kente yönelik yüksek göç oranı nedeniyle göçle gelen bireylerin aidiyet duygusunun geliştirilmesini amaçlamış; buna ek olarak, kaçak yapılaşmanın ve çarpık kentleşmenin önlenmesine yönelik hedefler belirlemiştir (Bursa Büyükşehir Belediyesi, Stratejik Plan, 2014). Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından geliştirilen yerel yönetimde Rezilyans Projesi (RESLOG) çatısı altında “Bursa Birlikte Yaşam Destek Programı” ile kentteki Suriyeli göçmenlerin uyumu hedeflenmektedir. Proje kapsamında İsveç Yerel Yönetimleri ve Bölge Birliği’nin (SKL) ve Uluslararası Projeler Kuruluşu SKL International’dan 300.000 Euro hibe desteği alınmaktadır. Bursa Büyükşehir Belediyesi, proje paydaşları olan İl Göç İdaresi Müdürlüğü, İŞKUR İl Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Yıldırım, Osmangazi ve Orhangazi belediyeleri, Bursa Barosu, Bursa Kent Konseyi, İl Dernekleri Federasyonu ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde, gelecek süreçle ilişkin stratejik adımları belirlemiştir (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2022). Proje çerçevesinde, çeşitli nedenlerle farklı ülkelerden ya da Türkiye’nin diğer şehirlerinden Bursa’ya gelen yabancı uyruklu bireylerin toplumsal yaşama dâhil olmalarını teşvik etmek ve kente entegrasyonlarını güçlendirmek amacıyla, öncelikli olarak belediye personeline yönelik eğitim programları uygulanmıştır. Bu kapsamda, doğrudan göçmenlerle temas hâlinde olan ya da ilerleyen süreçte çalışabilecek personele, başta 'göç olgusu' olmak üzere, dezavantajlı gruplarla etkileşim, sivil toplum kuruluşlarıyla koordinasyon, stratejik planlama ve proje üretimi gibi 30 farklı konu başlığında kapasite artırıcı eğitimler verilmiştir. Bursa’da “Birlikte Yaşam Destek Programı” hayata geçirilmiş; uzman

rehberliği, danışmanlık hizmeti ile birlikte 30 farklı eğitim modülü kapsamında alanında yetkin eğitmenler görevlendirilmiştir. Program çerçevesinde, 120 göçmen veya mülteci bireyler mesleki ve bireysel gelişim odaklı kurslara müracaat etmiş; bunlardan 42'si kadın olmak üzere toplam 64 kişi eğitimi başarıyla tamamlamıştır (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2022). 2021 Yılında “Bursa’da Göç Yönetimi” toplantısı kapsamında, Bursa’da göç alanındaki mevcut durum konusu yerelde göç yönetimi temelinde gerçekleştirilmiştir (Bursa İl Göç İdaresi Müdürlüğü, 2021). Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin katılımıyla İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyon Toplantısı, İl Göç İdaresi Müdürlüğü ev sahipliğinde gerçekleşmiştir (Bursa İl Göç İdaresi Müdürlüğü, 2021).

Tablo 7. Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar

Bursa Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporları	Göç Politikası, Projeler ve İş Birlikleri Gerçekleştirildi	Herhangi Bir Göç Politikası, Projeler veya İş Birlikleri Gerçekleştirilmedi
2015 Faaliyet Raporu		✓
2016 Faaliyet Raporu		✓
2017 Faaliyet Raporu		✓
2018 Faaliyet Raporu		✓
2019 Faaliyet Raporu		✓
2020 Faaliyet Raporu		✓
2021 Faaliyet Raporu	✓	
2022 Faaliyet Raporu	✓	
2023 Faaliyet Raporu	✓	

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur

Bursa Büyükşehir Belediyesi, İl Göç İdaresi verilerine göre, geçmişten bugüne yoğun göç hareketlerine sahne olmuş önemli kentlerden biri konumundadır. 2015-2019 Stratejik Planı kapsamında, kente yönelik yüksek göç oranları dikkate alınarak, göçle gelen bireylerin aidiyet duygusunun geliştirilmesi hedeflenmiş ve bu doğrultuda çeşitli sosyal uyum politikaları geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra, kaçak yapılaşmanın ve çarpık kentleşmenin önlenmesi yönünde çalışmalar yapılması gerektiği belirlenmiştir. Bursa Büyükşehir

Belediyesi'nin, yerel yönetimde dayanıklılığı artırmayı amaçlayan Rezilyans Projesi (RESLOG) çatısı altında yürüttüğü “Bursa Birlikte Yaşam Destek Programı” önemli bir adımdır. Program kapsamında belediye personeline verilen kapasite artırıcı eğitimler; doğrudan göçmenlerle çalışacak personelin toplumsal uyum, dezavantajlı gruplarla etkileşim, proje üretimi gibi kritik alanlarda bilgi ve beceri kazanmasını sağlamıştır. Bu durum, göçmenlerin sosyal yaşama daha sağlıklı entegre olmaları için kurumsal altyapının güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur. 2021 yılında düzenlenen “Bursa’da Göç Yönetimi” toplantısı ve Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin aktif katılımıyla gerçekleştirilen İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyon Toplantısı gibi faaliyetler de, belediyenin göç yönetimini yalnızca sosyal uyumla sınırlı tutmayıp, insan hakları ve güvenlik boyutlarını da kapsayan çok yönlü bir yaklaşım olarak ele alındığını göstermektedir.

3.5.8. Konya Büyükşehir Belediyesi

Türkiye’nin en geniş yüzölçümüne sahip ili olması ve İç Anadolu Bölgesi’nde stratejik bir konumda olmasından dolayı Konya, son yıllarda yoğun nüfus hareketlerine maruz kalmaktadır. İl Göç İdaresi verilerine göre, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin il bazındaki dağılımında Konya, en fazla Suriyeli nüfusa sahip sekizinci il konumundadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025). Bu noktada Konya Büyükşehir Belediyesi’nin 2015-2025 yılları arasındaki göç ve göçmenlere yönelik belirlediği stratejik plan ile uyguladığı faaliyetler ve politikalar incelenerek nasıl bir yol haritası izlendiği, yerel yönetim birimleri açısından önem taşımaktadır.

Konya Büyükşehir Belediyesi’nin 2020-2024 Stratejik Planı’nda, öncelikli olarak göçmenler ile Türk vatandaşları arasındaki toplumsal birliği hedef alan ayrıştırıcı gruplara karşı önlem alınmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Konya Büyükşehir Belediyesi, Stratejik Plan, 2020). İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından, medya gücünün toplumsal birlikteliği aşılacak şekilde olması ve göçe karşı halkı kötü etkileyecek haber ve tutumlardan kaçınılması amacıyla çalışmalar gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Selçuklu Kaymaklığı tarafından ise sosyokültürel yapıyı kötü etkileyecek göçlerin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Gençlik Spor ve Eğitim Başkanlığı çevre analizinde, göçmenlere sosyal uyum eğitimi verilmesinin hedeflendiği görülmektedir (Konya Büyükşehir Belediyesi, Stratejik Plan, 2020-2024).

Konya Büyükşehir Belediyesi'nin 2016 yılı faaliyet raporunda yer alan stratejik amaç doğrultusunda, kentin her alanda bir uğrak noktası hâline getirilmesi hedeflenmiş; bu kapsamda, Konya'da yaşayan tüm kesimlere yönelik kapsamlı, sosyal ve koruyucu nitelikte çalışmaların yürütülmesi temel hedef olarak belirlenmiştir. 2016 Yılı'nın Ramazan ayında mahallelerde ihtiyaç sahibi insanlara 13.000 kişilik iftar yemeği dağıtımı sağlanmıştır (Konya Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016).

2018 yılı faaliyet raporuna göre, ihtiyaç sahibi kesimlere yönelik hizmetlerin etkin bir şekilde sunulması amacıyla 'Muhtaçlara Yardım Bürosu' kurulmuştur. Bu büro, dört farklı belediyenin hizmet personeli tarafından ortaklaşa yürütülmektedir. Ayrıca, Belediye Meclisi kararıyla oluşturulan 'Muhtaçlara Yardım Fonu' aracılığıyla sosyal yardımların mali desteği bu fon üzerinden sağlanmaktadır (Konya Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2018). Konya Büyükşehir Belediyesi 2019 yılı faaliyet raporunda, Türkiye'deki Suriyeli Olmayan Mültecilere ve Sığınmacılara Mesleki Eğitim ve Dil Programlarının Verilmesi projesi, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Konya Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları (KOMEK) iş birliğiyle, 388 öğrenciye eğitim verilmesiyle gerçekleştirilmiştir (Konya Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2019).

2019 Yılı faaliyet raporuna göre Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından Küresel Göç ve Kalkınma Forumu-Quito/Ekvador toplantısına katılım sağlanmıştır. Diğer yandan, Birleşmiş Milletler iş birliğiyle mülteci ve göçmenler ile Türk Vatandaşları arasında 54 kişilik uyum aşamalarını destekleyici atölye çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yine aynı yıl kapsamında "Karakulak Uluslararası Dolgu Oyuncak Atölyesi" projesi ile göçmenler ve Türk Vatandaşları ayırt edilmeksizin üçer gruplar halinde toplam 54 kişilik atölye eğitimleri verilmiştir. Bir başka proje olan, Suriyeli çocuklar için yaz okulu düzenlemesi, Birleşmiş milletler iş birliğiyle yapılması planlanmış olmasına rağmen bir diğer aşamada uygulamaya geçirilememiştir (Konya Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020, s. 424).

Uzaktan eğitimle Suriyeli çocuklar için yaz okulu kursiyer sayısı hedefi 500 kişi olarak belirlenmiş olup, 1000 kişinin katılımıyla sonuçlanmıştır. 2021 Yılı faaliyet alanında, çevrimiçi etkinlik olarak göç başlığı altında, göç ve göçmen sorunları tartışılarak sorun ve öneriler sunulmuştur. Göçmen çocukların sosyal ve kültürel anlamda uyum sağlaması amacıyla Suriyeli çocuklar için yaz okulu açılmış olup, kursiyer sayısı 650 kişi olarak gerçekleştirilmiştir (Konya Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021).

Tablo 8. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar

Konya Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporları	Göç Politikası, Projeler ve İş Birlikleri Gerçekleştirildi	Herhangi Bir Göç Politikası, Projeler veya İş Birlikleri Gerçekleştirilmedi
2015 Faaliyet Raporu		✓
2016 Faaliyet Raporu	✓	
2017 Faaliyet Raporu		✓
2018 Faaliyet Raporu	✓	
2019 Faaliyet Raporu	✓	
2020 Faaliyet Raporu	✓	
2021 Faaliyet Raporu	✓	
2022 Faaliyet Raporu		✓
2023 Faaliyet Raporu		✓

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur

Konya Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2024 Stratejik Planı incelendiğinde, göçmenler ile Türk vatandaşları arasında sosyal birliği zedelemeyi amaçlayan gruplara karşı önlem alınmasının öncelikli hedef olarak belirlendiği görülmektedir. Bu yaklaşım, belediyenin toplumsal uyumu önceleyen bir göç yönetimi anlayışı benimsediğini ortaya koymaktadır. İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün medya üzerinden toplumsal birliği teşvik edecek içeriklerin desteklenmesini ve ayrımcılık üreten söylemlerin önlenmesini hedeflemesi de bu stratejiyi tamamlar niteliktedir. 2018 yılında kurulan Muhtaçlara Yardım Bürosu ve Muhtaçlara Yardım Fonu, dört farklı belediyenin iş birliğiyle ihtiyaç sahibi bireylerin desteklenmesini hedefleyen kurumsal yapılar olarak önem arz etmektedir. Bu yapı, göçmenlerin de dâhil olduğu kırılgan gruplara sürdürülebilir ve fon temelli destek sağlanmasının önünü açmaktadır. Aynı yıl içinde, Birleşmiş Milletler iş birliğiyle mülteci ve yerel halk arasında 54 kişilik atölye çalışmaları düzenlenmiş ve göçmen çocuklara yönelik yaz okulları planlanmıştır. Her ne kadar bu yaz okullarından biri uygulanma aşamasına geçememiş olsa da, başka bir proje kapsamında 500 kişi hedeflenmesine rağmen 1000 kişinin katıldığı bir uzaktan eğitim uygulaması başarıyla gerçekleştirilmiştir. 2021 yılında da benzer şekilde, 650 Suriyeli çocuğun katılımıyla yaz okulu düzenlenmiştir.

Konya Büyükşehir Belediyesi, 2015-2025 dönemi stratejik planları ve faaliyet raporları doğrultusunda 2020-2024 Stratejik Planı'nda, göçmenler ile yerel halk arasındaki toplumsal birliğin korunması hedefi belediyenin göç politikalarının merkezine yerleştirilmiştir. Bu hedef, yalnızca bir uyum süreci değil; aynı zamanda toplumun bütünlüğünü tehdit edebilecek ayrıştırıcı eğilimlerin önüne geçilmesini amaçlayan öngörücü bir sosyal politika anlayışını yansıtmaktadır. Bu doğrultuda, ayrımcılığı teşvik edebilecek gruplara karşı önleyici tedbirler alınması ve toplumda olumsuz algı oluşturabilecek medya içeriklerinin engellenmesi için İl Göç İdaresi ile eşgüdüm içinde çalışmalar yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Özellikle Gençlik, Spor ve Eğitim Başkanlığı çatısı altında göçmenlere yönelik sosyal uyum eğitimlerinin planlanması, belediyenin genç nüfus üzerinde uzun vadeli uyum stratejileri geliştirdiğini göstermektedir. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin Küresel Göç ve Kalkınma Forumu gibi uluslararası toplantılara katılım sağlaması, küresel göç politikalarındaki güncel gelişmeleri takip etmesini ve yerel yönetim kapasitesini bu doğrultuda güçlendirmesini amaçlamıştır.

3.5.9. İzmir Büyükşehir Belediyesi

Türkiye'deki bir diğer önemli göç merkezlerinden biri olan İzmir, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yayımlanan, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin iller bazında dağılımını gösteren listede dokuzuncu sırada yer alan bir diğer büyükşehir belediyesidir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025). İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2015 faaliyet raporu göç ve göçmen politikaları bağlamında incelenmiştir. 2015 Yılı faaliyet raporu kapsamında, İzmir'de göçmenlere sağlanan imkânlar, yerel yönetim merkezlerinin sorumluluk alanları üzerinde değerlendirilmeye alınmıştır. Bu kapsamda Dünya Bosna Hersek Göçmenler Birliği Toplantısı düzenlenmiş ve Boşnak Heyeti, İzmir Büyükşehir Belediyesini ziyaret etmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından Belçika'nın Gent kenti ile iş birliği içerisinde, Doğu Avrupa'dan gelen göçmenlerin sosyal destek kapsamında istihdamına yönelik "İş Bağlantısı" projesi geliştirilmiştir. Aynı zamanda Finlandiya'nın Helsinki kentiyle iş birliğinde, göçmenlere dil kursları ve finansal destekli istihdam edilmesi amacıyla "Göçmen İstihdamının Kısayolları" projesi yürütülmüştür. Yine Finlandiya'nın bir diğer kenti olan Tampere kenti iş birliğiyle, çıraklık eğitimi kapsamında göçmenlerin iş piyasasında yer edinmesine yönelik "Göçmenler İçin Destekli Staj" projesi geliştirilmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015).

2016 Yılı faaliyet raporu kapsamında, “Kardeş Aile” projesi ile İzmir’de ikamet eden kentli ailelerle göçmen ailelerinden oluşan 75 aile arasında kaynaştırma etkinliği düzenlenerek kardeş aile bağı kurulması hedeflenmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin üye olduğu Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler (UCLG-MEWA) kuruluşu tarafından yapılan 5. Olağan Kongresi ile Göç, Kültür ve Gastronomi Zirvesi’ne katılım sağlanmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin de destekleri ile “UNESCO Uluslararası Göç Kürsüsü” kurulmuş olup, Türkiye sınırları içerisinde kurulan ilk kürsü niteliğindedir.

2016 Yılında Türk-İsveç Yerel Yönetimler Ortaklığı Programı (Tuselog) “Sığınmacıların Belediye Hizmet ve Maliyetlerine Etkisi” konulu çalışma, Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), İsveç Bölgeler ve Belediyeler Birliği iş birliğiyle geliştirilmiş olup, sığınmacıların belediyelere olan maliyetinin tespit edilmesi amacıyla başlatılmış ve İzmir Büyükşehir Belediyesi “pilot belediye” olarak çalışmaya dâhil edilmiştir. 9 Mayıs Avrupa Gününde il düzeyinde “AB Göç ve Sığınma Politikaları, Son Gelişmeler Işığında Ülkemiz ve Özelde İzmir’in Konumu” konuları temelinde geri kabul anlaşmasının İzmir üzerinde yaratabilecek etkileri hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Yaşar Üniversitesi tarafından 30 Mayıs 2016 tarihinde düzenlenen İzmir’de “Göç Yönetimi İşbirliği” toplantısına katılım sağlamıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016).

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Daire Başkanlığı tarafından 2017 yılında Göç ve Mübadele Anı Evi ziyarete açılmış ve düzenlenen ‘Uluslararası İzmir Göç ve Mübadele Sempozyumu’, 37 konuşmacının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda Kültür ve Sanat Daire Başkanlığı tarafından “Kent Kitaplığı Yayınları Basımı ve Dağıtımı kapsamında “Sahil Kasabası’ndan Büyükşehir’e Evrimleşme Sürecinde İzmir’e Göç” adlı eseri kent kitaplığı serisine kazandırılmıştır. Diğer yandan İzmir Büyükşehir Belediyesi ile Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve İsviçre Büyükelçiliği iş birliğiyle “Göçmen Entegrasyonu ve Toplumsal Uyum ve İnsani Yardım Müdahalesi Programı” kapsamında Göçmen Danışma, Bilgilendirme ve Sosyal Uyum Merkezi kurulmasına karar verilmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2017).

2018 yılı Nisan ayında İzmir Büyükşehir Belediyesi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) ve Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) iş birliğiyle ‘Bir Arada Yaşam Çocuk Şenliği’ düzenlenmiştir. Şenlik kapsamında çocuklar ve yetişkinler için eğlenceli aktiviteler ve etkinlikler ile toplumsal temas hareketi düzenlenmiştir. İzmir Büyükşehir

Belediyesi Kültür ve Sanat Daire Başkanlığı tarafından Buca G   ve Mübadele Anı Evi'nde sergi düzenlenmiş ve  ağda  Drama Derneği İzmir  ubesi katkılarıyla ilkokul ve ortaokul öğrencilerine yaratıcı drama çalışması, 206 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir ( zmir Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2018).

2019 Faaliyet raporuna göre, 11 Ekim Dünya Kız  ocukları Günü dolayısıyla, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM),  ocuk Hakları Birimi ve Agora Birarada Yaşam Birimi i  birliğiyle kız çocuklarına yönelik bir heykel atölyesi etkinliği düzenlenmiştir.  zmir Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Dairesi Başkanlığı tarafından, 22 Kasım 2019 tarihinde Buca G   ve Mübadele Anı Evi'nde  zmir Girit M badilleri Derneği i  birliğiyle 'Girit Buluşması' etkinliği ile '30. Yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Zorunlu G   ve  zmir' konulu bir panel düzenlenmiştir. Sosyal etki kategorisinde yürütülen 'Abla-Ağabey-Kardeş' projesi kapsamında,  zmir'deki göçmen ortaokul  ğrencilerinin sosyal, duygusal, fiziksel ve eğitsel gelişimlerini desteklemek amacıyla  niversiteli gönüllü öğrenciler tarafından mentörlük desteği sağlanmıştır ( zmir Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2019).

 zmir Büyükşehir Belediyesi, 2020 yılı itibariyle 22 komisyonu arasına 'G   ve Uyum Komisyonu'nu da dâhil etmiştir.

 zmir Büyükşehir Belediyesi, 25 Aralık 2020 tarihinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile imzaladığı protokol kapsamında belediye bünyesinde bir "Mülteci Masası" oluşturmuştur. Kentte yaşayan mülteci ve sığınmacılara yönelik hizmetlerin eşit ve etkin sunulması amacıyla iki farklı kılavuz hazırlama süreci ba latılmı tır. Bu kılavuzlardan ilki, mültecilere kent hakları ve belediye hizmetleri hakkında bilgi sunmayı; ikincisi ise belediye personelinin mültecilere yönelik hizmetlerde kullanacağı uygulama esaslarını içermektedir. Ayrıca, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) ile bir protokol imzalanarak mültecilere yönelik hizmet ve yardımlar konusunda i  birliği sağlanmıştır. Gelecek dönemde  zmir'de yaşayan tüm bireylerin kent haklarına eşit erişimini destekleyecek çalışmaların sürdürülmesi hedeflenmektedir.  zmir Büyükşehir Belediyesi ile İngiltere'den Manchester Üniversitesi, "Ortak Kültür Mirası: Türkiye ve AB Arasında Koruma ve Diyalog-II" hibe programı kapsamında proje ortağı olarak i  birliği yapmıştır. Bu kapsamda,  zmir'de yaşayan göçmen edebiyatçıların yerel halkla bağ kurmasını sağlamak amacıyla bir proje geliştirilmiştir ( zmir Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020).

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2021 yılı faaliyet raporu incelendiğinde, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) ile iş birliği içinde ve Avrupa Birliği ile Avrupa Konseyi'nin mali desteğiyle “Türkiye’de Çocuk Ticareti ve/veya Emek Sömürüsü Amacıyla İnsan Ticareti Konusunda Farkındalık Yaratma” projesi çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda, insan ticaretiyle mücadelede farkındalık oluşturmak amacıyla ulusal düzeyde bir afiş yarışması düzenlenmiş; yarışmanın görünürlüğü metro, otobüs, vapur ve tramvay gibi kentin tüm ulaşım araçlarında sağlanmıştır.

Yine aynı yıl faaliyetleri arasında, İzmir Gençlik Çalıştayı kapsamında, bir grup genç ile “Kültürel Çeşitlilik, Eşitsizlikler ve Göç” temalı bir atölye çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, kültür politikaları ve gençlik hakları ele alınmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Projeler Dairesi Başkanlığı tarafından Çocuk Keşif Atölyeleri Merkezi kurularak 2-8 yaş aralığında göçmen çocukları ve yerli çocukların eğitim kapasitelerinin artırılması ve erken yaşta uyumun sağlanması amaçlı çalışmalar yürütülmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) iş birliğiyle, iş gücü sömürüsü amacıyla gerçekleştirilen insan ticareti konusunda farkındalığın artırılması ve kapasitenin güçlendirilmesi amacıyla bir proje başlatılmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021).

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2021 Yılı Faaliyet Raporu'nda, performans hedefleri kapsamında Suriyelilere yönelik yürütülmesi planlanan sosyal içerme faaliyetleri için hedeflenen sayı 30 olarak belirlenmiş, gerçekleşen faaliyet sayısı ise 34 olarak kaydedilmiştir. 2022 Yılı faaliyet raporunda İzmir Büyükşehir Belediyesi Gençlik ve Spor Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Yerel, Ulusal ve Uluslararası Spor Organizasyonları Düzenlemek, Desteklemek ve Ev Sahipliği Yapma Faaliyetleri projesi ile Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği iş birliğinde gerçekleştirilen etkinlikte bisiklet desteği verilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin katılım sağladığı Akdeniz Şehirleri Belediye Başkanları Konferansı, Floransa'da düzenlenmiştir. Konferans kapsamında, Akdeniz kentleri arasında kültürel diyalogun ve iş birliğinin güçlendirilmesi, halk sağlığı ile sosyal güvenliğin geliştirilmesi, çevrenin korunmasına yönelik politikaların oluşturulması, sürdürülebilir enerjiye geçişte yeni teknolojilerin kullanımı, ülkeler arası göç hareketlerinin yönetimi, kentlerin göç politikalarının belirlenmesine katkıları ve insan haklarının korunması gibi başlıca konular üzerinde durulmuştur (İzmir Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022). İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından, “Türkiye’de Göç ve

Mültecilere Müdahale Alanında Belediyenin Kapasitesinin Güçlendirilmesi” projesi kapsamında, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) iş birliğinde, İzmir’de mülteci alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, ilçe belediyeleri ve Sosyal Projeler Dairesi Başkanlığına bağlı birimlerde görev yapan toplam 50 saha çalışanına yönelik farkındalık eğitimi düzenlenmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) iş birliğinde, İsviçre Federal Dışişleri Bakanlığı’nın mali desteğiyle yürütülen “Türkiye’de Göç ve Mültecilere Müdahale Alanında Belediyelerin Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi” çerçevesinde, İzmir Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinden toplam 41 personelin katılımıyla iki gün süren ve iki oturumdan oluşan “Sosyal Uyum” başlıklı bir eğitim programı gerçekleştirilmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022).

11-12 Nisan 2022 tarihlerinde, İsveç Lund Üniversitesi tarafından yürütülen “Sürdürülebilir, Dayanıklı ve Kapsayıcı Kamusal Alanlar ve Hizmetler (CIPSS) 2021” eğitim programı kapsamında, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından Körfez Turu etkinliği düzenlenmiştir. Bu etkinlikte, iş birliği protokolü bulunan Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) ile koordinasyon sağlanarak 90 mülteci kadının katılımı gerçekleştirilmiş ve etkinlik sürecinde aktif görev üstlenilmiştir. Ayrıca, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) İzmir Ofisi’nde, mülteci kadınlar, gençler ve çocuklardan oluşan üç ayrı grup ile, toplam 25 kişinin katılımıyla, kent hizmetlerine erişimi eşitlikçi bir nitelikte sunulmasını hedefleyen kent haritaları hazırlamak amacıyla toplantılar gerçekleştirilmiştir. 21 Şubat 2022 tarihi itibarıyla, Gümüşpala Masal Evi Çocuk ve Gençlik Merkezi’nde, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği ile iş birliği içinde mültecilere yönelik bir program başlatılmıştır. Bu merkezden, yaklaşık 56 mülteci çocuk ve 43 mülteci yetişkin faydalanmaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022).

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi’nin mali desteğiyle, Türkiye’de yürütülen “HF30 Türkiye’de Göçmenlerin ve İnsan Ticareti Mağdurlarının İnsan Hakları Açısından Korunmasının Güçlendirilmesi” programıyla, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği iş birliğiyle, “İzmir’de İş Gücü Sömürüsü için İnsan Ticareti Konusunda Farkındalık Artırımı ve Kapasite Oluşturma” adlı proje başlatılmıştır. Proje kapsamında, “İnsan Ticareti ile Mücadele” konulu bir panel düzenlenmiş ve “İnsan Ticareti ile Mücadele Adına Ses Ol” sergisi açılmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2023 yılında göç ve ekonomi gibi konuları içeren B40 Balkan Şehirleri Ağı’nın Çalışma Grupları

toplantısına davet edilerek, 01-03 Kasım 2023 tarihlerinde Atina’da gerçekleştirilen toplantıya katılmıştır. Bir diğer faaliyette, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İngiltere Girişimcilik Merkezi ile iş birliği yaparak, Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi’nde düzenlenen 6. Göç Girişimciliği Zirvesi’nde, “Kapsayıcı Kent Politikaları” oturumunda ötekileştirme, nefret söylemi ve birlikte yaşama yönelik çalışmalar hakkında bilgi vermek amacıyla konuşmacı olarak yer almıştır. 2023 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi, Göç Yönetimi ve Akdeniz Kentleri Projesi’ne katkı sunmuş; belediyelerin dahil olabileceği tüm hibe programlarının incelenmesi doğrultusunda, proje ortaklıklarına katılım için gerekli hazırlıklar gerçekleştirilmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2023).

Tablo 9. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar

İzmir Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporları	Göç Politikası, Projeler ve İş Birlikleri Gerçekleştirildi	Herhangi Bir Göç Politikası, Projeler veya İş Birlikleri Gerçekleştirilmedi
2015 Faaliyet Raporu	✓	
2016 Faaliyet Raporu	✓	
2017 Faaliyet Raporu	✓	
2018 Faaliyet Raporu	✓	
2019 Faaliyet Raporu	✓	
2020 Faaliyet Raporu	✓	
2021 Faaliyet Raporu	✓	
2022 Faaliyet Raporu	✓	
2023 Faaliyet Raporu	✓	

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur

İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2015 yılından itibaren göçmenlerin sosyal entegrasyonuna yönelik bir dizi projeyi hayata geçirmiştir. Örneğin, Belçika’nın Gent şehri ile iş birliği yapılan “İş Bağlantısı” projesi, Doğu Avrupa’dan gelen göçmenlere istihdam imkânı sağlamayı amaçlamaktadır. Benzer şekilde, Finlandiya’nın Helsinki kentiyle yapılan iş birliği kapsamında göçmenlerin iş gücü piyasasına entegrasyonu için “Göçmen İstihdamının Kısayolları” projesi yürütülmüştür. Bu tür projeler, İzmir’in göçmen

politikalarında ekonomik entegrasyonu ön planda tutan bir yaklaşım sergilediğini, göçmenlere ekonomik alanda yer açılması gerekliliğinin önemli bir temelde olduğunu göstermektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, uluslararası platformlarda da aktif rol oynamaktadır. Orta Doğu ve Batı Asya Yerel ve Bölgesel Yönetimler Birliği (UCLG-MEWA) ve Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler (UCLG) gibi kuruluşlara üye olarak, göç ve kültür temalı zirvelere katılmakta ve burada çeşitli belediyeler ile deneyim paylaşılmaktadır. Ayrıca, 2016'da kurulan UNESCO Uluslararası Göç Kürsüsü, Türkiye'deki ilk göç kürsüsü olarak önemli bir yer tutmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi, sadece hizmet sunmakla kalmamış, aynı zamanda sosyal uyumun sağlanmasında önemli bir katalizör rolü üstlenmiştir. Belediyenin sosyal projelerinin bir parçası olarak, göçmenlere yönelik danışmanlık ve psikolojik destek hizmetleri, kültürel etkinlikler ve festivaller gibi birçok sosyal destek faaliyetini hayata geçirmiştir. Özellikle kültürel uyum ve toplumsal dayanışma konularında çeşitli alanlarda entegrasyon modeli geliştirdiği söylenebilir. İzmir, uluslararası desteklerle finansal kapasitesini güçlendirmiş ve bu sayede daha geniş kapsamlı projeler yürütebilmiştir. Böylelikle mülteciler ve göçmenlerle yapılan kültürel projeler, sosyal uyumu daha da pekiştirmektedir.

3.5.10. Ankara Büyükşehir Belediyesi

Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin il bazında dağılımını gösteren listede onuncu sırada Ankara Büyükşehir Belediyesi bulunmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025). Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2020-2024 Stratejik Planı kapsamında, göç ve göçmenlere yönelik çalışmalarda gönüllülük esasına dayalı olarak belediye hizmetlerine eşit ve kesintisiz erişimin sağlanması; farklı etnik ve dini gruplara ayrımcılık ve ötekileştirme yapılmaksızın, hoşgörülü bir yaklaşım benimsenmesi amaçlanmaktadır. İhtiyaç tespiti yapılırken, özellikle kadınlara ve çocuklara gerekli hizmetlerin ve yardımların ulaştırılması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, göçmenlerin aynı mahalle veya noktada yoğunlaşmasının önlenmesi ve düzenli bir şekilde dağılımlarının sağlanması hedeflenmiştir. Düzensiz göçlerin yol açtığı çarpık kentleşme yerine yatay kentleşmeye yönelmesi ve tıbbi atık toplama sistemi uygulamasının gerekliliği vurgulanmıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, Stratejik Plan, 2019). Ankara Büyükşehir Belediyesi 2015 Faaliyet raporunda kadın sığınma evleri açılması hedeflenmiş olup, kadın konukevleri Uluslararası Göç Örgütü ile protokol yapılarak mülteci kadınlara tahsis edilmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015). 2016 Yılında

kadın konukevlerinde kalan 64 kadın, 37 çocuk mülteci olarak toplamda 101 kişi barınırken 2017 yılında 124 mülteci kadın ve çocuk bu hizmetten yararlanmaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından 2016 yılında, Suriyeli Genç Göçmenlerin Ankara'daki Toplum Yaşamına Eşit Haklarla Katılımı projesi yürütülmüştür. 2016 yılı, stratejik amaçlar doğrultusunda, kentte sosyal çürümeyi engellemek adına başlatılan çalışmalar arasında, Ankara dışında çadır kentlerde bulunan yardıma muhtaç Türkmen ve Suriyeli çocuklara 5750 adet bot ve 5250 kaban yardımında bulunulmuştur (Ankara Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016). 2017 yılında, Ankara Büyükşehir Belediyesi, yurt dışından gelen heyetlerle birlikte “Mülteci Dostu Belediyeler Konferansı”na katılmıştır. Aynı zamanda, Suriyeli mültecilere yönelik 5.929 adet gıda malzemesi, 7.468 adet kaban, 7.468 çift bot ve 1.269 parça ev eşyası yardımı yapılmıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2017). 2018 yılında, Ankara'ya yurt dışından Tebriz Belediye Başkanı ve heyeti ziyaret gerçekleştirmiş ve Mülteci Programı ile ilgili bilgi aktarımı yapılmıştır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı tarafından sosyal yardımlar kapsamında, 25.529 paket gıda malzemesi, 11.000 adet kaban, 11.000 çift bot, 4.678 parça ev eşyası yardımları yapılmıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2018). 2018 yılında, Dünya İdari Kentler Birliği (WACA) 1. Genel Kurul toplantısı, Ankara (Türkiye) ev sahipliğinde, Sejong (Güney Kore), Putrajaya (Malezya), İslamabad (Pakistan), Brasilia (Brezilya) ve Pekin (Çin) katılımıyla gerçekleşmiştir. 2018-2020 dönemi başkanlığının Ankara tarafından yürütülmesine karar verilmiş ve 2019 yılı Yönetim Kurulu Toplantısı, Birliğin tüzüğü gereğince Ankara'da; Ankara (Türkiye), Sejong (Güney Kore), İslamabad (Pakistan) ve Nur Sultan (Kazakistan) kentlerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Birliğin kuruluş amacı kültürler arası gelişim, göç ve entegrasyon süreçleri ve kentlerin maruz kaldıkları sorunlar ve çözümler konularına üzerinedir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2019). 2020 yılı kapsamında, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı tarafından “Mülteci kadınlar ve gençlerin güçlenmesi, sosyal uyumlarının ve çalışma hayatına katılmalarının desteklenmesi” proje çalışmalarına başlanmıştır. Proje, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) iş birliğiyle üreme sağlığı, toplum birlikteliği ve kadınların sosyal ve ekonomik hayatta yer edinmesi amacıyla geliştirilmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2020). 2021 Yılı Kültür sanat etkinlikleri ve sosyal faaliyetleri hedefleri kapsamında Kadın ve Gençler İçin Sosyal Uyum ve İstihdamın Desteklenmesi Projesi çerçevesinde “Yerel Yönetimlerin

Göçmen ve Mültecilere Yönelik Çalışmaları” konulu konferans düzenlenmiştir. Dar gelirli yoksul vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmek hedefiyle 2021 yılında Ankara’da yaşayan ihtiyaç sahibi 226.327 vatandaş ile 19.981 mülteci ve sığınmacı olmak üzere toplam 246.308 kişiye 258.916.700 TL tutarında gıda ve temizlik yardımı ulaştırılmıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2021). Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından 2021-2024 yıllarını kapsayan “Yerel Eşitlik Eylem Planı”, toplumun eşitlik ilkesi temelinde hizmetlere erişimi ve kapsayıcılığı artırmayı amaçlamakta olup, mevcut sorunların ortadan kaldırılmasında izlenecek yolu belirleyen bir plandır. Çocuk evlilikleri ile mücadele konusunda, yerli ve mülteci ailelerle odak çalışmaları, farkındalık kampanyaları ve mülteci kadınların her alanda yer alması programları, faaliyet gösterilecek konu başlıkları arasında yer almaktadır. 2022 yılında, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Başkent Kart aracılığıyla aylık olarak dar gelirli vatandaşlara yönelik yapılan ekmek yardımları, göçmen ve mülteci gruplarını da kapsamaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2022).

Tablo 10. Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin Faaliyet Raporlarında Göç Konusuna Dair Çalışmalar

Ankara Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporları	Göç Politikası, Projeler ve İş Birlikleri Gerçekleştirildi	Herhangi Bir Göç Politikası, Projeler veya İş Birlikleri Gerçekleştirilmedi
2015 Faaliyet Raporu	✓	
2016 Faaliyet Raporu	✓	
2017 Faaliyet Raporu	✓	
2018 Faaliyet Raporu	✓	
2019 Faaliyet Raporu	✓	
2020 Faaliyet Raporu	✓	
2021 Faaliyet Raporu	✓	
2022 Faaliyet Raporu	✓	
2023 Faaliyet Raporu	✓	

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur

Ankara Büyükşehir Belediyesi, göç ve göçmenlere yönelik çalışmalarını temel insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri çerçevesinde şekillendirmiştir. Belediye, stratejik planlarında hizmetlerin gönüllülük esasına dayanarak herkes için eşit ve kesintisiz sunulmasını hedeflemiş, etnik ve dini kimlikler gözetmeksizin kapsayıcı bir yaklaşımı benimsemiştir. Özellikle kadınlar ve çocuklar gibi kırılgan grupların ihtiyaçları öncelikli olarak ele alınmıştır. Göçmenlerin kent genelinde dengeli bir şekilde dağıtılmasını ve yoğunlaşmanı gözetici politikalar, Ankara'nın çarpık kentleşmeyi engellemeye ve düzenli bir kent yapısını korumaya yönelik bütüncül bir yaklaşım içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Ankara'nın, kültürlerarası gelişim, göç ve entegrasyon temalı uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yapması ve aktif katılım göstermesi, belediyenin göç konusundaki bilgi üretim süreçlerine de önem verdiğinin bir göstergesidir.

3.6. Araştırma Bulguları ve Değerlendirme

Türkiye'nin göç hareketlerinde hedef, kaynak ve transit ülke konumunda olması göçmenler tarafından çekici aktör kategorisinde değerlendirilmesinden dolayı bu durum merkezi yönetimden ayrı olarak, yerel yönetim birimlerini ağırlıklı olarak yerel düzeyde göç alanında politikalar geliştirilmesi, araştırmalar yapılması, etkinlikler düzenlenmesi, çeşitli faaliyetlerin yürütülmesi ve çözüm odaklı tedbirlerin alınmasına sebep olmuştur. Araştırmanın örneklemini oluşturan, seçili on büyükşehir belediyelerinde artan göç hareketliliği karşısında hem hizmet sunumu hem de sosyal uyum politikaları geliştirme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu başlıkta Göç İdaresi Başkanlığı 2025 yılı verileri dikkate alınarak, geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin yoğunlukla yaşadığı İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Adana, Hatay, Bursa, Konya, İzmir, Ankara ve Mersin büyükşehir belediyelerinin göç ve göçmen politikaları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Belediyelerin hizmet sunumları; sağlık, eğitim, sosyal uyum, ekonomik entegrasyon ve kurumsal kapasite konuları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu analiz süreci, belediyelerin kendi bünyesinde geliştirilen, kamuya açık kaynakları olan stratejik planları, faaliyet raporlarından elde edilen veriler temel alınmıştır.

İncelenen büyükşehir belediyelerin büyük çoğunluğu, öncelikli olarak göçmenlere yönelik temel insani hizmetleri; barınma, konaklama, sağlık, eğitim destekleri sunmayı hedeflemiştir. Özellikle sosyal uyum çalışmaları çerçevesinde düzenlenen, dil kursları, sosyal ve kültürel entegrasyon etkinlikleri ve psikososyal ve sağlık destek hizmetleri

birçok belediyenin öncelikli faaliyet alanları arasında yer almıştır. Bunların yanı sıra ulusal ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak finansal kaynak yaratma ve kapasite artırımı hedeflenmiştir.

Her belediyenin göç politikaları, bulunduğu bölgenin demografik yapısına, ekonomik kapasitesine ve göçmen yoğunluğuna göre farklılık göstermektedir. Suriye iç savaşına sınır konumunda olan Adana ve Şanlıurfa gibi şehirler, göçmenlere yönelik hizmet sunumunda daha kapsamlı ve yapısal programlar geliştirmiştir. Gaziantep sosyal hizmet uygulamaları kapsamında barınma, sağlık, eğitim ve istihdam gibi temel ihtiyaçlara yönelik politikaların göçmen grupları da kapsayacak şekilde tasarlandığı dikkat çekmektedir. 2015 yılı sonrası incelemeye alınan projelerde, sosyal uyum ve entegrasyonun desteklenmesi hedeflenmiş; Gençlik Merkezleri, Suriyeli Misafirler Bilgi ve Eğitim Merkezi, meslek edindirme kursları ve çeşitli alanlarda faaliyetlerle mülteci genç ve çocuklara aktif katılım alanları sunulmuştur. Diğer yandan, GASMEK, Ensar Toplum Merkezi ve SADA Kadın Gelişim Merkezi gibi yapılar sayesinde öncelikle kadınlar olmak üzere çocuklar ve gençler kapsamlı özel sosyal destek mekanizmaları hayata geçirilmiştir.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, artan göçmen nüfusunun ihtiyaçlarına karşılık vermek amacıyla çeşitli hizmet ve projeleri hayata geçirmiştir. Belediye, göçmenlerin toplumsal hayata uyumlarını sağlamak ve yaşam koşullarını iyileştirmek doğrultusunda aktif olarak ulusal ve uluslararası düzeyde, yerel yönetimler alanında çok yönlü çalışmalar yürütmektedir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulan Göç ve Uyum Hizmetleri Şube Müdürlüğü, göçmen ve mültecilere yönelik sosyal, kültürel ve ekonomik uyum faaliyetlerinin düzenlenmesi, planlanması ve koordine edilmesi açısından önemli kurumsallaşma adımıdır. Özellikle Suriyeli kadın ve çocuklara yönelik düzenlenen sosyal destek programları, kırılgan grupların korunmasına katkı sağlamaktadır. Kadın destek merkezlerinde sunulan mesleki eğitim kursları ve danışmanlık hizmetleri, göçmen kadınların ekonomik hayata katılımını teşvik ederek kent yaşamında kadının önemini vurgulamaktadır. Sağlık hizmetlerinin etkin ve kapsayıcı kullanılması adına Hatay ve Mersin Büyükşehir Belediyesi ile Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi politikaları ön plana çıkmaktadır. Kadın ve çocuk mültecilere yönelik çalışmaları ile Ankara, İstanbul, Şanlıurfa, Adana, İzmir ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediyeleri öne çıkmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, yoğun nüfusu ile göçmen sayısının kente etkilerini en az düzeyde tutmak amacıyla kapsayıcı, eşitlikçi ve bütüncül bir anlayışla göç yönetişimini ele almayı hedeflemiştir. Bununla birlikte, öncelikle çocuklara, kadınlara ve dezavantajlı

gruplara yönelik sosyal uyum programları; çok dilli bilgilendirme hizmetleri; eğitim, barınma ve istihdama yönelik destekler ile kent genelinde hizmet yönetimi sunulmasını amaçlamaktadır. Ayrıca, veri temelli karar alma süreçlerine katkı sunan İçerik Yönetim Sistemi ve MahalliMap gibi dijital altyapılar ile mekânsal ve yönetsel kapasitenin artırılması planlanmıştır. Göçmenlerin yalnızca hizmet alan konumundan çıkıp, kentsel yaşamın aktif birer bireyi olmalarını amaçlayan “sistem mezuniyeti” anlayışı, sosyal yardımın sürekli olarak sağlanması beklentisinin önüne geçilerek sistemin bir parçası olarak hareket edilmesini destekler niteliktedir. Bu doğrultuda hayata geçirilen mesleki eğitim, kooperatif destekleri ve kadınlara yönelik programlar, sosyal yardıma bağımlılığı azaltmayı ve üretkenliği teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu noktada İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin, diğer büyükşehir belediyelerinden farklı olarak karşılıklı yönetim modeli geliştirildiği görülmektedir.

Bursa Büyükşehir Belediyesinde, kente yönelik yüksek göç oranları dikkate alınarak, Konya ilinde olduğu gibi, göçle gelen bireylerin aidiyet duygusunun geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra, kaçak yapılaşmanın ve çarpık kentleşmenin önlenmesi yönünde çalışmalar yapılması gerektiği belirlenmiştir. Fakat Bursa ilinde, diğer illere kıyasla hizmetlerin daha sınırlı ve kısa vadeli olduğu gözlemlenmiştir. Süreklilik ve bütüncül yönetim modeli kavranamamış, çalışmalar dönemsel olarak uygulamada kalmıştır. Hatay’da insani yardımlar ön plandayken, göçmen ve mültecilere yönelik sosyal yardım, altyapı düzenlemeleri, çevre sağlığı hizmetleri, defin ve nakil organizasyonları gibi pek çok hizmet alanında sorumluluk üstlendiği görülmektedir. Özellikle sağlık hizmetlerine erişimde mobil rehberlik araçlarının kullanılması, çevre ve atık sorunlarına yönelik projelerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ancak bazı olumsuz koşulların oluşması; 6 Şubat deprem felaketi, covid-19 pandemi süreci gibi dönemlerde göç ve göçmen politikalarını sekteye uğratmış, Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep illeri gibi sınırda bulunan kentlerin ulusal ve uluslararası arenada daha fazla aktif olması gözlemini doğurmuştur. Mersin sağlık hizmetlerinin sürekliliği, kültürel uyumu ve ekonomik entegrasyonu teşvik eden projelere ağırlık vermiştir. Bu planlar kapsamında, hem aşılama ile HIV/AIDS ve üreme sağlığına dair bilgilendirme, hem de göçle gelen nüfusun sosyal ve mekânsal entegrasyonu gözetilerek bütüncül bir politika hedeflenmiştir. Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından, göçmenlerin entegrasyonu için psikososyal destek, eğitim seminerleri, sosyal yardımlar ve kadınların güçlendirilmesine yönelik çeşitli projeleri hayata geçirmiştir. Özellikle Uyum Masası’nın kurulması ve Kadın Spor ve Mesleki

Eğitim Merkezi, Suriyeli çocuklara gıda yardımı, çadır kentlerdeki yemek dağıtımları ve Sosyal Uyum Merkezi gibi projeler ile yerel düzeyde insan odaklı bir hizmet anlayışının benimsendiğini görülmektedir. Bu noktada Mersin Büyükşehir Belediyesi'nin, diğer büyükşehir belediyelerine kıyasla sağlık alanında bütüncül politikaların yürütüldüğü görülmektedir. Adana özellikle, eğitim, sağlık ve psikososyal danışmanlık hizmetleri gibi temel hizmetlere katılımı güçlendiren projeler, sağlanan profesyonel mutfak eğitimleri, sosyal uyum ve istihdam olanaklarını artırmaya yönelik politikalarla ağırlıklı olmuştur. Belediyenin çeşitli uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlarla yürüttüğü projeler, yerli ve göçmen nüfus arasındaki entegrasyonu sağlamak ve istihdam ettirmek amacıyla geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu durum, Bursa ve Konya büyükşehir belediyeleri arasında Adana Büyükşehir Belediyesi'ni ön plana çıkarmaktadır. Konya, toplumun kaynaşmasında, toplumun bütünlüğünü tehdit edebilecek ayrıştırıcı eğilimlerin önüne geçilmesini hedef strateji olarak belirlemiştir. Fakat, uluslararası arenada katılımcı bir kent olarak değerlendirilememektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, sosyal uyum konusunda yenilikçi projeler üretmiş; kültürel etkinlikler, kadın ve çocuklara yönelik özel destek programları ile dikkat çekmektedir. Ulusal ve uluslararası kamu kurum ve kuruluşlarıyla birlikte birçok projede aktif olarak yer almış ve ev sahipliğinde bulunmuştur. Bu tür projeler, İzmir'in göçmen politikalarında ekonomik entegrasyonu ön planda tutan bir yaklaşım sergilediğini, göçmenlere ekonomik alanda yer açılması gerekliliğinin önemli bir temelde olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Ankara Büyükşehir Belediyesinden de kadınlara ve çocuklara yönelik kapsayıcı ve koruyucu politikaları öne çıkarmaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi, göç ve göçmenlere yönelik çalışmalarını temel insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri çerçevesinde şekillendirmiştir. Belediye, stratejik planlarında hizmetlerin gönüllülük esasına dayanarak herkes için eşit ve kesintisiz sunulmasını hedeflemiş, etnik ve dini kimlikler gözetmeksizin kapsayıcı bir yaklaşımı benimsemiştir. Ulusal ve uluslararası düzeyde birleşimlere katılım sağlanması ve projeler gerçekleştirilmesi noktasında Ankara, aktif rol alan şehirler İzmir, Şanlıurfa ve Adana Büyükşehir belediyelerinin yanında yer almaktadır. Diğer yandan Ankara, merkezi yönetimle koordineli bir şekilde çalışarak hem hizmetlerin planlanmasında hem de uygulamada stratejik bir yaklaşım benimsemiştir.

Tablo 11. Seçili Kentlerin Göçmenlere Yönelik Projeleri, Stratejik Planları ve Kurumsal İş Birlikleri

Belediye	Ana Girişim ve Projeler	Stratejik Planlar	İş Birlikleri
İstanbul	İletişim Merkezi, Sosyal Uyum Programları, İstanbul'da İnsana Yakışır İşlerin Desteklenmesi Projesi, İSMEK Kursları, MISGM	2019-2023 Göç Stratejileri	UNHCR, AFAD, STK'lar, ILO
Gaziantep	Hayat Boyu Öğrenme Merkezleri (GASMEK), Gençlik Merkezleri, Hoş Geldin Minik Hemşerim Projesi, Yüreğinden Gökçe Alanlar Projesi	2018-2022 Entegre Plan	UNDP, AB Fonları
Şanlıurfa	Göç ve Uyum Hizmetleri Şubesi, Mesleki Eğitim Projeleri, Göçmen İşleri Koordinasyon ve Bilgilendirme Merkezi Projesi, Suriye'ye Yönelik Türkiye Dayanıklılık Projesi 2018-2019, Fiziki Tadilat Odası Projesi, Suriyeli Mülteciler Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri, Misafirlere Yönelik Ayni Yardım Lojistik Merkez Projesi, Göçmen Bilgilendirme ve Koordinasyon Projesi, Göç ve Ulaşım Zirveleri, Meclis Üyelerinin Eğitim Programı Projesi, Suriye Krizine Yönelik Kurumsal Kapasite Geliştirme Projesi, Dayanıklılık Projesi	2018-2022 Sosyal Uyum Planı	IOM, UCLG-MEWA, UNDP, İLBANK, WALD, SGDD-ASAM
Adana	Mesleki Eğitim ve Sosyal Destek Programları, Renkli Kentler Girişimi, Göçmen ve mülteciler için eğitim ve sosyal uyum projeleri, Psikososyal Destek Merkezi, Kitabım ve Okulum Benim Başarı Yolum	2017-2021 Stratejik Plan	Care International, GIZ, ASAM, IOM
Hatay	Toplum Merkezleri, Defin ve Hamam Hizmetleri	2020-2024 Entegre Strateji	UNHCR, IOM
Mersin	Sosyal Destek Merkezleri, Dil ve Kültür Kursları, Kadın Spor ve Mesleki Eğitim Merkezi Projesi, Herkes için Hep Birlikte Sağlık Projesi, Üreme Sağlığı Eğitimleri	2019-2023 Uyum Stratejisi	UNHCR, STK'lar, IOM

Belediye	Ana Girişim ve Projeler	Stratejik Planlar	İş Birlikleri
Bursa	Kültürel Etkinlikler, Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri	2018-2022 Göç Eylem	UNDP, TOBB
Konya	Meslek Edindirme Kursları (KOMEK), Destek Programları	2019-2023 Entegre Plan	ICMPD, AB Fonları
İzmir	Göçmen Danışma ve Bilgilendirme Merkezi, Kardeş Aile Projesi, Çocuk Hakları Birimi, Agora Birarada Yaşam Birimi Etkinliği, Abla-Ağabey-Kardeş Projesi, Ortak Kültürel Miras Projesi, Türkiye ve AB Arasında Koruma ve Diyalog-II, Türkiye’de Çocuk Ticareti/Emek Sömürüsü Konulu Projeler, Belediyelerin Kapasite Geliştirme Projesi	2018-2022 Göç Planı	UNHCR, IOM, UCLG- MEWA, SGDD-ASAM
Ankara	Geçici Koruma Vatandaşlığı Danışmanlığı, Mülteci kadınlar ve gençlerin güçlenmesi, sosyal uyumlarının ve topluma katılımlarının desteklenmesi Projesi	2019-2023 Uyum Stratejisi	BM kuruluşları, STK’lar, UNEPA

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur

Tablo 11’de gösterilen verilere göre incelenen on büyükşehir belediyesinin göçmenlere yönelik projeleri, stratejik planlamaları ve ulusal/uluslararası iş birlikleri bakımından farklı düzeylerde etkinlik sergilediği görülmektedir. İstanbul, Gaziantep ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediyeleri; göçmenlere yönelik çok boyutlu ve kurumsallaşmış yaklaşımlar geliştirmeleri açısından ön plana çıkmaktadır. Özellikle İstanbul Büyükşehir Belediyesi, göçmen istihdamına yönelik İSMEK kursları, sosyal uyum projeleri ve uluslararası iş birlikleriyle (UNHCR, ILO, AFAD) oldukça geniş kapsamlı bir strateji izlemiştir. Gaziantep ise Hayat Boyu Öğrenme Merkezleri ve “Hoş Geldin Minik Hemşerim” gibi özgün projeleriyle, yerel halk ve göçmen topluluklar arasında sosyal uyumu hedefleyen kapsayıcı modeller sunmaktadır. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, listedeki belediyeler içinde en kapsamlı proje portföyüne sahip olmasıyla dikkat çekmektedir. Bu belediye yalnızca sosyal destek değil, aynı zamanda kurumsal kapasite geliştirme ve yönetim bağlamında da ciddi çalışmalar yürütmektedir. Adana, Mersin ve İzmir Büyükşehir Belediyeleri, sosyal uyum ve mesleki eğitim alanlarında etkin projeler geliştirmiş; özellikle kadınlara ve gençlere yönelik psikososyal destek ve kültürel etkileşim odaklı faaliyetler yürütmüşlerdir.

Adana'nın "Mutfakta Umut Var" ve "Kitabım ve Okulum Benim Başarı Yolum" gibi projeleri, toplumsal uyumu artırıcı bir perspektif sunarken; İzmir'in Kardeş Aile ve Ortak Kültürel Miras projeleri göçmenlerin sosyal hayata katılımını desteklemektedir.

Buna karşın, Hatay ve Bursa Büyükşehir Belediyelerinin faaliyetleri daha sınırlı düzeyde kalmaktadır. Hatay, temel hizmet sunumuna (defin, hamam vb.) odaklanmış; Bursa ise kültürel etkinlikler ve danışmanlık hizmetleriyle sınırlı bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu durum, söz konusu belediyelerin göç yönetimi konusunda kurumsal planlama eksikliklerine işaret etmektedir. Konya ve Ankara ise göçmenlerin sosyo-ekonomik uyumu üzerine yoğunlaşan projeler geliştirmiştir. Özellikle Konya'daki KOMEK kursları ve Ankara'nın kadın ve gençlik odaklı güçlenme projeleri, hedef kitleye yönelik spesifik çözümler üretme açısından dikkat çekmektedir.

Stratejik planlar açısından değerlendirildiğinde, belediyelerin büyük çoğunluğunun 2018-2023 dönemine denk gelen bir zaman diliminde göçmenlere yönelik stratejiler geliştirdiği görülmektedir. Ancak, bu planların uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği yerel kaynaklara, yönetsel kapasiteye ve uluslararası iş birliklerinin düzeyine göre değişiklik göstermektedir. İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa ve İzmir gibi şehirlerin, çeşitli uluslararası kuruluşlarla (UNHCR, IOM, UNDP, ICMPD vb.) kurduğu iş birlikleri sayesinde hem finansal hem de teknik kapasite bakımından daha güçlü pozisyonda olduğu gözlemlenmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye’de geçici koruma statüsü altındaki Suriyeli nüfusun yoğun olarak bulunduğu ilk on şehrin, büyükşehir belediyesi olmasından dolayı göç ve göçmen politikalarını karşılaştırmalı bir şekilde incelemiştir. Araştırma, belediyelerin sosyal uyum, kurumsal kapasite, hizmet sunumu ve göç yönetimindeki stratejik yaklaşımlarını değerlendirerek, Türkiye’deki yerel yönetimlerin göçmenlere yönelik uygulamalarındaki çeşitliliği ortaya koymuştur. Bulgular, her belediyenin göç yönetimine dair yaklaşımlarının, o şehrin sosyo-demografik yapısı, ekonomik durumu ve göçmen yoğunluğu ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Gaziantep, Şanlıurfa ve Adana gibi sınır bölgelerinde, belediyeler çok yönlü ve yapısal sosyal uyum projeleri geliştirerek, temel hizmetlerin yanı sıra göçmenlerin entegrasyonunu da hedeflemiştir. Özellikle Şanlıurfa ve Adana büyükşehir belediyeleri, mülteci gençleri ve kadınları hedef alan projelerle sosyal uyumu sağlamayı amaçlamıştır. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyükşehirler ise, daha geniş kentsel alanlarda, kapsayıcı ve sürdürülebilir göç politikaları ile dikkat çekmiştir. Bu belediyeler, göçmenlerin yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, onların ekonomik ve sosyal entegrasyonunu sağlamaya yönelik projelere de büyük önem vermektedir. Özellikle İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin veri temelli karar alma süreçleri ve “sistem mezuniyeti” yaklaşımı, göç yönetiminde yenilikçi bir model ortaya koymuştur. Mersin, sağlık hizmetleri ve sosyal destek konusunda bütüncül bir yaklaşım sergilerken, Hatay ve Konya örneklerinde insani yardımlar ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte, Bursa’da göç yönetimi hizmetlerinin genellikle kısa vadeli ve sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir; bu da uzun vadeli stratejik planlamanın eksikliğini işaret etmektedir.

Araştırma, yerel yönetimlerin kurumsal kapasite ve kaynak yetersizlikleri gibi engellerle karşılaştıklarını, ancak ulusal ve uluslararası iş birlikleriyle bu engellerin aşılabileceğini göstermektedir. Özellikle kadın ve çocuklara yönelik yapılan özel projeler, sosyal uyumun artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, göç ve yerel yönetim ilişkisi

bağlamında, tüm belediyeler için en büyük zorluk, sürdürülebilirlik ve kurumsal kapasiteyi artırmaya yönelik yatırımların eksikliğidir.

Sonuç olarak, Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin göç ve göçmen politikalarının etkinliğini artırmak için, daha fazla kaynak tahsisi, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve uzun vadeli stratejik iş birliklerinin kurulması gerekmektedir. Belediyelerin yalnızca hizmet sağlayıcı değil, aynı zamanda toplumsal uyum ve bütünleşme süreçlerinin aktif birer aktörü olarak rol almaları, göç yönetiminde sürdürülebilir ve insancıl politikaların geliştirilmesine olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- 5393 Sayılı Belediye Kanunu, (2005, 13 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 25874). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>
- Adana Büyükşehir Belediyesi. (2017). *2017 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/yillikfaaliyetraporlari_v/files/faaliyet-raporu-2017.pdf
- Adana Büyükşehir Belediyesi. (2018). *2018 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/yillikfaaliyetraporlari_v/files/2018-yili-faaliyet-raporu-hk--0nihai.pdf
- Adana Büyükşehir Belediyesi. (2019). *2019 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/yillikfaaliyetraporlari_v/files/2019-yili-faaliyet-raporu.pdf
- Adana Büyükşehir Belediyesi. (2020). *2020 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/yillikfaaliyetraporlari_v/files/abb-yillik-faaliyet-2020.pdf
- Adana Büyükşehir Belediyesi. (2021). *2021 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/yillikfaaliyetraporlari_v/files/2021y%C4%B1l%C4%B1_son_faaliyet_raporu.pdf
- Adana Büyükşehir Belediyesi. (2022). *2022 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/yillikfaaliyetraporlari_v/files/2022yili-faaliyetraporu-small.pdf
- Adana Büyükşehir Belediyesi. (2023). *2023 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/yillikfaaliyetraporlari_v/files/2023-faaliyet-raporu-yuksek-cozunurluk-compressed.pdf
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akay, A.S. (2019). *Türkiye’de yerel yönetimlerin Suriyeli göçmenlere yönelik uyguladığı sosyal yardım politikaları: Keçiören belediyesi örneği*(Tez No. 111624).[Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez.
- Akıncı, B., Nergiz, A., ve Gedik, E. (2021). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s. 53-58.

- Akman, Ç., ve Usta, S. (2021). *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde yerel yönetimler*. E. Akman (Ed.), *Farklı boyutlarıyla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi* (s. 365-400). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akyıldız, İ. E. (2016). Göç teorilerinin karşılaştırmalı analizi. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(2), s. 127-176.
- Akyıldız, İ. E. (2022). Dış ve iç göçler bağlamında Türkiye'nin dinamik göç yapısının değerlendirilmesi. *İctimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı*, 1-15. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1010076>
- Alkan, H. (2021). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde siyaset süreci: Potansiyel ve olasılıklara yönelik bir değerlendirme. E. Akman (Ed.), *Farklı boyutlarıyla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi* (s. 38–58). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Altunok, M. (2017). Türkiye'nin göç gerçekliği ve örgütlenmesi üzerine bir tartışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(22), 295-311. <https://doi.org/10.20875/makusobed.360709>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2015). *2015 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/dd7dd4fd3dd1d8160d5badf3b59902b8.pdf>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2016). *2016 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/28183594390c341ef0785e6610942854.pdf>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2017). *2017 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/bb17b0afb5a514c1ade81e330a9cf4f6.pdf>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2018). *2018 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/1b89fa490b39665e16bb73ccf47f6e22.pdf>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2019). *2019 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/2ac446356c7d541a199be448a8644aa1.pdf>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2019). *2020-2024 Dönemi Stratejik Planı*. <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/06/c2dd96f266679134a44d544972fd36dc.pdf>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2020). *2020 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/f9bef5ef1a652d26dcee80f2496cf550.pdf>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2021). *2021 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/20/82a847b1e04a4e9f7d6b48d7e8ff52db.pdf>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2022). *2022 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://s.ankara.bel.tr/files/2023/04/28/ff8e07317671fefec78f571aaa7ea84b.pdf>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2023). *2023 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://s.ankara.bel.tr/files/2024/04/29/c74fd3946c70993f36a045e1895159e0.pdf>
- Aydın, E. (2018). Avrupa Birliği mevzuatında güvenli üçüncü ülke kavramı ve Türkiye-AB geri kabul anlaşmasına yansımaları. *Public and Private International Law Bulletin*, 38(1), 11-40. <https://doi.org/10.26650/ppil.2018.38.1.0005>

- Barışık, S. (2020). *Göç kavramı, tanımı ve türleri. Küreselleşen dünyada fırsat eşitliği arayışında uluslararası göç ve Türkiye'nin Suriye deneyimi* (s. 1-24). Gazi Kitabevi.
- Baş, T., ve Akturan, U. (Ed.). (2017). *Nitel araştırma yöntemleri: NVivo ile nitel veri analizi, örnekleme, analiz, yorum* (3. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Başel, H. (2003). *Sosyal politika açısından iç göçler: Sivas'tan İstanbul'a göç örneği* (Tez No: 140394) [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bayata Canyeş, A. (2015). Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu kapsamındaki geri gönderme yasağının uygulanma koşullarının AİHM kararları çerçevesinde irdelenmesi. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 73-90.
- Belli, A. (2021). Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türk kamu yönetiminin incelenmesi: İlerleme raporları üzerine bir içerik analizi. *Premium E-Journal of Social Sciences*, 5(17), 778-787. <http://dx.doi.org/pejoss.2211>
- Berkün, S. (2017). Kamu açısından yönetim. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(16), 638-663. <https://orcid.org/0000-0002-9254-1669>
- Bozkaya, Ö., ve Kıncal, A. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ve Suriyeli yerinden edilmiş kişiler bağlamında Türkiye'nin göç politikasındaki gelişimin değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 90-126.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2014). *2015-2019 Dönemi Stratejik Planı*. <https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/2015-2019-stratejik-plan.diger.u8RAERrHKm.pdf>
- Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2022). *2020-2024 Dönemi Stratejik Planı*. https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/yayinlar/191011104504_0.0.0.BBB-2020-2024-Stratejik-Plani.pdf
- Bursa İl Göç İdaresi Müdürlüğü. (2021). T.C. Bursa Valiliği. <https://www.goc.gov.tr/raporlar3>
- Castles, S., ve Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. Uğur Bal ve İ. Akbulut, Çev.). Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık.
- Cornelius, W. A., ve Rosenblum, M. R. (2005). Immigration and politics. *Annual Review of Political Science*, 8, 99-119. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.8.082103.104854>
- Cumhurbaşkanlığı, (2018). *Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi* Resmî Gazete, (Sayı. 30474). <https://www.resmigazete.gov.tr>
- Çağlar, T. (2018). Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17, 67-91.

- Çamur, A. (2017). Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Sorumluluğu: İzmir Örneği. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 113-129.
- Çukurçayır, M. A., Negiz, N., ve Yemen, A. (2014). 6360 sayılı kanun'un uygulamasında köy(lü) mü mahalle(li) mi?: Katıl(a)mayanlar açısından bir değerlendirme. *Uluslararası XI. Kamu Yönetimi Forumu Bildiriler Kitabı: Afro-Avrasya Coğrafyasında Kamu Yönetimi Uygulamaları ve Sorunları*. TODAİE Yayınları.
- Demir, E. (2018). Göç sosyolojisi. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(2), 132-137.
- Demir, H., ve Karakütük, M. (2003). Yerel yönetimler ve hizmette yerellik: Subsidiarite ilkesi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 65-77.
- Demir, S. (2014). Yerel yönetimler ve mali özerklik: Türkiye ve OECD ülkelerinin karşılaştırmalı analizi. *Uluslararası Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 1(1), 45-61. https://www.academia.edu/3246392/YEREL_Y%C3%96NET%C4%B0MLER_VE_E_MAL%C4%B0_%C3%96ZERKL%C4%B0K_T%C3%9CRK%C4%B0YE_VE_OECD_%C3%9CLKELER%C4%B0N%C4%B0N_KAR%C5%9EILA%C5%9ETIRMALI_ANAL%C4%B0Z%C4%B0
- Demirhan, Y., ve Aslan, S. (2015). Türkiye'nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9), 24-62.
- Develi, E. S. (2017). 21. yüzyılda göç olgusu: Uluslararası göç teorilerinin ekonomi politikası. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 22, 1343-1353.
- Diken, A., ve Buluş, A. (Eds.). (2016). *2nd International Congress on Applied Sciences: Migration, poverty and employment / 2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: Göç, yoksulluk ve istihdam: Proceedings / Bildiriler kitabı*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Doğan, B., ve Erdoğan, D. (2021). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanların sorumlulukları meselesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(1), 163-191. <https://doi.org/10.33717/deuhfd.911688>
- Efşan Çelik, N., ve Yılmaz, V. (2021). Yerel yönetim birimi olarak belediyelerin kentlerin yerel kalkınmasındaki etkilerinin değerlendirilmesi üzerine bir inceleme. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 6(1), 96-113. <https://doi.org/10.1234/abcd.efgh>
- Ekonomik İlişkiler Kurulu [DEİK]. (2013). *Küresel 2013*. <https://www.deik.org.tr/yayinlar-kuresel-2013>
- Emini, F. T. (2009). Türkiye'de yerel yönetimler reformunun iç ve dış dinamikleri. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16(2), 31-48.
- Erbahayetmez Aslan, B. (2006). *Türk idari yapısında fikri mülkiyet haklarının korunması*. (Tez No. 205648).[Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Ergüven, N. S., ve Özturanlı, B. (2013). Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007-1061.
- Erten, R. (2015). Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu hakkında genel bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(1), 3-51.
- European Commission. (2018). *EU-Turkey statement: The Commission's contribution to the leaders' agenda*. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-towards-a-new-policy-on-migration/file-eu-turkey-statement-action-plan>
- European Parliament. (2015). *Turkey 2014 Progress Report* (2015: 18). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0228_EN.html
- Fairchild, H. (2018). *Social psychology and world peace: A primer*. ResearchGate. <https://www.researchgate.net/publication/324475618>
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2015). *2015 Faaliyet Raporu*. https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2020/08/faaliyet-raporu-2015-compressed.pdf?utm_source=chatgpt.com
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2016). *2016 Faaliyet Raporu*. <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2020/08/faaliyetraporu2016-compressed.pdf>
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2017). *2017 Faaliyet Raporu*. <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2020/07/2017faaliyetrapor.pdf>
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2018). *2018 Mali Yılı Faaliyet Raporu*. <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2020/07/2018-faaliyet-raporu-kitapcik.pdf>
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2020). *2020 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2021/04/2020-faaliyet-raporu.pdf>
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2021). *2021 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2022/04/2021-faaliyet-kitabi-baski-hali.pdf>
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2022). *2022 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2023/04/faliyet-kitabi-yeni.pdf>
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2023). *2023 Yılı Mali Durum Raporu*. <https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2024/06/faliyet-kitabi-yeni-9-compressed-1.pdf>
- Gençoğlu, M. (2011). 1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 29-50.
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2025). *Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısı*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (1967). *Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin 1967 Protokolü*.

<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/MULTECILERIN-HUKUK-STATUSUNE-ILISKIN-1967-PROTOKOLU.pdf>

- Görücü, V. (2024). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin merkezden yönetim üzerindeki yansımaları. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Dergisi*, 4(2), 527-554. <https://doi.org/10.59909/khm.1453998>
- Gül, C. (2018). Türkiye’de cumhurbaşkanlığı sisteminin dinamikleri ve yürütmenin yeni konumu. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(2), 235-260.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği’nin göç politikaları ve Türkiye’ye yansımaları. *TESAM Akademi Dergisi* 2(2), 81-100.
- Güllüpnar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 53-85.
- Güneş, İ. (1996). Yerel yönetimler ve siyasal faktörler. *Yerel Yönetimler Dergisi*, 4(4), 84.
- Güzel, B. (2019). Toplumsal uyum süreçlerinde yerel yönetimlerin önemi: İyi uygulama örnekleriyle göçmen, sığınmacı ve mülteci dostu kentler. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 77-88.
- Hacıoğlu, F. Z. (2016). Geri kabul antlaşması (Readmission Agreement). *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları*, 56, 409-417.
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2014). 2015-2019 Dönemi Stratejik Planı. <https://hatay.bel.tr/Uploads/Docs/2015-2019-stratejik-plan%C4%B1.pdf>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2015). 2015 Yılı Faaliyet Raporu. <https://hatay.bel.tr/Uploads/Docs/2015-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2016). 2016 Yılı Faaliyet Raporu. <https://hatay.bel.tr/Uploads/Docs/2016-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2017). 2017 Yılı Faaliyet Raporu. <https://hatay.bel.tr/Uploads/Docs/2017-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2019). 2019 Yılı Faaliyet Raporu. <https://hatay.bel.tr/Uploads/Docs/2019-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2020). 2020 Yılı Faaliyet Raporu. <https://hatay.bel.tr/Uploads/Docs/2020-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2020). 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı. <https://hatay.bel.tr/Uploads/Docs/2020-2024-stratejik-planı.pdf>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2021). 2021 Yılı Faaliyet Raporu. <https://hatay.bel.tr/Uploads/Docs/2021-yili-faaliyet-raporu.pdf>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2022). 2022 Yılı Faaliyet Raporu. <https://hatay.bel.tr/Uploads/Docs/2022-yili-faaliyet-raporu.docx>
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2023). 2023 Yılı Faaliyet Raporu. <https://hatay.bel.tr/Uploads/Docs/2023-yili-faaliyet-raporu.pdf>

- İçduygu, A., ve Demiryontar, B. (2022). Türkiye’de devlet ve Suriyeli mülteciler: Çelişkili politikalar ve araçsal rasyonellik. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 316-334. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1182299>
- İçişleri Bakanlığı. (2014). *Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik*, Resmî Gazete, (Sayı. 28962). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140404-7.htm>
- İletişim Başkanlığı. (2024). *Geçici koruma altındaki Suriyeliler*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>
- İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1255-1283. <https://doi.org/10.26466/opus.546737>
- İnliceliler Demirhan, N. (2019). *1923 yılından bugüne Türkiye’nin uluslararası göç politikaları ve sosyal-ekonomik etkileri* (Tez No. 53573)[Yüksek lisans tezi, T.C. Maltepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2015). *İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2015 faaliyet raporu*. https://uploads.ibb.istanbul/uploads/faaliyet_raporu_2015_6c492b2a6f.pdf
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2020). *2020 Yılı Faaliyet raporu*. https://uploads.ibb.istanbul/uploads/faaliyet_raporu_2020_e0aa3d6283.pdf
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2021). *2021 Yılı Faaliyet raporu*. https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2021_faaliyet_raporu_d3312cb4c4.pdf
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2022). *2022 Yılı Faaliyet raporu*. https://uploads.ibb.istanbul/uploads/2022_faaliyet_raporu_v2_26_04_23_a09e289912.pdf
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2015). *2015 yılı faaliyet raporu*. https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/2015_FaaliyetRaporu.pdf
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2016). *2016 yılı faaliyet raporu*. https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/FaaliyetRaporu_2016.pdf
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2017). *2017 yılı faaliyet raporu*. https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/43_24042018_032740_2017-yili-faaliyet-raporu.pdf
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2018). *2018 yılı faaliyet raporu*. https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/43_03052019_022539_2018-yili-faaliyet-raporu.pdf
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2019). *2019 yılı faaliyet raporu*. https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/2019FaaliyetRaporu_web.pdf

- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2020). *2020 yılı faaliyet raporu*. https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/43_30042021_044242_2020_faaliyet-raporu.pdf.pdf
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2021). *2021 yılı faaliyet raporu*. https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/43_29042022_120114_29042022111147186_1.pdf.pdf
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2022). *2022 yılı faaliyet raporu*. https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/43_24052023_111140_.pdf
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2023). *2023 yılı faaliyet raporu*. https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/43_09052024_090533_.pdf
- Kara, H. (2016). Türkiye’de yerel yönetimlerde mali özerklik ve vergilendirme yetkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 17(2), 151-168. <https://library.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?lng=1&pdf=0012567>
- Kaştan, Y. (2016). Osmanlı Devleti’nde “1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu Muvakkatı” ile Vilayet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-21.
- Kaya, İ., ve Yılmaz Eren, E. (2015). *Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki durumu: Arada kalanların hakları ve yükümlülükleri*. SETA Yayınları.
- Kayan, K. (2015). Görev, yetki ve sorumluluklar açısından 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun getirdiği yenilikler ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nin uygulamaları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 199-224. <https://doi.org/10.17828/yasbed.52967>
- Kirişçi, K. (2014). From social capital to social cohesion: Syrian refugees in Turkey. Brookings Institution Turkey Project Policy Paper Series, (5), 1-24. <https://www.brookings.edu/articles/from-social-capital-to-social-cohesion-syrian-refugees-in-turkey/>
- Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Programı (MiReKoc). (2009). *Türkiye’ye yönelen göç ve sığınma hareketleri ve politikaları üzerine brifing* (Brifing No: 1). Koç Üniversitesi.
- Koçak, Y., ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3(3), 164-184. Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. <http://iibfdergi.kafkas.edu.tr>
- Koçancı, M., ve Namal, M. K. (2017). Kitlesel göç hareketleri ve Türkiye. *Journal of Sustainable Agriculture*, 2(7), 230-248.
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2016). *2016 Faaliyet Raporu*. https://eski.konya.bel.tr/dosyalar/2016_FaaliyetRaporu.pdf
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2018). *2018 Faaliyet Raporu*. <https://eski.konya.bel.tr/dosyalar/2018FaaliyetRaporu.pdf>

- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2019). 2019 Faaliyet Raporu. <https://eski.konya.bel.tr/dosyalar/2019FaaliyetRaporu.pdf>
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2020). 2020 Faaliyet Raporu. <https://eski.konya.bel.tr/dosyalar/2020FaaliyetRaporu.pdf>
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2020). 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı. https://eski.konya.bel.tr/dosyalar/stratejik_plan_2020_2024/stratejik_plan.pdf
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2021). 2021 Faaliyet Raporu. <https://eski.konya.bel.tr/dosyalar/2021FaaliyetRaporu.pdf>
- Mecek, M., ve Atmaca, Y. (2020). Yerel yönetimlerin idari yapısına ilişkin mevzuat analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 2068-2087. <https://doi.org/10.17755/esosder.735143>
- Menekşe, M. (2021). Göç ve Medeniyet: Osmanlı Afrika'sında (Libya) Medeniyetin İnşasında Göçmenlerin Rolü. *Mediterranean Journal of Humanities*, 10, 127-158. <https://doi.org/10.13114/MJH.2021.556>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2014). 2015-2019 Dönemi Stratejik Planı. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2015-2019-mbb-stratejik-plan>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2015). 2015 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2015-yili-faaliyet-raporlari>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2016). 2016 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2016-yili-faaliyet-raporlari>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2017). 2017 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2017-yili-faaliyet-raporlari>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2018). 2018 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2018-yili-faaliyet-raporlari>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2019). 2019 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2019-yili-faaliyet-raporlari>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2020). 2020 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2020-yili-faaliyet-raporlari>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2021). 2021 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2021-yili-faaliyet-raporlari>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2022). 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2020-2024-donemi-stratejik-plani>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2022). 2022 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2022-yili-faaliyet-raporu-891400075>
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2023). 2023 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.mersin.bel.tr/dokumanlar/2023-yili-faaliyet-raporu-1659139372>
- Oktay, T. (2020). 1855-2020 döneminde Türkiye'de Büyükşehir Belediye Yönetiminin Gelişimi. *Strategic Public Management Journal*, 6(2), 165-190. <https://doi.org/10.25069/spmj.788976>

- Olğaç, İ., ve Doğan, M. (2023). Türkiye’deki 30 büyükşehirin perspektifinden İstanbul’un şehirselleşme nüfusunun tespiti (1980–2022). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 89-107.
- ORSAM (Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi). (2012). Küresel göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin göç politikalarının gelişimi. *ORSAM Rapor No:123 ve The Black Sea International Rapor No: 22*.
- Öcal, A. (Ed.). (2022). *Göç politikalarına disiplinler arası bir bakış*. Detay Yayıncılık.
- Öcal, Y. (2020). Göç politikaları ve düşünce kuruluşları ilişkisi üzerine bir inceleme. *Turkish Studies - Economy*, 15(4), 2289-2310. <https://doi.org/10.47644/TurkishStudies.46644>
- Öktem, M. S. (2018). *Uluslararası göç hukukunda çocuklar ve hukuki statüleri* (Tez No. 504083)[Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Öner, Ş. (2019). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Yerel Yönetim Mevzuatına Etkileri. *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 303-332.
- Özcan, E. D. (2016). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi*, 2(4), 183-215.
- Öztürk, N. Ö. (2016). 1951 tarihli Mültecilerin hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme çerçevesinde mülteci statüsünün sona ermesine yönelik ölçütlerin incelenmesi ve Türk hukuku üzerindeki yansımalarının değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(2), 393-448.
- Parlak, B. (2014). Avrupa Birliği perspektifinden merkezi yönetim - yerel yönetim ilişkileri. *Tesam Akademi Dergisi*, 1(1), 7-40.
- Sağır, H., ve Birk, G. (2023). Yerel yönetimlerin kadın göçmenlere yönelik politikaları: Kesişimsellik teorisi bağlamında bir değerlendirme. In *Conference book*. Academy Global Publishing House.
- Sassen, S. (1999). *Guests and Aliens*. New Press.
- Sayıştay Başkanlığı. (2012). Türkiye’de yerel yönetimlerde mali özerklik ve vergilendirme yetkisi. *Sayıştay Dergisi*, (84), 45-63. https://www.sayistay.gov.tr/files/5188_der84m2.pdf
- Sezer, Y., ve Torlak, S. E. (2005). Belediye ve büyükşehir belediyesi kuruluş kriterleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(3-4), 515-531.
- Sezer, Y., ve Torlak, S. E. (2005). Belediye ve büyükşehir belediyesi kuruluş kriterleri. *Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 3-4.
- Sinin, S. (2023). Tarihsel süreçte göç olgusu ve göç kuramları üzerine genel bir değerlendirme. Y. E. Tansü (Ed.), *Tarih alanında seçme sayılar-VI* (s. 31-48). Özgür Yayınları. <https://doi.org/10.58830/OZGUR.PUB397>

- Sirkeci, İ., ve Cohen, J. H. (2015). Hareketlilik, göç, güvensizlik. *Migration and Mobility Journal*, 6(15), 8-21.
- Şan, M. K., ve Aydoğan, O. (2021). Uluslararası göç: Teori ve politikaların paradigmatik temelleri. *21. Yüzyılda kalkınmaya yeniden bakış* (s. 225-252). Nobel Yayınları.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2015). *2015 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://www.sanlıurfa.bel.tr/files/1/2015-faaliyet.doc>
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2016). *2016 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.sanlıurfa.bel.tr/files/1/faaliyet_2016.pdf
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2017). *2017 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.sanlıurfa.bel.tr/files/1/2017_faaliyet_raporu.pdf
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2018). *2018 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.sanlıurfa.bel.tr/files/1/bsb_sonra/2018_faaliyet_raporu.pdf
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2019). *2019 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.sanlıurfa.bel.tr/files/1/2019_faaliyet_raporu.pdf
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2020). *2020 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.sanlıurfa.bel.tr/files/1/2020_faaliyet_raporu.pdf
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2021). *2021 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.sanlıurfa.bel.tr/files/1/2021_faaliyet_raporu.pdf
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2022). *2022 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.sanlıurfa.bel.tr/files/1/2022_faaliyet_raporu.pdf
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2023). *2023 Yılı Faaliyet Raporu*. <https://www.sanlıurfa.bel.tr/uploads/2024/20240503113218-77851-17340.pdf>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2022). *Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Türkiye raporları*. <https://www.ab.gov.tr/>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2015). *Türkiye-AB arasında 18 Mart'ta varılan mutabakata ilişkin soru-cevaplar*. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart-ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa#:~:text=Vize%20serbestisi%20tarihi%2029%20Kas%C4%B1m,d a%20t%C3%BCm%20h%C3%BCk%C3%BCmleriyle%20uygulanmas%C4%B1 %20kararla%C5%9Ft%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r>
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2020). *Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı*. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/Uyum-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>
- T.C. Resmî Gazete. (2005, 4 Mart). 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu. Resmî Gazete (Sayı: 25745, Mükerrer). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5302.pdf>
- Tamer, M. (2020). Göç, göçün nedenleri ve uluslararası göç üzerine kavramsal bir analiz. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(60), 2808-2818.

- Taş, C. A., Türkçü, D., ve Toksoy, E. G. (2021). Düzensiz göçle mücadelenin aracı olarak geri kabul anlaşmaları. *Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 482(1) 1-32.
- Tepealtı, F. (2020). *Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve Türkiye*(Tez No. 636709).[Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tilbe, B. (2023). *Suriyeli göçmenlerin kentsel yaşama uyumlarında yerel yönetim politika ve uygulamaları*(Tez No. 810649). [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Topal, A. H. (2015). Geçici koruma yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 05-22.
- Topcuoğlu Atasü R. (2016). Göç yazınındaki düzenli ve düzensiz göç kavramları: İnsan hakları temelinde bir kavramsal sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı*, 34, 1-20.
- Tunç, A. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Turan, R., ve Ünal, F. (2020). Düzensiz göç kapsamında AB ilerleme raporlarının Türkiye üzerindeki etkileri. *Journal of Awareness*, 5(4), 601-616. <https://doi.org/10.26809/joa.5.040>
- Türkiye Belediyeler Birliği. (2014). *6360 sayılı on dört ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi yedi ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanuna ilişkin rehber*.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). (1961). *Cenevre'de 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin tasdiki hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu (1/125)*. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM_/d00/c002/km_00002024ss0053.pdf
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *Resmî Gazete* (Sayı 17863, 22 Ekim 1982). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2005). *İltica ve göç mevzuatı*. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/iltica_goc_mevzuat_i.pdf
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2025). *Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılım sürecinde iltica alanında yapılması öngörülen çalışmalara ilişkin strateji belgesi*. <https://yimer.gov.tr>

- Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete. (1949). İl İdaresi Kanunu (Kanun No. 5442). Resmî Gazete, (Sayı. 7236), 30, 1477. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5442.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete. (2005). İl Özel İdaresi Kanunu (Kanun No. 5302). Resmî Gazete, (Sayı. 25745). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5302.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete. (2012). On üç ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi altı ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun, (Kanun No. 6360). Resmî Gazete, (Sayı. 28489).
- Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete. (2013.). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* (Kanun No. 6458). <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>
- Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete. (2018). 3 sayılı Üst Kademe Kamu Yöneticileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Atama Usûllerine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Resmî Gazete, (Sayı. 30474). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3&MevzuatTur=19&MevzuatTertip=5>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2002). *Geçmiş yıl revizyonları*. https://www.tuik.gov.tr/Kurumsal/Gecmis_Yil_Revizyonlari
- UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). (2023). *Bi-annual fact sheet 2023*. <https://www.unhcr.org/tr/media/bi-annual-fact-sheet-2023-09-turkiyef-tr-pdf>
- Uygun, O. (2015). Constitutional Principles For Local Government Reform. *Strategic Public Management Journal*, 1(2), 1-27. <https://doi.org/10.25069/spmj.290342>
- Uygun, O. (2015). Yerel yönetim reformu için anayasal ilkeler. *Strategic Public Management Journal (SPMJ)*, 2, 1-27.
- Varcan, N., Taraktaş, A., ve Hacıköylü, C. (2013). *Yerel yönetimler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Yavuzçehre Savaş, P., ve Keysan, C. (2019). Yeni büyükşehir belediyesi yapılanmasında kent merkezine uzaklık ile yerel hizmetlerden memnuniyet ilişkisi: Denizli örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36, 311-333. <https://doi.org/10.30794/pausbed.538273>
- Yılmaz, A., ve Kaya, M. (2020). Yerel yönetimlerde mali özerklik: Türkiye ve OECD ülkelerinin karşılaştırmalı analizi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 123-142. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baunsobed/issue/50238/648022>
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı. (2025). Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. <https://istatistik.yok.gov.tr/>

Zengen, M. (2023). *Türkiye’de öç politikalarının gelişimi ve göçmenlerin Konya il göç idaresi hizmetlerinden memnuniyetlerinin ölçülmesi*(Tez No. 825507). [Yüksek lisans tezi,Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi].Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Ziya, O. (2012). Mülteci-göçmen belirsizliğinde iklim mültecileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99, 230-240.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin Adı Soyadı: Melike CESUR		EYET
Kapak		
1	Tez başlığı, tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, abstract, giriş, sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 7 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

İmza

Danışman Adı Soyadı: Doç. Dr. Aysun ÖCAL